

З.Г.Ураксин

**Краткий
русско—
башкирский
СЛОВАРЬ**

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

1. Словарь построен по алфавитно-гнездовому способу. Все заглавные слова имеют алфавитное расположение и выделены полужирным шрифтом, производные слова размещены внутри одной словарной статьи, при этом заглавная часть слов заменяется знаком тильды [~]. Неизменяемая часть слова в заглавной статье отделяется параллелькой [//]. Напр.:

агит//атор агитатор; ~ация агитация; вести ~ю агитация алып бару; ~ировать *несов.* агитациялау, агитация алып бару
пшени//ца бойзай; ~чный: ~чная мука бойзай оно; ~чный хлеб бойзай икмэге

2. В русской части словника все слова и словосочетания снабжены ударениями, кроме односложных и данных курсивом:

берег яр; морской~ дицгез яры; на ~у ярза

быт 1) (*уклад жизни*) кенкүреш; новый~ яңы кенкүреш; 2) (*повседневная жизнь*) кондәлек тормош...

3. Омонимы даются отдельными словарными статьями и отмечаются римскими цифрами:

добро I ср. 1) якшылык, изгелек...

добро II: ~ пожаловать рәхим итегез! хуш килдегез!

4. Сложносокращенные слова даются с расшифровкой:

райком *ж* (районный комитет партии)...

5. Многозначные слова русского языка выделяются арабской цифрой с косой линией:

квартал 1) (*часть города*) квартал; 2) (*часть года*) квартал

обойти *сов.* 1) (*посетить*) йөрөп сыгыу; 2) (*препятствие*) ситләтеп утәү; 3) (*кругом чего-л.*) уратып сыгыу...

Слова в разных грамматических категориях выделяются арабскими цифрами с точкой, при этом переход из одной части речи в другую обозначается стрелкой [→]. Напр.:

белый 1. ак; 2. → *суц.* ~ые мн. (*шахматы*) актар; играть ~ыми актар менән уйнау

Наречия и служебные слова снабжаются сокращенными грамматическими пометами:

взамен 1. *нареч.* алмашка; 2. *предлог+Р* урынына; ~чего? нимәнең урынына?

6. Русское слово, если оно встречается только в данном словосочетании и непереводимо вне контекста, то после него ставится двоеточие, затем приводятся словосочетания:

взлётный: ~ полоса (осоп) күтәрелеу һызаты

високосный: ~ год кәбисә йылы

7. При заглавных словах и значениях даются необходимые грамматические (*безл., нескл.* и т. п.) и стилистические пометы на русском языке (*разг., мат.* и т. п.; см. список сокращений).

8. У глаголов указывается вид, а их значения раскрываются при формах совершенного вида:

бросать(ся) *несов. см. броситься*

вылезать *несов., вылезть сов.* тырышып (үрмәләп) килеп сығыу

Глагол несовершенного вида переводится только в тех случаях, когда не имеется формы совершенного вида:

бол//тать II *несов. (разговаривать)* лыгырлау, лыкылдау

варить *несов.* бешерәү

Внутри гнезда у глаголов на ~ся видовая помета не повторяется:

возобнов//ить *сов. ... ~иться* яңырыу

9. Род существительных указывается в следующих случаях:

а) при существительных на мягкий знак, кроме *-тель* (всегда мужской) и *-ость* (всегда женский):

авиамодель *ж...*

пристань *ж...*

б) при существительных на *-а, -я* мужского или общего рода;

в) при субстантивированных прилагательных. При несклоняемых существительных указывается множественное число и помета *нескл.* (несклоняемое);

бигуди *мн. нескл.*

Названия людей по профессии и другим признакам даются в мужском роде, форма женского рода приведена через запятую:

работни//к хезмәткәр; ~ца (*женск. к* работник и рабочий)...

10. Приводятся по алфавиту падежные формы личных и некоторых других местоимений светлым шрифтом с указанием на падеж и ссылкой на основную форму:

ваш 1. [ваша, ваше, ваши] *мест. притяж.* һезҙеке...

нами Т *от* мы безең тарафтан

11. При предложениях указывается сокращенное название падежа, которым он управляет:

о I [об, обо] *предлог* 1) + П...; 2) + В...

12. Слова с противоположными значениями указываются в примерах в угловых кавычках и переводятся на башкирский язык:

приходиться *несов. см. прийти*; приходится согласиться <отказаться> ризалашырга <баш тартырга> тура килэ

Словообразовательные варианты помещаются с основным словом через запятую:

брошка, брошь *ж...*;

бул//ка, ~очка булка, күмэс и т. п.

13. Фразеологические единицы, устойчивые образные выражения даны в конце словарной статьи за знаком ромб [◆]:

вес... ◆ на ~ зблота бик кәзерле, киммәтле

При передаче значений фразеологизмов применяются разные способы: подбор соответствующей фразеологической единицы из башкирского языка, перевод значения и др.

Большинство многозначных слов снабжены иллюстративными примерами (словосочетаниями, выражениями).

СПИСОК УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ

ав. — авиация
анат. — анатомия
астр. — астрономия
безл. — безличная (форма)
биол. — биология
бот. — ботаника
вводн. сл. — вводное слово
вет. — ветеринария
вин. — винительный (падеж)
воен. — военное дело
вопр. — вопросительное (местоимение)
геогр. — география
геол. — геология
гл. — глагол
грам. — грамматика
дат. — дательный (падеж)
ед. — единственное число
ж — женский (род)
зоол. — зоология
иск. — искусство
ист. — история
и т. п. — и тому подобное
ком. — коммерческий (термин)
кто-л. — кто-либо
лингв. — лингвистика
лит. — литература
лич. — личное (местоимение)
м — мужской (род)
мат. — математика
межд. — междометие
мест. — местоимение
мин. — минерология
миф. — мифология
мн. — множественное (число)
мор. — морской (термин)
муз. — музыка
напр. — например
нареч. — наречие
неопр. — неопределенная (форма глагола)
нескл. — несклоняемое (слово)
несов. — несовершенный вид (глагола)

однокр. — однократное действие
отриц. — отрицательная (форма)
офиц. — официальный (термин)
п. — падеж
перен. — переносно
повел. — повелительное (наклонение)
полит. — политический (термин)
предл. — предложный (падеж)
прил. — имя прилагательное
притяж. — притяжательное (местоимение)
прост. — просторечие
разг. — разговорное (слово)
род. — родительный (падеж)
с — средний (род)
сл. — слово
см. — смотри
собр. — собирательное (существительное)
сов. — совершенный вид (глагола)
спорт. — спортивный (термин)
ср. ст. — сравнительная степень (прилагательных)
сущ. — имя существительное
с. х. — сельское хозяйство
твор. — творительный (падеж)
театр. — театральный (термин)
тж. — также
указ. — указательное (местоимение)
усил. — усилительная (частица)
уст. — устаревшее слово
утв. — утвердительная (частица)
физ. — физика
филос. — философия
фолькл. — фольклор
хим. — химия
числ. — имя числительное
что-л. — что-либо
шутл. — шутливое (слово)
эк. — экономика
юр. — юридический (термин)

А

а союз э; **я пойду в театр, а он в кино** мин театрға барам, э ул кинога; **а не э түгел; это не журнал, а газета** был журнал түгел, э гезит; **а потом? э हुцынан?; а затем э шунан; а не то юғиһә**

абзац 1) (часть текста) **абзац 2)** (отступ в тексте); **яцы юл, кызыл юл**

абонемент абонемент; **межбиблиотечный** ~ китапхана-лар араһындағы абонемент; ~ **на лекции, концерты и т. п.** лекцияға, концертка **һ. б.** абонемент

абонент 1) (владелец телефона) **абонент 2)** (держатель абонемента) **абонент**

абрикос өрөк (ағаһы, емеше)

абсолютн//о нареч. абсолют; ~**ый** абсолют; ~**ое** большинство абсолют күпселек; ~**ый чемпион мира** донъя-ның абсолют чемпионы

абстрактн//ый абстракт; ~**ое искусство** абстракт сәнгәт

авангард авангард, алдын; **быть в авангарде** алда булыу

аванс аванс; ~**ом нареч.** аванс итеп; **получить аванс** аванс алыу

авари//я авария; **произошла** ~ авария булды; **попасть в ~ю** аварияға элгегеү

август август; ~**прошёл** август үтте

авиа//база авиабаза; ~**модель ж** авиамодель

авиационный авиация; ~**завод** авиация заводы; ~**спорт** авиаспорт

австрали//ец, ~**йка** австралий; ~**йский** австралий

австри//ец, ~**йка** австрий; ~**нский** австрий

автобиография автобиография; **написать** ~ автобиографияны языу

автобус автобус; **ехать ~ом (или на ~е)** автобуста бару; ~**ный:** ~**ная** останковка автобус тукталышы; ~**ная станция** автобус станцияһы

авто//вокзал автовокзал; ~гонки *мн.* автоузыш
автограф автограф; попросить <дать> ~ автограф
horaу
автозаправочн//ый: ~ая станция автомобилдэр за-
правкалау станцияны
авто//любитель *м* автоһәүәскәр; ~ магистраль *ж* авто-
магистраль
автомат 1) (*устройство, машина, аппарат и т. п.*) ав-
томат; 2) *то же, что* телефон-автомат; 3) *воен.* автомат
автоматическ//и *нареч.* автоматик рәүештә; ~ий ав-
томатик
автомашина автомашина; водить ~у автомашина йө-
рөтөү
автомобилист *спорт.* автомобилсе
автомобиль *м* автомобиль; легковой ~ еңел автомо-
биль: грузовой ~ йөк автомобиле; спортивный ~ спорт ав-
томобиле ~ный автомобиль; ~ная поездка автомобиль
сәфәре; ~ное движение автомобиль хәрәкәте
автоном//ия автономия; ~ный автономиялы; ~ная
республика автономиялы республика
автообслуживание *то же, что* автосервис
автопортрет автопортрет
автоприцеп автоприцеп
автор автор; ~ книги китап авторы
авторемонт//ый: ~ая мастерская авторемонт мастер-
скойы
авторитет авторитет, абруй; он пользуется большим
~ом ул зур абруй казанган; ~ный авторитетлы
авторучка авторучка
авто//сёрвис автосервис; станция ~ сервиса автосервис
станцияны; ~страда автострада; ~транспорт автотранс-
порт; ~туризм автотуризм; ~турист автотурист
агент агент; ~ство агентлык; транспортное ~ транс-
порт агентлыгы
агит//атор агитатор; ~ация агитация; вести ~ю аги-
тация алып бару; ~ировать *несов.* агитациялау, аги-
тация алып бару; ~пункт агитпункт
агрегат агрегат
агр//ессивный агрессив; ~ессивная политика агрес-
сив политика; ~ессия агрессия; ~ессор агрессор
агроном агроном; ~ический агрономик; ~учёба агро-
номик укыу
агропром 1) (*комплекс*) агропром; 2) (*комитет*) агро-
пром; ~ышленный: ~комплекс агропромышленность
комплексы; ~комитет агропромышленность комитеты
агротехн//ика агротехника; ~ический агротехник

адвокат адвокат

администр//ативный административ; ~центр административ үзәк ~атор администратор; ~ацня; администрация выставки күргәзмәнең администрацияһы

адрес 1) адрес; почтовый ~ почта адресы; доставить письмо по ~у хатты адрес буйынса еткереү; 2) (приветственный) адрес; вручить ~ юбиляру юбилярга адрес тапшырыу; ~ат адресат; ~ный; ~стол адрестар өстәле; ~овать сов. и несов. адреслау

азарт азарт; ~ный азартлы; ~ные игры азартлы уйындар

азбука азбука

азербайджан//ец, ~ка, эзербайжан; ~ский эзербайжан...ы(е); ~язык эзербайжан теле

азот азот

аист каузы

айран айран; пить ~ айран эсеу

айсберг айсберг

академ//ик академик; ~ический академик; ~ия академия; ~наук фәндәр академияһы

акварель ж акварель; ~ный акварель; ~ные краски акварель буяу

аккомпанемент аккомпанемент; под ~рояля <гитары> рояль (гитара) аккомпанементында; ~иатор аккомпаниатор; ~ировать несов. аккомпанировать итеү

аккордеон аккордеон; играть на ~е аккордеонда уйнау

аккредитив аккредитив

аккумулятор аккумулятор; зарядить ~ аккумулятор-зы зарядлау

аккуратный 1) (опрятный) бөхтә, йыйнак; 2) (точный) теүәл

акробат, ~ка акробат; ~ика акробатика

аксакал аҡһакал

акт 1) (действие — напр. акт доброй воли) акт; 2) документ, протокол) акт; 3) (в пьесе) акт, пәрзә; пьеса в трёх ~ах әс актлы пьеса

актёр актер

актив актив; ~ный актив; ~ист активист

актовый: ~зал актовый зал

актриса актриса

актуальный актуаль; ~ая проблема актуаль мәсьәлә

акула акула

акустика акустика

акцент 1): сделать ~ на чём-л нимәгәлер акцент яһау; 2) (произношение) акцент; говорить с ~ом акцент менән һөйләшеү

акционер акционер; ~ный: ~ное общество акционер-
зар йәмғиәте
акция I *ком.* акция
акция II *полит.* акция
албан//ец, ~ка албан; ~ский албан...ы(е); ~ язык
албан теле
алкоголь *м* алкоголь; ~ный: ~ные напитки алкоголь
әсемлектәр
аллег//орический аллегорик; ~ория аллегория
аллергия аллергия
алфавит алфавит; по ~у алфавит буйынса; ~ный:
~порядок алфавит тәртібе
алый ал, ал кызыл
альбом альбом; ~репродукций репродукциялар аль-
бомы
альпини//зм альпинизм; ~ст, ~стка альпинист
альтернатива альтернатива
алюминий алюмин
амбулатория амбулатория
американ//ец, ~ка американ, америкалы; ~ский аме-
рика...ы(е)
анализ анализ; сделать ~ анализ яһау; ~ крови жан
анализы; ~ировать *сов.* и *несов.* анализлау, анализ яһау
анал//огичный окшаш; ~огия окшашлык; по ~огии
окшашлык буйынса
ангар ангар
ангина ангина
англий//йский инглиз...ы(е); ~ язык инглиз теле; ~ча-
инн, ~чанка инглиз
анкета анкета; заполнять ~у анкета тултырыу
ансамбль 1) (*стройное объединение частей чего-л.*) ан-
самбль; архитектурный ~ архитектура ансамбле; 2) (*груп-
па артистов*) ансамбль; танцевальный ~ бейеу ансамбле
антарктический антарктик
антенна антенна
антибиотик антибиотик
анти//военный һугышка каршы; ~ империалисти-
ческий империализмга каршы
анти//милитаристский милитаризмга каршы; ~рели-
гиозный дингә каршы; ~советский совет вла ына каршы
антифашист, ~ка антифашист; ~ский антифашистик
антициклон антициклон
античный антик
антракт антракт, тәнәфес
апельсин әфлисун (*ағасы, емеше*)
аплодй//ровать *несов.* алкышлау, кул сабыу; ~смен-
ты, *мн.* алкышлаузар, кул сабыузар

аппарат 1) аппарат; 2) *то же, что* фотоаппарат; 3) (*орган управления*) аппарат; **государственный** ~ дөүлөт аппараты; ~ура аппаратура

аппендицит аппендицит, һуқыр эсөк шеше

аппетит аппетит; у меня нет ~а миңең аппетитым юк; **приятного** ~а! аш төмле булһын!; есть с ~ом аппетит менен ашау; ~ный аппетитлы

апрель *м* апрель; ~ский апрель

апте́//ка аптека; ~чка аптечка; **дорожная** ~ юл аптекаһы

араб, ~ка гәрәп; ~ский гәрәп...ы(е); ~ язык гәрәп теле

арбитр арбитр; ~аж арбитраж; **торговый** ~ сауза арбитражы

арбуз карбуз

аргумент аргумент, нигез; ~ировать *сов. и несов.* нигезләү

арен//а арена; на ~е цирка цирк аренаһында; *перен.:* на международной ~е халык-ара аренаһа

аренд//а аренда; ~атор арендатор; ~овать *сов. и несов.* арендаға алыу

арест арест, кулга алыу; ~овать *сов.*, ~овывать *несов.* кулга алыу

ария ария

арка арка; ~ моста күпер аркаһы

арктический арктик

армия армия; **Российская Армия** Рәсәй Армияһы; **Красная Армия** *ист.* Ҡызыл Армия

арм//янин, ~янка әрмән; ~янский әрмән...ы(е); ~ язык әрмән теле

аромат хуш еҫ; ~ный хуш еҫле

арсенал арсенал

арте́рия 1) *анат.* артерия, кызыл кан тамыры; 2) *перен.* артерия; **водная** ~ һыу артерияһы

артилл//ерийский артиллерия...ы(е); ~ерийское орудие артиллерия тубы; ~ салют артиллерия салюты; ~ерист тупсы; ~ерия артиллерия, туп; **тяжёлая** ~ ауыр артиллерия

артист, ~ка артист

арф//а арфа; ~йстка арфасы

археол//ог археолог; ~огия археология

архив архив; **государственный** ~ дөүлөт архивы; **частный** ~ шөхси архив

архипелаг архипелаг

архите́кт//ор архитектор; ~ура архитектура

аспирант, ~ка аспирант; ~ура аспирантура; учиться в ~е аспирантурала укыу

ассамблея: Генеральная Ассамблея ООН ВМО-ның Генераль Ассамблеяһы
ассистент, ~ка ассистент
ассортимент ассортимент
ассоциаци//я 1) (*объединение, союз*) ассоциация; 2) психол. ассоциация; по ~ и ассоциация буйынса
астра астра, йондоз сәскә
астроном астроном; ~йческий астрономик; ~ия астрономия
асфальт асфальт; ~йрованный асфальтланған; ~йровать сов. и несов. асфальтлау
атак//а атака, һөжүм; ~овать сов. и несов. атакалау, һөжүм итеү
атеи//зм атеизм, ~ст, ~стка атеист
ателье ср. нескл. 1) (*мастерская по пошиву и ремонту одежды и обуви*) ателье; (*мастерская по ремонту какой-л. аппаратуры*) ателье; 2) (*мастерская художника, скульптора*) ателье
атлас атлас; ~автомобильных дорог автомобиль юлдары атласы
атлет атлет; ~ика: лёгкая ~ ецел атлетика; тяжёлая ~ ауыр атлетика
атмосфёр//а 1) атмосфера; 2) перен. (*чего-л.*) атмосфера, шарт; ~ный: ~ное давление атмосфера баһымы; ~ные осадки атмосфера яуым-төшөмө
атом атом; ~ный атом; ~ная электростанция атом электр станцияһы; ~ ледекол атом боз ваткысы; ~оход атомоход
атташе м нескл. атташе; военный ~ хәрби атташе; торговый ~ сауҙа атташеһы
аттестат аттестат; ~ о среднем образовании урта белем тураһында аттестат; ~зрелости разг. өлгөргәнлек аттестаты
аттракцион аттракцион 1) (*цирковой номер*); 2) (*развлекательный*); сооружать ~ аттракцион төзөү
аудитория 1) (*помещение*) аудитория; 2) собир. (*слушатели, зрители*) аудитория
аукцион аукцион; пушной ~ тире аукционы; конный ~ ат аукционы
афиша афиша; театральная ~ театр афишаһы
африкан//ец, ~ка африкан, африкалы; ~ский африкан
ах! межд. ах, ah
аэробус аэробус
аэро//вокзал аэровокзал; ~дром аэродром
аэрозоль м аэрозоль

аэро//клуб аэроклуб; ~порт аэропорт
аэросани *мн.* аэросана
аэро//стат аэростат; ~фотосъёмка аэрофотосъёмка

Б

баб//а бисэ; ~ий: ~ье лето эбейзэр сыуагы; ~ка *см.*
бабушка 2

бабочка *зоол.* күбөлөк

бабушка 1) өлөсэй, картинэй; 2) эбей, инэй

багаж багаж; отправить [вещи] ~ом (эйберзэрзе) ба-
гаж менэн ебэреү; сдать ~ в камеру хранения багажды
һаклау камераһына тапшырыу; ~ник багажник; ~ный:
~ вагон багаждар вагоны; ~ное отделение багаж бүлек-
сәһе

багровый бурзат кызыл, куйы кызыл

бадминтон бадминтон

баз//а 1) (*основание чего-л., тж. перен.*) база; на ~е
чего-л. низендер базаһында; 2) (*склад*) база; 3) *воен.* база;
4) *туристическая* ~ туристик база; *лыжная* ~ саңгы ба-
заһы

базар 1) (*рынок*) базар; 2) (*продажа*): *овощной* ~ йә-
шелсә базары; *книжный* ~ китап базары

базис базис

байдарка байдарка

бак бак

бакалея 1) *собр.* (товары) бакалея; 2) (*магазин, отдел*
в магазине) бакалея

бакен (*на реке*) бакен

баклажан баклажан

бал бал

балалайка балалайка

баланс баланс; торговый ~ сауза балансы

балерина балерина

балет балет; ~ на льду боззагы балет; артист ~а балет
артисы; ~мэйстер балетмейстер

балка урза, өрлөк

балкон 1) балкон; 2) (*в театре*) балкон

балл 1) *метео.* балл; 2) (*оценка*) балл; *спорт.* балл;
сумма ~ов балдар йыйылмаһы

бампер *авто* бампер

банан банан

банда банда

бандероль *ж* бандероль; отправить <послать> ~ю
бандероль итеп ебэреү

бандит бандит; ~изм бандитлык

банк 1) (*учреждение*) банк; **государственный** ~ дәүләт банкы; 2) *перен.* банк; ~ **идей** идеялар (*фекер*) банкы
банк//а 1) банка; **консервная** ~ консерва банкаһы; *мн.* ~и *мед.* банкалар; **поставить** ~и (*кому на что*) банкалар куйыу (һалыу)
банкет банкет
банкротство банкротлык
бант бант
бания мунса
бар 1) (*кафе*) бар; 2) (*шкаф*) бар
барабан барабан; ~**ить** *несов.* (*чем по чему; на рояле*)
барабан кағыу; ~**щик** барабансы
барак барак
баран 1) зоол. һарык тәкәһе; **горный** ~ тау һарығы тәкәһе; 2) (*домашнее животное, самец*) тәкә; ~**ина** һарык ите
баранка 1) (*бублик*) керәндил; 2) *разг.* (*руль автомашины*) баранка, руль
баржа баржа
баритон баритон
барометр барометр; ~**падает** <**поднимается**> барометр төшә <күтәрелә>
баррикада баррикада
бархат бәрхәт
барьер барьер, кәртә; *спорт.* барьер; *перен.* тоткарлык, каршылык; ~**ный**: ~**бег** *спорт.* барьерлы йүгереш
бас бас; **говорить** ~ом бас менән һөйләү
баскетб//л баскетбол; ~**лист**, ~**листка** баскетболсы; ~**льный**: ~**льная** команда баскетбол командаһы; ~**льная** площадка баскетбол майҙаны
басня мәсәл, басня
бассейн 1) (*водоём*) бассейн; 2) *спорт.* бассейн; **закрытый** **плавательный** ~ ябык йөзөү бассейны; 3) *геогр.* бассейн; ~ **реки** йылға бассейны; 4) *геол.* бассейн; **каменноугольный** ~ ташкүмер бассейны
бастион бастион
баст//овать *несов.* забастовка яһау, эш ташлау; ~**ующий** забастовкасы
батар//ёйка батарейка; ~**ёя** 1) *воен.* батарея; 2) *тех.* (*отопительная*) батарея; 3) *эл.* батарея
батон батон
батра//к, ~**чка** батрак
башкир, ~**ка** башкорт; ~**ский** башкорт...ы(е); ~**ский** язык башкорт теле
башня 1) башня, манара; 2) *разг.* (*высотный дом*) башня
баян баян; ~**ист**, ~**истка** баянсы
бдительн//ость уяулык, һаклык; ~**ый** уяу, һак

бег йүгереш, йүгерей; ~на сто метров йөз метрга йүгереш; ~ на длинные дистанции озон арага йүгереш; **состязания** в ~е йүгереш буйынса ярыш; ~ на месте урында йүгерей

бега *мн. спорт.* сабыш

бегать *несов.* йүгереп йөрөү; ~ на лыжах саңгыла йөрөү; ~ на коньках конькиза йөрөү

бегемот бегемот, һыу үгезе

бегл//ец, ~янка касак, каскын, каскы

бегло *нареч.* тиз, етез; ~читать етез укыу

бегов//бий: (на стадионе) ~ая дорожка йүгерей ызаны; (на ипподроме) сабыш ызаны; ~ые коньки етез йөрөү конькийы

бегом *нареч.* йүгереп, тиз генә

бегство касыу, касып китеү

бегу//н, ~ня йүгерек; ~ на коротке <на длинные> дистанции якын <алыс> арага йүгерейсе

бед//а бәлә, каза; попасть в ~у бәләгә эләгәү; **помочь** (кому-л.) в ~е бәләгә калганга ярзам итеү ♦ не ~а! зарар юк, куркырлык урын юк

бедн//ость ярлылык, фәкирлек; ~ый 1. 1) (неимущий) ярлы, фәкир; 2) (несчастный) меңкен; 2. *сущ. м.*, ~ая ж; ~яга, ~яжка м и ж бисара; ~як ярлы, ярлы-ябага

бедро *анат.* сандыр

бедстви//е бәлә-каза, афәт; **стихийное** ~ көтөлмәгән афәт; сигнал ~я афәт хәбәре; терпеть ~е бәлә-казага тартыу

бежать 1) *несов.* йүгерей; время бежит вакыт үтә; годы бегут йылдар үтә; вода бежит [из крана] крандан һыу ага; слёзы бегут йөш ага; 2) *сов.* и *несов.* (обратиться в бегство, спастись бегством) касыу; ~ из плёна эсирлектән касыу

бежен//ец, ~ка каскалак, касак

без (безо) *предлог*+Р 1) -һоз/-һөз, -һыз/-һез; ~ меня минһез; [читать] ~ очков күзлекһез (укыу); [писать] ~ ошибка хатаһыз (язуу); 2) (о времени) -дан/-дән, -тан/-тән; ~ пять минут шесть биш минуттан алты

безалкогольн//ый: ~ые напитки алкогольһез эсемлектәр

безболёзненный ауыртыуһыз, ауырттырмай торған

безвкусный тәмһез

безводный һыуһыз

безвоздушный: ~ое пространство һауаһыз бушлык

безвозмездно *нареч.* түләүһез, бушлай

безвредный зыянһыз, зарарһыз

безвыходн//ый: ~ое положение котолгоһоз хәл

безграмотный 1) (не умеющий писать и читать) назан;

перен. (не знающий чего-л., не разбирающийся в чем-л., невежественный); 2) (содержащий ошибки) хаталы; ~ письмо хаталы хат

безграничный сикһез, икһез-сикһез; ~ые просторы икһез-сикһез киңлек

бездейств//ие хәрәкәтһезлек, тик торош; ~овать несов. тик тороу

бездельни//к, ~ца ялкау; ~чать несов. эшһез тик йөрөү

бездетный балаһыз

бездна упкын

бездомный йортоз, төйәкһез

бездорожье юлһызлык

безжалостный аяуһыз, канһыз

беззаботный гәмһез, вайымһыз

беззаветный физәкәр

беззащитный яклауһыз

безнадёжный ышанышыз, өмөтһез

безнравственный эзәпһез

безобидный хәтер калдырмасылык

безоблачный болотоз, аяз

безобраз//ие эшәкелек, кәбәхәтлек; ~ный 1) (некрасивый) йәмһез, шыкһыз; 2) (возмутительный) тәртипһез, эшәке

безоговорочный һүзһез

безопасн//ость хәүефһезлек, именлек; ~[уличного] движения (урам) хәрәкәтенең хәүефһезлеге; коллективная ~ полит. коллектив хәүефһезлек; ~ый куркынышыз, хәүефһез

безоружный коралһыз

безответственный яуапһыз

безошибочный хатаһыз, дөрөс

безработ//ица эшһезлек; ~ный прил. и суц. м, ~ая ж эшһез

безразличн//ый гәмһез, барыбер; мне это ~о миңә был барыбер

безукоризненный һүз тейзергеһез; якшы, һәйбәт

безум//ие акылһызлык, ахмаклык; ~ный акылһыз, ахмак

безусловно нареч., вводн. сл. һис шикһез, һис һүзһез

безуспешный уңышһыз, нәтижәһез

безъядерн//ый: ~ая зона ядроһыз зона

безымянный исемһез

бёлка тейен

белок 1) (яйца) ак, йомортка ағы; 2) (глаза) күз ағы;

3) биол. акһым

136/1А

белорус, ~ка белорус; ~ский белорус...ы(е); ~язык белорус теле

бёл//ый 1. ак 2. →сущ. ~ые мн. (шахматы) актар; играть ~ыми актар менэн уйнау ♦ ~ хлеб ак икмәк; ~ые ночи ак төндәр

бельгí//ец, ~йка бельгий; ~йский бельгий

бельё кер, эске кейем (носильное)

бельэтаж бельэтаж

бензín бензин

бензо//бак бензин багы; ~колонка бензин колонкаһы;

~насос бензин насосы; ~провод бензин үткәргес

берег яр; морской ~ диңгез яры; на ~у ярза

бережливый һаксыл

берёз//а кайын; карельская ~ Карелия кайыны;

~овый кайын; ~сок кайын һуты; ~овая роцца кайын урманы

берёменн//ая прил. и сущ. ж ауырлы; ~ость ауырлы булыу; отпуск по ~ости и родам ауырлы булыу һәм тыузырыу буйынса ял

бер//ёста туз; ~естяной туз ♦ ~естяные грамоты туз ярлыктар

берёт берет

берé//чь несов. һаклау, кәзәрләү; ~время вақыттың кәзәрен белеү; вы себя не ~жете һез үзегезге һакламайһығыз; ~гí свой силы кәсондо һакла; ~чься һаклану; ~гí[те]сь! һаклануғыз!

бесéда әңгәмә

бесéдка беседка

беседовать несов. әңгәмәләшеү

бесклассовый синыфһыз

бесконечный сикһез, оһоз-қырыйһыз

бескорыстн//ый эскерһез; ~ая помощь эскерһез ярзам

беспартийный партияһыз, фиркәһез

бесплатн//о нареч. түләүһез, буш; ~ый түләүһез;

вход ~ түләүһез (бушлай) инеү

бесплодный 1) (о земле) уңдырышһыз; (о животных и растениях) түлһез, емешһез; 2) перен. (безрезультатный) уңышһыз

бесноко//ить несов. 1) (волновать) борсоу, тынышызлау; это вас не ~ит? был һеззе борсомаймы?; 2) (мешать) камасаулау; 3) (причинять боль, раздражать) бимазалау, йонсотуу; меня ~ит кашель мене йүтәл йонсота; ~иться борсолуу, хафалануу; не ~йтесь! борсолмағыз!

беспокой//ный тынғыһыз, мазаһыз; ~ство 1) (волнение) тынғыһызлык, борсолуу; 2) (нарушение покоя) тын-

гыһызлык, хафа; **причинять** ~ хафа һалыу; **извините за** ~! борсоуым өсөн гәфү итегез!

бесполéзн//ый файзаһыз; **ждать дальше было** ~о баш-каса көтөү файзаһыз ине

беспомощный 1) булдыкһыз, йомшак; 2) хәлһез, көсһез

беспорядок тәртипһезлек

беспощадный аяуһыз, рәхимһез, мәрхәмәтһез

бесправный хожукһыз

беспрепятственный тоткарһыз

беспрерывный өзлөкһөз

беспристрастн//ый гәзел; ~ая оценка гәзел баһа

бессй//лие көсһөзлөк, хәлһезлек; ~льный көсһөз, хәл-һез

бесследно нареч. эзһез

бессмерт//ие үлемһезлек; ~ный үлемһез

бесмысленный мәгәнәһез

бессовестный оятһыз; намысһыз

бессознательн//ый иҫһез, һушһыз; в ~ом состоянии һушһыз хәлдә

бессонн//ица йокоһозлок; ~ый йокоһоз

беспорн//о вводн. сл. һис шикһез, бәхәсһез; ~ый шикһез, бәхәсһез

бесстрашный кыйыу, йөрәкле

бестактный эзәпһез, рәт белмәгән

бестолковый мәгәнәһез, белекһез

бесформенный формаһыз

бесхозяйственность хужаһызлык

бесцвётный төсһөз

бесцельный максатһыз

бесчеловечный кешелекһез, рәхимһез

бесчисленный иҫәпһез, һанһыз, бик күп

бесшумный тауышһыз, тауыш-тынһыз

бетон бетон

бёшен//ство 1) (ярость) котороу; 2) мед. тилерев; ~ый 1) тилергән; 2) которған; ~ая собака которған эт

биатлон биатлон; ~ист биатлонсы

библио//графический библиографик; ~ указатель библиографик күрһәткес; ~графия библиография

библиоте́//ка китапхана; **братъ кни́ги** в ~ке китапхананан китап алыу; ~карь м китапханасы

бигуди мн. нескл. бигуди

биение: ~ сёрдца йөрәк қағышы

билёт 1) билет ~ в театр театрға билет; ~ на пбезд поезға билет 2) (документ) билет; **члénский** ~ ағзалык билеты; ~ный: ~ная касса билеттар кассаһы

бильярд 1) (игра) бильярд; 2) (стол для игры) бильярд;

~ная ж бильярд уйнау урыны; ~ный: ~шар бильярд шары

бинокль м бинокль

бинт бинт; ~овать несов. бинтлау

биография биография

био//лог биолог; ~логия биология

бис! межд. бис; **исполнить на ~** биска башкарыу

битва һуғыш, каты алыш

бить несов. 1) кого (сов. побить, избить) һуғыу; тукмау; 2) что (сов. разбить) ватыу, ярыу; 3) (о часах — сов. пробить) һуғыу, күрһәтеу; **часы бьют полночь сәғәт төн уртаһын күрһәтә;** ~ся 1) с кем-л. (сражаться) алышыу, һуғышыу; 2) (разбиваться) ватылыу; 3) (о пульсе, о сердце) тибеу, қағыу

бифштекс бифштекс

бич камсы

благо файза, якшылык; на ~ народа халык файзаһына

благодар//ить несов. рәхмәт әйтеу, белдереу; ~ю вас! рәхмәт!

благодар//ность рәхмәт һүзе; **выразить [свою]~** рәхмәтеңде белдереу; с ~постью рәхмәт белдереп; ~ный рәхмәтле; **очень вам ~ен** һезгә зур рәхмәт белдерәм

благодаря предлог + Д сәбәпле, аркаһында; ~вашей помощи һезгәң ярҙамығыҙ аркаһында

благополуч//ие именлек; ~ный имен; ~конец имен тамамланыш; я доехал ~но (нареч.) мин имен-һау барып еттем

благоприятн//ый уңайлы, ыңғай, яйлы; ~ая погода яйлы һау шарттары; ~момент уңайлы мәл; ~ый ответ ыңғай яуап

благородн//ый һәйбәт, якшы; ~поступок якшы тылык; ~ые металлы затлы металдар

благосостояние тормош хәле

благоустро//енный уңайлы, яйлы; ~йство уңайлылык, яйлылык

бланк бланк; ~для почтового перевода почта переводы бланкһы

бледн//еть несов. төҫ касыу, ағарыныу; ~ый төҫө каскан, ағарынған

блеск прям. и перен. ялтырак, матурлык, зирәклек; **начистить до ~а** нык ялтыратыу ◆ с ~ом бик шәп

блесна ялтырсык

блес//нуть сов. (однокр.) 1) ялт итеп калыу; 2) перен., чем ~теть несов. айырылып тороу; ~тяться нареч. бик шәп;

~**тящий** бына тигән; ~**тящие** достижения бына тигән казаныштар

ближайш//ий иң якын; в ~**ие** дни якын көндәрзә, якын арала

блiж//е (ср. ст.) 1) (от близкий) якынырак; 2) (от близко) якын; подойдите ~ якынырак килегез; ~**ний** 1. якындагы; 2. суш. м якын кеше

близ предлог + Р эргә, ян; ~**моря** диңгез эргәһе

блiзк//ий 1. 1) (по расстоянию) якын; 2) (по времени) якын; ~**ое** будущее якын киләсәк; 3) (по родству) якын (кәрзәш); ~ **родственник** якын туган. 2. →суш. ~**ие** мн. якындар; ~**о нареч.** якын; **стоять** ~ якын тороу; **поставить** ~ якын куйыу

близнецы мн. игезәктәр

близорукий 1) күрәш, күрә карау; 2) перен. тәрән уйлай белмәгән

близость 1) якынлык; 2) (в отношениях) якынлык

блины мн. коймак ♦ **первый блин комом** тәүге коймак табага йәбешә

блокада блокада; **экономическая** ~ **экономик** блокада
блокнот блокнот

блоха бөрсә

блуждать несов. азашыу, азашып йөрөү

блуз//а блуза; **рабочая** ~ эшкә кейә торган блуза; ~**ка** блузка

блюдо 1) (посуда) табак, таштабак; 2) (кушанье) блюдо, аш; обед из трех блюд ес блюданан торган төшкә аш; **рыбное** ~ балык ашы; **национальное** ~ милли аш

блюдце сынаяк асты

бобёр (мех) кондоз тиреһе

бобр зоол. кондоз

бобслей спорт. бобслей

бобы мн. эре борсак

бог алла, хозай, тәңре

бог//атеть несов. байыу, байығыу; ~**атство** байлык

♦ **природные** ~**атства** тәбиғәт байлыктары; ~**атый** 1) (состоятельный) бай, хәлле; 2) (обильный) мул, бай; ~ **урожай** мул уңыш; **страна** ~**ата** лесом ил урманға бай

богатырь м 1) фолькл. (в эпосе) батыр; 2) перен. (силач) бәһлеүән, баһадир

богач, ~**ка** бай

бодрость дәртлелек, күтәрәнкелек

бодрствовать несов. уяу булыу, йокламау

бодрый дәртле, күтәрәнке

боец һуғышсы

бой 1) *воен.* һуғыш; 2) *спорт.* алыш; 3) ~ **часов сәғәт** һуғыуы

бойк//ий 1) (*о человеке*) үткер, кыйыу; 2) (*оживленный*) кызыу, кайнап торған; ~**ая торговля** кызыу алыш-биреш

бойкот бойкот; ~**ировать** *несов.* бойкот яһау

бок 1) кабырға, яһ; ~**а** *мн.* кабырғалар; **на** ~у кабырғала; **повернуться на** ~ кабырғаға әйләнеү; 2) (*сторона*) яһ, сит, кыр

боков//ой яһ, кыр; ~**ые** места в вагоне вагондағы яһ урындар

боком *нареч.* кыр, кабырға менән

бокс I (*помещение, в том числе и в больнице*) бокс

бокс II *спорт.* бокс; **чемпионат по** ~у бокс буйынса чемпионат; **заниматься** ~ом бокс менән шөгәлләнеү; ~**ёр** боксёр; ~**ёрский**: ~**ёрские перчатки** боксёрҙар бирсәт-кәһе

болван *разг.* аһра, туң баш

болгар//ин, ~**ка** болгар; ~**ский** болгар...ы(е); ~ **язык** болгар теле

более 1. *нареч.* артык; ~ **года** йылдан артык; **не** ~ артык түгел; **не** ~ **ста километров** йөз километрҙан артык түгел; 2. + *прил.* (*для образования сравнит. степени*) -рак/-рәк; ~ **дорогой** кәҙерлерәк ♦ ~ **или** мәнәе азымы-күпмә; **ни** ~ **ни** мәнәе как теп-теүәл, тәңгәл генә

болёз//ненный ауырыу, сырхау; ~**нь** ж ауырыу, сир

болельщ//ик, ~**ица** көйәрмән

болё//ть I *несов.* (3 л. ед. ч. ~ет) 1) *тж.* *чем* ауырыу, сирләү; **он** уже давно ~ет ул күптән ауырый; ~ **гриппом** грипп менән ауырыу; 2) *за кого, за что* *разг.* кем, нимә өсөн көйөү, көйәләнеү

бол//еть II *несов.* 1) (3 л. ед. ч. *болит*) ауыртыу, һызлау; **у** **меня** ~**йт** голова миһең башым ауырта: **зубы** ~ят теш һызлай; **у** **меня** сердце **болит** миһең йөрөгем ауырта; 2) *перен.* *за'кого, за'что* кайғыртыу, борсолу

болеутоляющ//ий: ~**ее** **средство** ауыртыуы баһа торған сара

болот//истый һазмыт, һазлык; ~**истая местность** һазмыт урын; ~**ный** һазға тәғәйен; ~**ные сапоги** һазға кейә торған итек; ~**о** һазлык, һаз

болтать I *несов.* *чем* болғау, болғатыу

болт//ать II *несов.* (*разговаривать*) лығырлау, лыкылдау; ~**овня** буш һүҙ, ләстит; ~**ун**, ~**унья** лығырлаһ, ләститсе

боль ж ауыртыу, һызлау, әрнеү; ~ **в груди** күкрәктәге һызлау; **боли** в желудке аһказан ауыртыуы; **голов-**

ная ~ баш ауыртыуы; причинить ~ кому-л. (тж. перен.)
эрнетеу, эрнеу халыу

больн^й//ца больница; понасть в ~цу больницаға элэ-
геу, ятыу; ~чн^й: в ~чпых условиях больница шартта-
рында

больно 1. нареч. ауырттырып, ауырттыргансы; 2.
в знач. сказ. ауыртыу; мне ~ мин ауыртынам

больн//ой 1. 1) (о человеке) ауырыу, сирле; 2) (об ор-
гане) ауырыу, ауырыулы; ~ое сердце ауырыу йорэк;
~ зуб ауырыу теш; 2. →сущ. м, ~ая ж ауырыу

больше 1. сравн. ст. 1) (от большой) зурырак; 2) (от
много) күберэк, артыгырак; в два раза больше ике тапкыр
артыгырак; 2. нареч. кабат, башка; я ~ туда не пойду
кабат мин унда бармайым ♦ ~ всего барынынан күберэк

больш//нй сравн. ст. (от большой) зурырак

большинств//о күпселек; ~ голосов күпселек тауыш;
в ~е случаев күпселек оракта

больш//бй зур, оло, дәу, әһәмиәтле; ~ая семья зур
гаилә; ~бе расстояние алыс ара; ~ая скорость зур тиз-
лек; ~ая победа зур еңеу

бомба бомба

бомб//ёжка бомбаға тотоу; ~йт несоев. бомба ташлау;
~оубежище бомбанан қасыу урыны

бордовый куйы кызыл

борец 1) (за что-л.) көрәшеүсе; борцы за мир тыныслык
өсөн көрәшеүселәр; 2) спорт. көрәше

бормотать несоев. мығырлау

бород//а һақал; с ~ой һақаллы; без ~ы һақалһыз

борозда буразна

бороться несоев. 1) (с кем-л., с чем-л., за что-л., против
чего-л.) көрәшеу; ~ за мир тыныслык өсөн көрәшеу;
~ с трудностями ауырлықтар менән көрәшеу; ~ за пер-
венство беренселек өсөн көрәшеу; 2) спорт. көрәшеу, алы-
шыу

борт 1) (судна, самолёта) борт; человек за ~ом! кеше
борттан ситтә!; взять на ~ бортқа алыу; на ~у самолёта
самолёт бортында; 2) мн. ~а (одежды) сабыу

борщ борщ

борьба 1) (ср. бороться 1) көрәш; ~ за мир тыныслык
өсөн көрәш; ~ с засухой көрөлөк менән көрәш; 2) спорт.
көрәш; вольная ~ ирекле көрәш; классическая ~ классик
көрәш

бос//иком нареч. ялан аяк; ~бй ялан аяк; на босу
ногу яланғас аякка, қуңалтақ

босоножки мн. босоножка

ботан//ик ботаник; ~ика ботаника; ~ический сад ботаника баксаһы

ботинки *мн.* ботинка; **лыжные** ~ саңғы ботинкаһы

бочка мискә

боя//знь *ж* куркыу; ~ться *несов.* куркыу; **боюсь** упасть төгөрәүзән куркам; **не бойтесь!** куркмағыз!

браво! *межд.* bravo!

брак I (*на производстве*) брак

брак II (*супружество*) никах; **вступить в** ~ никахка инеу; ~ **осочетание** никахлашыу

бранить *несов.* әрләу, тиргәу; ~ся әрләшеу, тиргәшеу

бранн//ый: ~ое слово әрләу һүзе

брань *ж* әр

браслет браслет

брат ағай; **они братья** улар ағай-эне; **братья и сестры** ағайзар һәм апай-һеңделәр; ~ишка кусты, эне; ~ский туғандарса, туғандаш; ~ская дружба туғандарса дуслык; ~ство туғанлык

брать *несов.* алыу; **я беру уроки английского языка** мин инғлиз теле дәрестәре алам; (*ср. взять*); ~ся 1) (*за кого-что-л. — хвататься*) тотоноу, ~ за **руки** кулға-кул тотоноу; 2) (*за что-л. — приниматься*) керешәу, тотоноу; ~ за **работу** эшкә тотоноу (*ср. взяться*)

бревн//о 1) бүрәнә; 2) *спорт.* бүрәнә; **упражнения на** ~е бүрәнәлә күнегәүзәр

бред һаташыу; ~ить һаташыу

брезгливый ерәнеүсән

брезент брезент

бригад//а бригада; ~ир бригадир

бритва сәс бәкеһе, бритва

брить *несов.* 1) ~ **бороду** һакал кырыу; ~ **голову** башты кырыу; 2) (*кого-л.*) әсен алыу, кырыу; ~е кырыныу; ~ся кырыныу

брови *мн.* (*ед.* бровь *ж*) каштар

брод кисеу

бродить I *несов.* (*где-л.*) кызырыу; ~ по городу жала кызырыу

бродить II (*о вине, пиве и т. п.*) әсеу

бродяга *м* и *ж* берәзәк

бронз//а, ~овый (*из бронзы*) бронзанан яһалған

бронхит бронхит

бросать(ся) *несов. см. бросить(ся)*

броси//ть *сов.* 1) (*что-л., чем-л., куда-л., в кого-л., во что-л. — швырнуть*) ташлау, ыргытыу; сөйөү; ~ **мяч** туп ыргытыу; ~ **камнем** таш ташлау; 2) (*кого-л., что-л. — оставить, покинуть*) калдырыу, ташлау; 3) (*что-л. или с неопр.*

прекратить) ташлау; ~ **курить** тәмәке тартыузы ташлау; ~**ться** (*куда-л., на 'кого-л., на 'что-л., во что-л.*) ташлануу; ~ **бежать** йүгереп китеү; **мне** ~**лось в глаза** минең күзгә ташланды

брошка, брошь *ж* брошка

брошюра брошюра

брусника кызыл көртмәле

брызгать *несов.* сәсрәү! ~**ги** *мн.* сәсрәгән тамсылар;

нуть *сов. (однокр.)* сәсрәтөү

брюки *мн.* салбар; **спортивные** ~ спорт салбары

брюнет, ~**ка** брюнет

бугор дүң

будй//льник будильник; ~**ть** *несов.* уятыу

будн//и *мн.* көндәлек тормош, гәзәти көндәр; **в** ~ гәзәти көндәрзә; ~**ичный** көндәлек; ~ **костюм** көндәлек костюм

будто **1** союз имеш, икән; **говорят**, ~ һөйләйзәр, имеш...; **2.** *вводн. сл.* әйтерһең, гүйә; ~**бы** әйтерһең дә, гүйә ки

будущ//ий **1.** киләһе; **в** ~**ем году** киләһе йылда; **на** ~**ей** һеделә киләһе азнала; **2.** →*сущ.* ~**ее** *ср.* киләсәк; **в** ~**ем** киләсәктә; ~**ее время** *грам.* киләсәк заман; ~**ность** киләсәк

буква хәрәф

буквальный: ~ перевод һүзмә-һүз тәржемә

букварь *м* әлифба

букет гөлләмә, букет

букинистический: ~ **магазин** букинистик магазин

буксир буксир; **взять на** ~ (*судно, тж. перен. кого*) буксирга алыу; ~ **овать** *несов.* буксирлау

булавка булавка, төйрәүес

бул//ка, ~**очка** булка, күмәс

булочная икмәк (*магазины*)

бульвар бульвар

бульон һурпа

бума//га қағыз; **почтовая** ~ почта қағызы; **деловые** ~**ги** (*документы*) эш қағызлары; ~ **жка** қағыз киҫәге

бумажн//ый қағыз; ~**ая фабрика** қағыз фабрикаһы; ~ **мешок** қағыз ток

буран буран

буржу//азия буржуазия; ~**азный** буржуаз

бурн//ый ел-дауыллы; көслә; ~**ое море** ел-дауыллы диңгез; ~**ое развитие** көслә үҫеш; ~**ые споры** каты бәхәс

буров//ой: ~**ая скважина** быраулау скважинаһы; ~**ая вышка** или *сущ.* ~**ая ж** быраулау вышкаһы, буровой

бурый хоро, көрән; ~медведь хоро айыу; ~ уголь көрән күмер

буря дауыл, ел-дауыл

бурят бүрәт; ~ский бүрәт...ы(е); ~ язык бүрәт теле

бусы *мн.* муйынсақ

бутерброд бутерброд; ~ с сыром сыр менән бутерброд

бутон сәскә бәрәһе

бутсы *мн.* бутса

бутылка шешә; ~молока бер шешә һөт

буфер буфер

буфет 1) (*шкаф*) буфет; 2) (*кафе*) буфет; **позавтракать** в ~буфетта ашап алыу

бухгалт//ер бухгалтер; ~**эрия** 1) бухгалтерия; 2) (*отдел*) бухгалтерия

бухта бухта

бушевать *несов.* ярһыу, котороноу

бы *частица* -ар, -әр, -ор, -өр, -ыр; **я бы** хотел мин теләр инем

быва//ть *несов.* (*многokr.*) 1) (*где*) булыу; **он** ~ет там ежедневно ул унда көн дә була; **вы часто** ~ете в театре? Һез театрза йыш булаһығызмы; 2) (*случаться*) булғылау, булыу; ~ют **случаи** хәлдәр булғылай ♦ **как ни в чем не ~ло** бер ни булмағандай

бывший булған, элекке

бык үгез

было (*без ударений*) *частица* сак-сак; **он чуть** ~ не упал ул сак-сак тәгәрәмәне

был//ой 1. элекке, үткән; ~**ые** годы үткән йылдар; 2.→*сущ.* ~**бе** *ср.* үткәндәр

быстр//о *нареч.* шәп, тиз; ~**ый** тиз, шәп

быт 1 (*уклад жизни*) көнкүреш; **новый**~ яңы көнкүреш; 2) (*повседневная жизнь*) көндәлек тормош; **домашний** ~ йорттағы көндәлек тормош; **в** ~у тормошта

бытие йәшәйеш

бытов//ой көнкүреш; ~**ые** условия көнкүреш шарттары; ~**обслуживание** көнкүреш хезмәте

быть *несов.* 1) (*находиться где-л.*) булыу; **где вы были?** Һез кайза булдығыз? **я был** дома мин өйзә булдым; **я там не был, меня там не было** мин унда булманым; **мы там уже были** без унда булдык инде; **книга была на столе** китап өстәлдә ине; 2) (*кем, каким, как; иметь какой-л. вид. состоянии*) булыу, ине; **он был инженером** ул инженер булды; **он был в пальто** ул пальтола ине; **нам было весело** безгә күңелле ине; **завтра нам будет некогда** иртәгә беззең вақыт булмай; 3) (*состояться, произойти*) булыу; **экскурсия будет завтра** экскурсия иртәгә була; **собрание было**

вчера йыйылыш кисэ булды; 4) (иметься где-л., у кого-л.) булыу; у него не было с собой денег уның үзе менэн аксаһы юк ине; завтра у меня будет мало времени иртэгэ минең вақытым аз була; 5) (в форме буд. вр. служит для образования сложных форм будущего времени) напр.: я буду вам писать мин һезгә язырмын; мы будем ждать без көтәсәкбез ♦ как ~ ? ни эшләргә? ни хәл итергә?; см. тж. есть II, нет 2

бюджет бюджет

бюллетень м 1) (сводка) бюллетень; 2) избирательный ~ һайлау бюллетене; 3) разг. (больничный листок) бюллетень

бюро ср. нескл. бюро; ~ заказов заказдар бюроһы; ~ путешествий сәйәхәттәр бюроһы

бюст 1) (грудь) бюст; 2) (скульптура) бюст

бюстгальтер бюстгальтер, түш кабы

В

в[во] предлог 1) (о месте) + П (где?), + В (куда?) -та, -тә, -ла, -лә, -за, -зә, -да, -дә; -га, -гә, -ка, -кә; в театре театрза; пойти в театр театрга барыу; жить в Москве Мәскәүзә йәшәү; поехать в Крым Тырымга барыу; во дворе ишек алдында; в нескольких километрах от города каланан бер нисә километрза; он учится в институте ул институтта укый; поступить в институт институтка инеү; купить в магазине магазинда һатып алыу; быть избранным в комитет комитетка һайлану; 2) (о времени) + В или П: в два часа дня көндөзгө икелә; во вторник шишәмбе көндө; в этом году быйыл, ошо йылда; 3) + П: книга вышла в двух томах китап ике томда сыкты; пьеса в трех действиях өс шаршаулы пьеса

вагон вагон; мягкий ~ йомшак вагон; купейный ~ купелы вагон; ~-ресторан вагон-ресторан; трамвайный ~ трамвай вагоны

важн//ый мөһим, әһәмиәтле; ~ое дело мөһим эш; это очень ~о был бик мөһим

ваза ваза

вал I 1) (насыпь) ур; 2) (волна) зур тулкын

вал II тех. ыуал

валун зур таш

вальс вальс (көй һәм бейеү)

валют//а валюта; золотая ~ алтын валюта; иностранная ~ сит ил валютаһы

вам Д, вами Т от вы һезгә, һезең тарафтан

ванн//а 1) (сосуд) ванна; 2) (купание) ванна; принять ~у ваннала йыуыныу (лечение) принимать ~ы, ходить на ~ы ваннаға инеу, ваннаға йөрөү ☞ солнечная ~ кошта кызыныу; воздушные ~ы һауала сынығыу; ~ая ж ванна бүлмәһе

варежки мн. бейәләй

варёный бешкән

варенье кайнатма; вишнёвое ~ сейә кайнатмаһы

вариант вариант, төр

варить несов. бешерөү; ~ся бешөү

вас Р, В, П от вы һезгә

вата мамык

вахт//а 1) мор, вахта; стоять на ~е вахтала тороу; 2) (рабочая смена) вахта

вахтёр вахтёр

ваш 1. [ваша, ваше; ваши] мест. притяж. һезгәкә; 2. суш. 1) ~е п һезең; 2) ~и мн. һезгәкеләр; где ~? Һезгәкеләр кайза?

вбегать несов., вбежать сов. (куда) йүгереп (килеп) инеу

вблизи 1. нареч. якында, якындан; рассмотреть что-л.

~ якындан карау; 2. предлог + Р эргәһендә, янында;

~ города кала эргәһендә; ~ от чего-л. һезеңдер янында

вбок нареч. кабыргаға

вброд нареч.: перейти реку ~ йылғаны кисеп сығыу

введение инеш (һүз)

ввезти сов. (куда); см. тж. ввозить

вверх нареч. өскә, юғарыға; посмотреть ~ өскә карау;

~ по лестнице баҫкыс буйлап юғарыға; ~ по реке йылға

буйлап юғарыға; ~у нареч. өстә, юғарыла

вести сов. индереу; ~ судно в гавань судноны гавангә индереу

виду предлог + Р сәбәпле, -ға, -гә, -ка, -кә күрә;

~ того, что шул сәбәпле, шулай булғанға күрә

вводить несов. см. вести: ~ся индереу; ~ новые

правила яңы кағизәләр индереу

ввоз йөк индереу; ~ить несов. 1) см. ввезти; 2) (импортировать) индереу

высь нареч. үргә, юғарыға

вглубь нареч. тәрәнгә

вдал/екә, ~й нареч. алышта, йырақта

вдаль нареч. алыска, йыракка

вдво//е нареч. икеләтә; икегә, урталай; ~ больше

<мёньше> икеләтә артык <кэм>; сложить что-л. ~ ике-

гә бөкләү; ~ём нареч. икәүләп, икәү бергә; мы ~ без икәүләп; делать что-л. ~ икәүләп низер эшләү; ~йне икеләтә нареч.

вдевать несов., вдеть сов.: ~ нитку в иголку энэгә еп һаплау

вдобавок нареч. өстәүенә

вдов//а тол (катын); ~ёц тол (ур)

вдоль 1. нареч. буйга; 2. предлог+Р буйлап; [идти] ~ берега яр буйлап ~и поперёк а) иңләп-буйлап; б) энә-һенән ебенә тиклем

вдох тын алыш, һулыш

вдохнов//ёние дэрт, илһам; ~йтъ сов. дэртләндерәү; ~йтъя дэртленәү; ~лять(ся) несов. см. вдохновйтъ-(ся)

вдохнуть сов. тын алыу

вдрёбезги нареч. селпәрәмә; разбитъя ~ селпәрәмә килеү

вдруг нареч. капыл, кинәт

вдыхать несов. см. вдохнуть

ведёние: ~ дел эште алып барыу; ~ хозяйства хужа-лыкты алып барыу; ~ собрания йыйылышты алып барыу

ведомство ведомство

ведро бизрә, күнәк; ~ воды (бер) бизрә һыу

ведущ//ий (прич.) 1. прил. алдын(гы); ~ая команда спорт. алдын команда; 2. →сущ. м., ~ая ж баш, етәксе; алып барыусы ~ программы <телепередачи> телеви-зион тапшырыу программаһын алып барыусы

ведь чабтица'да баһа, дә баһа; бит; я ~ вам говорил мин һезгә әйттем дә баһа

вежливый эзәпле, ихтирамлы

везде нареч. һәр ерзә, бөтә урында

вездеход вездеход

вез//тй несов. алып барыу, йөрөтәү; ~ на санках са-нала алып барыу ◆ ему <тебе> ~ёт уга <һиңә> уңай килеп тора; мне не ~ёт миңә уңай килмәй

век 1) (столетие) быуат; в XX [двадцатом] ~е XX [егерменсе] быуатта; 2) (эпоха) дәүер, быуат; в наш ~ без-зең дәүерзә; атомный ~ атом дәүере; ◆ весь свой ~үзенәң бар гүмерендә

веки мн. (ед. веко) күз кабагы

вековой боронго; бик карт

вексель м вексель

велё//тъ (сов. и несов.) кушыу, бойороу; мне ~ ли прийти миңә килергә куштылар

великан бәһлеүән, алпамыша

велик//ий 1) бөйөк; Великая Октябрьская социали-

стіческая революция Бөйөк Октябрь социалистик революцияһы; ~ие державы бөйөк державалар; 2) *кратк. ф.* (кому) зур; эти туфли мне ~й был туфли миңә зур; опасность была ~а куркыныс зур ине
 великолёпный гүзәл, бик матур
 величественный мөһәбәт, бөйөк
 величина күләм, зурлык; дәүмәл
 велогон//ка велосипедта узыш; ~ на трёке тректа велосипедта узыш; ~щик велосипедта узышыусы
 велосипед велосипед; ездить <кататься> на ~е велосипедта йөрөү; водный ~ һыу велосипеды; ~йст, ~йстка велосипедсы
 вело//спорт велоспорт; ~трёк велотрек
 вена вена (*каһ тамыры*)
 венг//ёрский венгр...ы(е) ~язык венгр теле; ~р, ~ер-ка венгр (кешеһе)
 венерическ//ий: ~ая болёзнь; ~ое заболевание венерик ауырыу
 веник миндек; банный ~ мунса миндеге
 венок венок
 вёра 1) (*в бога*) дин; 2) (*во что-л.*) ышаныс; ~в побéду <в справедливость> еңеүгә <хаклыкка> ышаныс
 вёрба өйәңке
 верблюд дөйә
 верёвка бау
 вёр//ить несов. 1) (*в бога*) ышаныу; 2) (*кому, во что; чему*) ышаныу; я вам ~ю мин һезгә ышанам; я этому (*или в это*) не ~ю мин быга ышанмайым; не ~ю своим глазам үз күззәремә ышанмайым
 вёрно нареч. 1) (*правильно*) дөрөс; совершенно ~ бик дөрөс; 2) (*преданно*) бирелеп; ~ служить кому-л., чему-л. бирелеп хезмәт итеү; ~сть (*чему-л., кому-л.*) бирелгәнлек, тоглолоқ
 верн//уть сов. кайтарыу; кире бороу; ~уться кайтыу, кире боролоу; ~йтесь! кире боролоғоз!
 вёрн//ый 1) (*правильный*) дөрөс; ~ое решéние дөрөс карар; 2) (*преданный*) тоғро, бирелгән; ~ друг <помощник> тоғро дуҫ <ярзамсы>; ~ая жена тоғро катын; 3): это ~ое срéдство был ышаныслы сара; 4): идти на ~ую гíбель (*или смерть*) шикһез һәләкәткә (*йәки үлемгә*) барыу
 вероломный мәкерле
 вероятно//о вводн. сл. ихтимал, ахыры; он, ~, скоро придёт ул озакламай килер ахыры; ~ый ихтимал булған, мөмкин
 вертеть несов. (*что, чем*) әйләндерөү; ~ся әйләнеү, бор-

голаны; ♦ слово вертится [у меня] на языке һүз телем
осонда ғына тора

вертикальный вертикаль

вертолёт вертолёт; ~чик вертолётсы

вѣрующ-/ий (прич.) → прил. аллага (дингә) ышанған;

→сущ. м. ~ая ж диндар

верх ес; ♦ взять (или одержать) ~ (над кем-л.) өстөн-
лек алыу, өскә сығыу; ~ний өскә, югаргы; ~этаж өскә
кат; ~няя одежда тышкы кейем; ~нее течение [реки]
йылғаның югаргы ағымы

верховный верховный, югаргы; Верховный Совет РФ
Рәсәй Федерацияһының югаргы Советы; ~суд югаргы
суд

верхов//ой 1.: ~ая езда һыбай йөрөш; соревнования по
~ой езде һыбай йөрөш буйынса ярыш; ~ая лошадь меңге
ат; 2. сущ. м һыбайлы

верховье [реки] йылғаның югаргы ағымы

верхом нареч. өс яклап

верхом нареч. һыбай; ездить ~ һыбай йөрөү

верхушка 1) (чего-л., тж. перен.) баш, түбә; 2) (дерева)

ос

вершина м 1) (горы) түбә; 2) (дерева) ос; 3) перен.
(чего-л.) югары қазаныш, бейеклек

вес 1) үлсәү, ауырлык; ~ом [в] два килограмма ике
килограмм ауырлыкта; 2) спорт. ауырлык; лёгкий ~ еңел
ауырлык; в среднем ~е уртаса ауырлыкта; борец тяжё-
лого ~а зур ауырлык көрәшсәһе; ♦ на ~золота бик кә-
зерле, киммәтле

веселить несов. күңелләндерәү, қыуандырыу; ~ся кү-
ңел асыу

весёлый күңелле, көләс; ~характер күңелле холок;
нам было весело безгә күңелле булды

веселье уйын-көлкө, кәйеф-сафа

весенний язғы

веси//ть несов. тартыу; это ~т два килограмма был
ике килограмм тарта

весло ишкәк; мн. вёсла ишкәктәр; кормовое ~ койрок
ишкәге; двухлопастное ~ ике башлы ишкәк (для байдар-
ки и каноэ)

весн//а яз; прошлой <будущей> ~ой үткән <килә-
һе> язза; ~ой, ~бю нареч. язын, яз көнө

веснушки мн. һипкелдәр

вести несов. 1) (кого-л., куда-л.) алып барыу; эта дорога
ведёт в город был юл қалаға алып бара; 2) (что-л. — руко-
водитъ) етәкселек итеү, алып барыу; ~хозяйство хужа-
лыкты алып барыу, встречу ведёт судья спорт. орашыузы

судья алып бара; 3) (что-л. — править) йөрөтөү; ~ м
ну машинаны йөрөтөү; 4) (что-л. — проводить, дел
алып барыу, башкарыу; ~ **борьбу** көрөш алып ба
~ **научную работу** филми эш башкарыу; ~ **себя как-**
каким-л. образом үзөңдө тотуу

весть ж хэбэр ◆ **пропасть без вести** (на войне) хэбэ
югалыу

веса *мн.* үлсэү

весь 1. [вся, всё; все] *мест.* бөтө, тотош, бар; ~ *день*
буйы; *вся страна* бөтө ил; *всё время* һәр вакыт, гел
люди бар кешелэр; **2.** → *сущ.* 1) *всё ср.* бөтөһе; ~ *его р*
вало бөтөһе уны шатландыра ине; 2) *все мн.* барыһы
тәһе; **все здесь?** барыһы ла бындамы?

весьма *нареч.* бик

ветвь ж 1) (дерева) ботак; 2) (ответвление, отрасли
ния родства) тармак

ветер ел; **сила ветра** елдең көсө; **сильный** <слаб
~ көслө <экрен> ел; **холодный** ~ һалкын ел
ветеран ветеран; ~ **войны** һуғыш ветераны; ~ **т**
хезмәт ветераны

ветка 1) (дерева) ботак; 2) *ж.-д.* тармак

ветрен/ый 1) (о погоде) елле; **сегодня** ~ **о** бөгөн
елле; 2) (о человеке) елгыуар, еңел ақыллы

ветхий тузған

вечер 1) кис; **в шесть [часов]** ~ **а** киске сәгәт алт
под ~ **кискә** табан; **по** ~ **ам** кистәрен; 2) (мероприяти
сә; **вы пойдёте на** ~? Һез кисәгә бараһығызмы?; ~ **ет**
сов. кисләү

вечёрн//ий киске; ~ **ее** заседание киске ултырыш;
школа киске мәктәп

вечером *нареч.* кис, кисен; **сегодня** ~ бөгөн кис; **п**
~ **кисә** кис; **завтра** ~ иртәгә кискә

вечн//о *нареч.* мәңге; ~ **ый** мәңге, мәңгелек; ~ **ая** с
героям! қаһармандарға мәңгелек дан!; **на** ~ **ые** вре
мәңгегә, мәңгелеккә

вешалка 1) (предмет мебели для вешания одежды)
йем элгес; 2) (плечики для одежды) элгес; 3) (петл
одежде) элмәк

вешать I *несов.* то же, что **взвешивать I**

вешать II *несов.* 1) (что-л., на что-л) элеү, элөп жу
2) (кого-л. — казнить) асыу; ~ **ся** асылыныу

вещество матдә

вещь ж 1) (предмет) әйбер, нәмә; 2) *мн.* вещи (иму
во) мөлкәт; 3) (произведение) әсәр; **удачная** ~ уңы
әсәр

взад *нареч.*: ~ и вперед алга ла артка ла; ни ~ ни вперед ни алга, ни артка

взаимн//ость үз-ара аңлашыу; сотрудничество на основе ~ости үз-ара аңлашыу нигезендә хезмәттәшлек; ~ый үз-ара, бер-береңә

взаимо//влияние үз-ара йогонто; ~выгодный ике ятка ла файзалы; ~действие үз-ара тәсир; ~отношения *мн.* үз-ара мөнәсәбәт; ~помощь *ж* үз-ара ярзам; ~понимание бер-береңде аңлау

взаимы *нареч.* бурыска, үтескә; брать <давать> ~ бурыска алыу <биреү>

взамен 1. *нареч.* алмашка; 2. *предлог* + Р урынына; ~ чего? нимәнең урынына?

взбираться *несов. см.* взобраться

взвё//сить *сов.*, ~шивать *несов.* 1) үлсәү; 2) *перен.* үлсәү, исәпкә алыу; ~ свои возможности үз мөмкинселектәреңде үлсәп карау

взвод взвод

взволнов//анный тулкынланган; ~ать *сов.* тулкынландырыу; ~аться тулкынланыу

взгля//д 1) караш; окинуть ~ом дом йортка күз һалыу; с первого ~да тәү караштан; 2) *перен.* караш; политические ~ды сәйәси караштар; ~нуть *сов.* карап алыу, күз ташлау; ~ на часы сәгәткә карап алыу

вздор юк-бар; говорить ~ юк-бар һөйләү

вздох тын алыш, һулыш; ~нуть *сов.* тын алыу

вздр//агивать *несов.* тертләү, һишкәнеү; ~огнуть *сов.* тертләп китеү

вздыхать *несов. см.* вздохнуть

взима//ть (*несов.*) алыу; ~ пошлину пошлина алыу; ~ться: ~ется штраф штраф алына

взлёт күтәреләү, осоу

взлет//ать *несов.*, (осоп) күтәреләү; ~еть *сов.* (осоп) күтәреләү ♦ ~еть на воздух (*взорваться*) көлө күккә осоу

взлётн//ый: ~ая полоса (*осоп*) күтәреләү һызаты

взмах һелтәү, болгау; ~ивать *несов.* һелтәү, жагыу (*каһат*)

взморье дингез буйы

взнос взнос: члénский ~ агзалык взносы

взобратсья *сов.* менеү, үрмәләп менеү

взойти *сов.* 1) (*наверх*) күтәреләү, менеү; 2) (*о светилах*) калкыу, сыгыу; солнце *взошло* кояш калкты; (*о восходах*) игендәр шытын сыкты

взор (*то же, что* взгляд) караш

взорвать *сов.* шартлатыу; ~ся шартлау

взросл//ый 1. оло, өлкән; ~ человек оло кеше; 2. → сущ. ~ые *мн.* ололар

взрыв шартлау; ~ аплодисментов көслө кул сабызуар; ~ать(ся) *несов. см.* взорвать(ся); ~чатый: ~чатые вещества шартлатыу матдэләре

взыска//ние (наказание) яза; **наложить** ~ яза биреү; ~ть *сов.* түләтеү, яуапка тарттыруу; ~ пошлину пошлина түләтеү

вид 1. 1) (внешность, состояние) күренеш; 2) (местность, пейзаж) күренеш; ~ города кала күренештәре ♦ **иметь в ~у кого-что** күз уңында тотуу; **делать ~** булып кылану (ишетмәмеш, күрмәмеш *h. б.*)

вид II 1) төр, тармак,; ~ы растений үсемлектәрзең төрзәре; 2) *грам.* төр,; ~ы глагола кылым төрзәре

виде//ть *несов.* 1) күреү; ~ хорошо якшы күреү 2) осратыу, күреү; ~л друга дуфымды осраттым

видимо *вводн. сл.* могайын, күрәһең, ахыры; ~, не придёт күрәһең, ул килмәс

виднеться *несов.* күренеү, күренеп тороу

видн//о 1. *в знач. сказ.* күренә; мне хорошо ~ миңә якшы күренә; **ничего не ~ бер ни зә** күренмәй; 2. *вводн. сл.* то же, что **видимо**; ~ый 1) (доступный зрению) күренеп торған; дом **виден** издалека йорт алыстан күренеп тора; следы не ~ы эззәр күренмәй; на ~ом месте күренеп торған урында; 2) (известный) билдәле, күренекле; ~ учёный күренекле галим; 3) (рослый, статный) озон буйлы, һомгол; ~ мужчина һомгол ир

виз//а 1) (разрешение на въезд, выезд и т. п.) виза; ~ на въезд инеүгә виза; ~ на выезд сыгыуға виза; **выдать <получить>** ~у виза биреү <алыу>; 2) (позметка, подпись должностного лица на документе) виза, тамға; **наложить** ~у виза һалыу

визг сарылдау тауышы

визировать *сов. и несов.* (паспорт) визалау; (поставить визу на документе) виза һалыу, виза куйыу

визжать *несов.* сарылдау, эсе кыскыруу

визит визит; ~ дружбы дуслык визиты; **прибыть с официальным визитом** рәсми визит менән килеү; ~ный: ~ная карточка визит карточкаһы

викторина викторина

вилка 1) сәнәске; 2) *эл.* вилка

вин//а гәйеп; **по его ~е** уның гәйебе менән; **это моя ~** был миңә гәйеп; **! по ~е кого-л.** кемдеңдер гәйебе менән **винегрет** винегрет

винить *несов.* гәйепләү

вино кызыл аракы

винова//**тый** гәйепле; я ~т <не ~т> мин гәйепле <гәйепле түгел>; ~т! кисерегез, гәйеп итмәгез
винов//**ник**, ~ница гәйепле кеше; ~ный гәйепле; он ~ен <не ~ен> [в этом] бында ул гәйепле <гәйепле түгел>

виноград йөзөм; ~ник йөзөм баксаһы; ~ный йөзөм; ~сок йөзөм һуты

винт 1) тех. винт; 2) мор., ав. винт

винтовка винтовка

виртуоз бик ошта кеше; ~ный бик оста, виртуоз

висеть несов. асылынып, эленеп тороу

висок сикә

високосный: ~год кәбисә йылы

всячий: ~мост асма күпер; ~замок асма йөзак

витамин витамин

витрина витрина

вить несов. үреү, ишеү

виться несов. 1) (извиваться — о реке, дороге) бормаланыу; 2) (о волосах) тулкынланып торған; 3) (о растениях) үрелеү, сырмалыу

вихрь м койон, өйөрмә

вишн//**ёвый** 1) (из вишен) сейәнән яһалған; 2) (о цвете) сейә төслә; ~я сейә

вклад 1) (денежный) акса һалыу, вклад; 2) перен. (во что-л.) оләш; ~в дело мира тыныслык эшенә өләш; ~чик, ~чица акса һалыусы; ~ывать несов. см. вложить

включ//**ать(ся)** несов. см. включить(ся); ~ительно нареч. индереп, кушып; ~ить сов. 1) (кого-л., что-л., во что-л.) индереү, теркәү; 2) (что-л. привести в действие) ебәреү, хәрәкәткә килтереү, тоташтырыу; ~мотор моторзы ебәреү; ~ток токты тоташтырыу; ~свет утты яндырыу; ~радио <телевизор> радионы <телевизорзы> асыу; ~иться кушылыу

вкратце кыскаса

вкрутую: сварить яйцо ~йомортканы каты итеп бешереү

вкус 1) (ощущение во рту) тәм; на ~тәмгә; по ~у тәме менән; 2) (чувство красивого) матурлык тойгоһо; дело ~а йәне һөйгән йылан ите ашаған; у неё хороший ~уның матурлык тойгоһо нескә; одеваться со ~ом матур, зауык менән кейенеү; ~ный тәмле; очень ~но бик тәмле

владé//**лец**, ~лица эйә, хужа; ~ние 1) (обладание) кулда тотоу, биләү; быть в чьём-л. ~нии кемдендер кулында булыу; 2) мн. ~ния биләмәләр; ~ть 1) (обладать) биләү, кулда тотоу; 2) (уметь обращаться с чем-л.) файзалана белеү; 3) (знать — какой-л. язык) белеү; каким языком вы ~ете? Һез ниндәй телде беләһегез?

влажн//ость дымлылык; ~ **воздуха** һауаның дымлылыгы; ~**ый** дымлы, еүеш

власт//ь ж 1) **власть**; советская ~ совет власы; государственная ~ дәүләт власы; **борьба за** ~ власть өсөн көрөш; 2) **мл.** ~и власть, власть эйәләре; **местные** ~и урындагы властар! **городские** ~и кала властары ♦ **быть во** ~и **чего-л.** низеңдер йогонтоһонда булыу

влево нареч. һулга

влезать несов., влезть сов. 1) (*наверх, напр. на 'дерево*) менеү, үрмәләү; 2) (*внутри, напр. в дом через окно*) инеү, үтеп инеү

влечение әүәҫлек: ~ **к музыке** музыкага әүәҫлек

влиятельные йогонто, тәҫһир; **оказать** ~ **на 'кого-л.** йогонто яһау; **под ~нием** **чего-л.** низеңдер йогонтоһонда; ~**тельный** йогонтоло; ~**ть несов.** йогонто яһау; ~ **на 'кого-л.** кемгәлер тәҫһир итеү; **это не ~ет** **на дело** бының эшкә йогонтоһо юк

влюб//иться сов. гашик булыу; ~ **в кого-л.** кемгәлер гашик булыу; ~**лённый прил.** и →*сущ. м.* ~**лённая ж** гашик; ~**ляться несов. см.** **влюбиться**

вмен//ить сов., ~ять несов.: ~ **что-л., кому-л.** **в обязанности** кемдеңдер вазифаһына индереү, бурысы итеү

вместе нареч. бергә: ♦ ~ **с предлог+Т** кем менәндер бергә; **пойти** ~ **с кем-л.** берәйһе менән бергә барыу; ~ **со мной** минең менән бергә; ~ **с тем** шулай булыуға карамастан

вместительный һыйышлы, иркен; ~ **зал** иркен зал; ~**ить сов. см.** **вмещать** һыйзырыу

вместо предлог+Р урынына; **кто пойдёт** ~ **вас?** һеззең урынга кем бара?

вмешательство кысылыу, тыгылыу; ~ **во внутренние** дела страны илдең эске эштәренә тыгылыу; ~**ться сов.** кысылыу; ~ **в разговор** хәбәргә кысылыу

вмешиваться несов. см. **вмешаться**; ~ **в чьи-л.** дела кемдеңдер эшенә кысылыу

вмещать//ть несов. һыйзырыу; **зал** ~ет **восемьсот человек** залга һигез йөз кеше һыя; ~**ться** һыйыу

вмиг нареч. капыл, күз асып йомғансы

вначале нареч. башта, тәүзә, әүәл

вне предлог+Р тыш, ситтә; ~ **дома** өйҙән ситтә; ~ **игры спорт,** уйындан сыткан

внедр//ить сов., ~ять несов. индереү

внезапно//о нареч. капыл, көтмәгәндә; ~**ый** көтөлмәгән; ~**ое нападение** көтөлмәгән һөжүм

внеочередн//ой сираттан тыш; ~**ое заседание** сираттан тыш ултырыш

внести сов. 1) (*внутри*) индереу, алып инеу; ~ вещи в дом эйберзэрзе өйгө индереу; 2) (*уплатить*) түлөү; ~ плату хак түлөү; 3) (*включить*) индереу; ~ в список исемлеккө индереу; ~ предложение тэждим индереу

внешне нареч. тыштан

внешне//политический тышкы политик; ~ торговля тышкы сауза

внешн//ий 1) (*наружный*) тышкы; ~ вид тышкы күренеш; 2) (*относящийся к иностранным государствам*) тышкы; ~ яя политика тышкы политика; ~ яя торговля тышкы сауза; ~ ость киефэт

вниз нареч. түбөнгө, аска; ~ по лестнице баскыс буйлап түбөнгө; ~ по течению агым менэн аска табан; ~ у нареч. түбөндө, аста

вник//ать несов., ~ нуть сов. аңлау, төшөнөү

внима//ние 1) (*сосредоточенность*) игтибар, диккэт; **принять во** ~ игтибарга алыу; **обратить на что-л.** ~ игтибар итеу; **не обращайтесь на это** ~ ния быга игтибар итмөгөз; 2) (*забота; расположение*) игтибар, диккэт; **оказать кому-л.** ~ игтибар күрһөтөү; ~ тельный 1) игтибарлы, диккэтле; 2) (*заботливый*) кайгыртыусан, игтибарлы

вничью нареч. бер яктың да отмауы менэн; **игра закончилась** ~ уйын бер яктың да отмауы менэн тамамланды

вновь нареч. яңынан, тағы ла

вносить несов. см. внести

внук (сын сына) ейән; (*сын дочери*) ейән; ~ и мн. (*собр. т. е. дети детей*) ейәндәр

внутренн//ий 1) эске, эстәге; с ~ ей стороны эске яктан; 2) (*внутригосударственный*) эске; ~ яя политика эске политика; ~ яя торговля эске сауза; **Министерство** ~ их дел эске эштәр министерствоһы; ~ ость 1) (*чего-л.*) эс, эс як; 2) мн. ~ ости (*человека, животного*) эс-карын

внутри 1. нареч. эстә; **осмотреть** ~ и снаружи эстән һәм тыштан карау; 2. предлог + Р эсендә; ~ помещения бина эсендә

внутри 1. нареч. эскә; **войти** ~ эскә инеу; 2. предлог + Р эсе; ~ дома өй эсе

внучка (дочь сына) ейәнсәр; (*дочь дочери*) ейәнсәр

внуш//ать несов. 1) (*заставлять усвоить что-л.*) өйрәтөү, һөңдереу; ~ уважение к старшим ололарзы ихтирамларга өйрәтөү; 2) (*вызывать*) тыузырыу; ~ страх куркыу тыузырыу; ~ спасения шикләнеу тыузырыу; ~ ёние әйтеп һөңдереу

вовлечать несов., вовлечь сов. йәлеп итеу

вовремя нареч. вакытында, кәрәкле вакытта

во-вторых вводн. сл. икенсенән

вода һыу; морская ~ диңгез һыуы; питьевая ~ эсә торған һыу; дождевая ~ ямгыр һыуы; минеральная ~ минераль һыу ◆ внутренние воды эске һыуҙар

водитель машина йөрөтөүсе; ~ский: ~ские права машина йөрөтөүгә хокук

водитъ *несов. см. весті*; ~ машину машина йөрөтөү

водиться *несов.* булыу, йәшәү; в этом озере водится рыба был күлдә балык бар

водка аракы

водн//ый 1) һыу; ~ое хозяйство һыу хужалыгы; ~ая система һыу системаһы; ~ спорт һыу спорты; 2) (*приготовленный на воде*) һыулы; ~ раствор һыулы иретмә

водо//ворот һыу өйөрмәһе; ~ событий вакигалар тулкыны; ~ём һыу яткылыгы

водолаз водолаз; ~ный: ~ костюм водолаз костюмы

водо//напорный: ~напорная башня һыу ебәреү башняһы; ~пад шарлауык; ~плавающий: ~плавающая птица йөзгөс кош

водопровод һыу үткәргес: ~ный һыу үткәргес; ~ кран һыу үткәргес кран

водород водород

водоросли *мн.* ылымыктар

водо//снабжение һыу менән тәмин итеү; ~хранилище һыу һаклагыс

водян//истый һыуһыл; ~ой һыу(лы); ~ое отопление һыу менән йылытыу; ~ое охлаждение *авто.* һыу менән һыуытыу

воевать *несов.* һугышыу, көрәшеү

воёнио//воздушный: ~воздушные силы хәрби-һауа көстәре; ~морской; ~ флот хәрби-диңгез флоты; ~морская база хәрби-диңгез базаһы; ~морские силы хәрби-диңгез көстәре

военно//обязанный *м* армияла хезмәт итергә тейешле; ~пленный *м* хәрби әсир; ~служащий *м* хәрби хезмәткәр

воёни//ый 1. хәрби, һугыш; ~ое время һугыш ваҡыты; ~ врач хәрби врач; 2.→*сущ. м.* хәрби кеше (*хезмәткәр*)

вожат//ый, ~ая вожатый

вождь *м* юлбашсы

вожжи *мн.* дилбегә

воз йөк

возбу//дить *сов.*, ~ждать *несов.* 1) (*что-л.—вызвать какие-л. чувства*) уятыу, тыузырыу; ~ аппетит аппетит уятыу; 2) (*кого-л.—взволновать*) кузгатыу, ярһытыу; ~ судебное дело суд эше кузгатыу; ~ждение ярһыу; прийти в ~ ярһыу хәлгә килеү

позвестить сов., возводитъ несов. 1. һалыу, короу; 2. үрлә
сү, күтәреү
возврат//тять сов. кайтарыу, кайтарып биреү; ~тяться
кайтыу, кире кайтыу; ~ из поездки йөрөп кире кайтыу;
взвращать(ся) несов. см. возвратиться; ~щение кайтыу; по
вращению кайткас
возвыш//аться несов. дәрәжә күтәреү; ~ение күтәре-
сү, үрләү
возвышенн//ость калкыулык; ~ый 1) (о местности)
кыпчык; 2) перен. (о чувствах и т. п.) югары, бөйөк; ~ая
силь югары максат
возглав//ить сов., ~лять несов. етәкләү, етәкселек
төү; ~ борьбу за мир тыныслык өсөн көрәште етәкләү;
делегацию делегацияга етәкселек итеү
воздейств//ие тәҗсир, йогонто; ~овать сов. и несов. (на
ого-л., на/что-л) тәҗсир итеү, йогонто яһау
воздél//ать сов., ~ывать несов. эшкәртеү
воздержáться сов., воздёрживаться несов. (от чего-л.)
ыйылыу, баш тартыу; ~ от ответа яуаптан баш тартыу
воздух һауа; на открытом (или на свежем) ~е асык
йәки саф) һауала; подняться в ~ һауага күтәрелеү
воздушн//ый 1): ~ое сообщение һауа юлы; 2) перен.
сөз, үтә еңел
воззвание өндәмә
воззрение караш
возить несов. см. везти ташыу, йөрөтөү
возлагать несов. см. возложить ♦ ~ надежду на/ко-
о-л., на/что-л. өмөт итеү, ышаныу
возле предлог + Р янында, эргәһендә; ~ нас беззёң эр-
әлә; ~ дороги юл эргәһендә; остановиться ~ дома өй
нында туктау
возложить сов. һалыу; ~ венок венөк һалыу
возмездие әжер, кошор
возме//стить сов., ~щать несов. каплау; ~щение кап-
лау; ~ убытков зыяндарзы каплау
возможн//о 1. в знач. сказ. мөмкин; это вполне ~ был
улыһынса мөмкин; 2. вводн. сл. ихтимал, бәлки; ~, будет
ождь; ихтимал, ямгыр булыр; ~ость мөмкинлек; при
ёрвой ~ости мөмкинлек тыуғас та; по ~ости мөмкин бул-
анса; большие ~ости зур мөмкинлектәр; ~ый мөмкин
улған
возму//тительный асыу килтергес, асыуга тейгес; это
тительно был асыузы килтерә; ~тять(ся) сов. см.
возмущать(ся); ~щать несов. асыу тыузырыу; меня ~ща-
т миңең асыу килә; ~щаться асыу килеү; чем вы ~щае-

тесъ? Һеззек нимэгә асыуыгыз килә?; ~щение асыу, йән көйөү; с ~щением асыу менән

вознагра//дить сов., ~ждать несов. бүләкләү; ~ждение бүләк; денежное ~ атсалата бүләк

воз//никать несов. см. возникнуть; ~никновение тыуыу, килеп сыгыу; при ~никновении пожара янғын килеп сытканда; ~никнуть сов. килеп сыгыу

возобнов//ить сов. яңыртыу; ~ договор килешеүзе яңыртыу; ~йтись яңырыу; ~ление яңынан тыуыу, яңырыу; ~лять(ся) несов. см. возобновить(ся)

возра//жать несов. см. возразить; я не ~жаю против этого мин быга каршы түгел; ~жение каршы булыу, каршылык; ~зить сов. каршы төшөү, каршы килеү; ~ кому-л. кемгәлер каршы төшөү

возраст йәш; в ~е пятидесяти лет илле йәштә

возрас//тать несов., ~тй сов. үсөү, артыу; потребности возросли ихтыяждар үсте

возро//дить сов. торгозоу, яңынан аякка бастырыу; ~дётся яңынан аякка басыу; ~ждение яңырыу; эпоха ~ яңырыу дәүере

воин һуғышсы, яугир; ~ский хәрби, гәскәри; ~ское звание хәрби звание; ~ская часть хәрби часть; ~ская обязанность хәрби бурыслылык

воинственный һуғышсан

вой олоу

войлок кейез

война һуғыш; Великая Отечественная ~ (1941—1945) Бөйөк Ватан һуғышы (1941—1945); гражданская ~ граждандар һуғышы

войска мн. (ед. войско) гәскәрзәр

войти сов. инеү; разрешите ~ инергә рөхсәт итегез; войдите! инегез!

вокзал вокзал; речной ~ һыу юлы вокзалы

вокруг 1. нареч. тирә-як, әйләнә-тирә; 2. предлог + Р әйләнәһе, тирәһе; обойти ~ дома ей тирәһен әйләнәп сыгыу; сидеть ~ стола өстәл эргәһендә ултырыу

вол үгез

волевой көслә ихтыярлы

волейбо//л волейбол; ~лист, ~листка волейболсы; ~льный: ~льная команда волейбол командаһы; ~льная площадка волейбол майзансыгы

волк бүре

воля//а 1) тулкын; 2) радио тулкын; длина ~ы тулкын озонлоғо; длинные <короткие> волны озон <кыска> тулкындар; на средних ~ах урта тулкындарға

волнение 1) (на'воде) тулкынланыу; 2) (нервное воз-

буждение) тулкыныу; борсолоу; **прийти в ~** тулкынып китеу; с ~ем тулкыныу менэн

волнистый тулкынланып торған

волн//овать *несов.* тулкынландыруу, борсоу; это меня не ~ует быга миңең исем китмэй; ~оваться тулкынланыу, борсолоу; я ~уюсь мин тулкынланам; не ~уйтесь! борсолмағыз!

волнующий тулкынландырғыс

волокно сүс; **искусственное ~** яһалма сүс

волосы *мн. (ед. волос) сәс; (у человека), кыл (у животных), йөн, төк (у человека, животных на теле)*

волч//ий бүре; ~ья стая бүре өйөрө; ~ья шкура бүре тиреһе

волшебн//чк, ~ица тылсым әйәһе; ~ый 1) тылсымлы;

2) *перен.* һоһланғыс, моғжизәлә

вольн//о *нареч.* ирекле ♦ ~! (*команда спорт., воен.*)

вольно!; ~ый ирекле, азат; ~ые упражнения *спорт.* ирекле күнегеүзәр; ~ стиль (*плавания*) ирекле стиль

вол//я 1) (*способность добиваться чего-л.*) ихтыяр; сила

~и ихтыяр көсө; ~к победе еңеүгә ихтыяр; 2) (*желание требование*) теләк, ынтылыш; ~народа халықтың теләге;

3) (*свобода*) ирек, азатлык; на ~е иректә; **выпустить на ~ю** иректә сығару

вон I *нареч.* тышка, ситкә; **выйти <выгнать>** ~ тышка сығыу <кыуыу>; ~! *межд.* бар сык, бар кит!

вон II *частица* ана, бына

вообра//жать *несов см.* вообразить; ~жение хыял итеу; ~зити *сов.* 1) 1) (*представить себе*) күз аллау, күз алдына килтәреу; 2) (*предположить*) уйлау, фараз итеу

вообще *нареч.* һөмүмән

воодушев//ить *сов.* рухландыруу, дәртләндереу; ~иться рухланыу, дәртләнеу; ~ление рух, дәрт; с ~лением дәрт менән; ~лять(ся) *несов. см.* воодушевить(ся)

вооруж//ат(ся) *несов. см.* вооружить(ся); ~ение 1)

(*действие*) корәлланыу; 2) (*военное снаряжение, оружие*) корал;

сокращение ~ений коралды кәметеу; ~енный кораллы; ~енные силы кораллы көстәр; ~енный конфликт

кораллы яһъял; ~ить *сов. (оружием, тж, перен.)* коралландыруу; ~иться коралланыу

вс-первых *вводн. сл.* беренсенән

вопло//тить *сов.* ашыруу, башкарыу; ~что-л. в жизнь

тормошка ашыруу; ~титься (*во что-л.*) тормошка ашыу; ~щать(ся) *несов. см.* воплотить(ся); ~щение 1) (*действие*)

тормошка ашыу, башкарылыу; 2) (*олицетворение како-го-л. качества*) кәүзәләнеш

вопреки *предлог* + Д карамастан, жаршы; ~ его желаниу уның теләгенә жаршы

вопрос 1) (*обращение к кому-л.*) horaу; задать ~ horaу биреү; 2) (*проблема, задача*) мәсьәлә; поставить ~ horaу куйыу

вор угры, бур; ~овка угры, бур (*катын-кыз*)

ворваться *сов.* (*куда-л.*) бәреп инеу

воробей тургай

воров//ать *несов.* урлау; ~ство угрылык, бурлык

ворон козгон

ворона жарга, ала жарга

воронка 1) (*лейка*) буранка, 2) *воен.* сокор

ворота *мн.* 1) капка; 2) *спорт.* капка; бить по ~м капкага карап һуғыу <тибеү>

воротни//к яга; ~чок күлдәк ягаһы

ворочать *несов.* әйләндереу, кузгаткылау; ~ся әйләнгеләу, әйләнеп тулгану

ворчать *несов.* 1. ырылдау (*о собаке*); 2. мығырлау

восемнадцать ун һигез

восемь һигез; ~десять һикһән; ~сот һигез йөз

воск балауыз

воскли//кнуть *сов.* әйтеп биреу; кысқырып ебәреу; ~цание өндәш, өндәшеу тауышы; ~цать *несов.* (*множкр.*)

см. воскликнуть

воскр//есенье йәкшәмбе; в ~ йәкшәмбе көндө; по ~ есеньям йәкшәмбе һайын; ~есный: в ~есные дни, по ~есным дням йәкшәмбе көндәрзә

воспаление шешеу; ~ лёгких үпкә шешеу

воспитание тәрбиә

воспитанн//ик, ~ица тәрбиәләнеүсе; ~ый тәрбиәле

воспита//тель, ~тельница тәрбиәсе; ~ть *сов.* тәрбиәләу

воспитывать *несов.* *см.* воспитать; ~ся (*где-л.*) тәрбиәләнеу

воспламен//иться *сов.*, ~яться *несов.* токаныу, кабыныу

воспользоваться *сов.* (*чем-л.*) файзаланыу; ~ случаем осрактан файзаланыу

вспоминание хәтирә

воспре//тить *сов.*, ~щать *несов.* тыйыу; вход ~щён инеу тыйылған; ~щаться: курить ~щается тәмәке тартыу тыйыла

воспри//нимать *несов.*, ~нять *сов.* үзләштереу, аңлап кабул итеу; ~ятие үзләштереу, зиһенгә алыу

воспроиз//вестить *сов.*, ~водить *несов.* яңынан тергезеу, кабат етештереу

воспрянуть *сов.*: ~ духом күңел күтәрелеп китеү, рухланып китеү

восставать *несов. см. восстать*

восстанавливать(ся) *несов. см. восстановить(ся)*

восстание баш күтәреү, күтәрелеш; вооружённое ~ кораллы күтәрелеш; поднять ~ баш күтәреү

восстанов//ить *сов.* 1) (что-л. — привести в прежнее состояние, построить заново) яңынан аякка баһтырыу; 2)

(кого-л. — против кого-чего-л.) каршы куйыу; ~ иться аякка баһыу; ~ лёние аякка баһыу, торғозолоу

восстать баш күтәреү, каршы күтәрелеү

восток кәнсығыш; на ~ е кәнсығышта; Восток, страны

Востока Көнсығыш, Көнсығыш илдәре

восторг зур кыуаныс (*шаһлык*); прийти в ~ зур шатлык кисереү; привести в ~ нык кыуандырыу

восхи//тить(ся) *сов. см. восхищать(ся)*; ~ щать *несов.* һокландырыу; ~ щаться һокланыу, хайран калыу

~ (чем-л.); ~ щение һокланыу

восхо//д калкыу, сығыу; ~ солнца кояш калкыу; ~ дить *несов.* калкыу, тыуыу; ~ ждение күтәрелеү, менеү;

~ на гору тауға менеү

восьмой һигезенсе

вот частица бына; ~ мой паспорт бына минең паспорт-тым ◆ ~ как! бына нисек!

воткнуть *сов.* қазау, сәнсеү

впадать *несов.* (о реке) койоу, кушылыу

впервые *нареч.* тәү башлап

вперёд *нареч.* алға

впереді 1. *нареч.* алдан, алға; быть <идти> ~ алда булыу, алдан барыу; 2. *предлог* | Р алда, алдынан; ~ нас

беззән алда

впечатлени//е тәһсир, тәһсорат; быть под ~ ем чего-л. низеңдер тәһсирендә булыу; произвести хорошее ~ (на ко-го-л.) якшы тәһсир яһау

вплавь *нареч.* йөзөп

вполголоса *нареч.* акрын тауыш менән

вполнѐ *нареч.* тулыһынса, бөтөнләй, тамам

впору *нареч.*: быть ~ кому-л. (*наһр. об одежде*) таман булыу

впоследствии *нареч.* азактан, һуң, һуңынан

вправе в знач. сказ. + неопр. хаклы, хакы бар; он не ~ так поступать уның былай эш итергә хакы юк

вправо *нареч.* уңға

впредь *нареч.* киләсәктә, алда

впуск//ать *несов.*, ~ тить *сов.* индереү, үткәреү, ебәреү

враг дошман

враж//да дошманлык; ~**дѣбный** дошман, дошмандар-са; ~**довать** *несов.* дошманлашыу, дошман күреу

вражеский дошман

врасплох *нареч.*: застать (кого-л.) ~ кѣтмэгэндѣ (жапыл) килеп сыгыу

вратарь *м спорт.* капкасы

врать *несов.* алдау, ялганлау

врач врач, табиб

врачѣбн//**ый**: ~**ая** помощь врач ярзамы

вращ//**ать** *несов.* эйлѣндереу, ѳйрѣлтѣу; ~**аться** эйлѣнеу, ѳйрѣлѣу; ~**ѣние** эйлѣнеш

вред зыян, зарар; ~**ить** *несов.* (кому-л. чему-л.) зарар итѣу, зыян килтереу; ~**ный** зарарлы; **ѳто** ~**но** для здорovia был хаулык ѳсѣн зарарлы

врѣмѣнн//**ый** вакытлы; ~**ое** удостѣверѣние вакытлы танытма; ~**работник** вакытлы хѣзмѣткѣр

врѣм//**я** 1) вакыт; в какое ~? кайны вакытта? касан?; **завтра** в ѳто же ~ иртѣгѣ ѳшо вакытта; в любое ~ хѣр вакыт; ~ **года** йыл мизгеле; **легче** ~ йѣйге вакыт; ~ **обеда**, **обѣденное** ~ тѣш вакыты; **рабочее** ~ эш вакыты; **прошло** много ~ени кѣп вакыт ѳтте; у меня нет [свободного] ~ени минѣ буш вакытым юк; 2) (*часть суток*) сѣгѣт, вакыт; сколько [сейчас] ~ени? [хѣзер] сѣгѣт нисѣ?; по москѣвско-му ~ени Мѣскѣу вакыты менѣн (*см. тж. час*); 3) *грам.* заман ◆ в настоящее ~ хѣзерге вакытта, ѣле; в последнее ~ хуңгы вакытта; [в] **первое** ~ тѣуге осорза; **все** ~ хѣр вакыт; в **скором** ~ени тиззѣн, тиз арала; **тем** ~енем шул арала; в **то же** [самое] ~ шул ук вакытта; ~**енами**, по ~енам кайны берзѣ; со ~енем вакыты менѣн; ~ **от** ~ени вакыт-вакыт; в **своѣ** ~ ѳз вакытында; **на** ~ вакытлыса; **во** ~ *чего-л.* низер барган вакытта; в **то** ~, как... шул вакыт араһында, шул арала

врозь *нареч.* айырым, башка

вруч//**ать** *несов. см.* вручить; ~**ѣние**: ~ **наград** награда тапшырыу; ~**ить** *сов.* тапшырыу, бирѣу

врываться *несов. см.* ворваться

вряд ли *частица* 'ай-һай, -мы/-ме икѣн

всадни//**к**, ~ца һыбай(лы)

все *мн. от* весь, вся, всѣ; *см.* весь

всѣ *ср. см.* весь

всѣ *нареч.* + *срав. ст.*: ~**хуже** насарайгандан насарая; ~ **более и более** һаман, торган һайын ◆ ~ **ещѣ** һаман да; ~**равно** бары бер; ~**же** шулай за. шулай булыуға карамаштан

всегда *нареч.* хѣр касан, хѣр сак; **как** ~ хѣр сактагыса **всего** 1. *нареч.* (*итого*) бѣтѣне, бары, барлыгы; 2. *частица*

(только, лишь) ни бары, тик; гына, генэ, кына, кенэ; про-
шёл ~ год бары йыл гына үттө

вселённая йыһан, гэләм

всел//ить сов. 1) (кого-л., куда-л. — поселить) йәшәргә
индереү, урынлаштырыу; 2) перен. (что-л., в кого-л.) кү-
целгә һалыу, тыузырыу; ~ить (в кого-л.) уверенность
ышаныс тыузырыу; ~иться урынлашыу; ~ять(ся) несов.

с.м. вселиться

всемирн//ый ботә донъя; ~о (нареч.) известный ботә
донъяга билдәле

все//народный ботә халык; ~общий дөйөм; ~россий-
ский ботә Россия; ~сторонний һәр яклап, ботә яклы

всё-таки союз и частица шулай за, шуға карамастан

всёцело нареч. тамам, бөтөнләй, тулыһынса

вскакивать несов. (многokr.) с.м. вскочить

вскарabкаться сов. с.м. карabкаться

вскип//еть сов. кайнап сығыу; ~ятить сов. кайнатып
сыгарыу

вскользь нареч. һүз ыңғайында, еңелсә

вскоре нареч. тиззән, оҙакламай; ~ после войны һу-
ғыштан һуң оҙакламай

вскочить сов. 1) (быстро встать) тора һалыу, һикереп то-
роу; ~ с места урындан һикереп тороу; 2) (на что-л., во
что-л. — вспрыгнуть) һикереп менеү <инеү>; ~ на коня
атка һикереп менеү; ~ в автобус <в вагон> автобуска
<вагонға> һикереп инеү

вскрйк//ивать несов. (многokr.) капыл-капыл кыскы-
рыу; ~нуть сов. (однокр.) кыскырып ебәреү

вскр//ывать(ся) несов. с.м. вскрыть(ся), ~ыть сов. 1)
(открыть) асыу, асып карау; 2) перен. (выявить) асып һа-
пыу, фаш итеү; ~ыться 1) (о реке) асылыу; 2) перен. (вы-
лазиться) асылыу, билдәле булыу

вслед 1. нареч. артынан, эзенән; 2. предлог + Д арты-
нан; смотреть <кричать> ~ кому-л. артынан карап
<кыскырып> калыу ♦ ~ за предлог + Т һуң, артынан;
идти ~ за кем-л. артынан барыу

вследствие предлог + Р сәбәпле, аркаһында; ~ этого
ошо сәбәпле, шуның аркаһында

вслух нареч. кыскырып; читать ~ кыскырып укыу

всмятку нареч.: сварить яйцо ~ йомортканы шыйык
итеп бәшереү; яйцо [сваренное] ~ шыйык итеп [бешерел-
гән] йомортка

вси//ахать сов. һөрөү; ~анка һөрөү

всил//ывать несов., ~ыть сов. һоҙөп сығыу, калкып
сығыу

вспоминать *несов.*, вспомнить *сов.* иҫкә төшөрөү; хә-тергә алыу

вспыльчивый яндырай, кызыу

вспы//хивать *несов.*, ~хнуть *сов.* кабынып китеү, капыл токаныу; ~хнула война һуғыш токанды; ~шка 1) токаныу, кабыныу; 2) *перен.* кызып китеү, токаныу

вставить *несов. см. встать*

встав//ить *сов.* куйыу, индереү; ~ка 1) (*действие*) куйыу; 2) (*то, что вставлено*) өҫтәмә; ~лять *несов. см. вставить*

встать *сов.* тороу, бағыу; ~ из-за стола өҫтәл артынан тороу; я уже встал мин торҙом инде

встревожить *сов.* борсоу, тынышызлау; ~ся борсолоу, тынышызлануы

встретить *сов.* 1) (*кого-л., что-л. — увидеть*) осратыу; 2) (*кого-л., что-л. — выйти навстречу*) каршылау; 3) (*что-л. — испытать*) күреү, тойоу; ~ тёплый приём йылы кабул ителеү; ~ праздник <Новый год> байрамды <Яңы йылды> каршылау; ~ся (*с кем-л. и взаимно*) осрашыу; ~ с трудностями кыйынлыктарға осрау

встрéч//а 1) (*по гл. встречать и встречаться*) осрашыу; **поздороваться при ~е** осрашканда иҫәнләшеү; 2) (*по гл. встретить* 2) каршылау; ~ делегатов делегаттарҙы каршылау; 3) *спорт.* ярыш; *товарищеская ~* иптәштәрсә ярыш; 4) (*вечер, мероприятие*) осрашыу; **вечер ~и студентов студенттарзың осрашыу** кисәһе; ~ать(ся) *несов. см. встрéтить(ся)*; ~ный 1. каршы килгән; ~ поезд каршы килгән поезд; 2. → *сущ. м* осраусы

вступать *несов. см. вступить*

вступительн//ый: ~ое слово кереш, инеш һүз; ~ая речь инеш телмәр; ~ взнос инеү взносы; ~ экзамен инеү имтиханы

вступ//ить *сов.* 1) (*войти*) инеү, аяк бағыу; 2) (*стать членом организации*) инеү; ~ в партию <в союз> партияга <союзга> инеү; ~ в строй аякка бағыу; ~ в силу гәмәлгә инеү; ~ление 1) (*вхождение*) инеү; 2) (*в члены организации*) инеү; 3) (*предисловие*) инеш, кереш

всходить *несов. см. взойти*

всходы сығыш, шытым

всюду *нареч.* һәр ерзә, һәр урында

вся женск. к весь

всяк//ий *мест.* 1) (*любой, каждый*) һәр, һәр кайһы; во ~ое время һәр вақытта; 2) (*разный*) һәр төрлө

втайне *нареч.* йәшерен; **держать** ~ йәшерен тотоу

втлкнуть *несов.*, **втолкнуть** *сов.* этеп-төртөп, эткеләп индереү

втор//гаться *несов.*, ~**гнуться** *сов.* баҫып (бәреп) инеү;
~**жэние** баҫып (бәреп) инеш
вторичн//о *нареч.* икенсегә; ~**ый** икенсе, икенсел
вторник шишәмбе; **во** ~ шишәмбелә; **по** ~**ам** шишәмбе
һайын

втор//бй 1. *числ.* икенсе; 2. → *прил.* (*второстепенный*)
икенсе дәрәжәләге: 3. → *сущ. ср.* ~**бе** икенсе, икенсе блюдо
второпах *нареч.* ашык-бошок, элә-һала
второстепенный икенсе дәрәжәләге; уртаса
в-трéтых *вводн. сл.* өсөнсөнән

втрó//е *нареч.* ос тапкыр, өслэтә; ~ **больше**; өслэтә
артык; ~**ём** *нареч.* өсәүләп; ~**йне** *нареч.* өслэтә артык

втя//гивать(ся) *несов. см.* **втянуть(ся)**; ~**нуть** *сов.* 1)
(*атайцить что-л. внутрь*) һөйрәп (тартып) индереү; 2) *перен.*
(*повлечь кого-л., во что-л.*) ылыктырыу, йәлеп итеү;
~**нуться** 1) (*внутри*) һурылыу, һурылып эскә инеү; 2)
(*во что-л. — привыкнуть*) өйрәнәп (күнәп) китеү, гәзәтлән-
неү

вуз *м* (*высшее учебное заведение*) вуз

вулкан янартау, вулкан

вход 1) (*действие*) инеү; **при** ~**е** ингәндә; 2) (*место*) инеү
урыны, ишек, капка; **главный** ~ төп инеү урыны; ~ **в метр**
рб метрога инеү урыны; ~**йт** *несов.* инеү; ~**ите!** инегез!
~**ной**: ~ **билет** инеү билеты; ~**ая** плата инеү хакы

вчера *нареч.* кисә; ~ **утром** кисә иртәнсәк; ~ **вечером**
кисә кис; ~**шний** кисәге; **во** ~**шней** газете кисәге гәзиттә
вчетвер//о *нареч.* дүрткә; **сложить** ~ дүрткә бөкләү;
~**бм** *нареч.* дүртәүләп, дүртәү бергә

въезд 1) (*действие*) инеү; ~ **в страну** илгә инеү; 2) (*ме-*
сто) инеү урыны (*йәки юлы*)

въезжать *несов.*, **въехать** *сов.* 1) (*наверх*) барып менеү;
~ **на гору** тауга барып менеү; 2) (*внутри*) барып инеү

вы (вас, вам, вас, вами, о вас) *мест. личн. һез*; (*форма*
вежливости) **Вы** һез; **вы** готовы? һез әзерме? вас ждут һез-
во котәләр; нет ли у вас?.. һеззә юкмы?.. вам нужно идти
һезгә барырга кәрәк; мы к вам зайдём без һезгә инербез;
мы пойдём с вами без һеззә менән барыбыз; мы зайдём
с вами без һеззә артыгыздан инербез; мы часто о вас
испоминаем без һеззә йыш искә алабыз; **обращаться** (*к ко-*
му-то) на **вы** (кемгәлер) һез тип өндәшеү

выбегать *несов.*, **выбежать** *сов.* йүгереп сыгыу (*откуда,*
куда)

выбирать *несов. см.* **выбрать**

выбираться *несов. см.* **выбраться**

выбор 1) (*действие*) һайлау; **на** ~ һайлап алырлык;
сделать ~ һайлау, низәлер тукталыу; 2) (*то, из чего можно*

выбрать) һәр төрлө; большой <богатый> ~ товаров һәр төрлө тауарзәр

выборы мн. һайлаузәр

выбрасывать несов. см. **выбросить**

выбрать сов. 1) (что-л., из чего-кого-л., из числа/кого) һайлап алыу; 2) (кого-л. — избрать) һайлау

выбраться сов. килеп сығыу

выбросить сов. сығарып ташлау; ырғытыу, ташлау

выбывать несов., **выбыть** сов. сығып китеу, китеу

вывезти сов. сығарыу; алып сығыу; ~ за границу сит илгә сығарыу; см. тж. **вывозить**

вывернуть сов.: ~ наизнанку тиҫкәрәһен әйләндерәу

вывеска вывеска

вывести сов. 1) (кого-л. — откуда, куда) сығарыу, алып сығыу; ~ кого-л. на дорогу юлға сығарыу; 2) (что-л. — запустить) сығарыу; ~ спутник на орбиту спутникты орбитаға сығарыу; 3) (что-л. — уничтожить, наһр. пятна) ботәрәу, юйзырыу; 4) (птенцов — о птицах) сығарыу; 5) (что-л. — создать новую породу, новый сорт) үстәрәу, сығарыу, барлыкка килтерәу

вывих тайыу, каймығыу; ~нуть сов. тайзырыу, каймыктырыу

вывод 1) (действие) сығарыу; 2) (заключение) һығымта, йомғаҡ; сделать ~ һығымта яһау; прийти к ~у һығымтаға киләу; ~ить несов. см. **вывести**

вывоз 1) (действие) сығарыу, ташыу; 2) (экспорт) ситкә сығарыу; ~ить несов. 1) см. **вывезти**; 2) (экспортировать) ситкә сығарыу

выгляд//еть күренәу; сегодня **Вы** ~ите лучше бөгөн һез аҡшы күренәһегез

выглядывать несов., **выглянуть** сов. һонолоп карау

выгнать сов. 1) (прогнать) кыуыу, кыуып сығарыу <ебәрәу> 2) (исключить) кыуыу

выговаривать несов. см. **выговорить**

выговор 1) (произношение) әйтәлеш; 2) (порицание) шелтә; сделать кому-л. ~шелтәләу; ~ить сов. әйтеу, әйтәп бәтәу

выгод//а файза; ~ный файзалы

выгонять несов. см. **выгнать**

выгружать несов. см. **выгрузить**

выгруз//ить сов. бушатыу, төшәрәу; ~ка бушатыу, бушаныу; место ~ки бушатыу урыны

выдавать несов. см. **выдать**

выда//ть сов. 1) (отдать) бирәу; ~ документы <дәһги> документтар <акса> бирәу; 2) (раскрыть) асыу, асып һалыу; ~ча бирәу; ~багажа багажды бирәу

выдающийся күренокле, зур; ~ учёный күренокле га-
лим; ~ успех зур уңыш

выдвигать *несов.*, **выдвинуть** *сов.* 1) (что-л. — откуда, куда) тартыу, сығарыу; ~ ящик стола өҫтәл тартмаһын сығарыу; 2) *перен. (кого-л.)* күрһәтеү; ~ кого-л. кандида-
том в депутаты депутатлыкка кандидат итеп күрһәтеү;
3) *перен. (что-л. — идею, план, предложение и т. п.)* тәкдим итеү

выдвор//ить *сов.*, ~ **ячь** *несов.*: ~ из страны илдән кы-
уып сығарыу

выдел//ить *сов.* 1) (отделить) айырыу, айырып алыу
(биреү); 2) (отметить) билдәләү, айырып күрһәтеү; ~ **ячь**
несов. 1) *см.* выделить; 2) *хим., физиол.* бүлеп сығарыу;
~ **яться** 1) (отличаться) айырылып тороу; 2) *хим., физиол.*
бүленеп сығыу

выдержанный 1) (последовательный) эзмә-эзлекле;
2) (сдержанный) тотанаклы; 3) (о сыре, вине) оҙак һаклан-
ған

выдержать *сов.*, **выдерживать** *несов.* 1) (устоять под тя-
жестью) сығау, күтәреү; ~ нагрузку көсөргәнеште күтә-
реү; 2) *перен. (вынести, перенести какое-л. испытание и*
т. п.) күтәреү, бирешмәү

выдержка I 1) (сдержанность, стойкость) сызамлык,
тотанаклык; 2) фото, выдержка

выдержка II (цитата, отрывок) өзөмтә, цитата
выдох тын (һулыш) сығарыу; ~ **нуть** *сов.* тын (һулыш)
сығарыу

выдра кама

выдум//ать *сов.* 1) (придумать, сочинить, изобрести).
уйлап табыу (сығарыу); 2) (сфантазировать, придумать то,
чего не было, наврать) яһап һөйләү, алдау; ~ **ка** 1) алдык,
уйзырма; 2) уйлап сығарыу

выдумывать *несов.* *см.* выдумать

выдыхать *несов.* *см.* выдохнуть

выезд 1) (действие) сығыу, сығып китеү; ~ за границу
сит илгә сығыу; 2) (место) сығыу урыны (юлы); ~ из горо-
да каланан сығыу урыны

выезжать *несов.*, **выехать** *сов.* сығыу, сығып китеү; **вы-**
ехать на дорогу юлга сығыу; ~ за границу сит илгә сығып
китеү

выжать *сов.*, **выжимать** *несов.* һығыу, һығып сығарыу;
~ сок һут һығыу

вызвать *сов.* 1) (кого-л., что-л. — куда, откуда — по-
звать, пригласить, заказать) сақырыу; ~ врача врач сақы-
рыу; ~ такси такси сақырыу; 2) (что-л., какие-л. чувства)
тыгузырыу; ~ гнев асыу тыгузырыу

выздоровлива//ть *несов.* *см.* выздороветь

выздоров//еть сов. һауығыу, шәбәйеу; ~лэние һауығыу

вызов сакырыу; ~ **врача на дом** врачты өйгә сакырыу

◆ **бросить** ~ асыктан-асык каршы сығыу

вызывать//ать несов. см. **вызвать**; вас ~ают к телефону һезҙе телефонға сакыралар

выиграть сов., **выигрывать** несов. отоу; **выиграть партию** (наһр. в шахматы) партияны отоу ◆ ~ **время** ваҡытты отоу

выигрывать несов. см. **выиграть**

выигрыш отош; **денежный** ~ (наһр. в лотерее) аксалата отош

выйти сов. 1) (откуда-л., куда-л.) сығыу; ~ из дому өйҙән сығыу; все вышли? бөтәһе лә сыктыммы? ~ на дорогу юлга сығыу; 2) (появиться — о печатных изданиях) бағылып сығыу; вышла из печати новая книга яңы китап бағылып сыкты; 3) (получиться, удасться) килеп сығыу; из этого ничего не выйдет бынан бер нәмә лә килеп сыкмаҫ

выкапывать несов. см. **выкопать**

выкидывать несов., **выкинуть** сов. см. **выбросить**

выключать//тель выключатель; ~ть несов. см. **выключить**

выключить сов. һүндереу, туктатыу; ~ свет утты һүндереу

выкопать сов. казыу (наһр. яму); казып сыгарыу (алыу) (что-л. из земли); ~ **картофель** картуфты казып алыу

выкрасить сов. см. **красить**

вылезать несов., **вылезть** сов. тырмашып (үрмәләп) килеп сығыу

вылет осош; ~ать несов., ~еть сов. (откуда, куда, о птице; о самолете; о брошенном предмете) осоп китеу

вылечить сов. дауалап һауыктырыу; ~ся дауаланып һауығыу

вылнвать(ся) несов. см. **вылить(ся)**

вылить сов. түреу, койоу; ~ся түгелеу, койолоу

вымыть(ся) сов. см. **мыть(ся)**

вымысленный уйҙырма, уйлап сыгарылған

вынашивать несов. уйҙа йөрөтөу; ~ **планы** уйҙа пландар йөрөтөу

вынести сов. 1) (кого-л., что-л. — откуда, куда) сығарыу, алып сығыу; 2) (что-л. — выдержать, вытерпеть) түзеу, сызау

вынимать несов. см. **вынуть**

выносить сов. см. **вынашивать**

выносить *несов. см. вынести* ♦ я его не выношу мин уны яратмайым; он этого не выносит ул быны яратмай

выносливый түземле, сызамлы

выну//*дить сов., ~ждать* *несов.* мәжбүр итеү; я ~ждеи сказать мин әйтергә мәжбүрмен; ~жденный мәжбүри, прекһеззән; ~жденная посадка (самолета) (самолеттың) мәжбүри төшөүе

вынуть *сов.* тартып (һурып) сыгарыу, алыу

выпадать *несов.*, **выпасть** *сов.* 1) (вывалиться, упасть) колап (йығылып) төшөү; 2) (о волосах, о зубах) койолоу, тошөү; 3) (об осадках) яуыу; выпал снег кар язуы

выпачкать(ся) *сов. см. пачкать(ся)*

выпивать *несов.* 1) *см. выпить*; 2) (пить, пьянствовать) эсеү, эскелек менән булыу

выпис//ать *сов.* 1) (что-л. — сделать выписку) язып (күсереп) алыу; 2) (что-л. — подписаться; заказать) язылып алдырыу; ~ газету гәзит язылып алдырыу; 3) (кого-л. — наһр. из больницы) сыгарыу; ~аться: ~ из больницы больницанан сыгыу; ~ка 1) (действие) язып алыу; 2) (то, что выписано) күсермә; ~ из протокола протоколдан күсермә

выписывать(ся) *несов. см. выписать(ся)*

вып//ить *сов.* эсеү, эсеп ебәреү; ~ейте чаю сәй эсегез

выплат//а түләү; ~ить *сов.*, **выплачивать** *несов.* түләп ботерөү, түләү

выплывать *несов.*, **выплыть** *сов.* калкып сыгыу, йөзөп сыгыу

выполнение үтәләш

выполн//ить *сов.*, ~ять *несов.* 1) (осуществить, исполнить) үтәү, башкарыу; ~ план планы үтәү; 2) (сделать, изготовить) яһау, эшләү

выпрям//ить *сов.* төзәйтеү, турайтыу; ~иться төзәйеү, турайыу; ~лять(ся) *несов. см. выпрямить(ся)*

выпуклый кабарыңкы

выпуск 1) (из учебного заведения) сыгарылыш; 2) (продукции; денег, печатных изданий) баһма; год ~а баһма йылы; 3) (часть издания) киҫәк; ~ать *несов. см. выпустить*; ~ник, ~ница укыузы тамамлаусы; ~ной: ~ экзамен сыгарылыш имтиханы; ~ вечер укыузы тамамлау кисәһе

выпустить *сов.* 1) (кого-л., откуда, куда — отпустить, освободить) сыгарыу, сыгарып ебәреү; 2) (кого-л. из учебного заведения) укытып сыгарыу; 3) (что-л. — продукцию; деньги; печатные издания) эшләп (йәки баһып) сыгарыу

вырабатывать *несов.*, **выработать** *сов.* 1) (изготовить) эшләп сыгарыу; 2) (составить) төзөү

выработка 1) эшлэп сыгарыу; 2) эшлэнеш; 3) (*выпущенная продукция; количество выработанного*) эшлэп сыгарылган продукция

выраж//ать(ся) *несов. см. выразить(ся)*; ~ение 1) (*действие*) белдереу; 2) (*лица, глаз*) сырай, караш; 3) (*оборот речи*) әйтем

выразительный аңлайышлы, асык; базык

выразить (*высказать какие-л. чувства*) әйтеу, белдереу; ~ **благодарность** рәхмәт белдереу; ~ся 1) (*проявиться в чем-л.*) кәүзәленеу, сағылыу; 2) (*сказать*) әйтеп биреу

вырастать *несов.*, **вырасти** *сов.* 1) үсеу, калкып сығыу; 2) (*увеличиться*) артыу, күбәйеу; 3) (*стать взрослым*) зурайыу, үсеу; дети уже **выросли** балалар үстеләр инде

выр//астить *сов.* 1) (*кого-л.*) тәрбиәләп үстереу: ~ **детей** балаларзы үстереу; 2) (*что-л., кого-л. — животных*) карап үстереу; ~ **ащивать** *несов. см. вырастить* 2; ~ **овоци** йәшелсә үстереу; ~ **скот** <телят> мал <бызау> үстереу

вырвать *сов.* 1) (*кого-л., что-л., у кого-л. — отнять, выхватить*) тартып алыу; ~ **из рук** кулдаи тартып алыу; 2. (*что-л. — вытащить, отделить — напр. сорняк, лист из блокнота*) йыртып алыу, хурып алыу; ~ **зуб** теште хурып алыу;

вырез//ать *сов.*, ~ать *несов.* кыркып алыу; ~ка **ки-сенте**; **газетная** ~ гәзит киҫентеһе

выронить *сов.* төшөрөп ебәреу; ~ **из рук** кулдан төшөрөп ебәреу

выругать *сов.* һүгеу, әрләп ташлау; ~ся һүгенеу, һүгенеп куйыу

выручать *несов.*, **выручить** *сов.* коткарыу, йолоп алыу

высад//ить *сов.* 1) (*кого-л. — из транспорта*) төшөрөу; ~ **на берег** ярга төшөрөу; 2) (*растения*) күсереп ултыртыу; ~ **иться** төшөу, сығыу

высаживать(ся) *несов. см. высадить(ся)*

высел//ить *сов.*, ~ять *несов.* көсләп сыгарыу

выск//азать *сов.* әйтеп (һөйләп) биреу; ~ **предположе-ние** фаразды әйтеп биреу; ~ **свою точку зрения** үз карашыңды әйтеп биреу; ~ **азаться** һөйләу, әйтеп биреу; ~ **азывать(ся)** *несов. см. высказать(ся)*

выскакивать *несов.*, **выскочить** *сов.* 1) (*быстро выбежать; неожиданно появиться: выпрыгнуть*) йүгереп килеп сығыу, һикереп килеп сығыу; 2) (*выпасть*) ыскыныу, төшеу ♦ ~ **из головы** баштан сығыу

выслать *сов.* 1) (*кого-л. — откуда, куда — из страны, напр.*) һөрөу, кыуыу; 2) (*кого-л., что-л., куда, кому — послать*) ебәреу

высл//ушать сов., ~ушивать несов. 1) тыңлау; 2) мед. (больного) тыңлап карау

высморгаться сов. см. сморгаться

высовывать(ся) несов. см. высунуть(ся)

высокий 1) (о росте) оҙон; 2) (большой, хороший) юғары; ~урожай юғары уңыш; 3) юғары, нәзек; ~голос юғары тауыш

высоко нареч. юғары, бейек

высоко//качественный юғары сифатлы; ~оплачиваемый юғары хак түләнемәле; ~развитый нык үскән, алға киткән

высот//а 1) бейеклек; на ~е ста метров йөз метр бейеклектә; высотой [в] два метра ике метр бейеклеге; в ~у бейеклеккә; с ~ы бейеклегенән; 2) (возвышенность) чаңсе воен. калкыулык, түбә

высотн//ый: ~полёт бейеккә осош; ~ое здание бик бейек бина

высохнуть сов. кибеү, кибеп ботөү (етеү)

выспаться сов. йоклап туйыу, йоконо туйзырыу

выстав//ить сов. 1) (поставить наружу) тышка сыгарыу; 2) (выдвинуть вперёд, наһр. грудь, ногу) сығарып куйыу, алға сыгарыу; 3) (предложить для участия в чём-л.) куйыу; ~команду команда куйыу; 4) (представить для обозрения) күргәзмәгә куйыу; ~ка күргәзмә; картинная ~картиналар күргәзмәһе; промышленная ~промышленность күргәзмәһе; ~продажа күргәзмәһатыу; ~лять несов. см. выставить; ~очный: ~зал күргәзмәләр залы; ~павильон күргәзмәләр павильоны

выстирать сов. см. стирать 1

выстрел атыу; ~ить сов. атыу, атып ебәреү

выстроить(ся) сов. см. строить(ся)

выступ сығынты; сукак

выступать несов. 1) (выдаваться) сығып тороу; 2) см. выступить; ~на сцене сәхнәлә сығыш яһау

выступ//ить 1) (выйти вперёд) алға сығыу; 2) (отправиться) сығыу; ~в поход походка сығыу; 3) (с речью, по радио, перед микрофоном, на сцене и т. п.) сығыш яһау; ~по радио радионан сығыш яһау; 4) (появиться) сығыу, бәреп сығыу; на лбу ~ил нот маңлайҙан тир сықты; ~ление 1) (в поход и т. п.) сығыу; 2) (на сцене и т. п.) сығыш яһау; 3) (речь) сығыш

высунуть сов., ~ся һонолоу, һонолоп сығыу

высушить сов. кштереү, коротоу

высш//ий иң юғары, юғарғы; ~его качества иң юғары сифатлы; ~орган власти властың юғарғы органы; ~класс спорт. иң юғары класс

высылать несов. см. выслать

высып//ать сов., ~ать несов. түгеу, бушатыу
высыпаться сов. түгелеу, койолоу, сәселеу
высыпаться I несов. см. высыпаться
высыпаться II несов. см. выпастыся
высыхать несов. см. высохнуть

вытаскивать несов., вытащить сов. 1) (кого-л., что-л.)
хойрәп сыгарыу; 2) (что-л. — выдернуть) тартып сыгарыу
вытекать несов. 1) см. вытечь; 2) (о реке) ағып сыгыу,
башланыу

вытереть сов. һөртөу, һөртоп алыу; ~ся һөртөнөу
вытечь сов. ағып сыгыу; ағып бөтоу
вытирать(ся) несов. см. вытереть(ся)
выть несов. олоу

вытянуть сов. 1) (растянуть) һузыу, тартыу; 2) (протя-
нуть, выпрямить) һузыу, языу; ~ ноги аяктарзы языу
выучить сов. 1) (что) ятлау; ~ наизусть ятка һөйләу;
2) (кого чему) өйрәтеу; ~ ребёнка читать баланы укырға
өйрәтеу; ~ся өйрәнеп сыгыу; ~ читать укырға өйрәнеу

выхв//атить сов., ~атывать несов. тартып алыу; ~ из
рук кулдан тартып алыу

выход 1) (действие) сыгыу; 2) (появление — о печатных
изданиях) басылып сыгыу; ~ книги [в свет] китаптың
[донъяға] сыгыуы; 3) (место) сыгыу урыны; 4) перен. кото-
лоу сараһы; ~ из положения хәлдән сыгыу сараһы; ~ить
несов. 1) см. выйти; журнал выходит еженедельно журнал
азна һайын сыға; 2) окно выходит во двор тәзрә ишек ал-
дына җарай

вычисл//ение хисап(лау); ~ительн лй: ~ительная ма-
шина хисап машинаһы; ~ центр хисап(лау) үзәге
вычисл//ить сов., ~ять несов. хисаплау, хисаплап сы-
гарыу

вычистить сов. см. чистить 1

вычита//ние мат. алыу; ~ть несов. см. вычесть

выше 1. сравн. ст. (от высокий и высоко) бейегерәк, юга-
рырак; 2. нареч. алда, бынан элегерәк; как было сказано
~ алда әйтеһеүенсә; 3. предлог + Р югарыракта; ~ порога
есть мост һикәлтәнән югарыракта күпер бар; ~ нуля нул-
дән югарырак

вышеупомянутый алда иҗкә алынған

вышивать несов. см. вышить

вышивка бизәк, нағыш

вышин//а бейеклек; в ~е бейеклектә

вышит//ый сифелгән, нағышланған; ~ть сов. сигеу, на-
ғышлау

вышка вышка; нефтяная ~ нефть вышкаһы; ~ для
прыжков в воду һууга һикереу вышкаһы

выясн//ить *сов.* асыҥклау; ~иться асыҥкланыу; как
~илось асыҥкланыуынса; ~ять(ся) *несов. см.* выяснить(ся)
вьетнам//ец, ~ка вьетнам, вьетнам катын-кызы;
~ский вьетнам; ~ язык вьетнам теле
вьюга буран
вьющ//ийся 1) (о волосах) бөзрөлөнөп торган; 2) (о раб-
тениях) сырмалыусан, уралыусан
вяз карама
вяза//льный: ~льная машина бэйлөү машинаһы;
~ние бэйлөү
вяз//анный бэйлэнгән; ~ать бэйлөү
вялый һүлпән, һүрән
вянуть һулыу, шиңеү

Г

гадать *несов.* күрөзәлек итеү
гадость эшәкелек, кәбәхәтлек; **какая ~!** ниндәй эшәке-
лек!
газ газ
газет//а гәзит; утренняя ~ иртәнге гәзит...; вечер-
няя ~ киске гәзит; ежедневная ~ кондәлек гәзит; ~ный:
~ная бумага гәзит кагызы; ~ная статья гәзит мәкәләһе;
~чик гәзитсе, гәзиттә эшләүсе
газов//ый газ; ~ая плита газ плитаһы
газон газон
газопровод газ үткәргес
гайка гайка
галантерея 1) *собир. (товары)* галантерея; 2) (*магазин;
отдел в магазине*) галантерея
галерея галерея; картинная ~ картиналар галереяһы
галка сәүкә
галстук галстук; пионерский ~ пионер галстугы
гандбол (*ручной мяч*) гандбол; ~йст гандболсы
гараж гараж
гаранти//йный гарантиялы; ~ срок гарантиялы ва-
кыт; ~ ремонт гарантиялы ремонт; ~ровать *сов. и несов.*
гарантиялау
гаранти//я гарантия; с ~ей на год бер йылга гарантия
менән
гардероб 1) (*шкаф*) гардероб; 2) (*помещение*) гардероб
гармон//ика гармоника ◆ губная ~ ауыз гармуны;
~йст гармунысы

гарм//оничный гармониялы, ярашлы; ~ония гармония, ярашлылык

гармо//нь ж, ~шка (разг.) гармун

гарнир гарнир

гасить несов. хүндереу; ~ свет утты хүндереу

гаснуть хүнеу

гастроли мн. гастроль; выехать на ~ гастролгә сыгыу

гастроном (магазин) гастроном

гвардия гвардия

гвоздика кәнәфер

гвоздь м сөй, казак

где нареч. кайза; ~ вы были? һез кайза булдыгыз?;

~ вы живёте? һез кайза йәшәйһегез?; ~ мне его найти миңә уны кайзан табырга?; ~ вы оставили свой вещи?

һез әйберзәрегеззә кайза калдырзыгыз?; ~ -либо, ~-ни-
будь нареч. кайза ла буһа; ~-то нареч. кайзалыр

гектар гектар

генерал генерал

генеральн//ый: ~ нлан генераль план; ~ая репетиция азаккы репетиция; ~ секретарь <директор, конструктор> генеральный секретарь <директор, конструктор>

ген//иальный гениаль; ~ий гений

геогр//аф географ; ~афический географик; ~афия география

геол//ог геолог; ~огический геологик; ~огия геология

геометрия геометрия

герб герб; государственный ~ дәүләт гербы

гербарий гербарий

германский герман

герметический герметик

герой//зм геройлык, каһарманлык; ~ня герой катынкыз; мать- ~ герой-әсә; ~ческий героик; ~ поступок героик кылык (эш)

герой 1) герой; Герой Советского Союза Советтар Союзы Геройы; Герой Социалистического Труда Социалистик Хезмәт Геройы; 2) (главное действующее лицо литературного произведения) герой

гибель ж һәләкәт, үлем

гибкий һығылмалы

гибнуть һәләк булыу

гигиена гигиена

гид гид, кала буйлап йөрөтөүсе

гимн гимн; государственный ~ дәүләт гимны

гимназия гимназия

гимнаст, ~ка гимнаст; ~ика гимнастика; художест-

венная ~ художестволы гимнастика; спортивная ~ спорт гимнастикаһы; заниматься ~икой гимнастика менән шө-голләнеү; ~ический: ~ зал гимнастика залы; ~ические упражнения гимнастик күнегеүзәр

гипертонія гипертония

гипс гипс; ~овый гипс; гипсовая повязка гипс бәйләм гиря гер

гитар//а гитара; петь под ~у гитара менән йырлау; ~ист, ~истка гитарасы

глав//а I м башлык; ~ правительства <государства> хөкүмәт <дәүләт> башлыгы; ~ делегации делегация башлыгы ◆ во ~е с кем-л. башында, беренсе урында

глава II ж (напр. в книге) бүлек, глава

главнокомандующий баш командующий

главный баш, төп; ~ город баш кала; ~ врач баш врач

глагол кылым

гладить несов. 1) (кого-л., по чему-л., что-л. — ласкарь) һыйпау; 2) (что-л. — утюжить) үтекләү

гладкий шыма

глажение үтекләү

глаз күз; определить на ~а сама менән билдәләү ◆ сказать правду в ~а күзгә карап (бәрәп) әйтеү; [видеть] своими [собственными] ~ами [үз] күззәрәң менән [күреү]; ругать за ~а артында әрләү; с ~у на глаз күзгә күз, икәүзән-икәү генә; ~ной; ~ врач күз врачы

гласі//ть несов.: закон ~т так закон шулай ти

гласность//ь билдәлелек ◆ предать гласности халыкка билдәле итеү

гласный I прил. асык, билдәле

гласный II прил.: ~звук или →сущ. м һузынткы өн, һузынткы

глин//а балсык; ~яный балсык; глиняный горшок балсык көршәк

глобальный глобаль

глобус глобус

глотать несов. йотоу

глотк//а тамак: кричать во всю ~у богаз ярып кыс-кырыу

глот//нуть сов. (однокр.) йотоп ебәрәү; ~ок йотом; сделать ~ воды йотом һыу йотоу

глохн//уть несов. 1) (о человеке) һаңгыраулану; 2) (переставать работать — о моторе) һүнеү, туктау

глубин//а 1) (удаленность от поверхности воды, земли — ~ реки; ~ колодца, ямы, ущелья) тәрәнлек; на ~е десяти метров ун метр тәрәнлектә; 2) (расположение вда-

ли от чего-л., в середине чего-л.) төпкөл, түр; ~ё двора ишек алдының төп яғында

глубок//ий тәрән; ~ое озеро тәрән күл; здесь ~ё бында тәрән; я глубоко (нареч.) взволнован мин бик каты тулжынланам

глуп//ость ахмактык, иңәрлек; делать ~ости ахмактык кылыу; ~ый ахмак, иңәр, йүләр

глухарь м хуйыр

глухо//й һаңғырау; ~ лес караңгы урман; ~ немой һаңғырау-телһез

глушитель авто. тауыш йоткос

глушь ж 1) шырлык; лесная ~ урман шырлығы; 2) (захолустье) караңгы, төпкөл урын

глядеть несов. карау, карап тороу

гнать несов. (кого-л.) кыуыу; (что-л.) кыуыу; ветер гонит лодку <облака> ел кәмәне <болотто> кыуа; ~ся за кем-л. кыуыу, бастырыу

гнев асыу; ~ный асылуы

гнездо оя

гнёт изеу, кысыу

гни//лой серек; ~ль ж серек-сарык; ~ть несов. сереу

гной эрен

гнуть несов. бөгөу, эйеу; ~ся бөгөлөу; эйелеу

говор//ить несов. һөйләшеу, һөйләу; ~ите ли вы по-русски; һез русса һөйләшәһегезме; ~ по телефону телефондан һөйләшеу; ~ят, что тип һөйләйзәр; ~йт Москва Мәскәу һөйләй; ~йтся: как ~йтся әйткәндәй

говядина һыйыр ите

год 1) йыл; йәш; учебный ~ укыу йылы; ему двадцать два года уға егерме ике йәш; через ~ бер йылдан; с ~ами йылдар үтеу менән; каждый ~ йыл һайын; из ~а в ~йылдан-йыл; Новый ~ Яңы йыл; 2) мн. ~ы йылдар; восьмидесятые ~ы двадцатого века егерменсе быуаттың һикһәнәнсе йылдары; см. тж. лета

годи//ться несов. ярау, яраклы булыу; это никуда не ~тся был бер нәмәгә лә ярамай

годичн//ый (происходящий раз в год) йыллык; (сроком в один год) йыллык; ~ое собрание йыллык йыйылыш; ~ые курсы йыллык курстар

годн//ый яраклы; быть ~ым яраклы булыу

годов//алый бер йәшлек; ~ой йыллык; ~отчёт йыллык отчет; ~ план йыллык план; ~щина (дата) йыллык; празднование ~ йыллыкты байрам итеу

гол гол; забить ~ гол индереу

голень ж сирак, енсек

голов//а 1) баш; с ~ы до ног баштан аякка тиклем;

быть на голову выше кого-л. бер башка югары булыу; 2) (при счете скота) баш; **тысяча голов** [скота] мең баш [мал]; ~ной баш; ~ная боль баш ауыртыуы

головокруж//ение баш әйләнеу; ~**ительный**; ~**ительная высота** баш әйләнгес бейеклек; ~ **успех** баш әйләнерлек уңыш

гол//од 1) аслык; **испытывать (или чувствовать)** ~ аслык кисереу; 2) (бедствие) аслык; ~**одать несов.** асығыу; ~**одный** ас; я ~**оден** мин асмын; на ~ **желудок** ас карынага; ~**одовка** ашаузан баш тартыу

голо//лёд, ~**ледица** бозлауык

голос 1) тауыш (моң); у него **хороший** ~ уның тауышы матур; 2) тауыш (хайлауза) **отдать свой** ~а за/кого-л. тауыш биреу

голосова//ние хайлау, тауыш биреу; **тайное <открытое>** ~ йәшерен <асык> тауыш биреу; **поставить вопрос на** ~ мәсьәләне тауыш биреүгә куйыу; ~**ть несов.** тауыш биреу; ~ **за <против>** ыңғай <каршы> тауыш биреу

голубой зәңгәр

голубь м күгәрсен; ~ **мира** тыныслык күгәрсене

голубика күк елек, күк көртмәле

гол//ый ялангас, шәрә; ~**ые деревья** япракһыз ағастар **гонк//а** 1): ~ **вооружений** кораллануы артынан кыуыу; 2) **мн.** ~и спорт. ярыш; **лыжные** ~и саңғы ярышы

гонорар гонорар; **авторский** ~ авторлык гонорары

гоночн//ый ярыш; ~ **автомобиль**, ~ая машина ярыш машинаһы; ~ **велосипед** ярыш велосипеды; ~ая **яхта** ярыш яхтаһы

гончая һунар эте

гонщи//к, ~ца ярышсы

гонять(ся) несов. см. гнать(ся)

гора 1) тау; в **гору** тауға, тау башына; **под гору** тау астына 2) **мн.** **горы** таузар; в ~х таузарза; 3) (чего-л. — большое количество) **бик** күп, тау тиклем

гораздо нареч. байтакка; ~ **больше <меньше>** байтакка күп <аз>

горб көмрө; ~**атый** көмрө

гор//дётся несов. горурлануы; я ~**жусь** тем, что... мин шуның менән горурмын...

горд//ость горурлык; с ~**остью** говорить о чем-л. горурлык менән һөйләу; ~**ый** горур

горе кайғы, хәсрәт; ~**вать** кайғырыу, хәсрәтләнеу

гореть яныу; (о свете) яныу

горечь ж 1) әселек 2) перен. әсенеу

горизонт офок

гөрлө тамак, богаз
горн *муз.* горнай; ~ист горнайсы
горноста́й ас
гори//ый тау, таулы; ~ая страка таулы ил; ~ климат тау климаты; ~ая река тау йылгаһы; ~ая промышленность тау промышленносы; ~як таусы
город кала; ~герой герой-кала; пойти в ~ за покупками калага эйбер һатып алырга барыу; жить за городом кала ситендә йәшәү; поехать за город кала ситенә сыгыу
городки *мн.* бура; играть в ~ бура һуғыу
городок: студенческий ~ студенттар каласыгы; палаточный ~ палаткалар каласыгы
городск//ой кала; ~бе население кала халкы
горожан//ин, ~ка кала кешеһе
горб//х борсак; ~ховый борсак; ~ суп борсак ашы; ~шек: зелёный ~ йәшел борсак; душистый ~ хуш есле борсак; ~шина борсак бөртөгө
горсовет (городской Совет народных депутатов) кала советы
горсть ж ус (*чего-л.*) бер ус; ~ муки бер ус он
горчи//ца гәрсис; ~чник гәрсис һауыты; поставить ~чники гәрсис куйыу (һалыу)
горшок көршәк
горьк//ий әсе; *перен.* әсе; ~ие слёзы әсе күз йәштәре
горяч//ий 1. әсе, кайнар; *перен.* кайнар; ~ее желание кайнар теләк; ~о (*нареч.*) поздравить кайнар котлау; 2. → *суц.* ~ее *ср.* әсе аш; ~иться *несов.* кызып китеү, асыланыу
госпиталь *м* госпиталь
господ//ин әфәнде; ~а! әфәнделәр!
господств//о һакимлык; ~овать *несов.* һакимлык итеү; ~ующий класс һакимлык итеүсе синыф
гостеприим//ный кунаксыл; ~хозяин кунаксыл хужа; ~ство кунаксыллык; оказать (*кому-л.*) ~ кунаксыллык күрһәтеү
гостиная кунак өйө
гостиница кунакхана; ~ для туристов туристар өсөн кунакхана
гостить *несов.* кунак булыу
гост//ь, ~ья кунак; ~и *мн.* кунактар; почётный ~ почетлы кунак; высокий ~ дәрәжәле кунак; встречать ~ей кунак каршылау: ♦ быть в ~ях кунакта булыу; идти в ~и кунакка барыу; вернуться из ~ей кунактан кайтыу
государст//венный дәүләт; ~венная граница дәүләт сиге; ~во дәүләт

готовить *несов.* 1) эзерлэү; 2) (*пищу*) эзерлэү, бешерү;
 ~ся эзерләнеү
 готов//ность эзерлек; ~вый эзер; вы ~ы? һез эзерме?
 я еще не ~в [а] мин эзер түгел эле; я ~в [а] вам помочь
 мин һезгә ярзам итергә эзер; обед ~в төшкә аш эзер; это
 будет ~о завтра был иртөгә эзер буласак
 граб//ёж талау; ~ить *несов.* талау
 гравий кырсын; ~ный: дорога с ~ным покрытием
 кырсын түшәлгән юл
 град борсак; идёт ~ борсак яуа
 градус 1) градус; два ~а тепла <мороза> йылылык
 <һыуыклык> ике градус; сколько сегодня ~ов? бөгөн
 нисә градус? 2) *геогр.* градус; ~ широты киңлек градусы;
 ~ долготы буйлык градусы; ~ник градусник
 градусник градусник; поставить ~ градусник куйуу
 грамм грамм
 грамматика грамматика
 грамота грамота; почётная ~ почет грамотаны
 грамотн//ость грамоталылык; ~ый грамоталы
 граната гранат
 гранит гранит
 гранй//ца сик; морская ~ дингеззәге сик; ~ города ка-
 ланың сиге; за ~цей сит илдә, илдән ситтә; за ~цу сит
 илгә; из-за ~цы сит илдән; ~чить сиктәш булыу
 график график; ~а графика
 графйи графин
 графйт графит
 грач кара карга
 греб//ёнка, ~ень *м* тарак
 греб//ёц ишкәксе; ~ля ишеү; академическая ~ ака-
 демик ишеү; ~ на байдарках и каноэ байдарка һәм каноэ-
 ла ишеү; ~ной: ~ная шлюпка ишкәкле кәмә; ~ спорт.
 ишкәк ишеү спорты; ~ные гонки ишкәк ишеү буйынса
 ярыш
 гре//к, ~чанка грек, грек катын-кызы
 грелка йылыткыс
 грем//ёт күкрәү; яңрау; ~йт оркестр оркестр яңрай;
 гром ~йт күк күкрәй
 грести *несов.* ишеү
 гре//ть *несов.* 1) (*что-л.*) йылытыу; 2) (*о солнце*) йылы-
 тыу; ~ся йылыныу; ~ на солнце кояшта йылыныу
 грётся *несов.* йылыныу, кызыныу; ~ на солнце кояш-
 та кызыныу; вода греется һыу йылына
 грецкий: ~ орех эстрхан сәтләүеге
 греческий грек; ~ язык грек теле

греч//йха кара бойзай; ~нёвый: ~нёвая каша кара бойзай буткаһы

гриб бәшмәк; бёлый ~ ак бәшмәк; собирать ~ы бәшмәк йыйыу; ~ной бәшмәк; ~ суп бәшмәк ашы

грйва ял

гривенник *разг.* ун тин, ун тинлек

гримировать *несов.* гримлау, грим һалыу; ~ся гримла-
ныу

грипп грипп

гроб табут

гроза йәшен; будет ~ йәшен булыр

гроздь *ж* тәлгәш, сук; ~ винограда йезем тәлгәше

грозй//ть *несов.* 1) янау; ~ пальцем бармак янау; 2) (*угрожать, внушать опасность*) куркыныс тыузырыу; ему ~т опасность уга куркыныс тыуып тора

грозный 1) (*выражающий угрозу*) усал, каты; 2) (*наводящий страх, грозящий бедой*) дәһшәтле, куркыныс; ~ое оружие дәһшәтле корал

грозовой: ~ дождь йәшенле ямғыр

гром күк күкрәу ◆ ~ аплодисментов дәррәу кул сабыу

громадный бик зур

гром//кий яңғырауыклы, бик көслө; ~кая музыка бик көслө музыка; ~ко (*нареч.*) разговаривать кыскырып һөйләшеу; повторите ~че (*сравн. ст.*) кыскырыбырак кабатлагыз

громоздкий зур (күләмле), ауыр

громоотвод йәшен кайтаргыс

грохот добөрләу (гөрһөлдәу) тауышы; ~ать *несов.* дө-
бөрләу, гөрһөлдәу

груб//ость тупаҫлык; ~ый тупаҫ; ~ая игра *спорт.* тупаҫ уйын; ~о (*нареч.*) ответить тупаҫ яуап биреу

грудной: ~ ребёнок имсәк бала

грудь *ж.* 1) түш; 2) (*бюст*) күкрәк

груз йөк; перевозка ~ов йөк ташыу

грузин, ~ка грузин, грузин катын-кызы; ~ский грузин; ~ язык грузин теле

грузить *несов.* тейәу

грузов//йк йөк автомобиле; ~ой йөк; ~ое судно йөк судноһы; ~ая машина *см.* грузовик

грузчик грузчик, йөк тейәүсе (*йәки* бушатыусы)

грунт (*почва*) ер, тупрак

групп//а төркөм; туристская ~ туристар төркөмө; ~ гостей кунактар төркөмө; социальные ~ы социаль төркөмдәр

группир//овать *несов.* төркөмләу; ~оваться төркөмләшеу; ~овка төркөм; политическая ~ политик төркөм

группов//ой төркөмлө, күмәк; ~ космический полёт
йыһанга күмәк осош; ~ снимок күмәк (фото) төшөү

грус//тить *несов.* күңелһезләнеү, яманһыулау; ~тний
күңелһез, яманһыу; мне ~тно миңә күңелһез; ~ть ж
һағыш, яманһыулык

груш//а груша; ~евый: ~евое дерево груша агасы

грызть *несов.* кимереү

гряда: горная ~ таузар теҙеме

грядка түтөл

грядущий 1. (*прич.* и *прил.*) киләсәк, алдағы; 2. → *сущ.*

~ее *ср.* киләсәк, киләсәк кон

грязе//вой: ~вые ванны (шифалы) баткак ванналары;

~ лечебница баткак менән дауалау шифаханаһы

грязи//ый бысрак, баткак; на улице ~о урамда быс-
рак

гряз//ь ж 1) бысрак, сүп-сар; 2) (*слякоть*) бысрак,
еүеш; 3) *мн.* ~и *мед.* шифалы баткак

губить *несов.* һәләк (харап) итеү

губ//ы *мн.* (*ед.* губа) ирен; верхняя губа оҫкә ирен;
нижняя ~ аҫкы ирен

гуд//еть *несов.* геүләү, шаулап тороу; ~ок гудок

гул геүләү

гуля//нье күңел асыу; народное ~ хальк күңел асы-
уы; ~ть *несов.* 1) (*совершать прогулку*) ял итеп йороу; 2)
разг. (*веселиться — на́пр., на 'свадьбе*) күңел асыу, әйтте-
реү

гуманизм гуманизм

гуманитарн//ый: ~ые науки гуманитар фәндәр

гуманный кешелекле, шәфкәтле

гусени//ца 1) зоол. карышлауык; 2) *тех.* карышла-
уык; ~чный: ~ трактор каршылауыклы трактор

густ//ой 1) (*не редкий*) куйы, йыш; ~ лес куйы урман;

~ые волосы куйы сәс; 2) (*плотный; не жидкий*) куйы; ~
туман куйы томан; ~ суп куйы аш

густонаселённый күп халыклы, халкы тығыз булған

гусь *м* каз

Д

да I *частица* әйе; все пришлі? Да. Барыһы ла килдеме?
Әйе.

да II *союз* һәм, менән, -да/-дә, -за/-зә, -ла/-лә, -та/-тә;
ты да я һин дә мин

давать *несов. см.* дать; шум не даёт спать шау-шыу йок-

ларга бирмәй ◆ **давай[те]** пойдём спать әйзәгез, йокларга китәйек; **давай[те]** обѣдать әйзәгез, ашарга

давить *несов.* баָсуу, һыгыу; *перен.* (на'кого-л., на что-л.) баָсым яһау, баָсуу

давка этеш-төртөш

давление баָсым; **повышенное** <пони́женное> [**кровяное**] ~ югары <түбән> [кан] баָсымы; **атмосферное** ~ атмосфера баָсымы ◆ **оказывать** ~ на'кого-л. баָсым яһау

давно *нареч.* күптән; **я его** ~ **знаю** мин уны күптән беләм; **это было** ~ был күптән булды; **я вас** ~ **не видел** мин һеззә күптән күргәнем юк, **давным-~** *нареч.* әллә қасан, бик күптән

да здравствует! йәшәһен!; ~ **мир во всём мире!** бәтә донъяла тыныслык йәшәһен!

далее *нареч.* шунан, шунан һуң

далёкий алыс, йырак

далеко *нареч.* алыс, йырак; ~ **на севере** алыс төньякта; ~ **на юг** алыс көньякта; ~ **отсюда** бынан алыс

дальнейш//ий артабанғы, киләсәктәге ◆ **в ~ем** артабан, киләсәктә

дальний алыс; алыстағы; ~ **путь** алыс юл; ~ **родственник** алыс туған

дально//видный алдан күрә белгән (*йәки* күреүсән); ~ **видная политика** алдан күреүсән политика; ~ **зоркий** алыстан ғына күрә торған

дальше 1. *сравн. ст.* (от далёкий) алысырак; (от далеко) алысырак, арырак; **это значительно** ~ был байтак арырак; 2. *нареч.* ары, артабан; **ехать** ~ артабан китеү ◆ **а ~ что?** шунан тағы нимә!

дамка (*в шапка́х*) дамка

дамск//ий: ~ зал... (*напр. в парикмахерской*) катынкыззар залы; ~ **ая комната** (*туалет*) катынкыззар бүлмәһе

данн//ый 1. хәзерге, был; **в ~ момент** хәзерге моментта; **в ~ ом случае** был осраќта; 2. → *сущ.* ~ **ые мн.** 1) (*сведения*) мәглүмәттәр; 2) (*способности, задачи*) мөмкинлек; **у этого спортсмена хорошие ~ые** был спортсының мөмкинлектәре яқшы

дар бүләк; **принести в ~** бүләк итеп биреү ◆ ~ **ы природы** тәбиғәт байлықтары; ~ **ить** *несов.* бүләк итеү, бүләкләү

даром *нареч.* 1) (*бесплатно*) буш, бушлай; 2) (*напрасно*) бушка

дат//а дата (*йыл, ай, көн*); **поставить ~у** (*на'письме, документе*) дата куйыу

дать *сов.* [дам, дашь, даст, дадут; дал, дала, дали]
сов. биреү; **дайте, пожалуйста** бирегез инде; **дайте мне**
свой адрес үзегезгең адресыгыззы бирегез; ~ **совет** кәңәш
биреү; ~ **ответ** яуап биреү

два [две] ике

двадцать егерме

дважды *нареч.* ике рәт, ике мәртәбә

двенадцать ун ике

двер//ь ишек; **стоять в ~ях** ишек ауызында тороу;
ключ в ~ях аскыс ишектә

двести ике йөз

двигател//ь двигатель; ~ **внутреннего сторания** эске
яныу двигателе; **реактивный** ~ реактив двигатель; с **атом-**
ным ~ем атомлы двигатель менән

двигател//ть *несов.* кузгатыу, хәрәкәткә килтереү; ~**ться**
сов. хәрәкәт итеү; **не ~йся!** кузгалма!

движение 1) хәрәкәт; **вращательное** ~ әйләнеү хәрә-
кәте; 2) (*действие транспорта*) хәрәкәт; **уличное** ~ урам
хәрәкәте; 3) *перен. (общественная деятельность)* хәрәкәт,
эшмәкәрлек; ~ **сторонников мира** тыныслык яклылар
хәрәкәте

двигуш//ий алга этәреүсе, хәрәкәткә килтереүсе; ~ **ие**
силы алга этәреүсе костәр

двинуть *сов. см. двигать*; ~**ся** кузгалыу

дво//е *числ.* икәү, ике; **один из нас** ~ **их** икәүебезгең
араһынан беребез! ~ **братьев** ағалы-әнеле икәү

двоеборье *спорт.* ике төр буйынса ярыш

двой//ка (*цифра, отметка*) ике, икеле; ~ **ной** икәүле;
~ **ня** игезәк; ~ **ственный** икеләнәүле

двор ишек алды; **во** ~ **е** ишек алдында; **вход со** ~ **а**
инеу урыны (ишек алды яғынан) ♦ **на** ~ **е** тепло <холод-
но, сыро и т. и.> тышта йылы <һалкын, епшеу һ. б.>

дворец һарай, йорт; **Дворец юных техников** йәш тех-
никтар һарайы; **Дворец спорта** Спорт һарайы; **Дворец**
бракосочетаний никахлашыу йорто

дворник дворник

двоюродн//ый: ~ **брат** ике туған ағай (*йәки* эне); ~ **ая**
сестра ике туған апай (*йәки* һеңде); ~ **ые** **братья** и **сёстры**
и́ке туған ағайзар һәм апайзар

двойкий ике төрлө

дву//кратный ике тапкыр; ~ **чемпион** ике тапкыр
чемпион; ~ **смысленный** төрлө мәгәнәле; ~ **сторонний** ике
яклы

двух//местный ике урынлы; ~ **номер** (*в гостинице*)
и́ке урынлы номер; ~ **этажный** ике катлы

дева: **старая** ~ ултырган кыз

девочка кызыккай
девушка кыз
девьяносто тукхан
девятнадцать ун туғыз
девятый туғызынсы
девять туғыз; ~сот туғыз йөз
дед, дедушка м олатай ♦ Дед Мороз Кыш бабай
дежур//ить несов. дежурза тороу; ~ный 1. дежур;
~ врач дежур врач; ~ная аптека дежур аптека; ~ адми-
нистратор дежур администратор; 2. →сущ. м. ~ная ж. де-
жур; ~ная по этажу (в гостинице) кат буйынса дежур;
~ство дежурлык

дезинфекция дезинфекция

действи//е 1) эш, хәрәкәт; 2) (деятельность) хәрәкәт;
боевые ~я һуғыш хәрәкәттәре; 3) (влияние) тәъсир, йо-
гонто; оказать ~ йогонто яһау; под ~ем чего-л. кемдецдер
йогонтоһонда булыу; 4) театр. шаршау; пьеса в трёх ~ях
ос шаршаулы пьеса

действительн//о 1. нареч. ысынлап; он ~ хотел этого
ул ысынлап шуны теләй ине; 2. вводн. сл. ысынлап та;
~, вы были правы ысынлап та, һез хаклы инегез; ~ость
ысынбарлык ♦ в ~ости асылда, ысынында; ~ый 1)
ысын, гәмәлдәге; 2) яраклы; билет действителен билет
яраклы, ~ член академии академияның тулы хокуклы
ағзаһы; ~ая [военная] служба мәжбүри [хәрби] хезмәт

действ//овать несов. 1) (функционировать) эшләү; те-
лефон не ~ует телефон эшләмәй; 2) (поступать) эш итеү;
~ самостоятельно үз аллы эш итеү; 3) (оказывать дейст-
вие) тәъсир итеү; лекарство хорошо ~ует дарыу якшы
тәъсир итә; ~ующий гәмәлдәге; ~ закон гәмәлдәге закон;
~ующие лица (в пьесе) катнашыусылар; ~ующая армия
хәрәкәт итеүсе армия

декабрь м декабрь

декада декада

декан декан

деклам//ация декламация, шигри әсәр; ~ировать не-
сов. яттан һөйләү

декларация 1) декларация; 2) таможенная ~ таможня
декларацияһы

декрет декрет

дела//ть несов. яһау, эшләү; ~ покупки әйберзәр һа-
тып алыу; ~ гимнастику гимнастика яһау; что нам ~?
безгә ни эшләргә?; ~ться 1) (происходить. твориться) эш-
ләнеү, булып ятыу; что здесь <у вас> ~ется? бында
<һеззә> ни булып ята?; 2) (каким — становиться) низер
булыу; ~ется жарко <холодно> әсәрә <һалкыная>

делегат//т делегат; ~ съезда съезд делегаты; ~ция делегация; торговая ~ сауза делегацияһы; молодёжная ~ йәштәр делегацияһы; член ~ции делегация ағзаһы

дел//ёние 1) бүленеш; территориальное ~ страны илдең территориаль бүлеиеше; 2) *mat.* бүлеу; ~йтть несов. бүлеу, айырыу; ~ на группы группаларға бүлеу; ~йтться (*чем-л., с кем-л.*) фекер уртаклашыу, һойләшеу: ~впечатлениями тәфсираттар менән уртаклашыу

дел//о эш; я к вам по ~у мин һезгә эш менән; по ~ам службы хезмәт урынындағы эш буйынса; взятъся (*или принятъся*) за ~ эшкә тоттоу; ~ мира тыныслык эше

◆ в чем ~? эш нимәлә тора?; ~ в том, что эш шунда; как ~а? эштәр нисек?; не в этом ~ эш унда түгел; это другое ~ быныһы икенсе эш; первым ~ом беренсе нәүбәттә; это ваше [личное] ~ был һезгә эшегез; это не моё ~ был миңә эшем түгел

демисезонн//ый: ~ое пальто көзгә пальто

демобиллиз//ация демобилизация; ~оватъ сов. и несов. демобилизациялау; ~оватъся демобилизациялану

демократ демократ; ~ический демократик; ~ическая республика демократик республика; ~ическая молодёжь демократик йәштәр; ~ия демократия; страны народной ~ии халык демократияһы илдәре

демонстр//ант демонстрант; ~ация 1) (*шествие*) демонстрация; 2) (*чего-л.—показ*) күрһәтеу; ~фильма фильм күрһәтеу; ~мод модалар күрһәтеу; ~ироватъ несов. (*показывать*) күрһәтеу

денежный акса; ~перевод акса переводы

день м көн; ~недели азнаның көнө; в два часа дня көндөзгә икелә; рабочий ~ эш көнө; ~и ночь көн һәм төн;

День Победы Еңеу көнө ◆ изо дня в день көндән-көнгә; на днях сшо көндәрзә, якын арала

деньги *мн.* акса; мелкие ~ вак акса

депо *ср. нескл.* депо

депутат депутат; ~Верховного Совета югары Совет депутаты; палата ~ов депутаттар палатаһы

дёргать несов. (*многокр.*) *см.* дёрнуть

дер//евёнский ауыл; ~житель ауыл кешеһе; ~ёвня ауыл

дерево 1) (*растение*) ағас; фруктовые деревья емеш ағастары; 2) (*древесина*) ағас, бүрәнә

деревообрабатывающ//ый: ~ая промышленность ағас шкәртеу промышленносы

деревянный ағас; ~дом ағас йорт

держатъ несов. 1) (*рукой; во рту, в зубах*) тоттоу; ~в руках кулда тоттоу; ~кого-л. за руку кулынан тоттоу; 2) (*хра-*

нить, *оставлять где-л.*) һаклау; ~ продукты на холоде азык-түлекте һалкында һаклау; 3) (*содержать*) тотоу, асрау; ~ собаку эт асрау ♦ ~ себя (*каким-л. образом*) см. держаться 3; ~ся 1) (*придерживаться за что-л.*) тотоноу, йәбешәү; держитесь за перила таянғыска тотоноғоз; ~ за руки кулга тотоноу; 2) (*находиться в каком-л. положении*); ~ правой стороны уң яктан барыу; ~ вместе бергә тороу; ~ на ногах аякта башып тороу; 3) (*вести себя каким-л. образом*) үзеңде тотоу; ~ скромно <үзеңде> тыйнак тотоу ♦ ~ прямо (*об осанке*) <кәүзәне> тура тотоу дерзкий 1) (*о человеке*) тупаҫ, әзәпһез; 2) (*отважный — о поступке*) үтә сая, кыйыу

дёрнуть сов. (*однокр.*) тартып ебәреү

десант воен. десант

десерт десерт

десна (*мн. дёсны*) теш казнаһы

десятиборье ун торзән ярыш

десятилет//ие ун йыллык; ~ка (*школа*) ун йыллык

мәктәп

десять//ка унлык; ~ок ун, тиҫтә; ~ый унынсы

десять ун

деталь ж (*часть, напр. машины*) деталь, өлөш

детёныш бала (*йәнлектәр хақында*)

дёт//и *мн.* балалар; спектакль для ~ей балалар өсөн

спектакль; см. тж. ребёнок; ~ский 1. балалар; ~ская лите-

ратура балалар әзәбиәте; 2. → суц. ~ая ж балалар бүлмәһе

~ство балалык; в ~стве бала вақытта

дефис һызыкса, дефис

дефицит дефицит; ~ный дефицитлы

дешеветь несов. арзанайыу

дешёвый арзан; это очень дешёво был бик арзан; дешёво (*нареч.*) купить ~ арзанға һатып алыу

деятель эшмәкәр; государственный ~ дәүләт эшмәкәре;

политический ~ политик эшмәкәр; ~ность эшмәкәрлек;

~ный эшмәкәр

джаз джаз; ~овый: ~овая музыка джаз музыкаһы;

~оркестр джаз-оркестр

диагноз диагноз; поставить ~ диагноз куйыу

диалект диалект, ерле һөйләш

диалект//ика диалектика; ~ический диалектик

диалог диалог; политический ~ политик диалог

диаметр диаметр

диван диван; ~кровать м диван-карауат

диверси//я диверсия; совершить ~ю диверсия яһау

дивизия дивизия

диёт//а; соблюдать ~у диета тотоу; ~ический диетик;

~ическая столовая диетик ашхана

дизентерия канлы эс китеу

дiк//ий кырагай; ~ое животное кырагай хайуан

диктатура диктатура; ~ пролетариата пролетариат диктатураһы

дикт//овать несов.: ~овка айтеп тороу; писать под ~овку айтеп торганды языу

диктор диктор

диплом диплом; почётный ~ почётлы диплом

дипломат дипломат; ~ический дипломатик; ~ паспорт дипломатик паспорт; установить ~ические отношения дипломатик менэсэбэттэр урынлаштырыу; ~ия диплома-тия

дмилoмн//ый: ~ая работа диплом эше

дирéк//тор директор; ~ завода завод директоры; гене-ральный ~ генераль директор; ~ция дирекция; ~ выстав-ки күргэзмәнең дирекцияһы

дириж//ёр дирижер; ~ировать несов.: ~ оркестром оркестрза дирижерлык итеу

диск 1) (круглый плоский предмет; тж. спорт.) диск; ~ луны ай түңэрэгө; 2) (грампластинка) диск

дискотека дискотека

дискриминация дискриминация

дискуссия дискуссия, бэхэс

диспетчер диспетчер; ~ская ж диспетчер бүлмәһе; ~ский: ~ пункт диспетчер пункты

дисиут диспут, бэхэс

диссертация диссертация; докторская ~ докторлык диссертацияһы

дисциплин//а 1) (порядок) тәртип; 2) (учебный пред-мет) фән; ~ированный тәртипле

дитя ср. бала; см. тж. дети

длин//а озонлок; ~ой [в] пять метров биш метр озон-логонда; прыжки в ~у спорт. озонлокка һикереу; ~ный 1) озон; ~ путь озон юл; 2) (долгий — о времени) озон; ~ день озон көн; 3) кратк. ф. озон; пальто ему ~но пальто уға озон

длiтельн//ость озонлок; ~ый озон, һузымлы

длиться несов. һузылыу, дауам итеу

для предлог + Р өсөн; ~ чего? ни өсөн? ~ кого? кем өсөн?

дневн//ик көндәлек; вестй ~ көндәлек алып барыу; ~ой көндөзгө; ~ая смена көндөзгө смена; ~ое время көндөзгө ватыт

днём нареч. көндөз; вчера ~ кисә көндөз; ~ и ночью көн-төн

дно төп; на дне моря диңгез төбөндө ♦ пойти ко дну батыу, батыш үлеү; перевернуть все вверх дном астын өскө айлендереү

до *предлог* + *P* 1) (*о пределе*) -га/-гә, -ка/кә, тиклем, кәзәр; до *Москвы* Мәскәүгә тиклем; до *дна төпкә* тиклем; 2) (*о временном пределе*), -га/-гә, -ка/-кә тиклем (кәзәр, саклы), -са/-сә; до *двух часов я буду дома сәгәт икегә* тиклем өйзә булам; с *начала до конца* башынан азагынаса; 3) (*раньше какого-л. времени*) -каса/-кәсә, -га/-гә, -ка/-кә тиклем; до *обеда төшкә* тиклем; *приходите до двух часов сәгәт икегә* тиклем килегез

добав//ить *сов.* өстәү, кушыу; ~ *лание* өстәү, арттырыу в ~к *предлог* + *D* өстәүенә; ~ *лать несов. см.* добáвить; ~ *очный* өстәлмә; ~ *очная порция* өстәлмә өлөш; ~ *очное время спорт.* өстәлмә вакыт; ~ *номер (телефона)* өстәлмә номер

добе//гать *несов.* ~ *жать сов.* йүгереп етеү, йүгереп барып етеү; ~ до *дома (или до дому)* өйгә йүгереп барып етеү; он еле ~ *жал ул сак-сак* йүгереп етте

добиваться *несов. см.* добиться

добираться *несов. см.* добраться

добиться *сов.* ирешеү, казаныу

доблес//тний батыр, гәйрәтле; ~ *ть ж* батырлык, гәйрәт

добраться *сов.* барып (*йәки* килеп) етеү

добро I *ср.* 1) якшылык, изгелек; 2) мөлкәт, байлык, мал

добро II: ~ *пожаловать!* рәхим итегез! хуш килдегез!

доброво//лец ирекмән; ~ *льный* ирекле

доброжелательн//ый якшылык теләгән, дуңтарса;

~ *ое отношение* дуңтарса мөнәсәбәт

добротный якшы сифатлы, нык

добр//ый шәфкәтле, рәхимле, мәрхәмәтле; будьте [так] ~ *ы!* зинһар!; ~ *день <вечер>!* хәйерле көн <кис>!; ~ *ое утро!* хәйерле иртә! ~ *ой ночи!* хәйерле төн!; *желаю вам всего ~ ого!* һезгә иң якшы теләктәр теләйем!; *но ~ ой воле* үз ирке (ихтыяры) менән

добывать *несов.*, добыть *сов.* 1) (*достаť*) табыу, булдырыу, йүнләү; 2) (*из недр земли*) табыу, сыгарыу; 3) (*путём переработки*) эшләп сыгарыу

добыча 1) (*действие*) сыгарыу; ~ *угля күмер* сыгарыу; 2) (*то, что добыто, захвачено*) табыш; *богатая* ~ бай табыш

довезти *сов.* илтөп еткереү

доверенность ышаныс кағызы, доверенность

довер//ие ышаныс; оказать ~ ышаныс белдереү;

~ить сов. ышаныу; ~чивый ышаныусан; ~ять ышаныу
довести еткереп куйуу, алып барып еткереу; ~ до кон-
ца азагына сыгаруу ~ до слёз илатып куйуу

довод дәлил

дово//дiть несов. см. довести; ~жу до вашего сведения
һезгә хәбәр итәм (еткерәм)

довозить несов. см. довести

довольн//о 1. нареч. 1) кәнәгәтләнеп, кәнәгәтлек ме-
нән; 2) (в сочет. с прилагательными и наречиями) шактай,
байтак, күп кенә; ~ большой байтак зур; ~ часто шактай
йыш; 2. в знач. сказ.: ~! етте, етер!; ~ый кәнәгәт, риза;
я очень доволен мин бик кәнәгәтмен

довольствоваться несов. (чем-л.) кәнәгәт булыу, риза
булыу

до востребования һорап алына торган; почта ~ һорап
алына торган почта

догадаться сов. белеп (йәки һизеп) алыу

догад//ка фараз, һиземләу; ~ываться несов. см. дога-
даться

догна́ть сов. кыуып етеу; [идите] я вас догоню [бары-
гыз] мин һеззе кыуып етәм

договарива//ться несов. см. договориться; ~ющиеся
стороны килешеүсе яктар

договор килешеу; коллективный ~ коллектив киле-
шеу; ~ о дружбе и взаимопомощи дуслык һәм үз-ара
ярзам тураһында килешеу; ~иться сов. килешеу, һүз
куйышыу; мы [с ним] ~ились о встрече без [уның менән]
осрашыу тураһында һүз куйыштык

догонять несов. см. догнать

доезжать несов., доехать сов. барып (йәки килеп)
етеу; как вы доехали? һез нисек килеп еттегеһ?

дождаться сов. кәтоп алыу

дождлив//ый ямғырлы; ~ое лето ямғырлы йәй;
~ая погода ямғырлы көн

дожидаться несов. см. дожидаться

дожд//ь м ямғыр; мелкий ~ вак күзле ямғыр; идёт ~
ямғыр яуа; под ~ём ямғыр астында, ямғырза

доигрывание спорт. уйнап бөтөрөү

дойт несов. һауыу

дойти сов. барып (йәки килеп, кайтып) етеу

доказательств//о дәлил; приводить ~ дәлилдәр кил-
тереу

доказать сов., доказывать несов. иҫбатлау, иҫбат итеу
доклад доклад; сделать ~ доклад яһау; ~чик доклад-
сы; ~ ывать несов. см. доложить

доктор 1) (*учёная степень*) доктор; 2) *разг. (врач)* доктор

документ документ; исторический ~ тарихи документ; ~альный: ~ фильм документаль фильм; ~ация документация; техническая ~ техник документация

долг 1) (*обязанность*) бурсы; выполнить (*или исполнить*) свой ~ үз бурсыңды үтәү; 2) (*взятое взаймы*) үтес, бирәсәк; взять [деньги] в ~ үтескә [акса] алыу; вернуть (*или отдать*) ~ бирәсәкте кайтарыу (*йәки биреү*)

долг//ий озақ; ~ое время озақ вақыт; ~о нареч. озақ долго//временный озақ вақыт; ~играющий: ~играющая пластинка озақ уйнай торган пластинка; ~срочный озақ сроклы, озақ вақытта булган

долгота 1) озонлок; ~ дня көн озонлого; 2) *геогр.* озонлок

долет//ать несов., ~еть сов. 1) осоп барып (*йәки килеп*) етеү; 2) (*доноситься — о звука́х*) барып (*йәки килеп*) етеү, ишетелеү

долж//ен в знач. сказ. 1) + неопр. бурсылы, тейеш; я <ты> ~ это сделать мин <нин> быны эшлэргә тейеш; я ~ вам сказать мин һезгә эйтергә тейеш; 2) (*что-л., кому-л.*) бирәсәк булыу; сколько я вам ~? миңең һезгә күнме бирәсәгем бар?; ~ник бирәсәкле кеше

должно быть *вводн. сл.* ахыры, ихтимал

должность вазифа, хезмәт; какую ~ вы занимаете?

Һез ниндәй вазифа башкараһығыз?

должн//ый тейешле ~ым образом тейешле дәрәжәлә

◆ отдать ~ое тейешле баһаны бирергә кәрәк

долина үзән; уй

доложить сов. 1) һөйләп биреү; 2) белдереү, әйтеү

долой нареч. юк булһын, югалһын; олакһын

дол//я 1) (*часть*) олөш; на мою ~ю миңең олөшкә;

2) (*участь*) язмыш, тәкдир

дом ой, йорт; жилой ~ кеше йәшәй торган йорт; ~ культуры культура йорто; ~ отдыха ял йорто; детский ~ балалар йорто

домашн//ий 1. өй, йорт; ~ие животные йорт хайуандары; ~ее хозяйство йорт хужалыгы; ~я хозяйка йорт хужабикәһе; 2. → *сущ.* ~ие *мн.* өй эсе, өйзәгеләр

домна домна

домой нареч. өйгә; пойдём[те] ~ өйгә кайтайык

донесение донесение, хәбәр

донести I сов. (*кого-л., что-л., куда-л.*) алып барыу, илтәп еткереү

донести II сов. 1) (*о чем-л. — сделать донесение*) белде-

реу яһау, хәбәр итеу; 2) (на' кого-л.— сделать донос) ошаклау, өстөнән языу (йәки һөйләү)

донестись сов. ишетелеу, килеп етеу
доносить I, II несов. см. донести I, II

доноситься несов. см. донестись

допла//та өстәмә түләү; ~тiть сов., ~чивать несов.

өстәп түләү

дополн//ение 1) остәмә, кушымта; в ~ ко всему барыһына өстәмә итеп; 2) грам. тултырыусы; прямое ~ тура тултырыусы; ~ительный өстәмә; ~ительные ассигнования өстәмә бүленгән акса

дополн//ить сов., ~ять несов. өстәү, тултырыу, тулыландырыу

допрос яуап (йәки һорау) алыу

допус//кать несов., ~тiть сов. 1) (кого-л., куда-л.— пропустить) үткәреу, ебәреу; 2) (позволить) рөхсәт итеу, юл куйыу; 3) (считать возможным) мөмкин һанау, уйлау; я это ~каю мин быны мөмкин һанайым ♦ ~ ошибку хата ебәреу

дореволюционный революцияға тиклемге

дорог//а 1) юл; автомобильная ~ автомобиль юлы; 2) (путешествие) юл, сәфәр; отправиться в ~у юлга сығыу; я пробыи в ~е три дня мин юлда өс көн булдым ♦ по ~е юл ыңгайы; идти своей ~ой үз юлында булыу
дорогой 1) кыйбатлы; ~ товар кыйбатлы тауар; это слишком дорого был бик кыйбат; 2) перен. кәзерле, гәзиз; ~ друг кәзерле дуҫ

дорожать несов. кыйбатланыу, киммәтләнеу

дорожить несов. кәзерен белеу, баһалау

дорожка 1) (тропинка) һукмак; 2) спорт. беговая ~ йүгереу юлы; 3) (половик) буй балаҫ

дорожн//ый 1) юл; ~ые работы юл эштәре; ~ые знаки юл билдәләре; 2) (предназначенный в дорогу) юл; ~ костюм юл костюмы

до свидания! һау булығыз!

доска 1) такта; 2) (щит) такта; Доска почёта Почёт тактаһы; ~ объявлений игландар тактаһы

дословный: ~ перевод һүзмә-һүз тәржемә

досрочн//о нареч. вақытынан алда; ~ый вақытынан алда булған

доставать(ся) несов. см. доставать(ся)

достав//ить сов. 1) (принести, привести, привезти кого-л., что-л.) килтереу. килтереп (йәки илтеп) куйыу; 2) (причинить что-л.) — тыузырыу, килтереу; ~ радость шатлык килтереу; ~ка өйгә килтереу; с ~кой на́ дом өйгә килтереп биреу; ~лять несов. см. доставить

достаток муллык, етешлек

достаточн//о 1. нареч. (в сочет. с прил. и нареч.) нык кына, етерлек; ~сильный нык кына кеслө; 2. в знач. сказ. (хватит): ~! булды, етте; этого [будет] ~ был етерлек булыр; ~ый етерлек

достать сов. 1) (до чего-л.— дотянуться буй етеү); 2) (что-л.— добыть, получить) алыу, табыу; ~ся өлөшкө сыгыу, элэгөү

достигать несов., достигнуть сов. ирешеү, өлгөшеү

достижение казаныш

достичь сов. см. достигать

достовѣри//ый бик дөрөс, ышаныслы; ~ые сведения ышаныслы мөглүмөттөр

достоинств//о 1) дәрәжә; держаться с ~ом үзөндө дәрәжәлө тотоу; чувство собственного ~а дәрәжә тойгоһо; 2) (положительное качество) якшы як (йәки сифат); 3) (стоимость ассигнаций, облигаций) -лык/-лек

досто//йный (заслуживающий чего-л.) лайыклы; ом ~ип уважения ул ихтирамга лайык

достопримечательность//ь истәлеклө урын; ~и города каланың истәлеклө урындары

досуг буш вакыт, ял вакыты; на ~е буш вакытта

дотрагиваться несов., дотрөнуться сов. кагылыу, тейеү

доход килем, тошөм; годовой ~ йыллык килем

доходить несов. см. дойти

доцент доцент

дочь ж [мн. дочери] кыз, кыззар

дошкольный мәктәпкәсә

дояр, ~ка һауынсы

драгоценн//ости мн. кыйбатлы (затлы) нәмәләр; ~ый затлы, кыйбатлы; ~ камень затлы таш

драка һугыш

драма драма; ~тический драматик; ~ театр драма театры

драматург драматург; ~ия драматургия

драться несов. 1) һугышыу; 2) перен. (за что-л.— бороться, сражаться) көрәшеү

древесина үзагас

древко һап

древний боронго

дремать несов. йокомһорау, ойоу

дробь ж 1) (ружейная) йәзрә, дроб; 2) маф. кәсер

дрова мн. утын

дрожать несов. калтырау, дерелдәү

дрожжи мн. әсетке, сүпрә

дрожь ж калтыраныу, дерелдәү

дрозд баркылдак

друг I м дуҫ; среди друзей дуҫтар араһында

друг II (кратк. ф. от другой): ~а бер-береһен; ~ за ~ом бер-бер артлы; ~ против ~ а бер-береһенә җаршы; ~ с ~ом бер-береһе менән

друг//ой 1. 1) (иной) бүтән, башка; это [совсем] ~ое дело был [бөтөнләй] башка эш; ~ими словами башка һүҙ менән әйткәндә; с ~ой стороны икенсе яктан; в ~ом месте башка урында; 2) (второй, следующий) икенсе; в ~ раз икенсе мәртәбә; на ~ день икенсе көндө, иртәгөһен; 2.→сущ. 1) ~бе ср. башка (бүтән) берәү; 2) м, ~ая ж, ~ие мн. башка, бүтән; башкалар; одін за ~им бер-бер артлы

дружб//а дуҫлык; общество ~ы [с зарубежными странами] [сит илдәр менән] дуҫлык йәмғиәте; ~ народов халыктар дуҫлығы

дружеск//ий дуҫлык; ~ая услуга дуҫлык ярзамы

дружественн//ый дуҫ, дуҫлык; ~ое государство дуҫ булған дәүләт; ~ая политика дуҫлык политикаһы; ~ые отношения дуҫлык мөнәсәбәттәре

дружить несов. дуҫлашу, дуҫ булуу

дружн//ый дуҫ, татыу; берҙәм; жить ~о (нареч.) дуҫ йәшәү

дуб имән

дубл//ёр дублер; ~икат дубликат; ~ировать несов. тәржемә итеү; ~ированный фильм тәржемә ителгән фильм

дубов//ый имән; ~ая роҫа имән урманы

дуга 1) дуға, кәкерсәк; 2) (в упряжи) дуға

дуло көбәк ауызы

дума уй; ~ть несов. 1) уйлау; я ~ю, что... мин шулай тип уйлайым...; 2) +неопр. (предполагать) уйлау, иҫәпләү; я ~ю уехать мин китергә уйлайым

душло 1) ағас кыуышы; 2) теш соқоро

дура, дурак разг. ахмак, иҫәр, йүләр

дурн//о 1. нареч. насар, алама; 2. в знач. сказ.: ей ~ уга кыйын; ~ой насар, йәмһез; ~поступок насар кылык

дуть несов. өрәү; здесь дует бында өрә

дух 1) шарт, торош; в ~е дружбы дуҫлык шарттарында; 2) (моральное состояние) рух, дәрт; бодрость ~а рух күтәренкелеге; 3) миф. ен; злой ~ яуыз йән ◆ быть не в ~е кәйефһез булуу; не падай ~ом күңелһезләнмә, күңел төшөнкөлөгәнә бирелмә; перевести ~ тын алып алуу

духй мн. хушбый

духовенство руханиҙар

духовный 1) рухи; ~ая жизнь рухи тормош; 2) (свя-
занный с религией) рухани, дини

духовой: ~ инструмент тынлы инструмент; ~ ор-
кестр тынлы оркестр

духота тынсыулык, бөркөүлек

душ душ; принять ~ душта йыуыныу

душ//а рух, йән; күңел; от всей ~й ысын күңелдән;
в ~е күңелдән; от глубины ~й тәрән күңелдән

душэви//ый: ~ое состояние күңел торошо; ~ое спо-
койствие күңел тыныслығы

душистый жуш ерле

душить несов. см. задуть

душн//ый тынсыу; сегодня ~ день бөгөн тынсыу көн;
здесь ~о бында тынсыу

дуэль ж дуэль

дым төтөн; ~ить несов. төтөтөү; ~иться төтөү

дыня кауын

дыра, дырка тишек, ярык

дырявый тишек

дыхание हुлыш, тын алыш; искусственное ~ яһалма
हुлыш; дышать несов. हुлау, тын алыу

дюны мн. (ед. дюна) ком таузары, дюналар

дядька м, дядя м агай

дятел тумыртка

Е

еврей, ~ка еврей, йәһүд; ~ский еврей, йәһүд

его Р, В от он, оно уны

его мест. притяж. уның; это ~ жена был уның катыны;

эта машина ~ был уның машинаһы

ед//а 1) ашау; перед ~ой ашау алдынан; до ~ы
ашауға тиклем; во время ~ы ашағанда; 2) (пища) азык,
ашамлык

едва 1. нареч. 1) (чуть) сак-сак; ~ живой сак-сак тере;
я ~ не упал мин сак-сак тәгәрәмәнем 2) (с трудом) көскә;

~ дошёл көскә барып еттем; 2. (союз) -та/-тә, -да/-дә;
~ он вошёл, как ул ингәс тә... ◆ ~ ли шикле, икеле

единица 1) (цифра) бер; 2) (величина) берәмек; ~ изме-
рения үлсәү берәмеге

едино//гласный бер тауыштан; принять [решение]
~гласно (нареч.) бер тауыштан [жарар] кабул итеү;

~мышленник фекерзәш

единственн//ый берзән-бер, яңгыз; ~ ребёнок берзән-
бер бала; ~ раз берзән-бер тапкыр ◆ ~ое число грам. бер-
лек һан

едін//ство берлек; ~ действий эш-хәрәкәттәр берлеге;
 ~ый берзәм; ~ое мнение фекер берзәмлеге
 её Р, В от она уны
 её мест. притяж. уның; это её муж был уның ире; эта
 сумочка её был уның сумкаһы
 ёж терпе
 ежевика берлөгән
 ежеднёвн//о нареч. көн дә; ~ый көндәлек
 ежемәсячн//ик айға бер сыккан журнал; ~о нареч.
 ай һайын; ~ый айлық
 езд//а 1) (ат, машина һ. б.) йөрөү; быстрая ~ (ат, ма-
 шина һ. б.) шәп йөрөш; 2) юл; в... часах ~ы от... ...сәғәтлек
 юл; ездить несов. йөрөү; (на чем-л.) (путешествовать) улты-
 рып йөрөү; ~ на машине машинала йөрөү; я часто езжу
 туда мин унда йыш барып йөрөйм
 ей Д от она уға
 еле нареч. сак; ~~~ сак-сак
 ёлка: новогодняя ёлка (само дерево и праздник) яңы
 йыл ёлкаһы
 еловый ылыслы; ~ лес ылыслы урман
 ель ж шыршы
 ему Д от он, оно уға
 ерунда буш, юк нәмә
 если союз әгәр; ~ хотите әгәр теләһәгез; ~ только
 әгәр шул ғына икән...; ~ бы әгәр зә
 естествонн//ый тәбиғи; это ~о был тәбиғи ◆ ~ые
 науки тәбиғәт фәндәре
 естествознание тәбиғәт белеме
 есть I несов. ашау; мне хочется ~ миңә ашағым килә
 есть II 1) наст. вр. от быть бар; 2) в знач. сказ. (имеется)
 булыу, бар булыу; у меня ~ миндә бар
 ехать (куда-л.; путешествовать) барыу, китеү; я еду
 домой мин өйгә кайтам; я еду в Москву мин Мәскәүгә
 барам; мы едем на машине (или на автомобиле) без маши-
 нала (йәки автомобилдә) барабыз
 ещё нареч. 1) (повторно, в добавок) тағы, йәнә; повтори-
 те ~ раз тағы бер кабатлағыз; дайте мне ~ миңә йәнә би-
 регез; 2) (о времени) ж; (уже) инде ук, үк; всё ~ әле һаман;
 мы ~ успеем без әле өлгөрәбез; он ~ не ушәл? ул әле
 китмәгәнме?; он уехал ~ утром ул иртәнсәк үк китте;
 3) (в сочет. со сравн. ст. наречий) тағы ла; ~ больше тағы
 ла күберәк; ~ дальше тағы ла арырак; ~ лучше тағы ла
 яткшырак ◆ ~ бы! шул ғына калған! булмай торһон!;
 вот ~! бына һиңә!
 ёю Т от она уның тарафынан

Ж

жаба эрмэнде

жаворонок һабан тургайы

жадный һаран

жажда һыуһын, эске килеү; у меня сильная ~ миңең бик эскем киле

жалеть *несов.* 1) (кого-л. — испытывать; о чем-л. — сожалеть) йәлләү; 2) (что-л. — беречь) һаклау, аяу

жалкий йәл, кызғанис

жалко *см.* жаль

жало//ба ялыу, шикәйт; подать ~бу ялыу биреү; ~ваться *несов.* зарлану; на что вы жалуетесь? нимәгә зарланаһығыз?; ~ в суд судка ялыу [биреү]

жалость кызғану, йәлләү тойгоһо; испытывать ~ кызғану тойгоһо кисереү

жаль *в знач. сказ.* йәл, кызғанис, аяныс; как ~! бик йәл! мне его не ~ миңә ул йәл түгел; ~, что... шулай булыуы йәл

жанр жанр

жар тән яныу; у него ~ уның тәне яна

жара эселек, томра

жар//еный кыззырылған, курылған; ~ить курыу; ~иться кыззырылыу, курылыу

жарк//ий 1) эсе; 2) *перен.* кызыу; ~ая погода эсе көн; ~ спор кызыу бәхәс; мне ~о миңә эсе; сегодня очень ~ бөгөн бик эсе

жаркое *ср.* курзак

жаропонижающее *ср.* тән температураһын төшөрә торған

жатва урак

жать I *несов.* 1) (быть тесным) кысыу; туфли жмут туфли кыса; 2) (пожимать) һуғыу, кысыу; жму Вашу руку һезең кулығыззы кысам

жать II *несов.* (хлеба) урыу

ждать *несов.* көтөү

же I союз ә, бит; он же ул бит; я же мин бит

же II *частица* 1) (*усилит.*) һуң, инде, бит; я же знаю мин бит беләм; где же это? кайза һуң был?; когда же! кассан һуң? 2) (*означает тождество*) ук, үк; этот же ошо ук; тот же шул ук; там же шунда ук; на том же месте шул ук урында

жевательн//ый: ~ая резинка сәйнәй торған резина

жевать *несов.* сәйнәү, көйшәү (о животных)

жела//ние теләк; по собственному ~нию үз теләге менән; при всём моём ~нии мин бик теләгәндә лә; вопре-

кй моему ~нию минең теләгемә карамай; исполнить *че-л.* ~ теләкте үтәү; ~тельный теләнгән, кәтөлгән; было бы ~тельно якшы булыр ине; ~ть *несов.* 1) (*че-го-л. — хотеть*) теләү; я не ~ его видеть мин уны күрергә теләмәйем; 2) (*что-л., кому-л. — высказывать пожелание*) теләү; ~ю вам успеха пезгә уңыш теләйем; ~ющий → *сущ.* м теләүсе

железа *аңат.* биз

железнодоро́жн//ик тимер юлсы; ~ый тимер юл; ~ое сообщение тимер юл бәйләнеше

желез//ный тимер ◆ ~ная дорога тимер юл; ехать по ~ной дороге тимер юл менән барыу

железобетон тимер-бетон

желт//еть *несов.* һаргайыу; ~ок йомортка һарыһы

жёлтый һары

желудо//к ашказан; ~чный ашказан; ~сок ашказан һуты

жёлудь м имән сәтләүеге

жёл//чный: ~пузырь үт кыуығы; ~чь ж үт

жёмч//уг ынйы; ~ужина ынйы бөртөгө

жен//а катын; ~атый өйләнгән; я ~ат мин өйләнгән-мен; ~йтсья *сов.* и *несов.* өйләнеү

жених кейәү егет

жён//ский катын-кыз; Международный ~ день Халык-ара катын-кызлар көнө; ~ские болёзни катын-кызлар ауырыулары; ~ская консультация катын-кызлар консультацияһы; ~ственный күркәм, нәзәкәтле; ~щина катын, катын-кыз; ~врач врач катын-кыз

жереб//ёнок колон; ~ец айгыр

жеребьёвка йәрәбә һалыу (*чаще спорт.*)

жёртв//а корбан; при авáрии были [человеческие] ~ы авария вакытында корбандар булды; статья ~ой несчастного случая бәхетһез вакиға корбаны булыу; принести (*что-л.*) в ~у корбан итеү; ~овать *несов.* 1) (*что-л. — отдавать*) игана биреү; 2) (*кем-л., чем-л.*) корбан итеү; ~собо́й үзәңде корбан итеү

жест 1) ишара, ым; 2) *перен.* кыланыш

жёстк//ий 1) каты; 2) *перен.* уңсал, каты; кискен; ~ие условия каты шарттар

жесток//ий аяуһыз, шәфкәтһез; ~ость аяуһызлык, катылык

жесть ж калай

жечь *несов.* яндырыу, кыззырыу; солнце жжёт кояш кыззыра

жив//ой 1) тере; он[а] ещё жив[а] ул тере әле; оста́ться в ~ых тере калыу; 2) (*оживленный*) йәнле; ~ая беседа

йәнле әңгәмә ◆ ~ые цветы тере сәскәләр; ~ая изгородь
тәбиғи койма

живопис//ец рәссам; ~ный: ~ное полотно матур һү-
рәт; ~ вид матур күренеш

жив//опись живопись, пынлы һүрәт

живот корһак, эс

животивод малсы; ~ство малсылык; ~ческий мал-
сылык; ~ческая ферма малсылык фермаһы

животное ср. хайуан

жидк//ий 1) шыйык; 2) (слабый — о чае, кофе) шы-
йык; 3) (редкий — о растительности, о волосах) һирәк;
~ость шыйыклык

жизненн//ый тормош, тормошсан; ~ уровень тормош
кимәле; ~опыт тормош тәҗрибәһе; ~о (нареч.) важный
тормош өсөн мөһим

жизне//радостный дәрәтле, көр күңелле ~способный
йәшәүгә һәләтле

жизн//ь ж тормош, йәшәү, гүмер; общественная ~
ижтимағи тормош; личная ~ шәхси тормош; условия ~и
йәшәү шарттары; всю [свою] ~ [үзенең] бөтә тормошон;
в ~и тормошта; раз в ~и гүмерзә бер; ради ~и на Земле
Ерзә йәшәү һақы өсөн

жила һеңер, тарамыш; ~ы мн.

жилищ//е торлак; ~ный: ~ное строительство торлак
төзөлешә; ~ные условия торлак шарттары

жил//ой: ~ дом торлак йорт; ~ые комнаты торлак
бүлмәләр

жир май; без ~а майһыз; ~ный майлы, һимез (о мясе)

житель, ~ница тороусы, йәшәүсә кеше; жители мн.
йәшәүселәр; городской ~ калала йәшәүсә; сельский ~
ауылда йәшәүсә; ~ство: постоянное <временное> место
~ства даими <вакытлыса> торған урын

жить несов. 1) (существовать) йәшәү, ~ на свете донъя-
ла йәшәү; ~ своим трудом үз хезмәтең менән йәшәү;
2) (где-л. проживать) йәшәү, тороу; где вы живёте? һез
кайза йәшәйһегез

жмуриться несов. күззе тыңыу

жрэби//й йәрәбә; бросить ~ йәрәбә һалыу; по ~ю йә-
рәбә буйынса

жужжать несов. безелдәү, бызылдау

жук куңыз

журавль м торна

журнал 1) (периодическое издание) журнал; 2) (для
записи; дневник) журнал; ~ист, ~истка журналист;
~ный: ~ столик журналдар өстәле

жюри ср. нескл. жюри; член ~ жюри ағзаһы

за *предлог* 1) (о месте) — где + Т, куда + В артына, артында, янында; стоять за деревом агас артында тороу; стать за дерево агас артына баҫу; сидеть за столом оҫтэл янында ултырыу; сядем за стол оҫтэл янына ултырайытк; жить за городом кала ситендә йәшәү; поехать за город кала ситенә сығыу; уехать за несколько километров от города каланан бер нисә километрға китеү; 2) (о времени) + Т или В: за обедом ашағанда; за работой эшлөгәндә; за несколько часов бер нисә сәғәт әсендә; за два дня до ... тиклем ике көн алда; 3) + Т (в знач. следом) артынан; идите за мной минең арттан барығыз; день за днём көн артынан көн; ей за тридцать уға утызған арткан; 4) (при указании на цель действия) + Т или В өсөн: бороться за мир тыныслык өсөн көрәшеү; зайти за товарищем иптәш артынан инеү; послать за врачом врач артынан ебәреү; сходить в магазин за продуктами магазинға азык алырға барыу; 5) (при указании на объект действия) + В или Т; приняться за работу эшкә тотонуу; за нас не беспокойтесь безҙең өсөн борсолмағыз; наблюдать за порядком тәртипте карау; ухаживать за больным ауырыуҙы карау; 6) (при указании на причину) + В өсөн; платить за работу эш өсөн түләү; благодарить за помощь ярҙам өсөн рәхмәт белдереү; 7) (при указании на цену) + В -ға/-гә, -ка/-кә; купить за два рубля ике һумға алыу; 8) (в знач. вместо кого-л.) + В өсөн, урынға; сходи туда за меня унда минең урынға барып кил; распишитесь за него уның урынына кул куйығыз

забав//а уйын-көлкө; мәрәкә; ~лять *несов.* албырғатыу; көлдөрөү; ~ляться йыуыныу, албырғау; ~ный кызык, мәрәкә

забастов//ка эш ташлау; всеобщая ~ тотош эш ташлау; ~щик эш ташлаусы

забег *спорт.* йүгереш; ~ на сто метров йөз метрға йүгереш

забегать *сов.* йүгерекләү

забе//гать *несов.* (многокр.), ~жать *сов.* 1) (далеко) узып китеү; ~ вперёд алга узып китеү; 2) (зайти, чаще по пути) юл ыңғайы инеп сығыу; ~ в магазин юл ыңғайы магазинға инеп сығыу

забивать *несов. см. забить*

забинтовать *сов. см. бинтовать*

забирать(ся) *несов. см. забрать(ся)*

забить *сов.* 1) кағыу, казаклау; 2); ~ мяч <гол> туп <гол> индереү

заблаговременно *нареч.* алдан, көн элгәре

заблудиться *сов. (где-л.)* азашыу

заблужд//аться *несов.* хаталану, яңылыш фекерзә булыу; ~ение яңылыш (хата) уй; быть в ~ении хата уйза булыу; ввести в ~ение яңылыштырыу

заболева//ние ауырыу, сир; ~ть *несов. см.* заболеть I

заболé//ть I (3 л. буд. вр. — ~ет — *чем-л., стать больным*) ауырыу, сирләү; ~ гриппом грипп менән ауырыу; он ~л ул ауырып китте

забол//ётъ II (3 л. буд. вр. ~ит — *начать болеть, появиться боли*) ауырта башлау; у меня ~ела рука <голова> миңең кулым <башым> ауыртып китте

забор койма

забот//а кайгыртыу, хәстәр; ~иться *несов.* кайгыртыу, хәстәрлек күреү; борсолоу; ни о чём не заботесь бер нәмә тураһында ла борсолмағыз; ~ливый хәстәрле; ~ хозяин хәстәрле хужа

забрасывать *несов. см.* забросить

забрать *сов. (взять с собой, себе; отнять)* алып китеү, бергә алыу

забраться *сов. (куда-л.)* менеү (*наверх*), инеү (*внутрь, под*)

забронировать бронләү; ~ номер в гостинице кунакханала урын бронләү

забросить *сов.* 1) (*что-л., куда-л.*) ыргытыу, сөйөү; 2) (*перестать заниматься чем-л.*) ташлау, карамау; ~ дела эште карамау

забывать *несов.*, забыть *сов.* онотоу; вы ничего не забыли? һез бер нәмә лә онотманығызмы?; не забудьте! онотмағыз! не забывайте, что... икәнде онотмағыз

завар//ивать *несов.*, ~ить *сов.:* ~ чай сәй бешереү

заведение йорт; учебное ~ укыу йорто; высшее учебное ~ югары укыу йорто

завёд//овать *несов.* идара итеү, модирлек итеү; ~ующий м, ~ующая ж мөдир; ~ библиотéкой китапхана мөдире; ~ отделом бүлек мөдире

завёри//ть *сов.* 1) (*кого-л., в чём-л.*) ышандырыу; он ~л меня в том, что... ул мине... тип ышандырзы; 2) (*что-л. — удостоверить*) раҫлау; ~ подпись кул тамғаһын раҫлау

завернуть *сов.*, завёртывать *несов.* 1) (*что-л., во что-л.*) төрөү; ~ в бумагу кағызга тороү; 2) (*куда-л. — повернуть*) боролоу; ~ за угол мейешкә боролоу

заверш//ать(ся) *несов. см.* завершить(ся); ~ение тамамлану ♦ в ~ение азағында, һуңында; ~ить *сов.* тамамлау; ~иться...

заверять *несов. см.* заверить

завести *сов.* 1) (кого-л., куда-л. — далеко, внутрь чего-л.) илтеп ташлау; индереу; 2) (кого-л., что-л. — приобрести) алыу, булдырыу; ~ собаку эт алыу; 3) (что-л. — пустить в действие) эшләтеп ебәреу, кыззырыу; ~ мотор моторзы кыззырыу; ~ часы сәгәтте эшләтеп ебәреу; ~ сь 1) (появиться где-л., у кого-л.) барлыкка килеу, күбәйеу; у него ~ сь деньги уның аксаһы барлыкка килде; 2) (начать действовать — о механизмах) эшләп китеу, йөрөй башлау

завет васыят

завеща//ние васыятнамә; ~ть *сов.* и *несов.* васыят итеу

завивка бөзрәләтеу

завидовать *несов.* көнләшеу

завизировать *сов. см.* визировать

завис//еть *несов.* бәйләнгән (йәки буйһонған) булыу, тороу; это ~ит от вас был һеззән тора; это от меня не ~ит был минән тормай; ~имость бойондороклолок; бәйләнгәнлек; в ~имости от того ... бәйле рәүештә, ... шунан сыгып; ~имый бойондорокло; ~имые страны бойондорокло илдәр

зависть ж көнсәлләк

завить *сов.* бөзрәләу; ~ волосы в парикмахерской сәсте парикмахерскийза бөзрәләу

завлад//евать *несов.*, ~еть *сов.* сығыу, кулга төшөрөу

завод I. завод; автомобильный ~ автомобиль заводы;

часовой ~ сәгәт заводы; работать на ~е заводта эшләу

завод II (механизма) боргос; ~часов сәгәт боргосо

завод//ить(ся) *несов. см.* завести(сь); двигатель не заводится двигатель кызмай; ~ной; боргосло ~ная игрушка боргосло уйынсытк; ~ная ручка (автомобилия) боргос тоткаһы

заводск//ой завод; ~ая столовая завод ашханаһы

заво//евание м 1) (действие) яулап алыу; 2) *мн.* ~евания (успехи) қазаныш; ~еватель яулап алыусы; ~евать *сов.*, ~ёвывать *несов.* 1) яулап алыу, буйһондороу; 2) *перен.* қазаныу, яулап алыу; ~первенство беренселекте яулап алыу

заворачивать *несов. см.* завернуть

завтра иртәгә; ~утром иртәгә иртәнсәк; ~вечером иртәгә кис; отложить на ~ иртәгәгә қалдырыу ♦ до ~! иртәгәгә тиклем! хушығыз!

завтрак иртәнге аш, иртәнгелек; за ~ом иртәнге аш вақытында; на ~ иртәнге ашқа; второй ~ икенсе иртәнгелек; ~ать *несов.* иртәнгелеккә ашау

завтрашний иртәнге; ~день иртәнге көн

зав//язать *сов.* бәйләу; тойнәу; ~галстук галстук бәй-

ләү ◆ ~знакомство танышыу; ~язка 1) (тесёмка) бау; 2) лит. баш ~ романа романдың башы; ~язывать несов. см. завязать

завянуть сов. см. вянуть

загад//ка йомак; загадать <отгадать> ~ку йомак койоу <табыу>; ~очный серле

загар кояшта тән карайыу

заглавие исем, баш

загл//бхнуть сов.: мотор ~ох мотор һүнде; ~ушать несов., ~ушить сов. һүндереу; ~ушить мотор моторзы һүндереу

загля//дывать несов., ~путь сов. 1) (посмотреть) карап алыу; ~ в программу <в комнату> программаға <бүлмәгә> күз халыу; 2) (к кому-л. зайти ненадолго) инеп сыгыу

загов//аривать несов. см. заговорить 2; ~орить 1) (начать говорить) һөйләй башлау; 2) (с кем-л. — вступить в разговор) һүзгә кушылыу

заговор заговор

заголовок исем

загораживать несов. см. загородить

загорать несов. см. загореть

загорé//лый кояшта янган; ~ть сов. кояшта яныу

загор//одить сов. кәртәләу, камау; ~ дорогу юлды камау; ~ бдка кәртә, койма

загородный кала ситендәге

заготов//ить сов. әзерләу; ~ на зиму кышка әзерләу; ~ка әзерләу; ~лять несов. см. заготовить

загранй//ца сит ил; ~чный сит илгә сыгыу өсөн; ~ паспорт сит илгә сыгыу өсөн паспорт

загрязн//ение бысратыу; ~ водоёмов һыу яткылыктарын бысратыу; ~ять несов. бысратыу; ~яться бысраныу

зад арт, арт ятк

задавать несов. см. задать

зада//ние эш, задание; по ~нию эш буйынса; ~ть сов. биреу; ~ урок дәрес биреу; ~ вопрос һорау биреу; ~ча бурыс; поставить перед собой ~чу алдыңа бурыс куйыу

задевать несов. см. задеть

задержа//ть сов. туктатыу, тотоп тороу; меня ~ли мине тотоп торзолар; ~ться тукталыу, тотолоп тороу

задёрж//ивать(ся) несов. см. задержать(ся); не ~ивайтесь! туктап тормагыз!; ~ка тоткарлык; в пути прои-зошла ~ юлда тоткарлык булды; без ~ки тоткарлыкһыз

задеть сов. тейеу, кағылыу; ~ рукой кул менән тейеу
◆ ~ самолюбие сәмгә тейеу
задн//ий арт, арткы; ~ее колесо арткы тәгәрмәс

задолго нареч. күпкә элек (алда); ~ до + *P* в знач. пред-
лога ... -зан/-зән, -дан/-дән күпкә алда
задолженность бурьс, бирәсәк
задорный дэртле
задохнуться сов. тонсогоу; тын бөтөү
задремать сов. ойоп китеү, йокомһорау
задум//ать сов. уйлау, ниэтләү; ~аться уйлану, уйга
батыу; о чем вы ~ались? Һез ниндәй уйга баттыгыз?;
~ывать(ся) несов. см. задумать(ся); не ~ываясь уйлап
тормай

задушить сов. 1) (кого-л.) быуып үлтереү; 2) перен. (что-
л.) быуып (басып) куйыу
задыхаться несов. см. задохнуться; ~ от жары эсенән
тын бөтөү

заезд спорт. урау
заезжать несов. см. заехать
заём займ; государственный ~ дәүләт займы
заехать сов. инеп сыгыу, һуғылыу
зажарить сов. см. жарить
зажечь сов. токандырыу, яндырыу; зажгите свет! ут
яндырыгыз! ~ся токаныу, яныу
заживать несов. см. зажить
зажиг//лка кабызгыс; ~ние авто. токандырыу, кыз-
зырыу; ~ть(ся) несов. см. зажечь(ся)

зажиточный мул (бай) йәшәгән
зажй//ть сов. тәзәләү, уңалыу; рана ~ла яра уңалды
заикаться несов. тотлоғоу, тотлоғоп һөйләү
заимствовать сов. и несов. үзләштереү, алыу
заинтересов//анный кызыкһынған, кызыкһыныусы;
мы ~аны в этом без бының менән кызыкһынабыз; ~ать
сов. кызыкһындырыу; это меня ~ало был мине кызык-
һындырзы; ~аться кызыкһыныу

зай//тй сов. 1) инеү; ~дите ко мне миңә инегез; ~дём
в кафе кафега инәйек; я ~ду за вами <за кнйгой> мин
һеззе <китапты> алырға инермен; ~ далеко от дома өй-
зән ситкә алыс китеү; ~ за угол мөйөшкә боролоу; 2) (о
светиле) байыу, батыу; солнце уже зашло кояш байыны
инде ◆ разговор зашёл (или речь зашла) о нём <об ётом>
һүз (хәбәр) уның хақында булды

заказ заказ; по ~у заказ буйынса; на ~ заказ менән;
~ать 1) заказ биреү; ~ билет билетка заказ биреү; 2) (сде-
лать на заказ) заказ буйынса эшләтеү; ~ной: ~ное пись-
мо заказлы хат; ~чик, ~чица заказ биреүсе; ~ывать
несов. см. заказать

закал//ивание сынығыу, сыныктырыу; ~ организма
организмды сыныктырыу; ~ивать(ся) несов. см. зака-

лѣть(ся); ~ить сов. сыныктырыу; ~йтѣся сыныгыу;
~ка: физическая ~ физик сыныгыу

закальвать несов. см. заколоть

закалять(ся) несов. см. закалѣть(ся)

заканчивать(ся) несов. см. закончить(ся)

заканывать несов. см. закопать

закат байыу, батыу; ~ солнца кояш байыуы; на ~е
кояш байыганда

закип//ать несов. ~ётъ сов. кайнай башлау ♦ работа
~ела эш кыззы

заклад//ка 1) халыу; ~ фундамента нигез халыу;
2) (для книги) билдэ; ~ывать несов. см. заложѣть

заклѣи//вать несов., ~тъ сов. йэбештереу; ~ конверт
конвертты йэбештереу

заклуча//тъ несов. см. заклучѣть; ~ в себѣ үз эсенэ
алыу; ~тъся тороу; дѣло ~ется в том, что... эш шунда
тора...

заклучѣни//е 1) тѣзѣу; ~ договора килешеу тѣзѣу;
2) (завершение, конец, последняя часть напр. романа) ху-
ны, азагы; 3) (отзыв) баһа; ~ комиссии комиссияның ба-
һаһы; дать [своѣ] ~ үз баһанды биреу; 4) (вывод) хыгым-
та; сделать ~ из [чего-л.] хыгымта яһау; я пришѣл к ~ю,
что... мин шундай хыгымтага килдем... ♦ в ~е һезѣм-
тэлэ, азагында

заклучѣ//тельный хуңгы, йомғаклау; ~тельное слово
йомғаклау һүзе; ~ концерт йомғаклау концерты; ~тъ
сов. 1) ~союз союз тѣзѣу; ~ договор <контракт> киле-
шеу <контракт> тѣзѣу; 2) (сделать вывод) һезѣмтэ сы-
гарыу, хыгымта яһау

закон закон: по ~у закон буйынса; ~ природы тәби-
ғәт законы; ~ный законлы; на ~ном основании законлы
нигеззә; ~ное трѣбование законлы талап

законодатель//ный закон сыгарыу; ~ная власть закон
сыгарыу власы; ~ство закондар

закономѣрн//ость законлылык; ~ый законга яраш-
лы, закон буйынса

закончить(ся) сов. см. кончить(ся)

закопать сов. күмеп куйыу

закреп//итель фото. ныгыткыс, фиксаж; ~ить сов.,
~-лять несов. 1) (прикреплять) ныгытып, беркетеп куйыу;
2) фото. ныгытыу; 3) перен. ныгытыу; ~ побѣду еңеүзә
ныгытыу

закричать сов. кыскырып ебәреу

закружѣ//тъся сов.: у меня ~лась голова миңә ба-
шым әйләнәп китте

закрыва//тъся несов. см. закрыть(ся); дверь не ~ется

ишек ябылмай; магазин ~ется в восемь часов магазин сәгәт нигеззә ябыла

закрѳт//ие 1) ябылыу; до ~ия магазина осталось [пятнадцать минут] магазин ябылыуға [ун биш] минут калды; 2) (торжественное окончание) ябылыу; ~ театрального сезона театр сезонның ябылыуы; ~ый ябык; магазин уже закрыт магазин ябык инде; ~о ябык; йомок; с ~ыми глазами йомок күз менән

закрѳть сов. ябыу; йомоу; **закрѳйте**, пожалуйста, дверь зинһар, ишекте ябығыз; ~ **собрание** йыйылышты ябыу; ~ **глаза** күззе йомоу; ~ся ябылыу, йомолоу

закур//ивать несов., ~**ить сов.** кабызыу, токандырыу; ~**ить сигарету** сигарет токандырыу; **разрешите ~ить?** (тәмәке) кабызырға рохсәт итерез

закусить сов. капкылап алыу, тамак ялгау

закус//ка закуска, ашамлык; **колодные ~ки** һалкын закускалар; **стол с ~ками** закускалы өстәл; ~очная ж закусочный; ~ывать несов. см. **закусить**

зал зал; ~ **ожидания** котөү залы

залежи мн. (ед. залежь ж) яткылык; ~ **каменного угля** таш күмер яткылығы

залезать несов., **залезть сов. см.** забраться; ~ **под стол** өстәл астына инеу

залив култык

заливать несов. см. зали́ть

залить сов. 1) түгеу, буяу; ~ **чем-л.** скатерть ашъяулыкты түгеп буяу; 2) һалыу, койоу; ~ **горючее** в бак бакка ягыулык һалыу ◆ ~ **каток каток** яһау; ~ **огонь** утты һыу һибеп һүндереу

заложить сов. 1) куйуу, һалыу; ~ **руки за спину** кулды артка куйуу; 2) һалыу; ~ **фундамент** (прям, и перен.) нигез һалыу

залп залп

замедл//ить сов. акрынайтыу, яйлатыу; ~**иться** акрынлау, яйлау; ~**ять(ся) несов. см.** замедлитель(ся)

замен//а алмаштырыу; ~ **игрока** уйынсыны алмаштырыу; ~**итель алмаш**; ~**ить сов.**, ~**ять несов.** алмаштырыу

замерзать несов., **замёрзнуть сов.** 1) (покрыться льдом) туңуу; 2) (о человеке) туңып үлеу, нык өшөу

заместитель//ь урынбаһар; **быть ~ем кого-л.** урынбаһары булыу; ~ **председателя** председателдең урынбаһары; ~ **директора** директор урынбаһары

замёт//ить сов. 1) (обнаружить, увидеть) күреу; 2) (сказать) әйтеп үтеу; ~ка 1) (в газете и т. п.) һүрәтләмә; 2) (пометка; запись) билдә; **дёлать ~ки** билдә куйуу ◆ **взять**

на ~ку билдәләп куйуу; ~ный 1) (*видимый*) күренеп торган; едва ~ сак-сак күренеп торган; 2) (*выдающийся*) күренекле

замечание 1) иҗкәрмә; 2) (*выговор*) шелтә; сделать кому-л. ~ шелтә яһау

замечательный бик якшы

замечать *несов. см. заметить*

замешательство каушау, аптырап калыу; прийти в ~ аптырап калыу

замкнутый 1) (*обособленный*) йомок; 2) (*необщительный*) кеше менән катнашмай, аралашмай торган

замок замок

замок йозак; дверной ~ ишек йозагы; запереть на ~ йозакка бикләу

замолчать *сов. шымыу, туктау*

замор//аживать *несов., ~бзить сов. туңдырыу*

заморозки *мн. кырау; весенние ~ язгы кырау*

замочить *сов. еүешләу*

зам//уж *нареч.:* выйти ~ кейәүгә сыгыу: ~ужем *нареч.* кейәүзә, ирзә; ~ужняя *прил.* ирле

замучить(ся) *сов. см. мучить(ся)*

замысел ниәт, уй; осуществить свой ~ ниәтенде тормошка ашырыу

занавес шаршау, пәрзә

занес//тй *сов. 1) индереп куйуу; 2) (включить, записать) язып куйуу, теркәү; ~ в список исемлеккә теркәү; 3) (чем-л. — засыпать) баҫыу, күмеү; дорогу ~ло [снѣгом] юлды [кар] баҫты*

занимательный кызыклы

занимать I *несов. см. занять I*

занимать II *несов. см. занять II; ~ много места күп урын биләү; ~ какую-л. должность вазифа тотоу*

заниматься *несов. 1) чем-л. шоголләнәү; ~ хозяйством хужалык менән шөгөлләнәү; ~ политикой политика менән шөгөлләнәү; 2) (учиться) булышыу*

заново *нареч.* яңынан

заноза шырау

заносить *несов. см. занести*

заносы *мн. һырынды*

заночевать *сов. (где-л.) кунуу, йоклап калыу*

заняти//е 1) эш, һөнәр; любимое ~ яраткан эш; 2) *мн. ~я дәрес, укыу; часы ~ й укыу сәғәттәре*

занят//ость *эк. эш менән мәшғүллек; вы ~ы? һез буш түгелме? это место ~о был урын буш түгел; телефон ~ телефон буш түгел*

занять I *сов. бурыска алыу*

занять II *сов.* (что-л.) алыу, биләү; ~ место урынды алыу; займите [свой] места! урындарыгызга ултырыгыз!; это не займёт много времени был күп вакыт алмаҫ; ~ *какую-л.* должность берәй вазифа биләү

заняться *сов.* (чем-л.) шөгөлләнәү, булыу; займитесь делом эш менән булыгыз

заостр//ить *сов.*, ~ять *несов.* көсәйтеү ◆ ~ внимание на 'чём-л. игтибарзы көсәйтеү

заочн//ик ситтән тороп укыусы; ~ый: ~ое обучение ситтән тороп укыу

запад көнбайыш; на ~е көнбайышта; Запад, страны Запада Көнбайыш, Көнбайыш илдәре; ~ный көнбайыш; ~ные государства көнбайыш дәүләттәр

западн//я капкан, тозақ; *перен.* тозақ; попасть в ~ю тозақка эләгеү

запаздывать *несов.* һуңлау

запас 1) (чего-л.) запас; ~ слов һүз запасы; отложить про ~ запаска тоту; 2) *воен.* запастағы; офицер ~а запастағы офицер; ~ать(ся) *несов.* см. запасті(сь)

запасной, запасный запас; запасный выход запас сыгыш; запасной игрок запас уйынсы; запасное колесо запас тәгәрмәс; запасные части см. запчасти

запаста *сов.* (что-л., чего-л.) әзерләп куйу; ~сь (чем-л.) әзерләп куйу, булдыру

запах еҫ

запачкать *сов.* буяу, бысрату; ~ся буялыу, бысрану запевала м и ж башлап йырлаусы

запереть *сов.* бикләп куйу; ~ся (где-л.) бикләнеү

запеть *сов.* йырлап ебәреү

запечат//ать *сов.*, ~ывать *несов.* йәбештереү

запира//ть(ся) *несов.* см. запереться; дверь не ~ется ишек бикләнмәй

записать *сов.* 1) язып алыу; запишите мой адрес минең адресты язып алыгыз; 2) (на 'пластинку, на 'магнитофон) языу; ~ся язылыу; ~ [на приём] к врачу врачка [приемга] язылыу; ~ в библиотеку китапханага язылыу

запис//ка 1) языу; послать (или передать) ~ку языу ебәреү; 2) мн. ~ки (записи, заметки) язма; путевые ~ки юл язмалары; ~ной; ~ная книжка куйын дәфтәре

записывать(ся) *несов.* см. записать(ся)

запи//сь ж 1) языу; ~ к врачу врачка языу; 2) (на пластинку, на магнитофон) языу; (то, что записано) язма; новые ~си яңы язмалар; 3) (записанный текст, заметка, употр. тж. во мн. ч.) язма

заплакать *сов.* илап ебәреү

запланировать *сов.* планлаштыру

заплатить *сов. см. платить*

запломбировать *сов.*: ~ зуб теште пломбалау; ~ вагон вагонды пломбалау

заплыв *спорт.* йөзөш; ~ на сто метров йоз метрга йөзөш; дистанция ~а йөзөш араһы

заповеди//ик заповедник; ~ый тейелмэй торган; объявить ~ым тейелмэй торган итеп иглан итеү

заполн//ить *сов.*, ~ять *несов.* тултырыу; ~бланк для приезжих (в гостинице) кунаткханаға килеүселәр өсөн бланкты тултырыу

запоминать(ся) *несов. см. запомнить(ся)*

запомнить *сов.* иштә калдырыу; ~ся (кому-л.) иштә каллыу

запор I бик, келә; дверь на ~е ишектең келәһе һалынған

запор II *мед.* каталау

заправ//ить *сов.*: ~ машину [горючим] машинаны заправкалау; ~иться, ~ горючим горючий менән заправка яһау; ~лягь[ся] *несов. см. заправить(ся)*

запрé//т тыйыу; ~тить *сов.*, ~щать *несов.* тыйыу; ~щённый приём тыйылған алым; это запрещено был тыйылған; курить ~щается! тәмәке тартыу тыйыла; ~щение тыйыу; ~ [применение] ядерного оружия ядро коралын [кулланыу] тыйыла

запугать *сов.*, запугивать *несов.* куркытыу.

запуск осороу; ~ космического корабля йыһан карабын осороу

запускать I, II *несов. см. запустить I, II*

запустить I *сов.* 1) (*чем-л., куда-л. — бросить*) ыргытыу; 2) (*ракету и т. п.*) осороу; 3) (*мотор*) ебәреү, кыззырыу
запустить II *сов.* (*работу, учёбу*) ташлау, рәтен ебәреү

запута//нный буталсык; ~ть *сов.* бутау; ~ться бута-лыу

запчасти *мн.* запас частәр

запястье шаушак һөйәктәре

запятая өтөр

зарабатывать *несов.*, ~отать *сов.* эшләп табыу

заработ//ный: ~ная плата эш хақы; ~ок эш хақы; месячный ~ айлык эш хақы

зараж//ать(ся) *несов. см. заразить(ся)*; ~ение йоктороу, ағыулау; ~ крови канды ағыулау

заразить *сов.* йоктороу; ~ся йоктороу, йоғоу

зарази//ый йоғошло; ~ая болезнь йоғошло ауырыу

заранее *нареч.* алдан

зараст//ать *несов.*, ~й *сов.* бағып китеү; тропинка заросла һукмакты [үлән] баҫқан

зарегистр^ировать(ся) *сов. см. регистрировать(ся)*
зарис//овать *сов. һүрәткә төшөрөү; ~овка һүрәт, һүрәтләмә; ~овывать несов. см. зарисовать*
зар//одиться *сов. тыуу; ~одыш 1) биол. яралгы, бәбәк; 2) перен. тыуу; ~ождаться несов.*
заросли *мн. кыуаклык, әрәмәлек*
зарплата эш хакы
зарубежный сит ил(дәге)
зарывать(ся) *несов. см. зарыть(ся)*
зарыть *сов. күмеп куйу; ~ся күмеләү*
зар//я таң; утренняя ~ таң; вечерняя ~ шәфәк;
на ~е таңда; на ~е чего-л. перен. таңында, башланган сағында
заряд яһак: ~ить *сов. короу, яһау; зарядлау; ~ аккумулятор аккумуляторзы зарядлау; ~ка 1) (действие) зарядлау; 2) спорт. зарядка; утренняя ~ иртәнге зарядка*
заряжать *несов. см. зарядить*
засветло нареч. яктыла, якты күззә
заседа//ние ултырыш; ~ть *несов. ултырыш булыу*
засечь *сов. билдәләү; ~ время вақытты билдәләү*
заслу//га күрһәткән хезмәт; по ~гам күрһәткән хезмәте буйынса; ~жениый 1) хаклы; ~отдых хаклы ял; 2) (имеющий заслуги) атказанган; ~ деятель науки <искусств> атказанган фән <сәнгәт> эшмәкәре; ~ артист атказанган артист; ~живать *несов.*, ~жить *сов. казаныу, ирешәү; лайык булыу; дело ~живает внимания эш иғтибарға лайык; ~жить доверие ышаныс казаныу*
засмеяться *сов. көлөп ебөрәү*
заснуть *сов. йоклап китеү*
засор//ить *сов. кыйлау, сүпләү; сүп төшөрөү; ~ глаз күзгә сүп төшөрөү; ~иться кыйланыу, сүпләнеү; ~ять(ся) несов. см. засорить(ся)*
засохнуть *сов. кибәү, кибеп бөтөү*
застав//ить *сов.*, ~лять *несов. мәжбүр итеү*
заста//ть *сов. тура килтерәү, күрәү; я вас ~ну [дома] мин һеззә [әйзә] күрермен; я его не ~л мин уны тура килтерә алманым*
застёгивать(ся) *несов. см. застегнуть(ся)*
застегнуть *сов. әлеү, каптырыу; ~ся әләктерәү, каптырыу*
застёжка каптырма, элмәк
застенчив//ый оялсан, кыйыуһыз; быть ~ым оялсан булыу
застой торгонлок; период ~ торгонлок дәүере
застраховать(ся) *несов. см. страховать(ся)*
застревать *несов. см. застрять*

застрелить *сов.* атып үлтереу; ~ся атылып үлеу
застрять *сов.* кипсәлеу, тығылыу, тотолоп қалыу
заступ//аться *несов.*, ~йтсья *сов.*; ~ за кого-л. яклап

СЫҒЫУ

засуха *жоролотқ*

засучить *сов.*: ~ рукава ең һызғаньу

засыпать *сов.* күмеу, күмеп куйыу

засыпать I *несов. см.* засыпать

засыпать II *несов. см.* заснуть

засыхать *несов. см.* засохнуть

затапливать I, II *несов. см.* затопить I, II

затевать *несов. см.* затеять

затем *нареч.* һуңынан, азақ

затемно *нареч.* караңғыла

затёя уй, ниәтләгән эш; ~ть *сов.* ниәтләу, уйлау

затихать *несов.*, затихнуть *сов.* тыныу, тынып қалыу

затишьё тынлык

заткнуть *сов.* тығыу, тығып куйыу; ~ пробкой пробка менән тығып куйыу

затмение тотолоу; солнечное ~ қояш тотолоу; лунное ~ ай тотолоу

зато *союз.* уның карауы

затонуть *сов.* батыу

затопить I *сов.* (печь) яғып ебәреу

затопить II *сов.* (залить — о паводке; потопить — судно) батырыу

затоплять *несов. см.* затопить II

затор тығын, тығылыш

затормозить *сов. см.* тормозить

затрагивать *несов. см.* затронуть

затра//тить *сов.* тотоу. күреу; ~ты *мн.* тотомдар; ~чивать *несов. см.* затратить

затронуть *сов.* қағылыу, тейеу; ~ вопрос (о чём-л.) мәсьәләгә қағылыу

затрудн//ённо ауырлык, қыйынлык; быть в ~ении ауырлықта қалыу; оказаться в ~ении қыйынлыққа төшеу; выйти из ~ения ауырлықтан сығыу; ~ительный қыйын, ауыр; ~ительное положение қыйын хәл; попасть в ~ительное положение ауыр хәлгә эләгеу; ~ить *сов.* ауырлаштырыу; если это вас не ~ит әгәр был һезгә қыйын булмаһа; ~ять *несов. см.* затруднить; ~яться *несов.*: ~яюсь сказать әйтергә қыйынһынам

затыкать *несов. см.* заткнуть

затылок соңқа

затя//гивать(ся) *несов. см.* затянуть(ся); ~нуть *сов.* 1) (стянуть) тартып бәйләу; 2) (задержать) озаққа һузыу;

~нуться 1) бэйләнеү, тартылыу; 2) һузылыу

захват алыу; ~ить сов. 1) алыу, тартып алыу; власть ~ [в свои руки] власты [үз кулыңа] алыу; 2) (взять, прихватить) алып китеү; ~ с собой үзең менән алып китеү; 3) (кого-л. — о чувствах и т. п.) солгап, биләп алыу; ~нический баһып алыу; ~ническая политика баһып алыу политикаһы; ~чик басып алыусы; ~ывать несов. см. захватить; ~ывающий тзызыклы, мауыктырғыс

заход 1) (куда-л.) инеү, инеп сығыу; 2) (светила) байыу; на ~е солнце кояш байыған сакта; ~ить несов. см. зайти; солнце ~ит кояш байый

захотé//ть сов. теләү; ~ться -ғы/-ге килеү; мне ~лось пить минең эскем килә

зацепить сов. эләктереү; ~ся несов. эләгеү
зачем нареч. ни өсөн, ниңә; ~-то нареч. ни өсөндөр, ниңөлөр

зачёркивать несов., зачеркнуть сов. һызып ташлау

зачерпнуть сов. һоһоп алыу

зачёт зачет; сдать ~ы зачеттар тапшырыу; ~ный: ~ная книжка зачет кенәгәһе

зачисл//ить сов., ~ять несов. алыу; кабул итеү
зашивáть несов., зашить сов. тегеү, тегеп куйыу

защít//а 1) (действие) яклау; ~ мира тыныслықты яклау; в ~у кого-л. кемделер яклап...; 2) (то, что защищает) яклау; искать ~ы яклау эзләү; 3) спорт. һаклану

◆ ~ диссертации диссертация яклау; ~ить(ся) сов. см. защищать(ся); ~ник, ~ница яклаусы; юр. (только м) защитник; ~ный: ~ные очки һаклай торған күзлек

защищать несов. 1) яклау; 2) спорт. һаклау; ~ ворота капканы һаклау; 3) (служить защитой) һаклау; ~ся һаклану, каршы тороу

заявить сов. белдереү, әйтеү

заявка заявка

заявл//ёние гариза; подать ~ гариза биреү; ~ять несов. см. заявить

заяц куян

звание исем; воен. звание; почётное ~ почетлы исем
звать несов. 1) (кого-л., куда-л., к кому) сақырыу; ~ в гости кунакка сақырыу; 2) (кого-л., как-л.) исемләү, атау; как Вас зовут? Һезҙең исемегеҙ кем?; меня зовут... минең исемем...

звезда йондоз

звёзд//ный йондозло; ~ное небо йондозло күк; ~очка йондозсок

звенéть несов. зыңлау; сылтырау

звено 1) (цепи) быуын, дүңгәләк; 2) (группа) звено;

~ самолётов самолеттар звеноһы
 зверс//кий йырткыстарса; ~тво йырткыслык
 зверь м йырткыс
 звон шылтырау, сыңлау; ~йтть несов. шылтыратуы;
 кағыу; телефон ~йт телефон шылтырай; ~ по телефону
 телефондан шылтыратуы
 звонкий яңғырауыҡлы, сағыу
 звонок 1) (звук) звонок; телефонный ~ телефон зво-
 ноғы; 2) (приспособление) кыңғырау; дверной ~ ишек
 кыңғырауы
 звук 1) тауыш; 2) лингв. өн
 звуко//вой: ~ сигнал тауыш сигналы; ~ запись ж
 тауыш языу
 звучать несов. яңғырау
 здание бина; ~ университета университет бинаһы
 здесь нареч. бында; я ~ мин бында; останьтесь <ос-
 тавьте> ~ бында ҡалығыз <ҡалдырығыз>
 здешний бындағы; я не ~ мин бындағы түгел
 здороваться несов. иҫәнләшеу; ~ с кем-л. берәйһе ме-
 нән иҫәнләшеу; ~ за руку кул кысып иҫәнләшеу
 здоро//вый 1) һау, таза; будьте ~вы һау булығыз;
 я вполне ~в мин һап-һау; 2) (полезный для здоровья) фай-
 ҙалы; ~ климат файҙалы климат; ~вье һаулык; как
 Ваше ~? Һеҙең һаулык нисек?; желаю Вам [доброго]
 ~вья! Һезгә [якшы] һаулык теләйем!; на ~! иҫәнлеккә-
 һаулыкка
 здравоохранение һаулык һаҡлау
 здравствуй[те]! һаумы[һығыз]!
 зев//ать несов., ~нуть сов. (однокр.) иҫнәү ♦ ие ~ай!
 ауыз асып ҡалма!
 зеленеть несов. йәшәлләнеу
 зелёный 1) йәшел; 2) (незрелый) сей
 зелень ж 1) (растительность) йәшеллек; 2) (овощи) йә-
 шелсә
 земле//владéлец ер биләүсе; ~делец ер эшкәртеүсе;
 ~дэлие баһуһылыҡ
 землетрясение ер тетрәу
 земля 1) (планета)-Земля Ер; 2) (земной шар) ер шары;
 на ~е ер шарында; 3) (почва) тупрак; в ~е тупракта
 земля//к, ~чка якташ
 земляника ер еләге
 землян//ка ер өй; ~ой: ~ые рабэты ер эштэре
 земной ер; ~ шар ер шары
 зёркало көзгө
 зерно 1) [мн. зёрна] иген бөртөгө; 2) (собир.) иген;
 ~вые мн. игендәр; ~хранилище иген һаҡлау урыны

зим//а кыш; этой ~ой ошо кышта
зим//ний кышкы; ~ сезон кышкы сезон; в ~нее время кышын; ~ спорт спорттың кышкы төрзөре; ~овать кышлау; ~бка кышлау; ~бщик кышлаусы; ~бье кышлау; ~ой, ~ю нареч. кышын, кыш көнө

злаки *мн.*: хлебные ~ иген бөртөктөре

злить *несов.* асыландыруу; ~ся асыланыу

зло I *ср.* асыу; ушаллык

зло II *нареч.* асыу менен, асыланып

злбб//а асыу; ~ный асылу

злой асылу; он зол [она зла] на меня ул миңа асылу

злокачественн//ый: ~ая опухоль яман шеш

злоупотреб//ить *сов. см.* злоупотреблять; ~ление енәйт; ~лять *несов.* урынһыз файзаланыу; хыянат итеу; ~доверием ышаныска хыянат итеу

змея йылан

знак билдә; подать ~ ишара итеу; в ~ дружбы дуслык билдәһе итеп

знаком//ить *несов.* таныштыруу; ~иться танышыу; ~ с городом кала менен танышыу; ~ство танышлык; завести ~ с кем-л. танышлык булдыруу; поддерживать ~ танышлык тотоу; ~ с литературой эзәбиет менен танышлык; ~ый 1. *прил.* таныш; этот город мне знаком был кала миңа таныш; ~ое лицо таныш йөз; быть ~ым с кем-л. кем менендер таныш булуу; мы не ~ы без таныш түгел; 2. → *сущ. м.* ~ая ж таныш; это мой ~. моя ~ ул [был] миңең танышым

знаменитый атаклы, данлыклы

знамя *ср.* байрак; красное ~ кызыл байрак; ~ победы өңөү байрагы; боевые знамена хәрби байрактар

знани//е 1) (*чего-л.*) белеу; со ~ем дөла эште белеп; 2) *мн.* ~я белем; приобретать ~я белем алыу

знатн//ый (*известный*) танылган, атаклы; ~ые люди страны илдең танылган кешеләре

знаток белгес

знать *несов.* 1) (*обладать знанием чего-л.; владеть языком*) белеу; я знаю, что... мин шуны беләм...; я этого не знаю мин быны белмәйем; я ~ русский язык мин рус телен беләм; 2) (*быть знакомым*) белеу, таныу; я его знаю мин уны беләм; я его не знаю мин уны белмәйем ♦ дать ~ белгертеу, хәбәр итеу

значени//е мәгәнә; ~ слова һүззең мәгәнәһе; это не имееет никакого ~я бының бер ниндәй мәгәнәһе юк

значит *вводн. сл.* тимәк, шулай булгас

значительн//о *нареч.* 1) байтак, хәтһез; 2) (*в сочет. со сравн. ст.*) күпкә, байтакка; он ~ старше ул байтакка оло;

~ больше күпкә зур; ~ый 1) (большой) зур гына, шактай зур; 2) (важный) мөһим, әһәмиәтле

значи//ть несов. аңлатыу; что это ~т? был нимә аңлата?

значок значок

зноб́и//ть несов.: меня ~т өшотторә

зной томра; ~ный томра

зола көл

золот//о алтын; ~ой алтын

зона зона; климатическая ~ климатик зона; погранич-ная ~ сик буйы зонаһы; ~ отдыха ял зонаһы

зонт, зонтик зонт

зоопарк зоопарк

зоотехник зоотехник

зоркий үткер; зирәк

зрачок күз караһы

зрелище тамаша

зрёл//ость өлгөргәнлек; ~ый өлгөргән; бәлиғ булған

зрени//е күз, күреу; слабое ~ насар күреу ♦ точка ~я караш; в поле ~я күз күреме; обман ~я күз алданыу

зреть несов. бешәу, өлгөрәу; етлегеу

зритель, ~ница тамашасы; ~ный: ~ зал тамаша залы

зря нареч. бушка, юкка

зуб теш; ~ёц теш; ~ной теш; ~ врач теш врачы; ~ная

боль теш ауыртыу

зубчат//ый: ~ое колесо тешле тәгәрмәс

зуд кысытыу

зябнуть несов. өшөу

И

и I союз һәм, да (дә, та, тә, ҙа, ҙә, ла, лә); зимой и летом кыш та йәй ҙә; все больше и больше һаман күберәк һәм күберәк; [и] так и этак былай ҙа тегеләй ҙә; и я рад мин дә шат; и так далее (и т. д.) һәм башка шулай (һ. б. ш.); и тому подобное (и т. п.) һәм шуға окшаш (һ. ш. о.)

и II частица да (дә, та, тә, ҙа, ҙә, ла, лә), хатта; я и туда не пойду мин унда ла бармайым

йва тал, өйәңке

игла энә

игнорировать сов. и несов. иҫәпкә алмау

игло изеу, золот; под ~м изеу аҫтында, изелеп

иголка энә

игр//а 1) уйын; детские игры балалар уйындары;

~ в мяч туп уйыны; правила ~ы уйын кағизәләре;

~ в шахматы шахмат уйыны; 2) *чаще мн. игры* [спорт.] уйындар; *зимние* [спортивные] *игры* кышкы [спорт] уйындары; *Олимпийские игры* олимпия уйындары; 3) (*на муз. инструменте*) уйнау; 4) (*на сцене*) уйнау; *прекрасная* ~ *актёра* актерзың бик шәп уйнауы ♦ ~ *слов* һүз уйнатыу; ~ *ать несов.* 1) уйнау; ~ *в мяч*, ~ *с мячом* туп уйнау; ~ *в шахматы* шахмат уйнау; 2) (*на муз. инструменте*; *о муз. инструменте*) уйнау, тартыу; *музыка* ~ *ет музыка* уйнай; ~ *на скрипке* скрипка тартыу; 3) (*на сцене*) уйнау; ~ *ок* уйынсы; ~ *ушка* уйынсык

идея//л *идеал*; ~ *льный* *идеаль*, бик якшы

идейно-политическ//ий: ~ *ое воспитание* *идея-политик* тәрбиә

идейн//ый *идея*; ~ *ое содержание* *идея* йөкмәткеһе

идео//логический *идеологик*; ~ *логия* *идеологик*

идея 1) *идея*; ~ *мира* тыныслык *идеяһы*; 2) (*мысль*)

идея, *фекер*; *это прекрасная* ~ *был бик шәп фекер*

идти несов. 1) *барыу*, *килеу*; *я шёл* <шла> *пешком*

мин йәйәу *барзым*; *идём*[те]! *барайык!*; *идите сюда!*

бында килегез!; 2) (*о транспортных средствах*) *барыу*;

идёт поезд *поезд бара*; *по дороге* *идут машины* юлдан

машиналар бара; 3) (*отправляться*) *китеу*; *поезд идёт в три*

часа *поезд сәғәт өстә китә*; *мы идём гулять без йөрөргә* сы-

габыз; *вы идёте с нами?* *һез безҙең менән бараһығыҙмы?*;

4) (*вести*) *барыу*; *куда идёт эта дорога?* *был юл кайза*

бара?; *дорога идёт лесом* <*в гору*> *юл урман буйлап*

<*тауға*> *табан бара*; 5) (*действовать*) *йөрөү*; *мой часы*

идут верно *минең сәғәтем дөрөҫ йөрөй*; *часы не идут сәғәт*

йөрөмәй; 6) (*об атмосферных осадках*) *яуу*; *идёт дождь*

ямғыр яуа; *идёт снег* *кар яуа*; 7) (*о времени; протекать*

во времени) *үтеу*, *узыу*; *дни идут* *көндәр үтә*; *спектакль*

идёт три часа *спектакль өс сәғәт бара*; 8) (*происходить*,

протекать) *барыу*; *идёт собрание* *йыйылыш бара*; *идут пе-*

реговоры *һөйләшеүҙәр бара*; *работа идёт хорошо* *эш шәп*

бара; 9) (*о представлении*) *барыу*; *что сегодня идёт в теа-*

тре <*в кино*>? *бөгөн театрза* <*кинола*> *нимә бара?*

♦ *речь идёт о том, что...* *һүз шул турала бара...*; *Вам это*

идёт <*не идёт*> *һезгә был килешә* <*килешмәй*>

из [изо] *предлог* + Р -дан/-дән, -зан/-зән, -тан/-тән,

-нан/-нән; *приехал из Москвы* <*из Крыма*> *мин Мәскәү-*

зән <*Кырымдан*> *кайттым*; *выйти из дома* *өйзән сығыу*;

пить из стакана *стакандан эсеу*; *он родом из Сибири* *ул сы-*

гышы менән Себерзән; *из чего это сделано?* *был низән*

яһалған?; *из народа* *халыктан*; *это один из моих друзей*

был *минең дуҫтарымдың береһе*; *узнать из газёт* *гәзит-*

тэрзэн белеү; **лучший из всех** барыһынан якшырағы; **изо всех сил** бар көскә

изба (мн. **избы**) өй

избав//ить сов. коткарыу, бушатыу; ~ от хлопот мәшәкәттэрзән коткарыу; ~ **иться** котолоу; ~ от опасности куркыныстан котолоу; ~ **лэние** котолоу; ~ **лять(ся)** *несов. см. избавить(ся)*

избегать *несов. избегнуть сов. см. избежать*

избежа//ние: во ~ **чего-л.** низэндер һакланып; ~ **ть сов.** һакланыу, котолоу; ~ опасности куркыныстан котолоу

избиратель, ~ница һайлаусы; ~ **ный** һайлау; ~ **ное** право һайлау хокуғы; ~ **ная система** һайлау системаһы

избирать *несов. см. избрать*

избран//ие һайлау; ~ **ник, ~ница** һайланған кеше; ~ **ники** народа халык тарафынан һайланғандар

избранн//ый һайланма; ~ **ые** сочинения (или произведения) һайланма әсәрзәр

избрать сов. һайлау; ~ **представителя** вәкил һайлау

извержение: ~ **вулкана** вулкан урғылыу

извэст//ие хәбәр; ~ **о смэрти** үлем хәбәр; **последние ~ия** һуңғы хәбәрзәр; ~ **ить сов.** белдереү, хәбәр итеү

извэстн//ость билдәләлек, танылғанлык; **пользоваться ~остью** танылыу ♦ **поставить кого-л.** в ~ хәбәр итеү; ~ **ый 1) (знакомый)** таныш; **эти места мне ~ы** миңә был урындар таныш; **вам ~о, что...?** һезгә билдәләме?..; **2) (знаменитый)** атаклы, танылған; ~ **писатель** атаклы языусы; **статья ~ым** атаклы булын китеү ♦ **в ~ых** случаях кайһы бер осрактарза; **как ~о** *вводн. сл.* билдәлә булыуынса

извещ//ать *несов. см. известить*; ~ **эние** хәбәр; ~ **о** посылке посылка тураһында хәбәр

извин//эние гәфү үтенеү; **прошу ~эния** гәфү үтенәм; **принести [свой] ~эния** гәфү итеүзе үтенеү; ~ **ить сов.** гәфү итеү; ~ **ите** гәфү итегез; ~ **иться** гәфү үтенеү; ~ **ять(ся)** *несов. см. извинить(ся)*

извне *нареч.* тыштан, ситән

извра//тить сов., ~щать *несов.* бозоу, бозоп күрһәтеү; ~ **факты** факттарзы бозоп күрһәтеү

изгородь ж камау, кәртә

изгот//овитель эзерләүсе, эшләп сығарыусы; ~ **овить** *сов.* эзерләү, эшләп сығарыу; ~ **овлэние** эзерләү; ~ **овлять** *несов. см. изготовить*

издавать I, II *несов. см. издать I, II*

издавна *нареч.* элек-электән, әллә қасандан

издалека, издали *нареч.* алыстан, йырактан; **приехать**

издалека алыстан килеү; издали хуже видно алыстан на-
сар күренә

издани//е 1) (действие) башып сыгарыу; 2) (печатное
произведение) баҗма; 3) (переиздание) баҗма; второе ~
книги китаптың икенсе баҗмаһы ♦ год ~я башып сыгарыу
йылы

издатель башып сыгарыусы; ~ство нәшриәт; государ-
ственное ~ дәүләт нәшриәте

издать I сов. башып сыгарыу; ~ книгу китап башып сы-
гарыу; ~ закон закон башып сыгарыу

издать II сов.: ~ звук <стон; крик> өн <тауыш, ың-
гыраш> сыгарыу

издеваться несов. (над кем-л.) мыҗкыл итеү

изжога үзәк көйөү

из-за предлог+P 1) (о месте откуда) -дан/-дән,
-зан/-зән, -тан/-тән, -нан/-нән; ~ границы сит илдән;
~ угла мөйөштән; встать ~ стола өстәл артынан төроу;
2) (по причине, по вине кого-л.) өсөн, сәбәпле; аркаһында;
~ этого шул сәбәпле; ~ меня минең аркала; ~ того, что...
шуның өсөн...

излагать несов. см. изложить

излеч//ивать(ся) (несов. см. излечиться); ~ить сов.
дауалап һауықтырыу; ~иться дауаланып һауығыу

излиш//ек артык нәмә; ~ний артык

излож//ение 1) (пересказ) һөйләп биреү; 2) (письмен-
ное) изложение, язып биреү; ~ить сов. язып (йәки һөйләп)
биреү; ~ свою мысль үз фекереңде һөйләп биреү

измена хыянат

изменени//е үзгәреш; без ~й үзгәрешһез

изменить I сов. что-л., кого-л. үзгәртеү; ~ [свое] мнение
[үз] фекереңде үзгәртеү

изменить II сов. кому-л., чему-л. хыянат итеү

измени//ться сов. үзгәрәү; Вы совсём не ~лись һез бер
зә үзгәрмәгәнһегез; ногада ~лась көн үзгәрзе

измени//к, ~ца хыянатсы

изменять I, II несов. см. изменить I, II; ~ся см. изме-
ниться

измер//ение үлсәү; ~ительный үлсәгес; ~ прибор үл-
сәгес прибор

измер//ить сов., ~ять несов. үлсәү

изс см. из

изобили//е күплек, муллык; в ~и муллыкта

изображ//ать несов. см. изобразить; ~ение 1) (дейст-
вие) һүрәтләндерәү, кәүзәләндерәү; 2) (то что изображено)
һын, һүрәт

изобразительн//ый һынлы; ~ое искусство һынлы сән-
гәт; музей ~ых искусств һынлы сәнғәт музейы

изобразить сов. һүрәтләндереү, һынландырыу

изобре//сти сов. уйлап сығарыу, табыу; ~ **способ** ысул уйлап сығарыу; ~ **татель** уйлап сығарыусы; ~ **тать** *несов. см. изобрести*; ~ **тэние** 1) (*действие*) уйлап табыу; 2) (*то, что изобретено*) уйлап сығарылған нәмә

из-под предлог + Р 1) (*откуда*) астынан; ~ **стола** өҫтәл астынан; ~ **земли** ер астынан; ~ **Москвы** Мәскәү эргәһенән; 2) (*о пустом месте*) -дан/-дән, -тан/-тән, -зан/-зән; **бутылка** ~ **молока** һөттән бушаған шешә, һөт шешәһе

изредка *нареч.* һирәкләп, һирәк-һаяк

изум//ительный иҫ киткес, һокланғыс; ~ **ить** сов. таң калдырыу; ~ **иться** таң калыу; ~ **лэние** гәжәнләнеү, таң калыу; **к моему** ~ **лэнию** мине гәжәпкә калдырып; ~ **лять- (ся)** *несов. см. изумить(ся)*

изумруд зөбәржәт

изуч//ать *несов.* өйрәнеү; **я** ~ **аю** башкырсый язык мин башкорт телен өйрәнәм; ~ **эние** өйрәнеү; ~ **ить** сов. өйрәнәп бөтөү

изюм йөзөм

изящный нәфис, зифа

икона тәре

икота осколок

икра 1) *биол.* ыуылдырык; 2) ыуылдырык; **чёрная** ~ кара ыуылдырык; **красная** ~ кызыл ыуылдырык; 3) (*овощная закуска*) **икра**

икры *мн.* балтыр ите

ил ләм

или союз йәки, әллә, йә; **чай или кофе?** сәйме, әллә кофеһе?

им 1) *Т от он, оно* уның менән; 2) *Д от оный* уларға

именно частица тап, нәк; ~ **так** тап шулай; **вот** ~ нәк шул ◆ **а** ~ йәғни

имé//ть *несов.* эйә булыу, бар булыу; ~ **дачу** дача булыу; ~ **право** һокукка эйә булыу; **я** ~ **ю...** миңең... бар; **они не** ~ ют детей уларзың балалары юк; ~ **при себе** паспорт үзең менән паспорт йөрөтөү; **комната** ~ **ет** два окна бүлмәнең ике тәзрәһе бар; ~ **ться** булыу; **не** ~ **ется** юк

ими *Т от оный* улар тарафынан

иммигр//аят иммигрант; ~ **ация** иммиграция; ~ **ировать** *сов. и несов.* иммиграцияға китеү

империализм империализм; ~ **стический** империалистик

империя империя

импорт импорт, сит илдән алыу; ~ **ёр** сит илдән алыу-сы; ~ **ировать** *сов. и несов.* сит илгә (тауар) сығарыу;

~ный сит илдән алынган; ~ные товары сит ил тауарзары
импровиз//ация импровизация; ~ировать *несов.* им-
провизациялау

имущество мөлкәт

имя *ср.* 1) исем; как Ваше ~?: Һеззек исемегез нисек?;
на чье-л. ~ кемдецдер исемән; имени кого-л. кемдецдер
исемәндеге; от имени кого-л. исемәнән; 2) *лингв.* исем;
~ существительное исем; ~ прилагательное сифат

иначе *I. нареч.* башкаса, икенсе төрлө; это надо сде-
лать ~ быны башкаса итергә кәрәк; ~ говоря икенсе
төрлө әйткәндә; 2. *союз* юғиһә; идём скорее, ~ мы опозда-
ем <или не успеем> тизерәк барайык, юғиһә без һуц-
ларбыз (*йәки* өлгөрмәбез)

инвалид инвалид; ~ войны һугыш инвалиды; ~ труда
хезмәт инвалиды; ~ный; ~ная коляска инвалидтар ар-
баһы

индейка *см.* индюк

индивидуальн//ость индивидуаллек; ~ый 1) индиви-
дуаль 2) (*частный*) шәхси

индй//ец *хинд.* ~янка *хинд* катын-кызы; ~йский
хинд

индустр//иализация индустриалләштереү; ~иальный
индустриаль; ~иальная страна индустриаль ил; ~йя
индустрия

индю//к күркә; ~шка инә күркә

иней кырау

инерция *физ.* и *перен.* инерция; по ~и инерция буйынса

инженер инженер

инициалы *мн.* инициалдар

иници//атива инициатива; проявить ~ативу инициа-
тива күрһәтеү; по собственной ~ативе үз инициативаң
буйынса; ~ативный инициативалы: ~атор инициатор

инкубатор инкубатор

иногда *нареч.* кайһы берзә

ино//й башка, бүтән; ~е дело башка эш; иными сло-
вами икенсе төрлө әйткәндә ♦ ~ раз кайһы берзә

иностран//ец, ~ка сит ил кешеһе; ~ный сит ил;
Министерство ~ных дел Сит ил эштәре министерствоһы;
~ная литература сит ил әзәбиәте; ~ язык сит тел

инспек//тор инспектор; ~ция инспекция

институт институт; научно-исследовательский ~ гил-
ми-тикшеренеү институты

инструк//тор инструктор; ~ по спорту спорт буйынса
инструктор; ~ция инструкция; по ~ции инструкция
буйынса

инструмент 1) (*орудие*) инструмент, корал; 2) *муз.* ко-

рал; национальный музыкальный ~ милли музыка коралы

интеллигён//т, ~тка интеллигент, ~тний белемле, культуралы; ~ция интеллигенция

интервенция интервенция

интервидение интервидение

интервью ср. нескл. интервью; дать <получить или взять> ~ у кого-л. интервью биреу <алыу>

интерес 1) (заинтересованность, внимание) кызыкхыныу; слушать с ~ом кызыкхыныу менэн тыцлау; 2) (увлечение) мн. ~ы кызыкхыныу; встречи по ~ам кызыкхыныу буйынса осрашыузар; 3) мн. ~ы (нужды, выгоды) мәнфәгәт; государственные ~ы дәүләт мәнфәгәттәре; это в ваших ~ах был һеззек мәнфәгәтегеззә; ~ный кызык; ~ная кнйга кызык китап; если вам ~но һезгә кызык булһа; ~но было бы знать белеу кызык булыр ине

интерес//овать несов. кызыкхындырыу; меня ~ует мне кызыкхындыра; это меня не ~ует был мне кызыкхындырмай; ~оваться (чем-л.) кызыкхыныу

интернат интернат

интернационал 1): Коммунистический ~ Коммунистик интернационал; Социалистический ~ Социалистик интернационал; 2) (гимн) Интернационал

интернацион//ализм интернационализм; пролетарский ~ пролетар интернационализм; ~альный интернациональ; ~альная солидарность интернациональ теләктәшлек

интонация интонация

инф//екционный инфекцион; ~екционное заболевание инфекция ауырыу; ~екция инфекция

инфляция инфляция

информ//ационный информацион; ~ центр информация үзәк; ~ация информация, хәбәр; обработка ~ации информацияны эшкәртеу; ~ировать сов. и несов. хәбәр итеу, белдереу

ипподром ипподром

ирония ирония

иск юр. дәгүә

иска//жать несов. см. исказить; ~жение бозоу; яцылышык; ~зйть сов. бозоу, бозоп күрһәтеу

искать несов. эзләу; что <кого> вы ищите? Һез нимә <кемде> эзләйһегез?

исключ//ать несов. см. исключить; ~ая предлог + В башка; все ~ меня минән башка барыһы; ~ение 1) (действие) сыгарыу, төшөрөу; 2) (отклонение от нормы) айырмалык, ситкә тайпылыш; в виде ~ения кагизәнән ситкә

сыгып; без ~ения береһен дә ситтә калдырмай; за ~ением
см. **исключая**

исключительн//о нареч. бары, тик, фәкәт; ~ый үзенә бер булған, айырым; в ~ых случаях айырым осрактарға
исключ//ить сов. сыгарыу, төшөрөү; ~ из списков
исемлектән төшөрөү; это ~ено был момкин түгел
ископаемые мн. казылмалар ♦ **полезные ~** файзалы казылмалар

искра оскон

искреин//ий ихлас, ысын күңелдән; с ~им приветом ысын күңелдән сәләм менән; ~е (*нареч.*) Вам благодарен ысын күңелдән һезгә рәхмәт белдерәм

искупать(ся) сов. см. **купать(ся)**

искусн//ый оҫта; ~о (*нареч.*) сделанный оҫта эшлән-гән

искусственн//ый яһалма; ~ спутник [Земли] [Ерзең] яһалма юлдашы; ~ые зубы яһалма тештәр

искусство 1) сәнгәт; 2) (*мастерство*) оҫталык; с большим ~ом зур оҫталык менән

испан//ец испан, ~ка испан катын-кызы; ~ский испан; ~ язык испан теле

испар//ения мн. быу, пар; ~иться *сов.*, ~яться *несов.* парға әйләнеү, быулану

испачкать сов. бысратыу; ~ся бысрану

испечь сов. бешерөү; ~ся бешөү, бешеп сығыу

исполком м (исполнительный комитет) башкарма комитет

исполн//ение 1) үтәү, башкарыу; привести в ~ башкарыу; 2) (*роли, муз. произведения и т. п.*) башкарыу;

в ~ении кого-л. кемдеңдер башкарыуында; ~итель,

~ительница 1) үтәүсе, башкарыусы; 2) башкарыусы;

~ительный: 1) ~ комитет см. **исполком**; 2) (*старательный*) тыңлаулы; бик тырыш

исполн//ить сов. 1) (*выполнить; сделать*) башкарыу, үтәү; 2) (*роль, муз. произведение и т. п.*) башкарыу;

~иться 1) (*о возрасте*) тулыу; 2) (*о желании и т. п.*) үтәлеү, тормошқа ашыу; ~ять *несов. см.* **исполнить**; ~ свой

обязанности үз бурысыңды башкарыу; ~яться *несов. см.*

исполниться

использова//ние файзаланыу; ~ть *сов. и несов.* файзаланыу, кулланыу; ~ свободное время буш вақытты файзаланыу

испор//тить сов. бозоу; ~титься бозолоу; ~ченный бозок, бозолған

исправ//ить сов. төзәтеү, йүнәтеү; ~иться төзәлеү, йү-

нәлеу; ~лэние 1) (*действие*) тозэтеу; 2) (*поправка*) тозэт-мэ; ~лять(ся) *несов. см. исправить(ся)*; ~ный төзөк

испуг куркыш; ~ать *сов. куркытыу*; ~аться куркыу
испыта//ние 1) һынау; выдержать ~ һынау үтеу;
2) *перен. кисереш*; ~тель һынаусы; лётчик ~ һынауы
летчик

исп//ытать *сов.*, ~ытывать *несов.* 1) (*проверить*) һынап карау, тикшереу; ~ [свой] сйлы [үз] косөңдө һынап карау; 2) (*пережить*) кисереу; ~ горе кайгы кисереу; 3) (*ощутить*) кисереу, тойоу; я ~ытал большое удовлетворение мин зур кәңәгәтлек кисерзөм; ~ытывать боль ауыртыу тойоу; ~ытывать жажду әске килеу

исслéдова//ние 1) (*действие*) тикшереу, өйрәнеу; 2) (*научный труд*) филми хөзмәт; ~тель тикшеренеүсе; ~тельский: ~тельская работа (филми) тикшеренеу әше; ~ть *сов. и несов. тикшереу*

исте//кать *несов. см. истечь*; ~чэние: по ~чэнии срока срогы сыгыу менән

истéчь *сов. үтеу, бөтөу*; время истекло вақыт үтте; срок истёк срок сыкты ◆ ~ кровью канһырау

истин//а дөрөслөк, хәкикәт; ~ный ысын, дөрөс; как исток баш, инеш; ~ рекй йылга башы; ~и (кого-л.) *перен. сыганак*

истор//ик тарихсы; ~ический тарихи; ~ия 1) (*наука*) тарих; 2) (*рассказ*) әңгәмә, хикәйә; это длйнная ~ был озон хикәйә; (случай, происшествие) хәл, вакига; неприятная ~ күңелһез хәл ◆ ~ болэзни ауырыу тарихы

источник 1) инеш, сыганак; горячие ~и әсе сыганактар; 2) *перен. сыганак*; ~ существования йәшәу сыганактары; из достовёрных ~ов ышаныслы сыганактарзан; 3) (*документ*) язма; литературные ~и әзәби язмалар

истратить *сов. тононоп бөтөу*; ~ все дэньги бар булган аксаны тононоп бөтөу

истреб//итель (*самолёт*) истребитель; лётчик ~ осоусы-истребитель; ~ить *сов. юк итеу*; ~лэние юк итеу, кырыу; ~ять *несов. см. истребйть*

исход нәтижә; һөзөмтә; ~ событий вакигалар нәтижәһе

исч//езать *несов. см. исчэзнуть*; ~езновэние югалыу; ~эзнуть *сов. юк булыу, югалыу*

итак союз тимәк, шулай булғас

итог 1) һөзөмтә; общий ~ дөйөм һөзөмтә; в ~е һөзөмтәлә; 2) (*чаще мн.*) йомғак; подвөдйть ~и йомғак яһау; ~и сөрөвнования ярыштар йомғагы

итога *нареч. бөтәһе, барлығы*

их *P и B от онй уларзы*

их мест. притяж. уларзың; **это их места** был уларзың урындары

июль июль

июльский прил. ~ **день июль** конө

июнь июнь

июньский прил. ~ **день июнь** конө

И

йод йод

К

к [ко] *предлог* — **Д 1) (о месте — куда; для кого)** -га/-гә, -ка/-кә, -а/-ә **табан, янына; идти к гостинице** кунакханага **табан барыу; плыть к берегу** ярға **табан йөзөү; идите к нам** безгә **килегез; пойдём ко мне** миңә **барайык; обратиться к врачу** врачка **мөрәжәгәт итеү; вызвать врача к больному** врачты **ауырыуға сакырыу; сесть к столу** өстәл **янына ултырыу; 2) (о времени)** -га/-гә, -ка/-кә **табан; день клонится к вечеру** көн **кискә табан якынлай; к среде шаршамбыға табан; приходите к пяти часам** сәгәт **бишкә килегез; успеть к поезду** <к началу спектакля> **поезға** <спектаклдең башлануына> **өлгөрөү 3) (при указании на объект каких-л. чувств)** -га/-гә, -ка/-кә, -на/-нә; **любовь к Родине** Ватанға **һөйөү; он строг к себе** ул үзенә **карата талапсан**

кабан 1) ата суска; 2) зоол.: [дикий] ~ **кабан**

кабель м кабель

кабина **кабина**

кабинет кабинет ◆ ~ **министров министрҙар кабинеты**

каблук үксә

кавалерия **кавалерия**

кавычк//и **мн.** тырнактар; **в** ~ах **тырнактар эсендә** **кажд//ый 1. мест.** һәр, һәр бер, һайын; ~ **день** һәр көн; ~**ые два часа** ике сәгәт **һайын; 2.→сущ. м** һәр кем (**йәки** кеше); ~ **из нас** безгәң **һәр кемебәз**

казаться несов.: **мне кажется** кеүек **күренәү, тойолоу** **кажется, что...** кеүек **күренә**

каза//х **казак, ~шка казак катын-кызы; ~хский казак...ы(е); ~хский язык казак теле**

каз//нить сов. и несов. язалау, язалап **үлтереү; ~нь ж** үлем **язаһы; приговорить к смертной** ~ни **үлем** **язаһына** **хөкөм итеү**

как *И. нареч.* нисек; ~ **Вы поживаете?** Һез нисек йәшгәйһегез?; ~ **Ваше здоровье?** Һезгәң һаулыгығыз нисек?; ~ **Вам [это] нравится?** Һезгә [был] нисек окшай?; **2. частица** нисек, ниндәй; ~ **давно это было!** был җасан булды!; ~ **здесь красиво!** бында ниндәй матур!; **3. союз** 1) (*о времени*) -ганга/-гәнгә, -жанга/-кәнгә; **прошёл год**, ~ **мы не виделись** без күрешмәгәнгә йыл үтте; **в то время** ~ ... шул вакытта...; **с тех пор** ~ ... шул вакыттан...; 2) (*в качестве кого-чего-л.*) буларак; **советую вам** ~ **друг <врач>** дуҫ <врач> буларак Һезгә кәңәш итәм; 3) (*при сравнении*) кеүек, һымак; **белый** ~ **снег** җар кеүек ак; **будьте** ~ **дома** өйгөгәзгәге кеүек хис итегез ◆ ~ ..., так и... ..нисек, ... шулай; ~ **бы то ни было** нисек кенә булһа ла, һәр хәлдә; ~ **раз** тан, нәк; ~ **раз вовремя** тап мәлендә, вакытлы; ~ **например** бына мәҗәлән: ~ **только** булғас та; ~ **будто** шикелле, кеүек, әйтерһең

какао *ср. нескл.* какао

как//**-либо нареч.** *см. как-нибудь* 1; ~**-нибудь нареч.**

1) нисек булһа ла; 2) (*о времени*) нисек тә, бер вакыт **каков** [-а, -о; -ы] *мест.* нисек, ниндәй; ~**ы результаты игры?** уйындың Һезәмтәһе нисек?

как//ой мест. ниндәй; кайһы; ~ **он человек?** ниндәй кеше ул? ~ **бе сегодня число?** бөгөн нисәһе?; ~ **сегодня день?** бөгөн ниндәй көн?

какой//-либо**, ~**-нибудь мест.**** берәй, ниндәй зә булһа бер; ~**-то мест.** бер, берәй

как-то мест. 1) (*каким-л. образом*) нисектер; 2) (*о времени*) җасандыр, бер сак

калёка м. и ж. гәрип, зәгиф

календарь м календарь; **отрывной** ~ алынмалы календарь

калина балан

калитка бәләкәй җапҗа

каменистый ташлы

каменноугольн//ый таш күмер; ~**ая шахта** таш күмер шахтаһы

каме//нный таш ◆ ~ **уголь** таш күмер; ~**нь м** таш

камера 1) (*помещение*) камера; ~ **хранения багажа** багаж һаҗлау камераһы; 2) (*мяча*) камера; (*колеса*) камера; 3) *фото, кино* камера

кампания кампания; **избирательная** ~ һайлау кампанияһы

камыш камыш; *мн.* ~**й** камышлыҗ

канава канау

канал 1) (*судоходный*) канал; 2) *тех.* канал; **телевизионный** ~ телевизион канал

канат канат; ~ный: ~ная дорога канат юл; ~оходец канат буйлап йөрөүсө

кандидат 1) кандидат; ~ в депутаты депутатлыкка кандидат; ~ в члены чего-л. ағзалыкка кандидат; 2) (ученая степень) кандидат; ~ технических наук техник фəндəр кандидаты; ~ура кандидатура; выставить (или выдвинуть) ~уру кого-л. кандидатураһын күрһəтəу

каникулы мн. каникул; зимние ~ кышкы каникул
канцеляр//ья канцелярия; ~ский канцелярия; ~ские принадлежности канцелярия кэрək-ярактары

капать несов. тамыу, тамсылау

капитал капитал; ~изм капитализм; ~ист капиталист; ~истический капиталистик

капитан 1) (корабля) капитан; ~ дальнего плавания алыска йөзөүсө капитан; 2) (воинское звание) капитан; 3) спорт.: команды команда капитаны

кап//ля тамсы; ~ли мн. фарм. дарыу; сердечные ~ли йөрək дарыуы ♦ ни ~ли [нет] сак кына ла; ~нуть сов. (однокр.) тамызыу

каприз көйһөзлөк; ~ничать несов. көйһөзлөнөү; ~ный көйһөз

капуста кəбестə; цветная ~ төслө кəбестə; кислая (или квашеная) ~ тозлө кəбестə ♦ морская ~ диңгез кəбестəһе

карабкаться несов. үрмələу

караван каруан

каракуль м каракүл

карандаш кəлэм; цветной ~ төслө кəлэм

караул карауыл; почётный ~ почётлы карауыл

кариатура 1) (рисунок) карикатура; 2) (перен. на кого-л.) карикатура

карман кеҫə; внутренний ~ эске кеҫə; ~ный кеҫə; ~ словарь кеҫə һүзлеге

карнавал карнавал

карта 1) (атлас) карта; ~ автомобильных дорог автомобиль юлдары картаһы; 2) (игральная) кəрт; ~ы мн. (игра) кəрт; играть в ~ кəрт уйнау

картйн//а 1) картина, һүрət; 2) (кино) картина

картйн//ка һүрət, картинка; переводная ~ күсермələ һүрət; ~ный: ~ная галерея картиналар галереяһы

картон катырға; ~ный катырға; ~ная коробка катырға кумта

картотека картотека

картофель м картоф; жареный ~ кыззырған картоф; ~ный картоф; ~ное пюре изелгән картоф

карточка 1) карточка; 2) (фотография) карточка

картошка картоф ◆ ~ в мундире эрсемэй бешергэн картоф

каса//ться *несов.* тейеү; кагылыу; этого вопроса мы не ~лись без был месьелөгө кагылманык; это вас не ~ется был незгө кагылмай

каска каска

касса касса; билетная ~ билет кассаһы

кассёт//а кассета; зарядить ~у кассета куйыу

кассир, ~ша кассир, кассирша

кастрюля кәстрүл

каталог каталог; алфавитный <систематический> ~ алфавит <системалы> каталог; ~ выставки күргөзмөнөң каталогы

катание 1) (на чем-л.) шыуыу; ~ с гор таузан шыуыу; 2) (на коньках) спорт. шыуыу; парное ~ икәүләп шыуыу; одиночное ~ яңгыз шыуыу

катастрофа һәләкәт; авиационная ~ авиациялағы һәләкәт; железнодорожная ~ тимер юл һәләкәте; морская ~ диңгеззәге һәләкәт

катать *несов.* тәгәрәтеү; йөрөтөү; ~ на машине машинала йөрөтөү; ~ся шыуыу, йөрөү; ~ на санках с гор санала таузан шыуыу; ~ на лодке кәмәлә йөрөү; ~ на комьках конькиза йөрөү; ~ на лыжах саңгыла шыуыу; ~ верхом ныбай йөрөү

категорическ//и нареч.: ~ запрещено кәтги тыйылған; ~ий кырка, кәтги

катить *несов.* тәгәрәтеү; ~ся тәгәрәү

каток каток

катушка кәтүк; ~ ниток еп кәтүге

катык катык; пить ~ катык эсеү

кафе *ср. нескл.* кафе; ~-мороженое туңдырма кафеһы

кафетерий кафетерий

кача//ть *несов.* 1) (кого-л., что-л.; чем-л.) бәүетеү, тир-бәтеү, һелкетеү, сайкау; ~ головой башты сайкау; 2) (добывать с помощью насоса) һурыу, һурзырыу; ~ся 1) бәүелеү, сайкалыу; лодка ~ется на волнах кәмә тулжында сайкала; ~ на качелях бәүелсәктә бәүелеү; 2) (шататься) сайкалыу

качели *мн.* бәүелсәк

качеств//енный якшы сифатлы; ~о 1) (свойство) сифат; 2) (степень достоинства, ценности) сифат, зат; высокого ~а югары сифатлы; знак ~а сифат тамгаһы ◆ в ~е кого-л. сифатында, рәүешендә

каша бутка

каш//ель *м* йүтәл; у него ~ ул йүтәлләй; ~лить *несов.* йүтәлләү, йүткереү

каштан каштан

каюта каюта

квадрат квадрат; ~ный квадрат; ~ стол квадрат өстөл

квалифи//кация квалификация; ~цированный квалификациялы; ~цировать *сов* и *несов.* квалификациялау

квартал 1) (*часть города*) квартал; 2) (*часть года*) квартал

квартира фатир; ~ из трёх комнат өс бүлмәнән торган фатир; однокомнатная <двухкомнатная> ~ бер бүлмәле <ике бүлмәле> фатир

квас кеуәс

кверху нареч. өскә

квитанция квитанция; багажная ~ багаж квитанцияһы

кедр эрбет ағасы; ~обый; ~овые орехи эрбет сәтләүеге

кеды *мн.* кеда

кекс кекс

кем *T* от кто кем менән

кепка кепка

керам//ика керамика; ~ический керамик

кибернетика кибернетика

кивать *несов.*, кивнуть *сов.* баш тағыу, ымлау

кидать *несов. см.* кинуть

кило *ср. нескл.* кило; ~грамм килограмм

километр километр

кинжал хәнйәр

кино *ср. нескл.* кино; искусство = кино сәнғәте; вы идёте вечером в ~? һез кискә киноға бараһығызмы?

кино//актёр киноактер; ~актриса киноактриса; ~-

журнал киножурнал; ~звезда атаклы киноактриса; ~ка-

мера кинокамера; ~картина кинокартина; ~комедия

кинокомедия; ~лента кинотаҫма; ~любитель киноһәуәс-

кәр; ~оператор кинооператор; ~плёнка киноплёнка;

~прокат кинопрокат; ~режиссёр кинорежиссер; ~студия

киностудия; ~сценарий киносценарий; ~съёмка киноға

төшөрөү; ~театр кинотеатр; ~фестиваль *м* кинофести-

валь; ~фильм кинофильм; ~хроника кинохроника

кинуть *сов. (однокр.)* ташлап, ырғытып ебөрөү

киоск киоск; газетный ~ гәзит киоскыһы; цветочный ~ сәскә киоскыһы

кип//еть *несов.* кайнау; ~ятить *несов.* кайнатыу;

~яток кайнар пыу; ~ячёный; ~ячёная вода кайнаған һы

киргиз кыргыз; ~ка кыргыз катын-кызы; ~ский кыргыз...ы(е); ~ский язык кыргыз теле

кирпич кирбес; ~ный кирбес; ~ дом кирбес йорт

кисель *м* кеҗәл

кислород кислород

кисл//ота 1) (*вкусовое ощущение*) эселек; 2) *хим., фарм.* кислота; ~отность: **повышенная** <понижённая> ~югары <түбән> эселек [желудочного сока]; ~ый эсе; ~ые ши эсе ши

кисточка 1) (*для рисования*) бәләкәй бумала; 2) (*украшение*) сук, сәсәк

кисть *ж* 1) (*руки*) кул сугы; 2) (*гроздь*) тәлгәш, сук; ~винограда йөзөм тәлгәше; 3) (*для рисования и т. п.*) бумала; 4) (*украшение*) сук, сәсәк

кит кит

кита//ец кытай, ~янка кытай катын-кызы; ~йский кытай; ~язык кытай теле

киш//ёчник эсәк-карын; ~ёчный: ~ёчное заболевание эсәк ауырыуы; ~ка эсәк; **прямая** ~тура эсәк

клавиши *мн.* (*ед.* клавиш и клавиша) басмактар

клад хазина

кладбище зыярат, кәберлек

кланяться *несов.* баш эйеү; инәлеү

клапан клапан, капкас

класс 1) (*категория*) класс; он спортсмен **высокого** ~а ул югары класлы спортсы; **каюта** первого ~а беренсе класлы каюта; 2) (*общественный слой*) синыйф; **рабочий** ~эшселәр синыйфы

классик классик

классическ//ий классик; ~балет классик балет; ~ая литература классик әзәбиәт

классов//ый синфи; ~ая борьба синфи көрәш

класть *несов.* һалыу; *ср.* положить

клевать *несов.* 1) (*о птицах*) сукыу, сүпләү; 2) (*о рыбе*) кабыу, сиртеү

клевета яла; ~ть *несов.* яла ягыу

клёить *несов.* йәбештереү

клей елем

клеимо тамга, келәймә; **фабричное** (*или* заводское) ~фабрика (*йәки* завод) тамгаһы

клён саган

клёт//ка 1) (*для птиц и животных*) ситлек; 2) (*рисунок*) шакмак; **тетрадь** в ~ку шакмаклы дәфтәр; 3) *биол.* күзәнәк ◀ **грудная** ~күкрәк ситлеге; ~чатый шакмаклы

клещ талпан

клёщи *мн.* кыпһыуыр

климат климат; **жаркий** ~эсе климат; **горный** ~тау климаты; **морской** ~диңгез климаты; ~йческий климатик; ~йческие условия климатик шарттар

клиника клиника
клоун клоун
клуб I (*учреждение*) клуб
клуб II: клубы пылы саң өйөрмәһе
клубника ер еләге
клубок йомгак
клюв сукыш
клюква мүк еләге
клянуть *сов. (однокр.) см. клевать*
ключ I аскыс; ~ от комнаты бүлмә аскысы; **запереть на** ~ аскыс менән бикләү
ключ II (*источник*) шишмә; ~ево́й: ~ева́я вода шишмә
к һыуы
ключица умрау, умрау һөйәге
ключка сәкән (*таяк*)
кля//сться *несов. ант итеү; ~нусь, что ... тип ант итәм; ~тва ант; дать ~тву ант биреү*
книга китап, кенәгә; **телефонная** ~ телефондар кенәгәһе
кни́ж//ка книжка; ~ный китап; ~ магазин китап
магазины
кни́зу *нареч.* аҫка, аҫка табан
кнопка 1) (*звонка и т. п.*) баҫмак; **2)** (*канцелярская*)
кнопка; **3)** (*для одежды*) сыртлак
ко *см. к*
кобыла бейә
коварный мәкерле
ковёр келәм
когда I. *нареч.* касан, ни вақытта; ~ начало? башы касан? ~ мы поедем? без касан китәбез? я не знаю, ~ уеду касан китеремде мин белмәйем; **2.** *союз* -гас/-гәс, -кас/-кәс; -гандан/-гәндән һуң; **мы пойдём, ~ все соберутся** без, бөтәһе лә йыйылгас, барабыз; ~-ли́бо, ~-нибу́дь *нареч.* касан да булһа, берәй вақыт; ~ мы поедем туда берәй вақыт без унда барырбыз; **вы были там ~?** һез берәй вақыт унда булдығызмы? ~-то *нареч.* бер вақыт, касандыр
кого P, B от кто кемдең, кемде
коготь *m* тырнак
кодекс кодекс; ~ законов о труде хезмәт хакында закондар кодексы
кое//где *нареч.* кайһы бер ерзә, унда-бында; ~-как *нареч.* сак-сак, көскә; ~какои *мест.* кайһы бер; ~-кто *мест.* кайһы берәүзәр; ~-что *мест.* кайһы бер нәмә
кож//а 1) тире; **2)** (*материал*) күн; **искусственная** ~ яһалма күн; **из** ~и күндән; ~аний күн

коз//а кәзә; ~ёл кәзә тәкәһе
 койка койка; больничная ~ больница карауаты
 колбаса колбаса; копчёная ~ ысланған колбаса
 колготки *мн.* колготка
 колеба//ние 1) тирбәлеү; 2) *перен.* бер күтәрелеп, бер төшөп тороу; ~ния температуры температураның бер төшөп, бер күтәреләүе; 3) *перен.:* без ~ний икеләнеүһез; ~ть *несов.* һелкетәү, бәүелтеү; ~ться 1) тирбәлеү; 2) *перен.* бер күтәрелеп, бер төшөү; 3) *перен.* икеләнеү; не колеблясь икеләнмәй
 колён//о тубык; согнуть ногу в ~е аякты тубыктан богөү; стать на ~и тубыкланыу
 колесо тәгәрмәс; на колёсах тәгәрмәстәрзә
 количеств//енный һан, һан ягынан; ~о һан; в ~е пяти человек биш кеше
 коллектив коллектив; ~ный коллектив; ~труд коллектив хезмәт
 коллекция коллекция; ~ почтовых марок почта маркалары коллекцияһы
 колодец козок
 колок//ол кыңгырау; ~олия сиркәү манараһы; ~ольчик 1) сыңгырлак; 2) (*цветок*) кыңгырау сәскә
 колония 1) (*страна*) колония; 2) (*поселение; тж. птиц, животных*) торком, туп
 колонка 1) (*в газете и т. п.*) бағана; 2) (*водоразборная*) колонка; 3) (*заправочная*) колонка
 колонн//а 1) *архит.* колонна; 2) (*людей, машин*) колонна; ~ спортсменов <демонстрантов> спортсылар <демонстранттар> колоннаһы; ~ада колоннада
 колос башак; *мн.* колосья башактар
 колоть I *несов.* (*что-л.*) ярыу; ~ орехи сәтләүек ярыу
 колоть II *несов.* (*безл. где-л.*) сәнсеү; у меня колет в боку кабырғам сәнсә
 колхоз колхоз; ~ник, ~ница колхозсы; ~ный колхоз колчан һазак (*ук һауыты*)
 кольнуть *несов.* (*однокр.*) *см.* колоть II
 кольцо 1) кулса, дүңгәләк; 2) (*перстень*) балдак, йөзөк; 3) *мн.* кольца спорт. кулса; упражнения на кольцах кулсала күнегеүзәр
 колюч//ий сәнскеле; ~ка сәнскәк
 коляск//а 1) (*экипаж*) коляска 2) (*детская*) балалар арбаһы; 3) коляска; мотоцикл с ~ой коляскалы мотоцикл
 ком (о ком) II *от* кто кем тураһында
 ком кисәк, тумалак, йомарлак; комья земли тупрак киҫәге
 команд//а 1) (*приказ*) команда; по ~е команда бу-

йынса; 2) спорт. команда; футбольная ~ футбол команда-
һы; 3) мор. команда; ~ыр командир (воен., мор.); ~ кораб-
ля корабль командиры

командир//овать сов. и несов. командировкага ебәреү;
~ овка командировка; я здесь в ~овке мин бында коман-
дировкала

комар серәкәй

комбайн комбайн; ~ер, ~ёр комбайнсы

комбинат комбинат; ~бытового обслуживания кән-
күреште хезмәтләндереү комбинаты

комедия 1) комедия; ставить ~ю комедия жуйыу

2) перен. мәрәкә, кәмит

комендант комендант; ~ общежития ятакхана комен-
данты

комета астр. комета, койрокло йондоз

коми м нескл. коми; ~ язык коми теле

коми-пермяк м коми-пермяк; ~цкий; ~ язык коми-
пермяктар теле

комиссар комиссар; военный ~ хәрби комиссар

комисси//онный коммиссион; ~ магазин коммиссион ма-
газин; ~я комиссия; избирательная ~ һайлау комиссия-
һы; избрать ~ю комиссия һайлау

комитет комитет; Комитет женщин катын-кыззар ко-
митеты

коммент//арий комментарий; ~атор комментатор;
~ировать несов. комментарий биреү

коммуна коммуна

коммунальн//ый коммуналь; ~ое хозяйство комму-
наль хужалык

коммуни//зм коммунизм; ~ст, ~стка коммунист;
~стический коммунистик; ~стическая партия комму-
нистар партияһы, коммунистик партия

коммутатор коммутатор

комната бүлмә

компания 1) (общество) компания, төркөм; 2) (объеди-
нение, торговое и т. п.) компания

компас компас

компенс//ация компенсация; ~ировать сов. и несов.
компенсация яһау

компетентн//ый компетентлы; быть ~ым компетентлы
булыу

комплекс 1) комплекс; ~ упражнений күнегеүзәр
комплексы 2) (сооружения) комплекс; спортивный ~
спорт комплексы

комплимент комплимент, мактау һүзе; сделать ~ мактап әйтеу

компози́//тор композитор; ~ция 1) (сочетание) композиция; 2) муз. композиция; 3) иск. композиция; художественная ~ искусство композицияһы

компот компот

компресс компресс; поставить ~ компресс яһау

комсомо//л м (коммунистический союз молодёжи) *ист.* комсомол; ~лец, ~лка комсомолец, комсомолка; ~льский комсомол; ~льская организация комсомол ойошмаһы; ~ билет комсомол билеты

кому Д от кто кемгә

конвейер конвейер

конверт конверт

конгресс (орган правления; форум) конгресс; ~ сторонников мира тыныслык яклаусылар конгрессы

кондитерск//ий 1. кондитер; ~ие изделия кондитер әйберҙәре; 2. *сущ.* ~ая ж кондитер магазины

кондуктор кондуктор

коневодство йылкысылык

кон//ёц 1) ос; ~ верёвки баузың осо; в другом ~це вагона <города> вагондың <каланың> икенсе оsonда; 2) (окончание) азақ, ахыр; ~ первого действия беренсе пәрзәнең азағы; ~ лёта йәй азағы; ~ недели азна азағы; в ~це месяца ай азағында; отпуск подходит к ~цу ялдың азағы етеп килә; до ~ца азақкаса; под ~ азағына ♦ в оба ~ца ике як сигенә лә; в ~цә ~цов ахырза, һуңғы сиктә; без ~ца туктауһыз, бөтмәҫ-төкәнмәҫ

конечно частица, вводн. сл. әлбиттә

конечности *мн.* аяк-кул

конечн//ый 1) һуңғы, азақкы; ~ая станция һуңғы станция; 2) (окончателный) төп, һуңғы; ~ая цель һуңғы максат; ~ результат һуңғы һозомтә

конкурс конкурс; объявить ~ конкурс иглан игеу; вне ~а конкурстан тыш

конный ат; ~ спорт ат спорты; ~ завод ат заводы

консёрв//ный консерва; ~ нож консерва бысағы; ~ная

банка (пустая) консерва банкаһы; ~ы *мн.* консерва; **рыбные** ~балык консерваһы

конституция конституция

конструк//тор конструктор; ~ция конструкция

консульт//ант консультант; ~ация 1) консультация; получить ~ацию консультация алыу 2) (учреждение) консультация; ~ировать *несов.* консультация биреу; ~ироваться консультация алыу

контакт 1) *тех.* контакт; 2) *перен.* бэйлэнеш; **войти** (или **вступить**) с кем-л. в ~ бэйлэнешкэ инеү; **установить** ~ бэйлэнеш булдырыу; **личные** ~ы шәхси контакт
континент континент; ~альный; ~ климат континенталь климат

контора контор

контрабанд//а контрабанда; ~ист контрабандист

контракт контракт; ~ на аренду арендага контракт; **заключить** <расторгнуть> ~ контракт(ты) төзөү <өзөү>

контр//атака контратака; ~ наступлению жаршы һөжүм

контрол//ёр контролер; ~ировать *несов.* контроль яһау

контроль м контроль; **таможенный** ~ таможня контроле; **поставить машину на** ~ машинаны контролгә куйыу; **под** ~лем (кого-л., чего-л.) контролдә

контрревол//юционный контрреволюцион; ~юция контрреволюция

конферансье м *нескл.* конферансье

конференция конференция

конфета кәнфит

конфликт конфликт; **вступить в** ~ конфликтка инеү; **вооружённый** ~ кораллы конфликт

концентрационный: ~ лагерь *см.* концлагерь

концерт концерт; **на** ~е концертта; **дать** ~ концерт биреү; ~мейстер концертмейстер; ~ный; ~ зал концерт залы

концлагерь м концлагерь

кончать(ся) *несов. см.* кончить(ся) *сов.* бөтөрөү, тамамлау; ~ работу эште тамамлау; ~ся бөтөү, тамамланыу

конь м 1) ат; **на** ~е атта, һыбай; 2) *шахм.* ат; 3) (*спорт. снаряд*) конь; **упражнения на** ~е кондә күнегеүзәр

коньк//и *мн. (ед. конёк)* коньки; ~и *мн. (как вид спорта)* коньки; **беговые** ~и ярыш конькизары; **состязание в беге на** ~ах конькиза йорөү буйынса ярыш

конюшня атлыгкса, ат азбары

кооператив 1) (*объединение*) кооператив; 2) (*магазин*) кооператив; ~ный кооператив; ~ное общество кооператив ойошмаһы; ~ная торговля кооператив сауза; ~ация кооперация

копать *несов.* казыу, сокоу; (*выкапывать*) казыу; ~ картофель картуф казыу

копéжка тин

копить *несов.* йыйыу

копи//я күсөрмә; снять ~ю [с документа] [документ-
тың] күсөрмәһен алыу

копоть ж кором, һөрөм

копё һөңгө

кора кабык, катлау; земная ~ ер кабыгы

корабле//крушение карап һәләкәте; ~строение карап
төзөү

корабль м карап

корё//ец, ~янка корей, корей катын-кызы; ~йский
корей...ы(е) ~ язык корей теле

корени//ой 1) (основной, исконный) төп; ~бе населе-
ние төп халык 2) (основательный) топтән, тамырынан;
~ые преобразования тамырзан үзгәртеүзәр; 3) ~ зуб
азау теш

корень м тамыр

коренья мн. тамыр аш

корзинка кәрзин

коридор коридор

коричневый көрөн

корка кабык, кайыр

корм мал азыгы; ~а мн. мал азыктары

корма ж койрок (суднола)

кормить несов. ашатыу; здесь хорошо кормят бында
якшы ашаталар; ~ грудью күкрәк һөтө менән туйынды-
рыу

кормов//ой I мал азыгы; ~ые культуры мал азыгы
культуралары

кормов//ой II койрок; ~ая часть (судна) койрок өлө-
шө; ~бе весло (лодки) койроктагы ишкәк

корнеплоды мн. [ед. корнеплод] тамыразыктар

коробка кап, тартма; ~ конфет бер тартма кәңфит
~ спичек бер кап шырпы; спичечная ~ шырпы кабы

короб//а һыйыр; ~ник һыйыр азбары

королёв//а 1) катын король; 2) шахм. см. ферзь;
~ский король; ~ство короллек

король м король

корона таж

коронк//а көп; поставить ~у [на зуб] [тешкә] көп
куйуу

коротк//ий 1) кыска; в ~ срок кыска вакыт эсендә;
2) кратк. ф. кыска; пальто ему ~о пальто уга кыска

коротко нареч. кыска; ~ постричься сәсте кыска
алдырыу; ~ рассказать о чем-л. кыскаса һөйләп биреү ◆

короче (сравн. ст.); ~ говоря кыскаһы, кыскаса әйткәндә
короткометражный: ~ фильм кыска метражлы фильм

корпус 1) (туловище) кәүзә, һын; 2) (судна, самолёта)

корпус; 3) (строение) корпус; главный ~ (напр. завода, больницы, института) төп корпус; 4) воен. корпус ♦ дипломатический ~ дипломатик корпус

корреспондён//т корреспондент; ~ция корреспонденция 1) (переписка) хатлашыу; 2) (почтовые отправления) хаттар, корреспонденция; 3) (сообщения) хэбэр

коршун тәйләгән

коса I толум, үрем; носить косы толум үстөрөү

коса II с.-х. салғы

коса III геогр. комаяк

косить несов. сабыу

космёт//ика косметика; ~ический: ~ кабинет косметика кабинеты

космическ//ий йыһан; ~ая биология йыһан биологияһы; ~ корабль йыһан карабы; ~ая скорость йыһан тизлеге; ~ая станция йыһан станцияһы; ~ век йыһан быуаты; ~ое пространство йыһан киңлеге

космо//дром космодром; ~навт космонавт

космос йыһан, космос; в открытом ~е асыҡ йыһанда; мирное использование ~а йыһанды тыныслыҡ мақсатында файҙаланыу

коснуться сов. см. касаться

косой 1) кыя; 2) (косоглазый) кылай

костёр костер; варить на костре костерҙа бешерөү; у костра костер янында

костлявый как һөйәк

косточка 1) (кость) һөйәк; 2) (плода) төш, һөйәк

костыль//й мн. (ед. костыль м) култык таяғы; ходить на ~ях култык таяғы менән йөрөү

кость ж һөйәк; рыба ~ балык һөйәге

костюм костюм; спортивный ~ спорт костюмы

косынка косынка, өскөл яулыҡ

кот ата бесәй

котёл казан

котелок (посуда) котелок

котёнок бесәй балаһы

котлета котлет

котор//ый мест. кайһы, нисә; ~ час? сәғәт нисә?; в ~ом часу? сәғәт нисәлә? ~ из них? уларзың кайһыһы? книга, ~ую я читаю мин укыған китап

кофе м нескл. кәһүә; молотый ~ төйөлгән кәһүә; ~ в зёрнах бөртөклә кәһүә; чёрное ~ кара кәһүә; пригласить на [чашку] ~ [бер сынаяк] кәһүәгә саҡырыу; ~варка кәһүә бешерә торған һауыт

кофейн//ик кәһүә һауыты; ~ый; ~ сервиз кәһүә сервизы

кофемолка кәһүә тарткыс

кофт//а, ~очка кофта
коч//евать *несов.* күсмә тормош менән йэшәү; ~евники күсмә халык; ~евой күсмә
 кошелёк янсыгк
 кошка бесәй
краевед//ение крайзы өйрәнеү; ~ческий: ~ музей крайзы өйрәнеү музейы
кража урлау, урланыу
кра//й 1) (*чего-л.*) сик, сит; **налить до ~ев** ситенә саклы койоу; **от ~я до ~я** бер ситенән икенсегенә саклы; **на ~ю города** каланың ситендә; 2) (*район, местность*) як; **северные ~я** төньяк; **в родном ~ю** тыуган якта; **в чужих ~ях** сит яктарза; 3) (*административное деление*) край
крайн//ий ситке; **это ~е** (*нареч.*) **важно** был бик мөһим ♦ **в ~ем** случае ахыр сиктә, бик тә булмаһа; **по ~ей мере** һәр хәлдә; ~ость сик, ахыр сик; *перен.* каршылыҡ
кран I (*водопроводный, газовый*) кран ♦ ~ экстренного торможения капыл тормоз һала торған кран
кран II *стр.* кран
крапива кесерткән
красав//ец матур, һылыу (*ир-ат*); ~ица матур, һылыу (*катын-кыз*)
красивый матур, һылыу, сибәр
крас//ить *несов.* буяу; ~ка буяк, буяу; ~ для волос сәс буяуы; ~ки *мн.* (*набор*) буяузар; (*расцветка*) буяузар төсө
краснеть *несов.* 1) (*становиться красным; виднеться — о красном*) кызарып күрәнеү, кызарыу; 2) (*становиться румяным, заливаться краской — о человеке*) кызарыу
красно//речивый оҫта телле; ~речие һүзгә оҫталык
красн//ый кызыл; ~ флаг кызыл флаг ♦ ~ая рыба кызыл балык
красота матурлык, һылыулык; **красоты природы** тәбиғәт матурлыктары
кратк//ий кыска, кыскаса; ~ словарь кыскаса һүзлек; ~ое изложение кыскаса ғына языу; ~о (*нареч.*) **ответить** кыска яуап биреү
кратко//временный кыска вақытлы; ~срочный кыска сроклы
крах һәләкәт; **потерпеть ~** һәләкәткә осрау
крашенный буялған
кредит кредит; **купить <продавать>** в ~ кредитка һатып алыу; <һатыу>; ~оспособность бурыс түләүгә һәләтлек
крем 1) *кул.* крем; **пирожное с ~ом** кремлы пирожный; 2) (*мазь*) крем; ~ для обуви аяк кейемдәре кремы

кремлёвский Кремль...ы(е)

Кремль *м* Кремль

крепить *несов.* ныгытыу; ~ дружбу дуслыкты ныгытыу

кре́пк//ий 1) ныклы; ~ое здоровье ныклы һаулык; ~ мужчина ныклы ир; 2) (*концентрированный, сильнодействующий*) каты, куйы; ~ кофе <чай, напиток> каты кәһүә <сәй, эсемлек> ~о нареч.: ~ спать каты йоклау

крепления *мн.* беркеткестәр

крепнуть *несов.* ныгыу, косәйеу

крепости//бй 1.: ~ое право крепостной хожук; 2. *суш.*

м., ~ая *ж* крепостной

крепость I *ж* (*чего-л.*) катылык, ныклык

крепость II *ж* (*здание*) кәлгә, ныгытма

кресло кресло; ~-качалка *ср.* бәуелсәк кресло; ~-кровать *ср.* кресло-карауат

крест тәре; Красный Крест Кызыл Тәре

крестьян//ин, ~ка крәстиән; ~ский крәстән; ~ство

крәстиәндәр

кривой кәкре, кыйыш

кризис 1) *эк.* кризис; 2) *мед.* кризис

крик тауыш, кыскырыу тауышы; ~нуть *сов.* (*однокр.*)

кыскырыш ебәреу

крити//к тәнкитсе; ~ка тәнкит; литературная ~ әзәби

тәнкит; ~ковать *несов.* тәнкитләу

кричать *несов.* кыскырыу

кровавый канлы

кровать карауат

кровеносн//ый: ~ые сосуды кан тамырлары

крово//излияние кан һауыу; ~обращение кан әйләнеше;

~пролитие кан койош; ~течение кан ағыу; ~то-

чить *несов.* канау

кров//ь *ж* кан; в ~й канға буялған

кролик йорт куяны

кроме *предлог + Р* -дан/-дән башка; ~ того шунаң

башка; ~ меня минән башка

кроссворд кроссворд

крóшк//а 1) валсык; ~ хлеба икмәк валсыгы; ни ~и

[нету] бөртөк тә юк; 2) *м* и *ж* (*о ребёнке*) которсок

круг 1) түңәрәк; 2) (*сфера; общество*) өлкә, даирә;

~интересов <обязанностей> кызыкһыныузар <вазифа-

лар> өлкәһе; в ~у друзей дустар араһында; обществен-

ные ~й йәмәгәтселек даирәһе; в литературных ~ах әзәби

даирәләр

круглосуточный тәүлек әйләнәһе булған

кругл//ый түңэрэк; ~ год йыл буйы; ~ые сутки тәүлек әйләнәһе; ~ая сумма зур ғына сумма

кругозор белем дәрәжәһе

кругом нареч. түңэрэк яһап; **повернуться** ~ түңэрэк яһап әйләнәү; ~ (*команда-воен. и спорт.*) кругом!

кругосветн//ый ер тирәләй, ер әйләнә; ~ое плавание ер тирәләй йөзәү

кружев//о, ~а *мн.* селтәр

кружиться несов. әйләнәү; у меня кружится голова
минең башым әйләнә

кружка кружка

кружок 1) *см.* круг; 2) түңэрэк; **драматический** ~ драма түңэрәге

крупа ярма

крупн//ый 1) (по размеру) эре; 2) (*по значению и т. п.*) мөһим; ~ые достижения мөһим қазаныштар; 3) ~ая буржуазия эре буржуазия

крут//ой 1) текә; қырка; ~ нодтём текә үр; ~ поворот қырка боролош; 2): ~бе яйцо ныт бешерелгән йомортка

крушение һәләкәт; *перен.* қыйралыш; ~ поезда поезд һәләкәте

крыжовник крыжовник

крыло 1) канат; 2) *тер. (преим. ав.)* канат; судно на подводных крыльях һыу асты канаты булған судно; 3) (*корпус, пристройка*) оләш; ~ здания бинаның өләшө

крыльцо болдор

крыса комак

крыша түбә, қыйык

крю//к, ~чок ыргак; **рыболовный** ~чок жармак; **вязальный** ~чок бәйләү әнәһе

кстати 1. *нареч.* урынлы, вақытлы; **вы пришли** ~ һез вақытлы килдегез; 2. *вводн. сл.* бер уңайзан, һүз уңайында, әйткәндәй; ~, как его здоровье? әйткәндәй, уның һаулығы һисек?

кто [кого, кому, кого, кем, о ком] *мест.* кем; ~ это? был кем? ~ это сказал? кем быны әйтте? ~ из вас знаком с ним? һезең кемегез уның менән таныш? кого ещә нет? тағы кем юк? кому послать пригласительные билеты? кемгә сақырыу билеты ебәрергә? кого Вы имеете в виду? һез кемде иштә тотаһығыз? кем Вы работаете? һез кем булып әшләйһегез? с кем Вы разговаривали? һез кем менән һөйләштегез? о ком Вы спрашиваете? һез кем тураһында һорайһығыз?

кто//либо, ~ нибудь *мест.* кем дә булһа; ~ из нас

<из нас двоих> кем дә булһа безең аранан <икебез-зән>; ~-то кемдер
кубін//ец кубалы, ~ка кубалы катын-кыз; ~ский куба
кубок кубок; *спорт.* кубок; *переходящий* ~ күсмә кубок; *соревнования на* ~ ... кубогына ярыш
кувшин тар муйынлы көршәк
куда *нареч.* кайза; ~ он ушәл? ул кайза китте? ~ идәт
этот автобус? был автобус кайза бара? ~-либо, ~-нибудь
нареч. кайза булһа ла; ~-то *нареч.* кайзалыр
кузнец тимерсе
кузов кузов; ~ *автомобиля* автомобиль *кузовы*
кук//ла курсак; ~ольный; ~ театр курсак театры
кукуруза кукуруз
кукушка кәкүк
кулак йозрок
куләк бәләкәй кап
кулинария 1) кулинария; 2) (*магазин*) кулинария
кулон кулон
культура//а 1) культура, мәэниәт; *национальная* ~ милли мәэниәт; ~ *земледелия* ер эшкәртеү культураһы; 2) *млн.* ~ы с.-х. культуралар; *зерновые* <технические> ~ы иген <техник> культуралары; ~ный 1) культуралы; ~ человек культуралы кеше; 2) (*относящийся к области культуры*) культура; ~ные связи культура бәйләнештәре
куница һыуһар
купальн//ик купальник; ~ый һыу инеү; ~ костюм һыу инеү костюмы; ~ сезон һыу инеү сезоны
купа//ние һыу инеү; ~ть *несов.* һыу индереү; ~ться һыу инеү; *пойти* ~ һыу инә барыу
купе *ср. нескл.* купе; ~йный: ~ вагон купелы вагон
купец саузагәр
купй//ть *сов.* һатып алыу; что Вы ~ли в магазине?
һеҙ магазинда нимә һатып алдығыз?
купол көмбәз
курай курай; *играть на* курае курайза уйнау
курган уба
курение тәмәке тартыу; [здесь] ~ запрещено [бында] тәмәке тартыу тыйыла
курин//ый: ~ые яйца тауык йоморткаһы; ~ бульон тауык һурпаһы
курительн//ый: ~ая комната тәмәке тартыу бүлмәһе
курить *несов.* тәмәке тартыу; у нас [здесь] не курят беззә [бында] тәмәке тартмайзар; не ~! тәмәке тартмаҫка!
куриц//а [*млн.* куры] тауык; суп с ~ей тауык ите менән аш

курок сакма, тәте

курорт курорт; морской ~ диңгез буйы курорты; горный ~ тау курорты; ~ный: ~ город (или городок) курорт калаһы

курс 1) (направление; тж. перен.) йүнәләш, курс; держать ~ на запад <на восток> кәнбайышка <консыгышка> йүнәләш тотоу; ~ на ускорение [развития] [үсеште] тизләтеүгә курс; 2) (в высшем учебном заведении) курс; я [учусь] на втором курсе мин икенсе курста укыйым; 3) (цикл; срок) курс; ~ лекций лекциялар курсы; ~ лечения дауалау курсы; 4) эк. киммәт; ~ рубля <марки> һумдың <марканың> киммәте; туристический ~ валюты валютаның туристик киммәте

курс//ы *мн.* курстар; я учусь на ~ах [иностранных языков] мин [сит телдәр] курсында укыйым

куртка куртка; кожаная ~ күн куртка; лыжная ~ саңгы курткаһы

курающий *прил.* и *сущ. м* тәмәке тартыусы, тарткан кеше

куса//ть *несов.* тешләү; ~ться тешләшеү; собака ~ется әт тешләй

кусо//к кишәк; ~хлеба икмәк кишәге; ~мыла һабын кисәге; ~чек бәләкәй кишәк

куст кыуак; ~арник кыуаклык

кухн//я кухня; аш-һыу, ашамлыктар; на ~е кухняла; русская кухня рус ашамлыктары

куча өйөм

куша//нье ашамлык, аш; ~ть *несов.* ашау; ~йте, пожалуйста! рәхим итегез, ашагыз

кушетка кушетка

кювет кювет

Л

лавина кар ишелмәһе, ташкын

лавровый: ~ венок лавр веногы

лагерь *м* лагерь; туристический ~ туристик лагерь; пионерский ~ пионер лагерьы

ладно *в знач. сказ., разг.* яра

ладб//нь *ж* ус төбө; ~ши *мн.:* хлопать в ~ кул сабыу

ладья *шахм.* ладья

лазать, лазить *несов.* менеп йөрөү, үрмәләп менеү

лай өрөү

лак лак; ~ для ногтей тырнак лагы; ~ для волос сәс лагы

лакированн//ый лакланган
 лаков//ый лаклы; ~ая обувь лаклы аяк кейеме
 лакомство тэм-том
 ламп//а эл., радио. лампа; ~очка лампочка
 ландшафт ландшафт; горный ~ тау ландшафты
 ландыш ынйы сәскә
 лапа аяк (птиц, животных)
 ларёк ларёк
 ласк//а иркәләү, наз; ~ать несов. иркәләү; ~овый
 иркә, назлы
 ласточк//а карлугас
 латинский латин...ы(е); ~ язык латин теле
 латунь ж ез
 латынь ж латин теле
 латыш, ~ка латыш, латыш катын-кызы; ~ский ла-
 тыш...ы(е); ~ язык латыш теле
 лауреат лауреат; ~ конкурса <премии> конкурс
 <премия> лауреаты
 лаять несов. өрөү
 лгать несов. алдашыу
 лебедь м аккош; чёрный ~ кара аккош
 лев арыслан
 левосторонн//ний; ~ее движение һул як хәрәкәт
 левша м и ж һулакай
 лёв//ый 1) һул; ~ая рука һул кул; на ~ой стороне
 улицы урамдың һул ягында; 2) полит. һул; ~ая партия
 һул йүнәлешле партия; →сущ. ~ые мн. һулдар
 легальный легаль
 легенд//а риүәйәт, легенда; ~арный легендар
 лёгки//е мн. үпкә; воспалёние ~х үпкә шешеү
 лёгк//ий 1) еңел; 2) (не трудный) еңел; ~ая работа
 еңел эш; это ~о (нареч.) запомнить быны исләүе еңел;
 3) (слабый) йомшак, еңелсә; ~ ветерок йомшак кына ел;
 ~ая простуда еңелсә һыуык тейеү; он ~о (нареч.) одет
 ул еңелсә кейенгән; ~ая еңел; ~ая музыка еңел музыка
 легков//ой: ~автомобиль, ~ая машина еңел автома-
 биль, машина
 легкомысленный еңел акыллы
 лёд боз; дрейфующие льды күсеп йөрөүсә боззар;
 покрыться льдом боз менән капланыу
 ледник бозлок
 ледо//кол бозваткыс; ~ход боз китеү
 ледян//ой 1) боз; ~ая дорожка спорт. боз юл 2) (как
 лёд) һалкын; ~ая вода һалкын һыу
 лёжа нареч. ятып; читать ~ ятып укыу
 леж//ать несов. ятыу; он ещё ~ит ул һамаң ята; где

~ат ваши вещи? Һеззәң әйберзәрегез кайза ята? ~ в больнице больницала ятыу; ~ачий: в ~ачем положении см. лёжа

лезвие лезвие; ~ для бритвы кырыныу бәкеһе өсөн лезвие

лэзьть *несов.* 1) см. влезть; 2) (о волосах) койолоу лейтенант лейтенант; младший ~ кесе лейтенант; старший ~ өлкән лейтенант

лекарство дарыу, дауа; ~ от кашля йүтәл дарыуы

лэкт//ор лектор; ~брий 1) лекторий; 2) (зал) лекторий лекционный: ~ зал лекциялар залы

лэкци//я лекция; читать ~и лекция укыу; ходить на ~и лекцияга йөрөү

лён етен

ленивый ялкау, иренсәк

лэнин//ец ленинсы; ~йзм ленинизм; ~ский Ленин...ы(е) Ленинская премия Ленин премияһы

лента 1) таҫма; 2) *тех.* таҫма; 3) (магнитофонная) таҫма

лень 1. ж ялкаулык; 2. в знач. сказ. ...ы килмәү; мне идти ~ миңә барғым килмәй

лес 1) урман; 2) *собир.* (древесина) ағас; торговля ~ом ағас менән сауҙа итеү

леска тармак ебе

лесн//йк урман карауылсыһы; ~йчий урмансы; ~ой урман...ы(е) ~бе хозяйство урман хужалығы

лесо//водство урмансылык; ~воз ағас ташыу машинаһы; ~заготовительный: ~ сезон ағас әҙерләү мәле; ~заготовки *мн.* ағас әҙерләү; ~защитный: ~защитные полосы урман һаҡлау полосалары; ~материалы *мн.* ағас материалдар; ~парк урман паркы; ~пильный; ~ завод ағас ярыу заводы; ~посадки *мн.* ултыртылған урман; ~руб урман кыркыусы; ~сека урман бүлемтеге; ~сплав һал ағызыу

леспромхоз *м* (лесопромышленное хозяйство) леспромхоз

лэстни//ца баҫкыс; подниматься <спускаться> по ~це баҫкыстан күтәреләү <төшөү>; ~чный: ~чная клетка баҫкыстар королған урын (йортта); ~чная площадка баҫкыстар араһындағы майҙансык (*куп катлы йортта*)

лета *мн.* йыл, йылдар; (возраст) йәш; прошло пять лет биш йыл үтте; мне тридцать лет миңә утыз йәш; мы [с ним] одних лет без [уныц менән] беҫ йәштә; сколько Вам лет? һезгә нисә йәш? *см. тж.* год

лет//ать *несов.* (многокр. или в разных направлениях) осоу; ~ётъ *несов.* (о предметах, напр. о снеге, пыли; о сред-

ствах транспорта — вертолёттах, самолёттах; о передвижении самолётом, на самолёте) осоу, осоп барыу ◆ время летит вақыт бик тиз үтө

лётн//ий йэйге; ~ее кафе йэйге кафе

лётн//ый: ~ая погода осорға яраклы көн; ~ое поле осоу майзаны

лето йэй; на ~ йэйгә; прошлым <этим, будущим> ~м үткән <элеге, киләсәк> йэйзә; ~м нареч. йэйен, йэйгеһен

летуч//ий: ~ая мышь ярганат

лётчик осоусы, лётчик; ~космонавт лётчик-космонавт

лечёбн//ица дауалау учреждениеһы; глазная ~ күз ауырыузырын дауалау учреждениеһы; ~ый: ~ая гимнастика дауалау гимнастикаһы

леч//ение дауалау; ~ить несов. дауалау; ~иться дауалануы

лечь [лягу, ляжет; лёг, легла] сов. ятыу; ~ спать йокларға ятыу; ~ отдохнуть ял итергә ятыу; вам надо ~ в больницу һезгә больницаға ятырға кәрәк

лжец алдаксы

ли 1. частица -мы/-ме, -мо/-мө икән; возможно ли? мөмкинме икән? знает ли он об этом? ул был хакта беләме икән? 2. союз -мы/-ме, -мо/-мө; рано ли, поздно ли иртәме, һуңмы

либо союз йәки, йә; ~ сегодня, ~ завтра, йә бөгөн, йә иртәгә

либретто ср. нескл. либретто

ливень м койма яуын

лига спорт. лига; высшая ~ [в футболе] [футболда һ. б.] югары лига

лизать несов. ялау

ликвид//ация бөтөрөү; ябыу; ~ировать сов. и несов. юкка сыгарыу, бөтөрөү

лилия ләлә

лиловый алһыу күк

лимон лимон; ~ад лимонад

линейка линейка

линза линза

линия 1) мат. һызык; прямая ~ тура һызык; 2) (черта, определяющая что-л.) һызык, юл; ~ ворот спорт. капка һызыгы; 3) транспортная магистраль юл; кольцевая ~ метро метроның түңәрәк юлы; воздушная ~ һауа юлы; судоходная ~ суднолар йөзөү юлы

линять несов. уңыу; йөн койоу, төләү (о животных, птицах) кау һалыу (о змеях)

лѣп//а йүкә; ~овый: ~овая аллея йүкә аллеяһы; ~мед йүкә балы

лѣр//ика лирика; ~ический лирик; ~ическая поэзия лирик поэзия

лис//а төлкө, ~йца инә төлкө; чёрно-бурая ~ кара төлкө

лист 1) (дерева) япрак; 2) (книги; бумажный) бит, табак; ~ почтовой бумаги почта кагызы, бите; печатный ~ полигр. баҫма табак; ~ва собир. япрактар

лѣственн//ица карагас; ~ый япраклы; ~ лес япрак-лы урман

листо//вка листовка; ~к бит; ~ бумага кагыз бите; ~ календаря календарь бите

листопад япрак койолоу

литерат//ор эзәбиәтсе; ~ура эзәбиәт; художественная ~ магур эзәбиәт; советская ~ совет эзәбиәте; мировая ~ донъя эзәбиәте; ~ по химии химия буйынса эзәбиәт; ~урный эзәби; ~ журнал эзәби журнал; ~уровѣ-дение эзәбиәт белеме

литов//ец, ~ка литва, литва катын-кызы; ~ский литва...ы(е); ~ язык литва теле

литр литр; ~ молока бер литр һөт

лить несов. 1. (что-л.) койоу, һалыу; түгеү; 2) дождь льёт [как из ведра] ямгыр [бизрәләп] коя; 3) тех. койоу; ~ся түгеләү, агыу

лифт лифт; грузовой ~ йөк лифты; подняться на ~е [на трѣтий] этаж [өсөнсө катка] лифтта күтәреләү; ~ёр лифтёр

лихорад//ка тапма, бизгәк; ~очный бизгәк ...ы(е); ярһулы

лиц//б 1. йөз, бит; 1. красивое ~ матур йөз; 2. (человек, персона) кеше; билет на два ~а ике кешегә билет ♦ от ~а кого-л. исеменән; ~ом к ~у йөзгә-йөз; эта шляпа Вам к ~у был эшләпә һезгә килешә; к ~у кому-л. (что-л. делать, как-л. поступать) килешмәй; знать в ~ күреп беләү

лѣчн//ость шәхес; выдающаяся ~ бөйөк шәхес; ~ый шәхси; у меня к Вам ~ая просьба миңең һезгә шәхси үте-несем бар; это моё ~ое мнение был миңең шәхси фекерем; соревнование на ~ое первенство шәхси беренселеккә ярыш; явиться ~ о (нареч.) үзең киләү

лишайник мүк

лиш//ать(ся) несов. см. лишѣть(ся); ~йть сов. мәхрүм итеү; ~йться мәхрүм булыу; ~ доверия ышаныстан мәхрүм булыу

лѣшн//ий 1) (ненужный) кәрәкһез; (избыточный) ар-

тыгк; ~ вес артыгк ауырлык; 2) (дополнительный) артыгы менэн; два рубля с ~им артыгы менэн ике һум

лишь 1. частица бары, тик, ғына/генә; ~сейчас хәзер генә; ~бы тик генә; 2. союз тик, ғына/-генә, -ғас/-гәс тә; ~ только он придёт, ... ул килгәс тә ...

лоб маңлай

ловить *несов.* тотоу, аулау; ~ рыбу балык тотоу (*ср. тж. с гл. поймать*)

ловкий 1) сос, тағыллы 2) оҫта

ловля тотоу; рыбная ~ балык тотоу

лог//ика 1) (наука) логика; 2) (логичность) логика; ~ический логик; ~ичный логикаға нигезләнғән; эзмә-эзлекле

лод//ка кәмә; спасательная ~ (батканда) коткарыу кәмәһе; кататься на ~ке кәмәлә йөрөү; ~очный: ~очная пристань <станция> кәмә пристане <станцияһы>

ложиться *несов. см. лечь*

ложка калак; столовая ~ аш калағы; чайная ~ бал-галак

ложный ялған

ложь ж ялған, алдык

локон толлом

лок//оть м терһәк; согнуть руки в ~те кулды терһәк-тән бөгөү

ломать *несов.* һындырыу; ~ся һыныу

лом//ить *несов. безл.* һызлау, ауыртыу; у меня руку ломит минең кулым һызлай; ~ота һызлануы

ломоть м һынык; ~ хлеба икмәк һынығы

ломтик телем; ~ лимона <сыра> лимон <сыр> телеме

лопата көрәк

лопатк//а *анат.* калак һөйәге; положить на [обе] ~и спорт. и перен. аркаһына әйләндереп һалыу, еңеү

лоп//аться *несов.*, ~нуть *сов. (однокр.)* ярылыу, шартлау

лосось м һәмбаш

лось м мышы

лотер//ейный: ~ билет лотерея билеты; ~ея лотерея; денежно-вещевая ~ акса-әйбер лотереяһы; выиграть что-л. в ~ею лотерея буйынса отоу

лохматый йөнтәс, ялбыр

лохмотья *мн.* алам-һалам, тузған кейем

лоцман лоцман; ~ский: ~ катер лоцман катеры

лошадь ж ат; скаковая <беговая> ~ сабын <бәйге> аты

луг болон, туғай

лужа күлөүек
 лужайка аклан
 лук I хуган; зелёный <рѣпчатый> ~ йәшел <башлы> хуган
 лук II йәйә; стрелять из ~а йәйәнән атыу
 луковица 1) (головка лука) хуган башы; 2) бот. хуган баш
 луи//а ай; при ~ е ай яктыһында
 луни//ый ай ...ы(е) айлы; ~ свет ай яктыһы; ~ая ночь айлы төн
 лупа лупа
 луч нур
 лучш//е 1. сравн. ст. (от хороший) якшыраҡ; (от хорошо) якшыраҡ, һәйбәтерәк; сегодня погода ~, чем вчера бөгөн көн кисәгенән якшыраҡ; отсюда ~ видно бынан якшыраҡ күренә; 2. в знач. сказ. якшыраҡ; ему теперь <стало> ~ уға хәзер якшыраҡ <булып китте>; 3. частица ла/лә инде, булмаһа; пойдём ~ в кино булмаһа, киноға барайыҡ; ~ий 1) сравн. ст. (от хороший) якшыраҡ; за неимением ~его якшырағы булмау сәбәпле; 2) превосх. ст. (от хороший) иң якшы; это [самое] ~е выступление был уның иң якшы сығышы
 лыж//и мн. (ед. лыжа) саңғы; ходить на ~ах саңғыла йөрөү

М

мавзолёй мавзолей, кәшәнә
 магазин магазин: универсальный ~ универсаль магазин
 магистраль ж магистраль; железнодорожная ~ тимер юл магистрале; водная ~ һыу магистрале; ~ный: ~ная линия ж.-д. магистраль юл
 магнит магнит; ~ный магнит; ~ое поле магнит майфаны
 магнитофон магнитофон; ~ный; ~ная лента магнит таҫмаһы; ~ная запись магнит язмаһы
 мазать несов. һөртөү, ягыу; мажьте хлеб маслом ик мөккә май ягығыз
 мазь ж мазь; май
 май май; Первое мая Беренсе май
 майка майка
 майонез майонез
 майор майор
 майск//ий май...ы(е); ~ие праздники май байрамдары ◆ ~ жук май куңызы

мак мэк
макет макет
макулатура макулатура, иске-оҥко кағыз
малахит малахит
малёйш//ий эз генә, сак жына; ни ~его сомнения сак
 'кына ла икеләнеүһез
маленьк//ий бөләкәй, бөләкәс; ~ие дети бөләкәй ба-
 лалар
малін//а журай еләге; ~овый 1) журай еләге ...ы(е);
 2) (*о цвете*) ал кызыл
мало нареч. эз, аз; **слишком** ~ бик эз ♦ ~ ли что
 нимә генә
мало//калиберный бөләкәй калибрлы; ~кровие аз
 канлылык; ~литражный; ~автомобиль бөләкәй лит-
 ражлы автомобиль; ~населённый аз халыклы; ~-помалу
 аз-азлап, эз-мәз; ~численный аз һанлы
мал//ый 1) бөләкәй, токор; 2) *кратк. ф. (кому-л.)* кы-
 сык, тар; **туфли** мне ~ы туфли минә тар
мальчик малай
малярия бизгәк, тапма
мама әсәй
мандарин мандарин
манёр//а 1) манера, рәүеш; ~ исполнения башкарыу
 рәүешә; 2) *мн.* ~ы кыланыштар; **плохие** <хорошие>
 ~ы насар <якшы> кыланыштар
манжёт//ы *мн.* (ед. ~а) беләзек, ең осо
маникюр маникюр; **дёлать** ~ маникюр эшләү; ~ша
 маникюрша
манить *несов.* ымлап сакырыу; үзенә тартыу
манифэст манифест
манн//ый: ~ая каша манный буткаһы
манс//и *м* и *ж, тж. мн. нескл.* манси; ~иец манси;
 ~ийка манси катын-кызы; ~ийский манси...ы(е) ~ язык
 манси теле
мар//и *м* и *ж, тж. мн. нескл.* мари; ~иец мари; ~ийка
 мари катын-кызы; ~ийский мари...ы(е) ~ язык мари теле
маринбавнн//ый маринадланган; ~ые грибы мари-
 надланган бәшмәк
марка 1) (*почтовая*) марка; 2) (*фабричная, заводская,*
фирменная) келәймә, тамга; 3) (*автомобиля, мотоцикла*)
 марка; 4) (*денежная единица*) марка
марксизм марксизм; ~-ленинизм марксизм-ленинизм
марксист марксист; ~ский марксистик; ~ско-ленин-
 ский... марксистик-ленинсы
марля марля
март март

марш *м муз.* марш

маршал маршал

маршрут маршрут; ~ **автобуса** автобус маршруты;
туристический ~ туристик маршрут; ~**ный**: ~ное
такси маршрутлы такси

маска битлек; ~ для подводного плавания һыу ас-
тында йөзөү өсөн битлек

маскарад маскарад; ~**ный**: ~ костюм маскарад кос-
тюмы

маслина зәйтүн ағасы

масл//о 1) май; сливочное ~ ак май; **технические**
масла техник майзар; **машинное** ~ машина майы; 2) *иск.*
май буяуы; **писать** ~ом май буяуы менән төшөрөү ♦ как
по ~у майлаган кеүек; ~**яный**: ~яная краска майза
изелгән буяу

масс//а 1) масса; бумажная ~ жағыз массаһы;
2) (*множество*) бик күп; ~ народу бик күп халык; 3) *мн.*
~ы халык, масса; **трудящиеся** ~ы хезмәтсәндәр масса-
лары

массаж массаж; **прибор** для ~а массаж өсөн прибор;
делать ~массаж яһау; ~**ист**, ~**истка** массажсы

мастер 1) (*художник, артист и т. п.*) оҫта, мастер;
2) (*должность*) мастер; ~ **цеха** цех мастераы; ~ **спорта**
спорт мастераы; **часовой** ~ сәғәт оҫтаһы; **дамский** ~ ка-
тын-кыҙ мастераы ♦ ~ своего дела үз эшенең оҫтаһы;
~ на все руки алтын куллы

мастерская мастерской, оҫтахана; ~по ремонту обуви
аяк-кейеме ремонтлау мастерскойы; **часовая** ~ сәғәт мас-
терскойы; ~ **скульптора** скульпторзың оҫтаханаһы

мастерство осталык; **высокое профессиональное** ~ юға-
ры профессиональ осталык

масштаб масштаб

мат I шахм. мат

мат II спорт. (*ковёр*) балаҫ

математ//ик математик; ~**ика** математика; ~**ический**
математик

материал 1) материал; ~ы *мн.* материалдар; **строитель-**
ные ~ы төзөлөш материалдары; 2) (*ткань*) материал, ту-
кыма; 3) *перен. (источник, сведения)* материал; ~ы
съезда съезд материалдары

материалӣ//зм материализм; **диалектический** ~ диа-
лектик материализм; ~ст материалист; ~**стический** ма-
териалистик

материальн//ый матди; ~ая культура матди культура
материк материк

матери́н//ский эсэ; ~ство эсэлек; охр^ана ~ства эсэ-
лекте һаклау
матери́я 1) филос. материя; 2) разг. (ткань) тукыма
матра//с ~ц матраc
матрос матрос
матч матч
мать ж [мн. матери] эсэ
мах//ать несов. болгау; ~нуть сов. (однокр.) һелтәү
◆ ~нуть рукой на что-л. кул һелтәү
мачеха үгәй эсэ
мачта мачта
машин//а 1) машина; 2) (автомобиль) машина; ех^ать
на ~е машинала барыу; ех^ать в ~е машина эсендә барыу
машинист машинист
машинистка машинистка
машинк//а 1) машинка; 2) разг. машинка; пи́шущая ~
языу машинкаһы; печат^ать на ~е машинкала басыу;
3) разг.: швейнз^я ~ теген машинаһы; простроч^ить на ~е
машинала тегеп сыгыу
машинописный: ~ текст машинкала басылған текст
машиностро//ение машиналар төзөү; ~ительный:
~ завод машиналар төзөү заводы
маяк маяк; плавучий ~ йөзөп йөрөүсе маяк
маятник маятник, тел
мгновение бик кыска вакыт ◆ в ~ ока күз асып йом-
гансы
мебель ж мебель; ~ный мебель...ы(е); ~ магазин ме-
бель магазины
мёд бал
медаль ж мизал; памятная ~ истәлекле мизал; золо-
тая <серебряная, бронзовая> ~ алтын <комөш, бронза>
мизал
медв^е//дица инә айыу ◆ Большая Медведица Етегән
йондоз; Малая Медведица Бөлөкәй Етегән; ~дь м айыу;
белый ~ ак айыу; ~жий: ~жъя шкура айыу тиреһе;
~жонок айыу балаһы
медикаменты мн. дарыузар
медицин//а медицина; ~ский медицина ...ы(е); ~ ин-
ститут медицина институты; ~ское обслуживание медици-
на хезмәте; ~ское свидетельство медицина таныклығы;
~ская сестра см. медсестра
мédленн//ый экрен; яй; говорите ~ее экренерәк һөй-
ләгез
мédлить несов. яйлау, оҙаклау; ашыкмау
медный бакыр, ез

мед//осмотр медосмотр; ~ пункт медицина пункты;
~сестра медицина сестраһы

медь ж бакыр, ез

между *предлог*+Т 1) (о месте) араһында; ~ домами йорттар араһында; ~ небом и землёй ер менән күк араһында; 2) (о времени) араһында; ~ двумя и тремя часами сәғәт ике менән ос араһында; 3) (о взаимоотношениях) үз-ара; договориться ~ собой үз-ара килешеү; 4) (при сравнении) араһында; ~ ними большая разница улар араһында зур айырма ◆ ~ нами говоря үз-ара ғына әйткәндә; ~ прочим былай ғына, һүз араһында; ~ тем шул арала

между//городний кала-ара; ~ телефон кала-ара телефон; ~народный халык-ара; ~народное сотрудничество халык-ара хезмәттәшлек

межконтинентальн//ый: ~ая ракета континент-ара ракета

мел акбур

мелкий 1) (некрупный) вак; (измельченный) вак; ~ая рыба вак балык; ~песок вак том; 2) (по положению) вак; ~ая буржуазия вак буржуазия; ~предприниматель вак предприниматель; 3) (неглубокий) һай; ~ река һай йылға

мелкобуржуазный вак буржуаз

мелкокалиберн//ый: ~ая винтовка бәләкәй калибрлы винтовка

мелоди//я моң

мел//ок акбур киҫәге; цветные ~ки төслә акбур киҫәктәре

мелочь ж 1) (мелкие предметы) вак-төйәк; 2) (мелкие деньги) вак акса; у меня нет ~и миңәк вак аксам юк; 3) (пустяк) буш нәмә

мель ж һай; сесть на ~ һайға ултырыу

мельница тирмән; ветряная ~ ел тирмәне

мемориа//л мемориал; ~льный мемориаль; ~льная доска мемориаль такта

мемуары мн. мемуарҙар

мёнее нареч. эзерәк, кәмерәк; не ~ двух часов <человёк> ике сәғәттән <кешенән> кәм түгел

меньш//е сравн. ст. (от малый и маленький) бәләкәйерәк; (от мало) эзерәк; этот зал ~ был зал бәләкәйерәк; здесь народу ~ бында кеше эзерәк; ~ий 1) сравн. ст. (от малый и маленький) бәләкәйерәк, кесерәк; 2) превосх. от маленький бик бәләкәй ◆ по ~ей мере иң кәмендә, кәм тигәндә; самое ~ее иң аз тигәндә

меньшинств//о азсылык; остаться в ~е азсылыкта калыу ◆ национальные меньшинства азсылык милләттәр

меню *ср. нескл.* меню; **дайте мне** ~ мнңа меню бирегеҗ
меня *Р* и *В* от я минең, мене

меня//ть *несов.* 1) (*сменять*) алмаштырыу; 2) (*обмени-
вать*) алыштырыу; ~ **деньги** акса алыштырыу; 3) (*изме-
нять*) үзгәртеу; **это** ~ет дело был эште үзгәртә; ~**ться**
1) (*с кем-л., чем-л.*) алмашыу, алышыу; ~ **местами** урын-
дар менән алмашыу; 2) (*изменяться*) үзгәреу; **погода**
<вѣтер> ~ется кән торошо <ел> үзгәрә

мер//а 1) (*единица измерения*) үлсәү, үлсәм; ~ы **дли-
ны** озонлок үлсәме; 2) (*степень*) күләм, дәрәжә; **в какой-то**
~е ниндәйзер дәрәжәлә; 3) (*действие*) сара; **принять** ~ы
сара күреу ♦ **по** ~е возможности момкин тиклем; **в** ~у
етерлек, кәрәгенсә

мерзлота: вечная ~ мәңге туңлык

мёрзнуть өшоу, туңу

мерить *несов.* 1) *см.* измерить; 2) *см.* измерить; ~ся:
~ **силами** көс һынашыу

мерк//а үлсәү; **снимать** ~и (*с кого-л.*) үлсәү алыу;
но ~е үлсәү буйынса

мероприятие сара

мёртв//ый үле, үлгән ♦ ~ая **тишина** кәбер тынлығы

мерцать *несов.* емелдәу

местами *нареч.* урыны менән, унда-бында

местность 1) (*край, район*) ер, төбәк; **сельская** ~ ауыл
ере; 2) (*пространство*) урын; **открытая** ~ асыж урын; **пере-
сечённая** ~ сокор-сакырлы ер

мѣстн//ый урындагы; ~ **житель** урында йәшәүсе;
~ое **время** урындагы вакыт

мѣст//о 1) урын; **положи на** ~ урынына һал; ~ **встречи**
осрашы урыны; 2) (*в транспорте; в театре и т. п.*) урын;
верхнее <нижнее> ~ (*в вагоне*) (*вагонда*) өскө <аҫкы>
урын; ~а **для сидения** ултыра торган урын; **свободное** ~
буш урын; 3) (*в соревновании и т. п.*) урын; **выйти на**
первое ~ беренсе урынга сыгыу; **занять первое** ~ беренсе
урынды алыу; 4) (*пространство*) урын; **нет** ~а урын юк;
здесь много ~а бында урын күп; 5) (*местность — чаще*
мн.) урындар, ерзәр, **красивое** ~ матур урын; **красивые**
~а матур урындар; **в этих** ~ах я ещә не бывал был урын-
дарза мин булманым әле; 6) (*должность*) эш урыны, урын;
7) (*в производстве*) урын; 8) (*багаж*) урын; **количество**
мест [багажа] [багаждың] урын һаны ♦ **больное** ~ ауырт-
кан урын; **это его слабее** ~ был уның йомшак урыны; **как**
бы вы **постушили на моём** ~е?.. һез минең урында ни эш-
ләр инегез?

местожительство йәшәгән урын

местоименне алмаш

место//нахождение торган ер; ~положение урынлаш-
кан ер; ~пребывание булган ер; ~рождение геол. сыга
торган урын; яткылык

месть ж үс

месяц 1) ай; ~ тому назад ай элек; в начале <в конце>
~а ай башында <азагында>; раз в ~ айына бер; 2) (лу-
на) ай; молодой ~ яңы ай

месячн//ик айлык; ~ дружбы дуслык айлыгы; ~ый
айлык ...ы(е); ~ заработок айлык эш хакы; в ~ срок
ай эсендө

металл металл; ~йческий металл ...ы(е) ~олөм тимер-
томор

мета//ние спорт. ыргытыу, сөйөү; ~ копья <молота,
диска> һөңгө <балга, диск> ыргытыу; ~тель, ~тель-
ница ыргытыусы; ~ть несов. ыргытыу, сөйөү

метель ж өйөрмө, буран

метеоро//логический метеорологик; ~логические усло-
вия метеорологик шарттар; ~логия метеорология

метка билдә, тамга

меткий мэргән

метнуть сов. см. метать

мет//од ысул, метод; ~одика методика; ~одист мето-
дист

метр метр; квадратный ~ квадрат метр

метрика метрика

метро ср. нескл. метро; ехать на ~ метрола барыу;
станция ~ метро станцияһы; ~политён см. метро

мех йәнлек тиреһе; на ~у йәнлек тиреһе куйылган;
~а мн. йәнлек тиреләре

механиза//тор механизатор; ~ция механизация

механизм механизм

механ//ик механик; ~ика механика; ~йческий ме-
ханик; ~йческие игрушки механик уйынсыктар; делать
что-л. ~йчески (нареч.) механик рәүештә эшләү

меховой йәнлек тиреһенән тегелгән; ~ воротник йән-
лек тиреһенән тегелгән яга; ~ магазин йәнлек тиреләре
магазины

меч кылыс

мечеть ж мәсет

мечт//а хыял; ~ать несов. хыялланыу, хыялга бире-
леү

меша//ть I несов. (кому-л.) камасаулау; вам это не
~ет? был һезгә камасауламаймы?; что вам ~ет ноёхать
туда? һезгә унда китергә нимә камасаулай?

мешать II несов. (что-л.) см. размешивать

мешок ток; ~ с мукой онло ток

миг//**ать** *несов.*, ~**нуть** *сов. (однокр.)* 1) (*глазами*) күззе асып йомоу, күз кысыу; 2) (*об огнях и т. п.*) емелдәү, йымылдау

мигом *нареч.* бик тиз, күз асып йомгансы

мизинец сәтәкәй, бәпес бармак

микрофон микрофон, **говорить** в ~ микрофонга һөйләү; **выступать** перед ~ом микрофон алдында сыгыш яһау

милищэйск//**ий**: ~**ая** машина милиция машинаһы

милиционер милиционер

милици//**я** милиция; **отделение** ~и милиция бүлеге; **обратиться** в ~ю милицияға мөрәжәғәт итеү; **вызвать** ~ю милицияға сақырыу

миллиард миллиард; ~**ер** миллиардер

миллиметр миллиметр

миллион миллион; ~**ёр** миллионер

милост//**ь** ж мәрхәмәт, шәфкәт ♦ ~и просим рәхим итә күрегеһ!

мил//**ый** 1. яғымлы, һойкөмло; 2. → *сущ. м.*, ~**ая** ж йән һөйгән

мимо 1. *нареч.* эргәһенән, туктамай; **пройти** ~ эргәһенән үтеү; 2. *предлог + Р* яза; **стрелять** ~ цели сәптән яза атыу; ~ *ходом нареч.* юл ыңғай; **заб́хать** <зайт́> ~ юл ыңғай инеү

минарет манара

миндаль м миндаль

минера//**л** минерал; ~**логический**: ~ музей минералогик музей; ~**логия** минералогия; ~**льный**; ~ **источник** минераль сығанак; ~**льная вода** минераль һыу

минималн//**ый** минималь, иң аз; ~**ое количество** минималь һан

минимум 1. м минимум; 2. *нареч.* кәм тигәндә, иң кәмендә

министёрство министерство; ~ **торговли** сауза министрствоһы; ~ **культуры** культура министрствоһы

минова//**ть** *сов.* 1) (*пройти, проехать мимо чего-л., через что-л.*) урап үтеү, теймәй китеү; ~ **деревню** ауылга теймәй китеү; 2) (*о времени и т. п. — пройти*) үтеү, үтеп китеү; **лето** ~**ло** йәй үтеп китте; **опасность** ~**ла** куркыныс үтеп китте

миуувш//**ий** үткән; в ~**ем** году үткән йылда

минус минус 1) *мат.* минус; 2) *перен.* етешһезлек, кәм-селек; 3) *нескл.* һалкынлык; ~ **семь** градусов ете градус һалтын

минут//**а** минут; без двадцати минут **шесть** егерме минуттан алты; **десять** минут **первого** беренсе ун минут;

одну ~у! бер минуттан!; в ~у бер минут эсендә; ~ный минутлык; ~ная стрелка минутлык стрелка

ми́ну//ть сов. 1. см. миновать 2. 2) (о возрасте) тулыу, үтеп китеү; мне ~ло сорок миңә кырк тулды

мир I донъя, гәләм; объездить весь ~ бар донъяны әйләненп сығыу; ~ социализма социализм донъяһы; капиталистический ~ капитализм донъяһы; в ~е науки фән донъяһында; животный ~ хайуандар донъяһы; растительный ~ үсемлектәр донъяһы

мир II 1) (отсутствие войны) тыныслык; Программа ~а тыныслык программаһы; 2) (прекращение войны) солох; заключить ~ солох төзәү

мирить несов. см. помирить; ~ся 1) (с кем-л.) ярашыу; 2) (с чем-л.) килешеү, ризалашыу; с этим нельзя ~ бының менән килешергә ярамай

мирный тыныслык; ~ договор тыныслык договоры

мировоззрение донъяға караш

миров//ой донъя; ~ая война донъя һуғышы; ~ая культура донъя культураһы

миролюбив//ый тыныслык һөйөүсе; ~ые народы тыныслык һөйөүсе халыктар; ~ая политика тыныслык һөйөүсе политика

миска сеүәтә

митинг митинг; ~ протеста протест митингыһы

миф миф

мифология мифология

мишень ж сәп

младенец бала; грудной ~ имсәк бала

младший 1) сравн. ст. кесерәк; превосход. ст. иң кесе; ~ брат кесе агай; 2) (по должности, по положению) кесе; ~ научный сотрудник кесе гилми хезмәткәр; ~ сержант кесе сержант

Млечный: ~ путь Кош юлы

мне Д и П от я миңә, миңә хакта

мнени//е фекер, уй; по моему ~ю миңә уйымса

мног//ие прил. и сущ. мн. күптәр; ~ из нас беззең күптәрәбез; во ~их местах күп урындарҙа; по мнению ~их күптәрзең фекере буйынса

много нареч. күп; ~ народу халык күп; ~ времени вақыт күп; во ~ раз лучше күп тапкырға якшы; он ~ читает ул күп укый

многодётн//ый күп балалы, ишле; ~ая семья күп балалы гаилә

много//е с күп, күп нәмәләр; ещё ~ надо сделать күпте эшләйһе бар әле; о ~м надо поговорить күп нәмә тураһында һөйләшергә кәрәк

много//кратный кат-кат, күп тапкыр; ~ чемпион мира күп тапкыр донъя чемпионы; ~лётный күп йыллык; ~национальный күп миллэтле; ~национальное государство күп миллэтле дәүләт; ~образный күп төрлө, төрлө-төрлө; ~сторонний күп яклы; ~томный күп томлы; ~уважаемый хөрмәтле; ~численный бик күп, күп һанлы; ~этажный күп катлы

множественн//ый: ~ое число *грам.* күплек һан
множество бик күп, күплек

мною, мною *T от я* миңең тарафтан

могила кәбер; братская ~ туғандар кәбере

могучий кеүәтле, көзрәтле

могуществ//енный кеүәтле, бик көслө; ~во зур көс, кеүәт

мод//а мода; журнал мод модалар журналы; по последней ~е һуңгы мода буйынса; быть в ~е модала булыу; войти в ~у модаға инеү; выйти из ~ы моданан сығыу

модé//ль *ж* модель; [последняя] ~ автомобиля автомобилдең [һуңгы] моделие ◆ дом ~лей моделдәр йорто

модный модалы

может [быть] *см.* мочь

можно в *знач. сказ.* мөмкин, ярай; ~ войти <взять?> инергә <алырға> мөмкинме?; здесь ~ курить? бында тартырға яраймы? если ~ эгәр мөмкин булһа ◆ как ~ скорее <ббльше и т. п.> мөмкин тиклем тизерәк <күберәк> һ. б.

мозг мейе; спинной ~ арка мейеһе; ~й *перен.* (*ум, сообразительность*) ақыл, ақыл һәләте

мозоль *ж* һөйәл; натереть ~ һөйәл сығарыу

мой 1. [моя, моё, мой] *притяж. мест. миңең*; ~ брат миңең ағай; моя сестра миңең апай; где моё пальто? миңең пальтом кайза? это мой вещи был миңең нәмәләрем; 2.—*сущ.* 1) моё *ср.* минеке; 2) мой *мн.* минекеләр; мой скоро придут минекеләр оҙаҡламай килер

мок//нуть *несов.* еүешләнеү, һыулану; ~ под дождём ямғырза һыулану; ~рый еүеш, һыулы

молдаван//ин молдаван; ~ка молдаван катын-кызы

молдавский молдаван; ~ язык молдаван теле

молниеносный йәшен тизлегендәге

молния 1) йәшен; ~ сверкает йәшен балкый; 2) (*зас-тёжка*) молния ◆ телеграмма~ телеграмма-молния

молодó//жный йәштәр ...ы(е); ~жная организация йәштәр ойошмаһы; ~жь *ж* йәштәр; рабочая ~ эшсе йәштәр; студенческая ~ студент йәштәр

молодёжьны *мн.* йәш кейәү менән кәләш

молод//бй йәш; ~ человек йәш кеше; ~ая женщина

жәш катын; ~ **специалист** йәш бөлгес; **он моложе** (*сравн. ст.*) **меня** ул минән йәшерәк
мблост//**ь** йәшлек; **в ~и** йәш сакта, йәшлектә
моложавый йәш сырайлы
молоко һөт
молот зур сүкеш
молоток сүкеш
молотый: ~ **кофе** төйөлгән кофе
молоть *несов.* тартыу; ~ **кофе** кофе тартыу
молочн//**ик** һөт һауыты; ~**ый** һөт ...ы(е); ~**ые** **продукты** һөт азыктары (*тж.*→*сущ.* ~**ое**) һөт азыгы, ак;
~**ая ж** һөт азыгы
молч//**а** *нареч.* өндәшмәй, тын ғына; ~**аливый** өндәшмәс;
~**ание** өндәшмәү, һөйләшмәү; ~**ать** *несов.* өндәшмәү,
һүз әйтмәү
моль ж көйә
момент момент, мәл; **в один ~** бер мәлдә; **настоящий**
~ **ошо** мәлдә; **в этот самый ~** тап ошо мәлдә; ~**ально** *нареч.*
шунда ук; ~**альный** бик тиз эшләнгән; ~ **снимок**
бик тиз эшләнгән һүрәт
монго//**л** монгол, ~**лка** монгол катын-кызы; ~**льский**
монгол ...ы; ~ **язык** монгол теле
монета тәңкә; **старинная ~** иҫке тәңкә
монтер монтер
монтировать *несов.* монтажлау, короу
монумент монумент; ~**альный** монументаль; ~**альная**
скульптура монументаль скульптура
мопед мопед
мораль ж әхләк, мораль; ~**ный** әхләки, мораль
морг морг
морг//**ать** *несов.:* ~ **глазами** күз кысыу; ~**нуть** *сов.*
(*однокр.*) күз кысып куйу
морда 1) (*животного*) морон, томшок; 2) *груб.* йәмһез
сырай, томшок
морд//**ва** *собир.* мордва; ~**вин**, ~**овец** мордвин, ~**винка**,
~**овка** мордва катын-кызы; ~**овский** мордва ...ы(е);
~ **язык** мордва теле
море диңгез; **ехать ~м** (*или но морю, по морю*) диңгез-
зә (диңгез буйлап) барыу; **выйти в ~** диңгезгә сыгыу;
отдыхать на ~ диңгеззә ял итеу
морж морж
морковь ж кишер
морожен//**ое** туңдырма; **сливочное ~** каймаклы туң-
дырма; ~**ый** туң; ~**ая рыба** туң балык
мороз һыуык, һалкын; **в ~** һалкында; ~**ный** һалкын,
һыуык; ~ **день** һыуык көн

мороси//ть *несов.* һибэләү, быскаклау; ~т дождь ям-гыр һибэләй

морск//ой диңгез ..ы(е) ~ транспорт диңгез транспор-ты; ~ая поездка диңгеззә йөрөү; ~ порт диңгез порты

◆ ~ая болезнь диңгез ауырыуы

морщина йыйырсык

моряк моряк

мост күпер; железнодорожный ~ тимер юл күпере; ~ик: капитанский ~ капитан күперсеге

мостки *мн.* басмалар

мостовая мостовой (*таш түшәлгән урам*)

мотив 1) көй; 2) *перен.* дәлил, сәбәп; ~ировать *сов.* и *несов.* дәлилләү, нигезләү; ~ировка мотивировка, дәлил-ләү

мотогонки *мн.* мотоузыш

мотор мотор; ~ный: ~ная лодка моторлы кәмә

мото//роллер мотороллер; ~спорт мотоспорт

мотоцикл мотоцикл; ~ист, ~истка мотоциклсы

мох мүк

моча бәуел; ~евой: ~пузырь бәуел кыуығы

мочалка йыугыс

мочить *несов.* сылату, еүешләү

мочь *несов.* [могу, можешь, могут, мог, могла] ...а алыу;

вы можете подождать? һез көтә алырһығызмы? ◆ может быть *вводн.* бәлки, ихтимал; не может быть! мөмкин тү-гел! булмаһ!

мошка серәкәй; ~ра *собир.* себен-серәкәй

мощён//ый: ~ая дорога таш түшәлгән юл

мощи//ость 1) (*сила, могущество*) көс, кеүәтлелек;

2) *физ., тех.* кеүәт; ~мотора <электростайции> <моторзың, электростанцияның> көсө ◆ на полную ~ бар көсәнә; ~ый көслә, кеүәтлә

мощь *ж (сила)* көс; *воен.* кеүәт; *экономическая* ~ государства дәүләттең экономик кеүәте

мрак караңғылык; во ~е [ночи] [төн] караңғылығын-да

мрамор мәрмәр; ~ный мәрмәр ..ы(е)

мрачный караңғы, күңелһез

мудр//ец ақыл эйәһе, ақһақал; ~ость ақыллылык;

~ый ақыллы

муж ир

мужест//венный батыр, кыйыу, тәүәккәл; ~во батыр-лык, кыйыулык, тәүәккәллек; проявить ~ кыйыулык күрһәтеү

мужской ир ...ы; ~голос ир тауышы; ~зал [парик-

махерской] [парикмахерскийзагы] ирзэр залы ◆ ~ род
грам. мужской род

мужчина *м* ир, ир кеше

музей музей

музык//а музыка; народная ~ халык музыкаһы;
~альный музыкаль; ~альная школа музыка мәктәбе;
~инструмент музыка коралы; магазин ~альных инстру-
ментов музыка коралдары магазины; ~служ музыка
ишетеү хәләте; ~ант музыкант

мука ыза, яфа

мука он

мультиплик//ационный: ~ фильм *см.* мультфильм;
~ация мультипликация

мультфильм мультфильм

мундир мундир

мундштук мөштөк

муравей кырмыска; ~ник кырмыска иләүе

мускулы *мн.* (*ед.* мускул) мускулдар

мусор кый-кыпыр, сүп-сар; ~ный; ~ящик сүп-сар
йәшниге; ~провод сүп-сар үткәргес

мусульман//ин мосолман; ~ка мосолман катын-кы-
зы; ~ский мосолман ...ы(е); ~ство мосолманлык

мутный болғансыгк

муха себен

мучени//е яфа, ыза, этлек; причинять ~я яфа кил-
тереү, ызалау

мучительный яфалы, ызалы

мучи//ть *несов.* 1) яфалау, ызалау, этләү; 2) (*беспо-
койть*) йөзәтеү; меня ~т жажда мене һыуһау йөзәтә;
~ться яфалану, ызалану, этләнеү

мушка *воен.* (*ружья*) мушка

мчатся *несов.* елеү, сабыу

мы [вас, нам, нас, нами, о нас] *личн. мест.* без; мы го-
товы без әзер; он взял у нас ул беззән алды; у нас есть
беззә бар; дайте нам два билета безгә ике билет бирегез;
нам пора идти безгә китергә вакыт; к нам идут люди безгә
кешеләр килә; вы нас проводите? һез беззе озатырһығыз-
мы?; не забывайте нас беззе онотмағыз; он нами доволен
ул беззең менән кәнәгәт? пойдёмте с нами беззең менән
барайык; о нас говорят, что... беззең хакта... тип һөйләйзәр

мыло һабын

мыльница һабын һауыты

мыс морон

мысль *ж* фекер; основная ~ [произведения, доклада
и т. п.] [әсәрзең, докладтың һ. б.] төп фекере; это хорошая
~ был һәйбәт фекер

мыть *несов.* йыуыу; мой рўки! кулыңды йыу!; ~ё йыуыу; ~ головы башты йыуыу; ~ся йыуыныу; ~ в бане мунсала йыуыныу

мышление уйлау, фекерләү

мышца мускул

мышь *ж* сыскан

мягк//ий йомшак, ~ое кресло йомшак кресло ♦ ~ая вода йомшак һыу; ~ человек йомшак күңелле кеше;

климат йомшак климат

мяси//бй 1. ит ...ы(е) ~ суп ит ашы; ~ магазин ит магазины; 2.→*сущ.* ~бе *ср.* итле аш; я не ем ~ого мин итле аш ашамайым

мясо ит; варёное <жареное> ~ бешкән <курган> ит; рубленое ~ туралган ит; белое ~ (*птицы*) кош ите;

~комбинат ит комбинаты

мята ботнөк

мятеж фетнә

мяти//ый бөтнөк ...ы(е) ~ые капли бөтнөк тамсылары мять *несов.* 1) (*делать мятым*) изеү, ыуалау; 2) (*разминать, толочь*) талкыу; ~ся таушалыу, изелеү; эта ткань не мнётся был тукума таушалмай

мяч туп; играть в ~ (*или с ~ом*) туп <йәки туп мән> уйнау

Н

на I предлог 1) (*о месте — где*) + II, о направлении + В -да/-дә, -та/-тә, -за/-зә, -ла/-лә, -га/-гә, -ка/-кә; на столе өстәлдә; на стол өстәлгә; на море диңгеззә; я был на стадионе <на выставке, на концерте> мин стадионда <күргәзмәлә, концертта> булдым; я иду на стадион <на выставку, на концерт> мин стадионга <күргәзмәгә, концертка> барам; на западе көнбайышта; на запад көнбайышка; поехать на юг көньякка китеү; 2) (*о средствах транспорта*) + В и II: поезд на Москву <на Ленинград> поезд Мәскәүгә <Ленинградка>; сесть на поезд поезга ултырыу; ехать на автобусе <на трамвае> автобуста <трамвайза> барыу; 3) (*о времени*) <В и II: на следующий день икенсе көндә; назначить что-л! на три часа ниже лә булһа сәғәт өскә тәғәйенләү; я приехал на неделю <на месяц> мин бер азнага <айга> килдем; на будущей <на этой> неделе киләһе <ошо> азнала; на каникулах каникулда; 4) + В: что сегодня на завтрак <на обед, на ужин>? бөгөн иртәнге <төшкө, киске> ашка

нимэ?; купить материал на костюм костюмга материал алыу; 5) + В: разделить <разрезать и т. п.> на три части эс өлөшкэ бүлөү <кыркыу һ. б.>; номер (в гостинице) на двоих (жунакханала) номер ике кешегә

на II частица, разг. мә; на, возьми мә, ал

набережная яр буйы

набивать несов. см. набить

набирать несов. см. набрать

набить сов. тултырыу; зал набит [народом] зал [халык менән] тулган; ~ся (куда-л.) тулыу

наблюдатель күзәтеүсе; воен. күзәтсе; ~ный 1) (о человеке) күзәтеүсэн; 2) ~ пункт күзәтеү пункты

наблюдать несов. 1) күзәтеү, карау; воен. күзәтеү;

2) (за кем-л., за чем-л.) күз-колак булыу, карау; ~ за порядком тәртипте карау

набок нареч. бер якка, кырын

набор 1) (куда-л.— на предприятие, в учебное заведение) набор, йыйыу; 2) (комплект) йыйылма; ~ цветных карандашей төслө кәләмдәр йыйылмаһы; 3) полигр. набор, йыйыу; ~щик полигр. йыйыусы

набрасывать(ся) несов. см. набросить(ся)

набрать сов. 1) алыу; ~учащихся [на курсы] [курска] укыусылар алыу; 2) (собрать) йыйыу; 3) полигр. йыйыу

◆ ~высоту (о самолёте) өскә күтәрелеү (самолёттар тураһында); ~ сколько-то очков спорт. күпмелер очко йыйыу; ~ номер [телефона] [телефон] номерын йыйыу; ~ся йыйылыу; набралось много народу халык күп йыйылды

набросить сов.: ~ пальто [на плечи] [яурынга] пальто һалыу; ~ся (на кого-л.; на что-л., напр. на еду, на работу) ташланыу, тононоу

навёк[и] нареч. мәңгегә

навёрно[е] вводн. сл. могайын; ~, он придет ул, могайын, килер

наверх нареч. өскә; ~у нареч. өртә

навёс ябыу

навести сов. йүнәлтеү, төшөрөү; ~ на мысль фекергә йүнәлтеү ◆ ~ справки белешмә алыу; ~ порядок тәртип урынлаштырыу; ~ мост күпер һалыу

навестить сов. инеп сығыу, хәл белеп сығыу

навечно нареч. мәңгегә

навещать несов. см. навестить

наводит несов. см. навести

наводнение һыу баһыу

наволочка мендәр тышы

навсегда нареч. бөтөнләйгә, мәңгегә; раз [и] ~ мәңгегә, табат кайтмаһлык итеп

навстречу нареч. каршы, каршыга; выйти ~ каршы сыгыу; мы пошли ему ~ без уның үтенесен кэнәгәтлән-дерзек

навык күнегегү

нагибать(ся) несов. см. нагнуть(ся)

наглый бик оятһыз, битһез

наглядн//ый анык; күргәзмә; ~ пример анык миҫал;

~ые пособия күргәзмә әсбәптәр

нагнуть сов. эйеү ♦ ~ голову башты эйеү; ~ся эйелеү

наголове нареч.: держать ~ әзер тотоу

награ//да бүләк; в ~ду бүләккә, бүләк итеп; ~дiть сов. ~ждать несов. бүләкләү? ~ждение бүләкләү; ~ орденom <медалью> орден <миҫал> менән бүләкләү

нагреватель йылыткыс; ~ный: ~ные приборы йылыткыс приборзәр

нагреть(ся) несов. см. нагреть(ся)

нагреть сов. йылытыу; ~ся йылыныу

нагр//ужать несов., ~узить сов. 1) (кого-л., что-л., чем-л.) тейәү; халыу; 2) (кого-л.) перен. йөкмәтеү; ~узка йөкләмә; эш

над [надо] предлог + T оҫтонән, өҫтөндә; лампа висит над столом лампа өҫтәл өҫтөндә әлеүле тора; повесить лампу над столом лампаны өҫтәл өҫтөнә әлеү; надо мной миңә өҫтөмдә; над уровнем моря диңгез кимәлендә ♦ сидеть над книгой китап менән эшләү

надевать, несов. см. надеть

надёжд//а ышаныс; в ~е, что (что-нибудь получится, удастся и т. п.) ...тигән ышаныс менән; без [всякой] ~ы на успех унышка [бер ниндәй] ышанышыз ♦ питать ~у ышаныс тотоу

надёжный ышаныслы

надёла//ть сов.: что ты ~л! ни эшләнәң һин!

надеть сов. (что-л. на себя или на кого-л. другого) кейеү; ~ шляпу эшләнә кейеү; ~ перчатки бирсәткә кейеү; ~ очки күзлек кейеү

надё//яться несов. ышаныу; ~юсь, что тип ышанам; я ~юсь [скоро] вас увидетъ һеззе [тиз] күреремә ышанам; тиз күрермен тип уйлайым

надлеж//ащий: ~ащим образом тейешенсә; ~ать несов.: ~йт (кому-л., что-л. делать) тейеш

надо см. над

надо см. нужно; не ~торопиться ашыгырга кәрәкмәй надобност//ь: по мере ~и кәрәк булганынса; в случае

~и кәрәк булган хәлдә

надо//едаť несов., ~есть сов. ялкытыу, йөзәтеү; это

[быстро] ~едает был [тиз] ялкыта; мне ~ело мин йөзәп бөттөм

надолго нареч. күпкә, озакка; вы ~ приехали? һез озакка килдегезме?

надпись ж язма

надув//ать несов. см. надуть; ~ной өрөп тултырылган; ~ная лодка өрөп тултырыла торган көмә; ~ная подушка өрөп тултырыла торган мөндәр

надуть сов. (что-л.) өрөп тултырыу

наедаться несов. см. наестья

наедине нареч...: остаться ~ икәүзән-икәү тороп калыу
наём яллау; работать по найму ялланып эшләү; ~ный ялланган, ялланыулы

наестья сов. ашап туйыу, туйгансы ашау

нажать сов., нажимать несов. баһыу; ~ на педаль педалгә баһыу; ~ на кого-л. басым яһау

назад нареч. 1) (в обратном направлении) артка, артка табан; пойдёмте ~ артка табан барайык; посмотрите ~ артка карағыз; 2) (о времени) элек; год [тому] ~ [быиан] бер йыл элек

назва//ние исем; ~ книги <улицы> китаптың <урамдың> исеме; ~ть сов. 1) атау, исемләү; ~ кого-л. по имени кемде лә булһа исеме менән әйтеү; 2) (перечислить; объявить) һанау; ~ участников слёта слётта катнашыусыларзы һанау; ~ цену хакын әйтеү; ~ться ..тип танытыу, исемен әйтеү

назнач//ать несов. см. назначить; ~ение билдәләү, тәғәйенләү; по ~ению тәғәйенләү буйынса; место ~ения тәғәйенләнгән эш урыны; станция ~ения тәғәйенләнгән станция

назнач//енный билдәләнгән; в ~ день билдәләнгән көндә; ~ить 1) (что-л. — определить) билдәләү; ~ день отъезда китеү көнөн билдәләү; 2) (что-л., кому-л. прописать, рекомендовать) билдәләү, куйыу; ~ лечение <лекарство> дауалау <дарыу> билдәләү

назойливый бәйләнсек, йөзәткес

называ//ть несов. см. называть; ~ться аталыу, исемләнеү; как ~ется эта улица? был урам нисек атала?; как это ~ется по-вашему? был һезҙенсә нисек атала?

наиболее нареч. иң, бигерәк тә

наизнанку нареч. тиҫкәре яғы менән; надеть <вывернуть> ~ тиҫкәре яғы менән кейеү, тиҫкәреһенә әйләндереү

наизусть нареч. яттан, ятка

наилучший иң якшы

наименование исем, атама

найти *сов.* табыу; я не нашёл мин тапманым; ~сь табылыу; ~ пропавшая [было] вещь югалган нәмә табылды
наказ *наказ*; ~ избирателей һайлаусылар *наказы*
наказание *яза*; в ~ *яза итеп*; понести ~ *яза алыу*
наказывать *сов.*, *наказывать несов.* *яза биреу*
накал//ить *сов.* кыззырыу; ~иться 1) кызыу; 2) *перен.* кызыу; *обстановка* ~йлась хәл кыззы; ~ять(ся) *несов. см.* *накалить(ся)*

накануне 1. *нареч.* -ка/-кә, -га/-гә *каршы*; ~ *вечером* *кискә каршы*; 2. *предлог + Р* алдынан; ~ *праздника* байрам алдынан

накапать *сов.* тамызыу

накапливаться *несов. см.* *накопиться*

накладная *накладной*

наклё//ивать *несов.*, ~ить *сов.* йәбештереу; ~йка йәбештерелгән нәмә

наклон//ить *сов.* ауыштырыу, кыйшайтыу; ~иться *несов.* ауышыу, кыйшайыу; ~ять(ся) *несов. см.* *наклонить(ся)*

наконец *нареч.* ахырза; ~-то! ахыр сиктә

накоп//ить *сов.* туплау; ~иться тупланыу; ~ления *мн.* тупланган нәмәләр

накормить *сов.* туйзырыу, туйгансы ашатыу

накрывать(ся) *несов. см.* *накрыть(ся)*

накрыть *сов.* ябыу, каплау ♦ ~ [на] *стол* табын әзерләу; ~ся *ябыныу*, *капланыу*

нала//дить *сов.* рәтләу, төзәтеу; ~диться рәтләнеу, төзәлеу; ~живать(ся) *несов. см.* *наладить(ся)*

налево *нареч.* һулга, һул ятка табан; ~ от нас *расположено* беззән һул якта урынлашқан; *пройдите* <сверните> ~ һул ятка узыгыз <боролоғоз>!

налегке *нареч.* 1) (*без багажа*) еңелсә генә, йөкһөз; 2) (*легко одетым*) еңелсә кейенеп

наливать *несов.*, *налить сов.* һалыу, койоу

налич//ие барлык, булыу; ~ мест (*в поезде*) *поезда* урын булыу; *быть в ~ии* бар булыу; ~ный 1. *кулда* булган; *продажа за ~расчёт* *кулда* булган *аксаға һатыу*; 2. → *сущ.* ~ные *мн.* *кул акса*; *платить ~ными* *кул акса менән* түләу

налог *һалым*, *налог*; *обложение* ~ом *налог* *һалыу*; *освобождение от ~а* *һалымдан* бушатыу; ~овый: ~овая *система* *һалымдар* *системаһы*

нам *Д* от *мы* безгә

намаз//ать *св.* яғыу, һылау; ~ывать *несов. см.* *мазать*
намёк *ишара*, *кинәйә*

нарек//ать *несов.*, ~нуть *сов.* (*однокр.*) ситлэтеп айтуу, һиззереу

намерева//ться *несов.* + *неопр.* ниэтлэу, исэп тотоу; что вы ~етесь делать? һез ни эшлэргэ иҫэп тотаһығыз?

наме//тить *сов.*, ~чать *несов.* билдэлэу, билге һалыу нами *T* от мы беззең тарафтан

намного нареч. (+ *сравн. ст.*) күпкэ; ~ больше <старше, лучше> күпкэ артык <оло, арыу>

намокнуть *сов.* еүешләнеу, сылануу

намочить *сов.* еүешлэу, сылатыу; ебетеу

нанести *сов.* килтереу; илтеп ташлау; нанести визит визит аһау; ~ удар һугыу, тондороу

наносить *несов. см.* нанести

нанимат(ся) *несов. см.* нанять(ся)

нанять *сов.* яллау; ~ся ялланыу

наоборот нареч. киреһенсә

напад//ать *несов. см.* напасть; ~ающий *m спорт.* һөжүм итеүсе, ~ение 1) (*на кого-л., на что-л.*) һөжүм; вооружённое ~ кораллы һөжүм; 2) *спорт.* һөжүм; играть в ~ении һөжүмдә уйнау

нанасть *сов.* һөжүм итеу

напевать *несов.* экрен генә көйлэу

напёрсток уймак

напечатать *сов. см.* печатать

написать *сов. см.* писать

напиток эсемлек; прохладительный ~ һалкын эсемлек

напиться *сов.* 1) (*чего-л.*) туйғансы эсеу; ~ воды һыузы туйғансы эсеу; 2) (*стать пьяным*) иҫергәнсе эсеу

напоить *сов.* эсереу; иҫерткәнсе эсереу

наполн//ить *сов.* (*что-л., чем-л.*) тултырыу; ~иться тулыу; ~ять(ся) *несов. см.* наполнить(ся)

наполовину нареч. яртылаш

напомина//ние хәтерләтеу, иҫенә төшөрөу; ~ть *несов. см.* напомнить

напомни//ть *сов.* иҫкә төшөрөу; ~те мне об этом был хакта миһең иҫкә төшөрөгөз

направ//ить йүнәлтеу, ебәреу; меня ~или к вам миһе һезгә ебәрзеләр; ~ письмо <запрос, трéбование> куда-л. хат <запрос, талап> ебәрелде; ~иться йүнәлеу; куда мы ~имся? без кайза йүнәләбез?; ~ление 1) (*действие — кого-что куда*) ебәреу; ~ на работу <на лечение> эшкә <дауаланырға> ебәреу; 2) (*линия движения*) хәрәкәт йүнәләше; по ~лению к чему-л. нимэгәлер табан; ~ ветра елдең йүнәләше; 3) (*документ*) направление; ~лять//ся *несов. см.* направить(ся)

направо нареч. уңға; ~ от вас һеззән уңға; пройдите

<сверните> ~ уңга табан үтегез <борологоз>!

напрасно нареч. бушқа

например вводн. сл. мәҗәлән

напрокат нареч. прокатка; брать <давать> ~ прокатка алыу

напротив 1. нареч. 1) каршыла; я живу ~ мин каршыла йәшәйем; 2) (иначе, наоборот) киреһенсә; делать всё ~ барыһын киреһенсә эшләү; 2. предлог + Р каршыһында; ~ дома йорт каршыһында; 3. вводн. сл. киреһенсә

напря//гать(ся) несов. см. напрячь(ся); ~ жёние 1) көсөргәнеш; с большим ~ жёнием зур көсөргәнеш менән; 2) эл. көсөргәнеш; высокое <низкое> ~ югары <түбән> көсөргәнеш; ~ жённость: международная ~ халык-ара көсөргәнеш; ~ жённый көсөргәнешле; ~ жённое состояние көсөргәнешле хәл

напрячь сов. көсөргәндереү; ~ память хәтерҙе көсөргәндереү; ~ ся көсөргәнеү

напугать сов. см. пугать

напутствие юл теләге

наравне нареч. бер тигез, бер дәрәжәлә; ~ с другими башкалар менән бер тигез

нарас//тать несов. 1) см. нарасти; 2) (увеличиваться, усиливаться) көсәйеү; ~ тй сов. 1) (вырасти на чем-л.) өстәлеп үҫеү, үҫеп сығыу; 2) артыу, өстәлеү; росли проценты проценттар өстәлгән

нарвать I сов. өзөп алыу, өзөү; ~ цветов сәскәләр өзөп алыу

нарвать II сов. см. нарывать

наречие I лингв. (диалект) һөйләш

наречие II грам. рәүеш

нарисовать сов. см. рисовать

наркоз наркоз; местный <общий> ~ айырым урынга <дөйөм> наркоз; под ~ом наркоз тәҗсирендә

нарколог (врач) нарколог; ~ ический: ~ диспансер наркология диспансеры

наркоман наркоман; ~ ия наркомания

наркот//ик наркотик; ~ ический: ~ ическое средство наркотик сара

народ 1) халык; ~ ы Севера Төнъяк халыктары; 2) (люди) кешеләр; много ~ у кешеләр күп

народно-демократический халык-демократик

народн//ость халык; ~ ый халык ...ы(е) ~ ая республика халык республикаһы; ~ ое хозяйство халык хужалығы; ~ ая песня халык йыры; ~ артист <художник> халык артисы <рәссамы>

нарочно нареч. юрый, юрамал; как ~ эйтерһең юрамал
 наруж//ность тышкы киәфәт, килеш-килбәт; ~ный
 тышкы; ~у нареч. тышка
 наруш//ать несов. см. нарушить; ~ение бозоу; ~ пра-
 вил уличного движения юл йөрөү кагизәләрен бозоу;
 ~ режима режимды бозоу; ~ [государственной] границы
 [дәүләт] сиген бозоу; ~итель бозоусы
 нарушить сов. бозоу; ~ правила игры уйын кагизә-
 ләрен бозоу; ~ слово һүззе бозоу
 нарыв эренле шеш; ~ать несов. эренләү, эрен йыйылыу
 наряд кейем; ~ный матур кейенгән, купшы
 наряду нареч.: ~ с кем-л. <с чем-л.> бергә, бер рәт-
 тәм
 нас Р. В. II от мы беззе, беззең хакта
 насекомое бөжәк
 насел//ение халык; ~енный: ~ пункт кеше йәшәгән
 урын (кала, ауыл һ. б.); ~ять несов. йәшәү, тору
 насй//лие көслөк; ~льно нареч. көсләң, ирекһезләң;
 ~льственный көслөклө
 насквозь нареч. үтәнән-үтә; промокнуть ~ үтәнән-үтә
 еүешләнеү
 насколько нареч. ни тиклем, күпме, ...ынса; ~ мне из-
 вёстно миңә билдәле булыуынса
 наслажд//аться несов. ләззәтләнеү, рәхәтләнеү; ~ му-
 зыкой музыка менән ләззәтләнеү; ~ение ләззәт, рәхәтлек;
 с ~ением ләззәт менән
 наслёд//ие мираҫ; ~ник, ~ница вариҫ; ~овать сов. и
 несов. мираҫ итеп алыу; ~ственный мираҫка калған;
 ~ство мираҫ; получить что-л. в ~ мираҫка алыу
 насмешить сов. көлдөрөү
 насмеш//ка көлөү, мыҫкыл; ~ливый мыҫкыл итеүсән,
 мәсхәрәле
 насморк тымау; у меня ~ миндә тымау
 насорить сов. см. сорить
 насос насос
 наспех нареч. ашык-бошок
 наставать несов. см. настать
 наставление 1) өгөт, нәсихәт; 2) (инструкция) кулланма
 наставник өстәз
 настаивать несов.: ~на чөм-л. үзенекендә тору
 наста//ть сов. етеү, килеү; ~ло лето йәй етте
 настезь нареч. шар (асык)
 настойчив//ость ныкышмалылык; ~ый ныкышмалы
 настолько нареч. шул тиклем; я ~ устал, что... мин шул
 тиклем арым, хатта...
 настольн//ьи өстәл ...ы(е) ~ая лампа өстәл лампаһы

настоять *сов.* үзөңдөкөн итеү; ~ на своём үзөңдөкөндө тороу

настоящ//ий хэзерге; ысын ◆ ~ее время *грам.* хэзерге заман; в ~ее время хэзерге вақытта

настраи^вать *несов. см.* настроить

настроёни//е кэйеф; быть в хорошем <нлохом> ~и кэйеф якшы <насар> булыу

настро//ить *сов.* көйләү; ~ инструмент (*музыкаль-ный*) инструментты көйләү; ~ приёмник на какую-л. волну радиоалгысты берәй тулкынга көйләү; ~йщик көйләүсе

наступить I *несов.* 1) *см.* наступить I; 2) *воен.* һөжүм итеү

настуиа//ть II *несов. см.* наступить II; ~ющий; ~ год етеп килгән йыл

наступить I *сов.* етеү, килеп етеү; *см. тж.* настать

наступить II *сов.* (*на что-л.*) басыу, өстөнә бақыу

наступление I етеү, килеп етеү; с ~м весны яз етеү менән

наступление II *воен.* һөжүм

насуцный бик мөһим, бик кэрәкле

насчёт *предлог + Р* тураһында, хақында

натереть *сов.*, натирать *несов.* 1) (*до блеска*) йышыу; 2) ~ногу аякты өйкәү

наткнуться *сов.* барып төртөлөү, барып казалыу

натошак *нареч.* ас жарынга

натуральный тәбиғи

наткаться *несов. см.* наткнуться

натюрморт *иск.* натюрморт

натя//гивать *несов. см.* натянуть; ~нутый кискен; ~нутые отношения кискен мөнәсәбәттәр; ~нуть *сов.* тартыу

наугад *нареч.* тоғмаллап

наук//а фән; естественные ~и тәбиғәт фәндәре

научить *сов.* өйрәтеү; ~ся өйрәнеү

научно//исследовательский: ~ институт филми-тикшеренеү институты; ~популярный филми-популяр; ~-технический фәнни-техник; ~ прогресс фәнни-техник прогресс

научн//ый филми, фәнни; ~ая работа филми эщ; ~работник филми хезмәткәр

наушники *мн.* қолақсын

находить *несов. см.* найти

находиться *несов.* 1) (*где-л.*) булыу, тороу; где находится..? ..жайға тора?; 2) *см.* найдись

наход//ка табылдык; бюро-~ок табылдыктар бюроһы

находчивый тапкыр, сос
национализм миллэтселек
национально//освободительный: ~ое движение мил-
ли-азатлык хәрәкәте

национальн//ость миллэт; башкир [по] ~ости мил-
ләте буйынса башкорт; ~ый милли; ~ая культура мил-
ли культура; ~ праздник милли байрам; ~ костюм милли
кейем

нация миллэт

начал//о 1) баш, башланыу; ~ концерта в семь часов
концерт сәгәт етелә башлана; с ~а до конца башынан аза-
гынаса; в ~е мая май башында; 2) (начальная часть) баш;
ваш вагон [находится] в ~е поезда һеззең вагон поездың
башында; в ~е улицы урамдың башында ◆ на добро-
вольных ~ах ирекле рәүештә

начальник башлык

начальн//ый башлангыс; ~ое обучение башлангыс
белем

начать сов. башлау; ~ся башланыу; концерт уже на-
чался концерт башланды ла инде

начертить сов. һызыу, һызып алыу

начина//ть(ся) несов. см. начать(ся), ~ющий м баш-
лаусы

начинк//а эс; шоколад с ~ой эсле шоколад

наш 1. [наша, наше; наши] притяж. мест. беззең;
вот ~ номер бына беззең номер; ~е путешествие подхо-
дит к концу беззең сәйәхәт азагына якынлай; где ~и мес-
та? беззең урындар кайза? 2.→сущ. 1) ~е ср. беззеке;
2) ~и мн. беззекеләр; ~и выиграла беззекеләр отто

нашатырный: ~ спирт нишатыр спирты

нашествие баһып инеү; ябырылыу

не отриц. частица -ма/-мә; -маҫ/-мәҫ; түгел; я не вижу
мин күрмәйем; ты не пойдёшь туда? һин унда бармай-
һыңмы?; они не пришли улар килмәне; не уходи! китмә!;
это моя книга, а не его был миңең китабым, ә уныкы тү-
гел; я ем не рыбу, а мясо мин балык түгел, ит ашайым; не
за что! бушка!

неблагодарный кәзер белмәгән

неблагодарный уңайһыз, тискәре; ~ отзыв тискәре
баһалама

небо күк ◆ под открытым ~м асык һауала, тышта

небо аңкау

небольшой зур түгел, күп түгел

небо//свод күк көмбәзе; ~скреб күп катлы бик бейек
йорт

небрежный арамъя, арлы-бирле

небывалый гәзәттән тыш, тиңе булмаған
неважн//ый әһәмиәтһез, насар; чувствовать себя ~о
(нареч.) үзеңде насар тойоу

невежественный назан

неверн//ый яңылыш, хата; ~ое представление яңы-
лыш фараз; вы ~о (нареч.) поняли һез яңылыш аңлаган-
һығыз

невесомость ауырлықһызылык

невеста кәләш

невзгоды мн. миһнәт, кыйынлык

невид//анный күрелмәгән; ~имый күзгә күренмәгән,
йәшерен

невин//ный гонаһһыз; ~овный гәйепһез

некусный тәмһез

невмешательство кысылмау(сылык)

невозможн//ый мөмкин булмаған; это ~о был мөмкин
түгел

невольнo нареч. ирекһеззән

невоспитанный тәрбиәһез

невредимый һау-сәләмәт, имен

невыгодный файзаһыз

негде нареч. урын юк; ~ сесть ултырырға урын юк;
~ достать <купить> табыр <һатып алып> урын юк;
мне ~ ночевать <жить> миңә йокларға <йәшәргә>
урын юк

него Р, В от он (с предлогами) унан; уга тиклем

негодование асыу, нәфрәт

негодяй кәбәхәт, әшәке

негр негр, ~итянка негр катын-кызы

неграмотный назан, грамотаһыз

недавно нареч. күптән түгел, яңырак

недалёк//ий: в ~ом будущем якын киләсәктә, тиззән

недалеко нареч. алыс түгел, якын; остановиться ~ от
города каланан якында туктау; ~ от нас беззән алыс
түгел

недействительный юр. гәмәлдән сытқан

недел//я азна; на этой <на будущей> ~е ошо <кнлә-
һе> азнала

недисциплинированный тәртинһез

недовёрие ышанмау, шик

недоволь//ный ризаһыз; ~ство ризаһызылык

недолго нареч. озак түгел, тиз

недооцен//ивать несов., ~ить сов. баһалап еткермәу

недопустимый ярамаған

недоразумение аңлашылмаусылык

недорог//о нареч. арзан, киммэт түгел; ~бй киммэт булмаган, арзан

недосмотр: по ~у карап еткермәү аркаһында

недоста//зять несов. етмәү; ~ёт чего-л. низер етмәй

недостат//ок 1) (отсутствие чего-л. в нужном количестве) етмәү, етешмәү; 2) (порок, дефект чего-л., у кого-л.) етешһезлек; ~очный еткелекһез, етерлек түгел; этого ~очно был етмәй

недоступный ...алмаслык; аңлашылмай торған

недоум//евать несов. аптырау; ~ение аптыраш

недра мн. ер ақты

неё Р, В от она (с предложениями) уның, уны

незабудка күгәрсен күзе

незабываем//ый: ~ое впечатление онотолмаслык тәһсир

независим//ость бойондорокһозлок; борьба за ~ бойондорокһозлок өсөн көрәш; ~ый бойондорокһоз

незадолго нареч.: ~ до чего-л. низәндер аз ғына элек

незамерзающий: ~ порт туңмай торған порт

незаметный беленмәһлек, һизелмәһлек

незамужняя прил. кейәүгә сыкмаған, буйзақ

нездоров//иться несов. (безл.): мне <ему> ~ится мин <ул> ауырыбырак торам; ~ый ауырыу, сирле; ~ вид у кого-л. уның төһө ауырыу; вы ~ы? һез ауырыу түгелме?

незнакомый таныш булмаған

незрелый өлгөрмәгән, етешмәгән, етлекмәгән

неизбежный котолгоһоз

неизвестн//ый билдәһез; по ~ым причинам билдәһез сәһәптәр аркаһында; могила Неизвестного солдата Билдәһез һалдат жәбере; ~о, где он сейчас уның хәзер кайжа икәнлеге билдәһез; мне это ~о был миңә билдәле түгел

неизлечимый дауалап ботөрөп булмаған

неизменный үзгәрмәй торған

неинтересный кызыкһыз

неисправн//ость бозок булыу, бозок(лок); устранить ~ бозокто тозәтеү; ~ый бозок; машина ~а машина бозок неиссякаемый ботмәһ, бөткөһез

ней Д, Т, П от она (с предложениями) уға, унан, уның алдында, уның артынан

некий мест. ниндәйһер, кайһылыр

некогда в знач. сказ.: мне ~ вақытым юк

некогда нареч. (когда-то) касандыр, әллә касан

некого [некому, некем, не о ком] мест. -р, -ырлык кеше юк

некоторый 1. мест., прил. бер аз; ~ое время бер аз вақыт; 2. → сущ. ~ые мн. кайһы бер, бәһзе

некрасив//ый йәмһез, ямак; насар; ~ое поведение насар тәртип

некстати нареч. вақытһыз, урынһыз

некто мест. нескл. (кто-то) кемдер, бер кеше

некуда нареч. -р, -рға урын юк

некурящий (тәмәке) тартмай торған

нелётн//ый: ~ая погода (самолет һ. б.) осмай торған һауа

неловк//ий 1) (о человеке) кулапаш; 2) (неудобный) уңайһыз; попасть в ~ое положение уңайһыз хәлгә элгәү; мне стало ~о миңә уңайһыз булып китте

нельзя в знач. сказ. 1) (невозможно) мөмкин түгел; 2) (запрещено) ярамай, тыйыла; здесь курить ~ ... бында тартырға ярамай

нём II от он, оно (с предлогами) уның тураһында, уның оҫтөндә

немало нареч. аз түгел, байтак

немедленно нареч. ашығыс, бик тиз

немец немец; немка немец катын-кызы

немецкий немец ...ы(е); ~ язык немец теле

немног//ие прил. и сущ. мн. кайһы берәүзәр; ~о нареч.

күп түгел, бер аз; я ~ говорю по-русски мин русса бер аз һөйләшәм; ~ое ср. бер аз

нем//ой прил. и сущ. м, ~ая ж телһез кеше ◆ ~ое кино тауышһыз кино

немолодой йәш түгел

нему D от он, оно (с предлогами) уга

ненавидеть несов. күрә алмау

ненависть ж күрә алмаусылык, нәфрәт

ненадёжный ышанышыз

ненадолго нареч. азга гына

ненанадэни//е: договор о ~и... һөжүм итешмәү тураһында килешәү

ненужный кәрәкһез

необразованный белемһез, назан

необходим//ость кәрәкле, зарурлык; по ~ости кәрәкле буйынса; в случае ~ости кәрәкле булғанда; ~ый кәрәкле, зарур; ~ые сведения кәрәкле мәғлүмәттәр; мне ~а эта книга был китап миңә кәрәк; мне ~о видеть его миңә уны күрәү кәрәк

необыкновенный гәзәттән тыш, гәжәп

несграниченный сикләnmәгән

неожиданн//ость көтөлмәгән хәл; ~ый көтөлмәгән

неопределённ//ый билдәһез; на ~ое время билдәһез вақытка; ~ ответ асык булмаған яуап ◆ ~ая форма глагола уртақ кылым

неопытный тэжрибәһез
 неоспоримый бәхәсһез
 неосторожн//ость һакһызлык; по ~ости һакһызлык-
 тан; ~ый һакһыз, абайһыз
 неотложн//ый ашығыс, кисектергеһез; ~ые дела
 кисектергеһез эштәр; ~ая помощь *мед.* ашығыс ярҙам
 непереходный: ~ глагол күсемһез кылым
 неплохой насар булмаған, ярайһы
 непобедимый еңелмәс
 непогода йонсоу көн
 неполн//ый тулы булмаған, бүскә
 непонимание аңламау
 непонятный аңлайышһыз
 непосредственный тураһан-тура; тәбиғи
 неправд//а ялған; это ~ был ялған; говорить ~у ял-
 ганды һөйләү
 неправильн//ый дәрәс булмаған; это ~о (*нареч.*) сде-
 лано был дәрәс эшләнмәгән
 непредвиденный алдан күрелмәгән, көтөлмәгән
 непременно *нареч.* мотлаҡ; я ~ приду мин мотлаҡ
 киләм
 непрерывн//о *нареч.* өзлөкһөз, тоташ; ~ый өзлөкһөз
 непривычный күнегелмәгән, өйрәнелмәгән
 непригодный яраҡһыз
 неприкосновенн//ость қағылғыһызлык, именлек; ~ый
 қағылғыһыз, тейелмәй торған
 неприличный эһәпһез
 непримиримый килешмәүсән, ярашмаусан
 принуждённ//ый иркән, тартынууһыз; ~ая беседа
 иркән эңгәмә
 неприятель дошман
 неприятн//ость күңелһезлек, күңелһез хәл; у него
 ~ости ул күңелһезлек кисерә; какая ~! һиндәй күңелһез
 хәл!; ~ый күңелгә ятышһыз; ~ человек күңелгә ятышһыз
 кеше
 непродолжительный оҙаҡ дауам итмәгән
 непростительный гәфү итмәслек
 непроходимый үткәһез
 непрочный ныҡ булмаған
 нераспространённ//е: Договор о ~и ядерного оружия
 ядро коралын таратмау тураһында килешү
 нерв нервы; ~ы *мн.* нервылар; ~ничать *несов.* кызыу,
 сәпсәләнеү; ~ный нервы ...ы; ~ная система нервы систе-
 маһы
 нередко *нареч.* йыш кына
 неопредели́тельн//ость базһатһызлык, кыйыуһызлык;

быть в ~ости кыйыуһызлык күрһәтәү; ~ый кыйыуһыз
нержавяющ//ий: ~ая сталь тутыкмай торған корос
нерушим//ый: ~ая дружба какшамаҫ дуҫлык
несдержанный тотанаткһыз
несколько I числ. бер нисә; ~ раз бер нисә мәртәбә;
~ лет назад бер нисә йыл элек; ~ дней бер нисә кон;
в ~их словах бер нисә һүз менән
несколько II нареч.+ сравн. ст. бер аз, сак тына;
~ меньше бер азга кәм; ~ позже бер аз һуң
несложный катмарлы түгел, ябай
несмотря: на предлог + В карамаҫтан; ~ на это ошога
карамаҫтан; ~ ни на что бер нигә карамаҫтан
несовершеннолетн//ий прил. и сущ. м, ~ая ж бәлиғ
булмаған (кеше)
несомненно вводн. сл. нис шикһез
несправедлив//ость ғәзелһезлек; ~ый ғәзел булмаған;
это ~о был ғәзел түгел
нести несов. 1) алып барыу; ~ вещи әйберзәрзе алып
барыу; 2) перен. тотуу; ~ ответственность яуаплылык
тотуу; ~ убытки зыян күреу; 3) ~ яйца йомортка һалыу
несчаст//ный бәхетһез; ~ье бәхетһезлек, каза; с ним
произошло ~ уның менән каза булды; к ~ью бәхетһез-
леккә
нет 1. частица отриц. юк; ~, я не знаю юк, мин белмә-
йем 2. [нету] в знач. сказ. юк; у меня ~ времени миңең
вакытым юк; здесь никого ~ [у] бында бер кем дә юк
нетерп//еливый сызамһыз; ~ение сызамһызлык; про-
являть ~ сызамһызлык күрһәтәү; ждать с ~ением сы-
замһызлык менән көтөү
нетрудоспособн//ость эшкә яракһызлык; ~ый эшкә
яракһыз
неудач//а уңышһызлык; потерпеть ~у уңышһызлык-
ка орау; ~ный уңышһыз
неудоб//ный уңайһыз; мне ~но (нареч.) сидеть миңә
ултырыуы уңайһыз; мне ~но миңә уңайһыз; ~ство уңай-
һызлык
неужели частица ысынлап; ~ это правда? ысынлап
был хакмы?
неуклюжий килбәтһез
неурожай уңышһыз; ~ный: ~ год уңышһыз йыл
неустойчивый 1) тоторакһоз; 2) перен. аумакай
неутомимый арымай-талмай торған
нефте//добыча нефть табыу; ~перерабатывающий:
~ завод; нефть эшкәртеу заводы; ~провод нефть үткәр-
гес; ~продукты мн. нефть продукттары; ~хранилище
нефть һаклағыс

нефт//ь ж нефть; ~яник нефтсе; ~яной нефть ...ы(е)
нехорош//ий насар, якшы түгел; ~о 1. нареч. насар; 2
в знач. сказ. насар; ~ так поступать былай эшлэу насар
мне ~ миңә насар

нечаянно нареч. аңгармастан

нечего I [нечему, нечем, не о чём] мест. + неопр. -ыр/-е
...юк; мне ~ сказать миңә эйтер һүзем юк

нечего II в знач. сказ. + неопр. -аһы/-әһе түгел
~ спешить ашығаһы түгел

нечестный намысһыз

нечётный так

ничто мест. низер, нимәлер

нею T от она (с предложениями) уның менән

ни 1. частица за/зә..., ...ғына ла/генә лә; ни с места
кузгалмағыз за!; ни в каком случае һис кенә лә; ни за что
һис тә!; 2. союз ла/лә, да/дә, та/тә; ни читать ни писать
не хочется язғы ла, укығы ла килмәй; ни больше ни
меньше күп тә түгел, аз за түгел

нива баһыу

нигде нареч. бер кайза, һис кайза; его ~ пет ул бер
кайза ла юк; ~ нельзя достать бер кайзан да табып бул
май

ниже 1. сравн. ст. (от низкий) түбәндәгерәк; (от низко)
түбәндәрәк; 2. нареч.: смотри ~ (в тексте) (текста) түбәне
рәк кара; 3. предлог + P түбәнерәк; ~ порога (на реке)
шаршынан түбәнерәк; пять градусов ~ нуля нүлдән биш
градус түбәнерәк

нижний түбәнге, аҫкы; самый ~ иң түбәнге; ~ этаж
аҫкы кат

низ 1) аҫ, аҫкы як; 2) (нижний этаж) аҫ

низина уйһыулык

низк//ий 1) түбән; (низкого роста) тәбәнәк, кыска
2) ~ голос калын тауыш; ~ урожай түбән уңыш; ~ог
качества түбән сифатлы ♦ ~ поклон түбәнселек менә
баш эйеу; ~ поступок эшәке кылык; ~о нареч. түбән

низменность уй, иңкеүлек

никак нареч. бер һисек тә, һис тә; ~ не могу һис т
булдыра алмайым; ~ой мест. һис бер, һис һиндәй

никогда нареч. бер қасан да, бер вақытта ла; я ~ здес
не был мин бында бер вақытта ла булманым; ~ в жизни
бер вақытта ла

ник//ой мест.: ~бим образом һис тә, һис бер хәлдә лә
ни в каком случае һис кеиә лә

никто [никого, никому, никого, никем, ни о ком] мест
бер кем дә; я никого там не встретил мин унда бер кемде л
осратманым; я ни к кому не обращался мин бер кемгә л

мөрәжәгәт итмәнем; я ни с кем здесь не знаком мин бында бер кем менән дә таныш түгел; ни о ком не беспокойтесь бер кем хакында ла борсолмагыз

никуда нареч. бер кайза ла; я ~ не пойду мин бер кайза ла бармайым ♦ это ~ не годится был бер нәмәгә лә ярамай

ним 1) Т от он, оно (с предлогами) уның менән; 2) Д от оні (с предлогами) уларга

ними Т оні (с предлогами) улар менән

нисколько нареч. бер зә, һис бер

нитка, нить ж еп

них Р, В, П, от оні (с предлогами) улар өсөн, уларзан, улар хакында

ничего 1. нареч. ярайһы, бер сама; 2. в знач. сказ.: [это] ~! [быныһы] ярай!

нич//ей 1. [ничья; ничьё; ничьи] мест. һис кемдеке; 2. → сущ. ~ья ж спорт. бер кемдең дә отмауы

ничком нареч.: лежать <угасть> ~ йөз түбән ятыу <тәгәрәү>

ничто [ничего, ничему, ничего, ничем, ни о чём] мест. һис нәмә, бер ни; его ~ не интересуется уны бер ни зә кызыкһындырмай; не говорите ничего бер ни зә әйтмәгез; не беспокойтесь ни о чём бер нәмә хакында ла борсолмагыз

ничуть нареч. бер зә, һис кенә лә; я ~ не устал мин һис кенә лә арыманым

нищ//ета ярлылык, хәйерселек; ~ий прил. и сущ. м, ~ая ж фәкир, хәйерсе

но союз ләкин, әммә

новейший иң яңы, өр-яңы

новогодн//ий яңы йыл ...ы(е); ~ее поздравление яңы йыл котлауы; в ~ую ночь яңы йыл тонөндә

ново//луние яңы ай

новорождённ//ый прил. и сущ. м, ~ая ж яңы тыуган бала

ново//сёлье [яңы] өй туйы; ~стройка яңы төзөлөш

нов//ость яңылык; ~ости мн. яңылыктар; ~шество яңылык; ~ый яңы; что у вас ~ого? һеззә ниндәй яңылыктар бар?

нога аяк ♦ идти в ногу со временем заман менән бергә атлау; бежать со всех ног йән-фарман йүгерәү; подняться на ноги аякка баһыу; поднять всех на ноги барыһын аякка баһтырыу; вверх ~ми баш түбән

ноготь м тырнак

нож, ножик бысак

ножка (мебели) аяк, тояк

ножницы мн. кайсы

ножной аяк ...ы(е); ~ тормоз аяк тормозы
ножны *мн.* кын
ноздри *мн.* (*ед.* ноздря) танау тишектэре
нокаут спорт.; ~йрывать *сов.* и *несов.* нокаут яһау
ноль *м* ноль

номер 1) номер; ~ телефона телефон номера; ~ дома йорт номера; под ~ом... ..номер менэн; ~ машины машина номера; 2) (*комната в гостинице*) номер; у вас есть свободные номера? һеззэ буш номерзар бармы?; 3) (*эстрадный и т. п.*) номер; ~ок (*в гардеробе*) номер

нора оң

норка I *см.* нора

норка II *зоол.* шәшке

норм//а норма; в пределах ~ы нормаға ярашлы

нормальн//ый нормаль; ~ая температура нормаль температура; ~ые отношения нормаль мөнәсәбәттәр; в ~ых условиях нормаль шарттарза

нос 1) танау; 2) (*клюв*) сукыш; 3) (*судна*) морон ◆ под ~ом якында ғына; ~ик (*чайника и т. п.*) морон

носӣ//лки *мн.* носилка; ~льщик носильщик

носить *несов.* 1) *см.* нести; 2) (*одежду, обувь и т. п.*) кейеү; ~ парик парик кейеү; ~ очки күзлек кейеү

носк//й *мн.* (*ед.* носок) ойокбаш; ходить в ~ах ойокбаш кейеп йөрөү

носов//бй 1) платок күльәулык; 2) ~ая часть [*судна*] [*судноның*] морон өләшө

носок 1) (*ноги*) баш, ос; подняться на носки аяк ослау; 2) (*обуви*) баш; 3) *см.* носки

нот//а I *муз.* нота; играть но ~ам ноталар буйынса уйнау

нота II *дипл.* нота; ~ протеста протест нотаһы

нотариальн//ый: ~ая контора нотариаль контора

нотариус нотариус

нотн//ый: ~ магазин ноталар магазины; ~ая бумага ноталар кагызы

ноч//евать *несов.* кунуу, йоклау; ~ёвка кунуу; с ~ёвкой в горах таузарза куна ятып; ~лёг куныр урын; ~ник төнгө шәм; ~ной төнгө; в ~ное время төнгө мәлдә

ноч//ь ж төн; спокойной ~и тыныс йоко!; всю ~ төнө буйы; в час ~и төнгө сәгәт берзә; среди ~и төн уртаһында; прошлой ~ью үткән төн; ~ью *нареч.* төнөн, төндә; сегодня ~ бөгөн төндә

ноябрь ноябрь

прави//ться *несов.* (*кому-л.*) окшау; ~тся ли Вам? һезгә окшаймы?; как вам это ~тся? был һезгә нисек ок-

шай?; мне это не ~тся миңә был окшамай; ~тся ли вам здесь? һезгә бында окшаймы?

нравственн//ость әхләк; ~ый әхләки

ну 1. межд. йә, әйзә; ну, рассказывай! йә, һөйлә! ну, перестань йә, тукта!; 2. частица йә; ну хорошо йә, якшы; ну что? йә нимә?

нужд//а 1) мохтажлык; 2) тж. мн. нужды (потребность) ихтыяж, хәжәт; испытывать ~у в чәм-л. мохтажлык кисереү; нужды населенкя халыктың ихтыяжы; ~аться 1) мохтажлыкта йәшәү; 2) (в чәм-л.) мохтаж булыу; вы ни в чәм не ~аетесь? һез бер нигә лә мохтаж түгелме?; ~ в помощи ярзамда мохтаж булыу

нуж//но в знач. сказ. безл. кәрәк; мне <вам> ~идти миңә <һезгә> барырға кәрәк; что вам ~? һезгә ни кәрәк?; не ~ кәрәкмәй; ~, чтобы... шулай булыуы кәрәк; ~ный кәрәкле; Вам ~ен переводчик? һезгә тәржемәсе кәрәкме?; вам не ~ на помощь? һезгә ярзам кәрәкме?

нуль м см. ноль

нынешний 1) (относящийся к этому году) быйылғы; 2) (современный) хәзерге

ныр//нуть сов. (однокр.) см. нырять; ~ять несов. су-
мыу

ныть несов. 1) һукрануы, шыңшыу; не ной! шыңшыма!; 2) (болеть) һызлау; зуб ноет теш һызлай

нюхать несов. ескәү

нян//ька см. няня 1; ~я 1) бала караусы; 2) (в боль-
нице) няня

О

о I [об, обо] предлог 1) + П: о ком <о чәм> вы гово-
рите? һез кем <нимә> хакында һөйләйһезгә?; мы обо
всём позаботимся без барыһы тураһында хәстәрләрбез;
книга о Москве Мәскәү хакында китап; 2) + В: спот-
кнуться о камень ташка бәрелеү; опереться о стену стена-
ға таяныу

о II межд. их әй

об см. о

оба [обе] числ. ике, икеһе лә; держать обеими руками
ике куллап тотоу

обвин//ение гәйепләү; ~ить сов. гәйепләү; ~яемый
м, ~яемая ж гәйепләнеүсе; ~ять несов. см. обвинить

обгон кыуып үтеү; ~ воспрещён кыуып үтеү тыйыл-
ган; ~ять несов. см. обогнать

обдум//ать сов., ~ывать *несов.* төрлө яклан уйлау
обед төш, төшко аш; **дать ~** (в честь кого-л. и т. п.) а
 мәжлесе ойоштору; **до ~а** төшкө тиклем; **за ~ом** төш
 аш вакытында; **на ~** төшкө ашта; ~ать *несов.* төшкө
 ашау; ~енный: ~ **перерыв** төшкө тәнәфес
обезврё//дить сов., ~живать *несов.* зарарһызлау
обезопасить хәуефһезлек тәьмин итеү
обезоружи//вать несов., ~ть *сов.* коралһызландыру
обезьяна маймыл
сбелиск обелиск, таш такта
оберегать несов. һаклау
обернуть сов. урау, тороу; ~ **бумагой** кағызга урау
обернуться сов. боролоу, әйләнеү
обёрт//ка тышлык, тыш; ~очный: ~очная бумага
 нәмә төрә торған кағыз; ~ывать(ся) *несов. см.* **обернуть**
 (ся)
обеспéч//ение тәьминәт; **социальное ~** социаль тәьми
 нәт; ~ивать *несов.*, ~ить *сов.* 1) (кому-л., что-л.) тәьми
 итеү, ~ **всем необходимым** бар кәрәк-ярақ менән тәьми
 итеү; 2) (что-л. — сделать возможным) булдырыу; ~ **ми**
 тыныслық булдырыу
обеща//ние вәғәзә; **дать ~** вәғәзә биреү; **выполнить**
 вәғәзәне үтәү; ~ть *сов.* и *несов.* вәғәзә биреү
обжечь сов. бешереү, яндырыу; ~ся бешеү, бешереү
обжигать(ся) несов. см. **обжечь(ся)**
обид//а үпкә, хәтер калыу; ~еть *сов.* үпкәләтеү; ~ет
 ся үпкәләү; ~ный үпкәләрлек; **мне ~но, что...** ...булыу
 миңә кыйын
обижа//ть(ся) несов. см. **обидеть(ся)**; **не ~йтесь** үпкә
 ләмәгез
обí//лие муллык; ~льный мул, бик күп
обиход: предметы домашнего ~а... көндәлек йорт к
 рәк-ярақтары
обком (областной комитет) өлкә комитеты; ~ **партия**
 партияның өлкә комитеты
облада//тель, ~тельница эйә, хужа; ~ть *несов.*
 (чем-л.) эйә булыу
облако болот
областной өлкә ...ы(е)
область ж 1) өлкә; 2) тәңгәл, тапкыр
облачн//ый болотло; **сегодня ~о** бөгөн [көн] болотло
облегч//ать несов. см. **облегчить**; ~ение еңелле
с ~ением еңеллек менән; ~ить *сов.* 1) (уменьшить ва
 еңеләйтеү 2) (упростить; сделать менее трудным) яба
 лаштырыу, еңелләштереү
обледенеть сов. бозлану

облет//ать *несов.*, ~еть *сов.* 1) осоп урау; ~ весь земной шар тоттош ер шарын осоп урау; 2) *перен. (распространиться)* таралыу; *весть* ~ела всю страну хэбэр бөтә илгә таралды 3) (*опасность, осыпаться*) койолоу; *листья* ~ели япрактар койолдо

обливать(ся) *несов. см. облить(ся)*

облить *сов.* естөнә түгеү; ~ся койоноу

обложить *сов.*: ~ налогом һалым һалыу

обложка тыш, тышлык

облок//ачиваться *несов.*, ~отиться *сов. на что-л.* таяныу

обломок һынык

обман ялган, алдык; ~уть *сов.*, ~ывать *несов.* алдау, ялганлау

обмен алышыу, алмашыу; ~ мнениями фекер алышыу; ~ опытом тәжрибә алмашыу; стол ~а валюты валюта алмаштырыу естәле; культурный ~ культура алмашыу; научный ~ гилми алмашыу; ~ивать(ся) *несов. см. обменять(ся)*; ~ный: ~ курс [валюты] валюта алмаштырыу курсы; ~ять алмаштырыу; ~ валюту на рубли валютаны һумра алмаштырыу; ~яться алмашыу; ~ приветствиями сәләм алмашыу

обморозить *сов.* өшөтөү, туңдырыу; ~ся өшөү, туңыу

обморок һуштан языу; упасть в ~ һуштан язып төгәрәү

обнаж//ать(ся) *несов. см. обнажить(ся)*, ~ённый яланғас, шәрә; ~ить *сов.*: ~ голову башты яланғас калдырыу; ~ся яланғаслану

обнародовать *несов.* иғлан итеү; ~ указ указы иғлан итеү

обнаружи//взгься *несов. см. обнаружить(ся)*; ~ть *сов.* табыу; ~ться табыныу

обнимать//(ся) *несов. см. обнять(ся)*

обнов//ить *сов.* яңыртыу; ~иться яңырыу; ~лять(ся) *несов. см. обновить(ся)*

обнять *сов.* косаклау; ~ся косаклашыу

обо *см. о 1*

обобщение йомғаклау

обога//тить *сов.* байытыу, байықтырыу; ~титься байыу, байығыу; ~щать(ся) *несов. см. обогатить(ся)*; ~щение байығыу

обогнать *сов.* кыуып үтеү

ободр//ить *сов.*, ~ять *несов.* рухландырыу; дәртлендереү

обозн//ачать *несов.* 1) *см. обозначить*; 2) (*значить*) аңлатыу; ~ачение билдә; белдереү; ~ачить билдәләү, билдә куйыу

обозр//еватель күзәтеүсе; **политический** ~ политик күзәтеүсе; **спортивный** ~ спорт күзәтеүсене; ~**ение** күзәтеү; **международное** ~ халык-ара күзәтеү

обои *мн.* **обой**

обойти *сов.* 1) (*посетить*) йөрөп сыгыу; 2) (*препятствие*) ситләтөп үтөү; 3) (*кругом чего-л.*) уратып сыгыу; 4) *см.* **обогнать** ◆ ~ **молчанием** өндәшмәй калыу

обойтись *сов.* 1): ~ **без чего-л.** берәй нәмәһез зә тороу; 2) (*стоить*) төроу, төшөү; это обошлось мне недорого был миңә киммәткә төшмәнә

оболочка кабык, тыш

обоняние (еҫ) һизеү

оборачивать(ся) *несов. см.* **обернуть(ся)**

оборвать *сов.* 1) (*порвать*) өзөп алыу; 2) (*прервать, прекратить*) туктатыу, өзөү; ~**ся** 1) (*порваться*) өзөлөү; 2) (*прекратиться*) туктау

оборон//а оборона; ~**ительный** оборона ...ы(е); ~**ный** оборона ...ы(е); ~**оспособность** оборонага һөләтлек; ~**ять** һаклау; ~**яться** һаклануу

оборот 1) әйләнеш; ~ **колеса** тәгәрмәс әйләнеше; 2) *эк.* әйләнеш; **торговый** ~ сауза әйләнеше; 3) *перен.* йүнәләш, **дело приняло плохой** ~ эш насар йүнәләш алды; 4) (*речи*) әйләнмә

обосн//ование нигез; ~**овать** *сов.*, ~**овывать** *несов.* нигезләү

обострение киҫкенләшеү; ~ **международной обстановки** халык-ара хәлдең киҫкенләшеүе

обочина юл сите

обоюдн//ый үз-ара, ике яклап; ~**ое соглашение** үз-ара килешеү

обраб//атывать *несов.*, ~**отать** *сов.* 1) тазартыу, эшкәртеү; 2) (*землю*) эшкәртеү

обрадовать *сов.* кыуандырыу, шатландырыу; ~**ся** кыуануу, шатлануу

образ 1) (*облик*) рәүеш, һүрәт; 2) (*способ*) ысул, рәүеш; **жизни** тормош рәүеше; ~ **действий** эш-хәрәкәт рәүеше ◆ **каким** ~**ом?** нисек? ни рәүешле?; **главным** ~**ом** башлыса

образец 1) өлгө; 2) *перен.* үрнәк

образный образлы, һынлы

образование I 1) (*действие по гл. образовать и образоваться*) яһалыу; 2) (*то, что образовалось*) барлыкка килгән нәмә

образование//е II белем, мәғариф; **получить** ~ белем алыу; **среднее** ~ урта белем; **свидетельство об** ~ **и** белем хакында таныклык

образованный белемле, укымышлы; ~ человек укымышлы кеше

образ//овать сов. 1) (создать) төзөү; 2) (составить, представить собой) барлыкка килтереү; ~**оваться** барлыкка килеү, төзөлөү; ~**овывать(ся)** несов. см. **образовать(ся)**

обратить сов.: ~ [чье-л.] **внимание** на что-л. игтибар йүнэлтеү; ~ **на себя** внимание үзеңә игтибар йүнэлтеү; ~**ся** мөрәжәгәт итеү; ~ **к врачу** <в милицию> врачка <милицияга> мөрәжәгәт итеү

обратн//о нареч. кире, кирегә; ~**ый**: ~ билет кире жайтыуга билет; ~ **путь** кире жайта торган юл; **в ~ую** сторону кире якка; ~ **адрес** кире адрес

обращ//ать несов. см. **обратить**; ~ **внимание** игтибар итеү; **не ~ай** внимания игтибар итмә; ~**аться** 1) см. **обратиться**; 2) с кем-л. мөгәмелә итеү; 3) с чем-л. эш итеү; ~**ение** 1) к кому-л., куда-л. мөрәжәгәт; 2) с кем-л. мөгәмелә; 3) с чем-л. эш; 4) (призыв, речь) өндәшеү, өндәш һүз

обрез//ать сов., ~**ать** несов. кыркыу

обруч торшау

обручальн//ый: ~**ое** кольцо никах балдагы

обрушиться сов. емерелеп төшөү

обрыв 1) (место, где оборвано) өзөк; 2) (откос) текә яр

обрывать(ся) несов. см. **оборвать(ся)**

обряд йола, ырым

обследовать сов. тикшереү, тикшереп сыгыу

обслуж//ивание хезмәтләнדרеү; **станция** **техническо-го ~ивания** [автомобилей] автомобилдәрзе техник хезмәтләнדרеү станцияһы; ~**ивать** несов. см. **обслужить**; ~**ивающий**: ~ персонал хезмәтләнדרеүсе персонал; ~**ить** сов. хезмәт күрһәтеү

обстановк//а 1) (мебель) йорт йыһазы; 2) (положение, обстоятельства) хәл, шарт; **международная** ~ халык-ара хәл; **в мирной** ~е тыныс шарттарза

обстоятельный ентекле; төплө

обстоятельств//о 1) вакиға, хәл; 2) **мн.** ~**ва** (условия, обстановка) шарттар, хәлдәр; **при любых** ~**ах** төрлө хәлдәрзе лә

обсу//дить сов., ~**ждать** несов. фекер алышыу; ~**жде-ние** тикшереү

обувать(ся) несов. см. **обуть(ся)**

обувной аяк кейеме ...ы(е) ~ **магазин** аяк кейеме **ма-газины**

обувь ж (собир) аяк кейеме

обуслов//ить сов., ~**ливать** несов. 1) что-л., чем-л. шарт куйыу; 2) что-л. (явиться причиной чего-л.) сәбәп булыу

обуть сов. что (сапоги, туфли) аякка кейеү; **кого** (ре-

банка, больного и т. п.) аягына кейзереу; ~ся аякка кейеу

обуч//ать *несов. см. обучить*; ~аться укыу, өйрәнеу; ~ в школе мәктәптә укыу; ~ение өйрәтеу, укытыу? профессиональное ~ һөнәргә өйрәтеу; ~ в школе, школьное ~ мәктәптә укытыу; **срок ~ения** укытыу срогы; ~ить *сов. (кого-л., чем-л.)* укытыу, өйрәтеу; ~иться (*чему-л.*) укыу, өйрәнеу

обширный киң

общаться *несов.* аралашыу; ~ с кем-л. кем менән булһа ла аралашыу

общегосударственный дөйөм дәүләт

общежитие дөйөм ятак; **студенческое** ~ студенттар ятагы

общенародный дөйөм халык

общение аралашыу; **личное** ~ шәхси аралашыу

общественно-политический: ~ журнал ижтимағи-политик журнал

общественн//ость йәмәғәтселек; **мировая** ~ донъя йәмәғәтселеге ~ый йәмғиәт, йәмәғәт; ~ое **мнение** йәмәғәт фекере; ~ **строй** йәмғиәт королашо

общество 1) йәмғиәт; 2) (*организация*) йәмғиәт; ~ **дружбы** с... ..менән дуслык йәмғиәте; **спортивное** ~ спорт йәмғиәте; 3) (*компания*) төркөм; 4) (*объединение*) берекмә

общ//ий 1) дөйөм; ~ее **собрание** дөйөм йыйылыш; 2) (*совместный*) дөйөм уртақ; ~ие **интересы** дөйөм мәнфәғәттәр ◆ **не имеет ничего** ~его с... бер уртақлығы ла юк

общительный аралашыусан

общность уртақлык, дөйөмлөк; ~ **интересов** мәнфәғәттәр уртақлығы

объедин//ение 1) (*действие по гл. объединять и объединяться*) берләштереу, берләшеу; 2) (*союз*) берекмә; ~енный берләшкән; ~ить *сов.* берләштереу; ~иться берләшеу; ~ять(ся) *несов. см. объединить(ся)*

объез//д 1) (*действие*) урап үтеу; 2) (*место*) урау юл; ~дить *сов. см. объехать* 1; ~жать *несов. см. объехать*

объём күләм

объехать *сов.* 1) (*кругом*) урап, уратып үтеу; 2) (*побывать во многих местах*) йөрөп, кызырып сығыу

объяв//ить *сов.* 1) (*сделать объявление, сообщить*) иглан итеу; ~ **отправление** поезда <самолёта> поездың <самолёттың> кузғалыуын иглан итеу; ~ **результат** һөҙөмтәне иглан итеу; 2) (*заявить*) белдереу; ~ **войну** һугыш иглан итеу; ~ **лөние** иглан; **доска ~лений** игландар тактаһы; ~лять *несов. см. объявить*

объясн//ение 4) (действие по гл. объяснить и ~ся) аңлатыу; 2) (пояснительный текст) аңлатма; ~ить сов. аңлатыу; ~йте, пожалуйста! зинһар өсөн, аңлатығыз!; чем это [можно] ~? быны ни менән аңлатырға [мөмкин]? ~йтсыя 1) (с кем-л.) аңлашыу; 2) (статья ясным) аңлашылыу; ~ять(ся) несов. см. объяснить(ся); ~яться на русском <башкирском> языке! рус <башкорт> телендә һөйләшеу

объятия мн. косак

обыграть сов., обыгрывать несов. отоу, еңеп сығыу

обыкновён//ный гәзәттәге, гәзәти

обыча//и гөрөф-гәзәттәр; по народному ~ю халыктың гөрөф-гәзәте буйынса

обычн//о нареч. гәзәттә; ~ый гәзәти

обязанн//ость 1) бурыс; почётная ~ мактаулы бурыс; 2) мн. ~ости хезмәт, вазифа; служебные ~ости эш вазифалары; исполняющий ~ости вазифаһын банһкарыусы; ~ый тейешле; я обязан это сделать мин быны эшләргә тейешле

обязатель//но нареч. әлбиттә, шикһез; ~ный мотлак булган; ~ная программа мотлак булган программа; ~ство йөкләмә; взять [на себя] ~ [үзеңә] йөкләмә алыу

обязать сов. йөкләтеу; ~ся йөкләмә алыу

обязыва//ть(ся) несов. см. обязать(ся); это его ни к чему не ~ет был уны бер нимәгә лә мәжбүр итмәй

овация алкыш

овёс холо

овлад//евать несов., ~еть сов. 1) (завладеть) кулға алыу; 2) (усвоить, научиться) үзләштереу; овладеть русским языком рус телен үзләштереу

овощ//и мн. йәшелсә; ~ной йәшелсә ...ы(е); ~магазин йәшелсә магазины

овраг йырын

овц//а һарык (мн. овцы — собир. включая баранов); ~еводство һарыксылык

оглавление йөкмәтке

огла//сить сов., ~шать несов. иглан итеу, белдереу

оглохнуть сов. һаңғыраулану

оглядётся(ся) сов. см. осматреть(ся)

огля//дываться несов., ~нуться сов. әйләнеп карау

огненный ут ...ы(е); (о цвете) ут төслә

огне//опасный янғын куркынысы булган; ~стрельный: ~стрельное оружие атыу коралы; ~тушитель ут һүндергес; ~упорный утка сызамлы

огов//аривать несов., ~орить сов. (что-л.) аңлатма биреу; ~ориться сов. (ошибиться) яңылыш әйтеу; ~орка

1) (*разъяснение, условие — т. е. по гл. оговорить*) аңлатма, төзәтмә, өстәмә; 2) (*ошибка — т. е. по гл. оговориться*) хата әйтелгән һүз

огонь м ут ◆ Вечный ~ мәңгелек ут

огород йәшелсә баксаһы

огорч//ать(ся) *несов. см. огорчить(ся)*; ~ение кәйеф кырылыу; ~ить *сов. кәйефте кырыу*; я ~ён этим минең быга кәйефем кырылды; ~иться кәйеф кырылыу

ограб//ить *сов. талау*; ~ление талау

ограда кәртә

ограничени//е сикләү; ~ скорости тизлекте сикләү;

таможенные ~я таможня сикләүзәре; без ~я сикләүһез

огранич//енный сикле, сикләнгән; ~енные возможности сикле мөмкинлектәр; ~ивать(ся) *несов. см. ограничить(ся)*; ~ить *сов. сикләү*; ~иться (*чем-л.*) сикләнеү

огромный бик зур

огурец кыяр

одаренный һәләтле

одева//ть *несов. см. одеть*; ~ться 1) *см. одеться*; 2) (*как-л., носить какую-л. одежду*) кейенеү; она хорошо ~ется ул якшы кейенә

одежда кейем; верхняя ~ тышкы кейем

одеколон одеколон, хушбый

одержать *сов., одерживать несов.*; ~ верх өскә сыгыу; ~ победу еңеп сыгыу

одёт в *знач. сказ. он тепло* ~ ул йылы кейенгән; мы уже ~ ы без кейенгәнбез инде

одеть *сов. кейендереү*; ~ся кейенеү

одеяло одеял

один [одна, одно; одни] 1. *числ. бер*; 2. *прил. 1) (без других)* бер үзе, яңғыз; он ~ ул бер үзе; одному ему не оправиться ул бер үзе булдыра алмай; 2) (*тот же самый*) бер үк, шул ук; ~ и тот же человек шул ук бер кеше; это одно и то же был шул ук бер нәмә; они одного возраста улар бер үк йәштә; 3) (*только*) бары, тик; от него одни неприятности унан тик насарлыктар ғына; 3. *мест. бер, берәй*; в ~ прекрасный день берзән-бер көндә; одно другому не мешает береһе икенсегенә камасауламай; по одному берәрләп; ~ из двух икенән бере; как ~ человек бер булып, берзән; ~единственный берзән-бер

одинаков//ый бер төрлө; ~ой величины бер төрлө зурлыкта

одиннадцать *числ. ун бер*

одио//кий яңғыз; (*бессемейный*) буизак; ~чество яңғызлык; в ~честве яңғызлыкта; ~чка; в ~чку япа-яңғыз, бер үзе; ~чные яңғыз

одна *см.* один

однажды *нареч.* бер вакыт, бер кат

однако *союз., вводн. сл.* ләкин, шулай җа

одни *мн. от* один, одна, одно

одно *см.* один

одновременн//о *нареч.* бер үк вакытта; ~ый бер үк вакыттагы ♦ сеанс ~ой *игры шахм.* бер юлы бер нисә кеше менән уйнау сеансы

одноместный: ~ номер (*в гостинице*) бер урынлы номер

однообраз//не бер төрлөлөк; ~ный бер төрлө

однородный бер төрлө, тиң

односторонн//ий 1) бер яклы; 2) ~ее движение [транспорта] [транспорттың] бер якка табан хәрәкәте

одноэтажный бер катлы

одобрение хуплау; единодушное ~ бер тауыштан хуплау

одобр//ить *сов., ~ять несов.* хуплау; ~ предложение тәкдимде хуплау

одол//евать *несов.; ~еть сов.* еңеп сығыу

одолж//ение якшылык эшләү; *сделайте ~!* эшләй күрһәгез ине! ~ить *сов. (что-л., кому-л.)* бурыска биреү

одышка тын кысылыу

ожерелье муйынса

ожесточённ//ый каты, аяуһыз; ~ая борьба каты көрәш

оживать *несов. см. ожить*

ожив//ить *сов.* терелтеү; ~иться терелеү; ~лennyй йәнле, кызыу; ~лять(ся) *несов. см. оживить(ся)*

ожида//ние 1) көтөү; ~ поезда поезда көтөү; в ~нии (*чего-л., кого-л.*) көтөп; 2) *мн.* ~ния өмөт; ~ть *несов.* өмөт итеү; (*надеяться*) өмөтләнәү, ышаныу; я не ~л вас увидеть мин һеззе күрергә өмөтләнгәйнем; ~ случая осракты көтөү; ~ться; ~ется похолодание <иотепление и т. п.> һалкынайы <йылыу һ. б.> көтөлә

ожить *сов.* 1) терелеү; 2) *перен. (оживиться)* йәнләнәү

ожог бешәү, бешерәү

оздоровление һауыктырыу

озеро күл

ознакомить *сов. (кого-л., с чем-л.)* таныштырыу; ~ с правилами кағизәләр менән таныштырыу; ~ся танышыу; ~ с делами эш менән танышыу

означать *несов.* аңлатыу

озноб ошөп калтырау; у меня ~ мин өшөп калтыра йым

озяб//нуть сов. өшөү, өшөп бөтөү; я озяб мин өшөнөм;
у меня руки ~ли миңең кулдарым өшөнө

ой межд. ай, уй

оказа//ть сов.: ~ помощь ярзам күрһәтеү; ~ внима-
ние игтибар күрһәтеү

оказа//ться 1) (обнаружиться) булып сығыу; в гости-
нице не ~лось свободных мест кунакханала буш урындар
булмай сыкты; ~лось, что... ..булып сыкты; билет ~лся
недействительным билет ярамай булып сыкты; 2) (очу-
титься где-л.) барып сығыу; 3) перен. (попасть в какое-л.
положение) эләгеү, төшөү; ~ в затруднении кыйынлык-
ка эләгеү

оказыва//ть(ся) несов. см. оказать(ся); ~ется вводн.
сл. бакһаң, бактиһаң

оканчивать(ся) несов. см. оканчить(ся)

океан океан! ~ский: ~ лайнер океан лайнеры

оклад эш хакы

окно тәэрә; откройте окна! тәэрәләрзе асығыз!

около предлог + Р 1) (о месте) янында, эргәһендә; я буду
ждать Вас ~ театра мин һеззе театр янында көтөрмөн;
поставить ~ стены стена янына куйыу; 2) (о времени) са-
маһы, тирәһе; ~ трёх часов ос сәғәт самаһы; ~ месяца
тому назад ос ай самаһы элек

окончани//е 1) (завершение что-л.) бөтөү, тамамлау;
по ~и института институтты тамамлагас; после ~я
...; 2) (заключительная часть) азақ, һуң; ~ романа роман-
дың азагы; 3) грам. ялгау

окончательный азақка, һуңға; ~ результат һуңгы нә-
тижә

оконч//ить сов. тамамлау; ~ школу <институт>
мәктәп <институт> тамамлау; концерт ~ен концерт та-
мамланды; ~иться тамамланыу

окраина (города) сит; (страны) ситтәге өлкә

окрепнуть сов. нығыныу

окрестнос//ть, ~ти мн. тирә-як, әйләнә

окруж//ать несов. см. окружить; ~ение 1) (среда) сол-
ғаныш; 2) воен. камалыш; ~ной: ~ная железная дорога
урап үтә торған тимер юл

окружность әйләнә, уратым

октябрь м октябрь

окулист күз врачы

окурок тәмәке төпсөгә

олé//ний: ~мох болан мүге; ~нь м болан

олимп//иáда олимпиада; Бёлая (или зимняя) Олим-
пиáда кышкы олимпиада; математическая ~ математик
олимпиада; ~йең олимпсы; ~йский олимпия ...ы(е);

~ чемпион олимпия чемпионы; ~ огонь олимпия уты;

~ ййская деревня олимпия ауылы

олово ақ курғаш

ольха ерек

он *м оно ср.* [его, него; ему, нему; его, него; им, ним; о нём]; она *ж* [её, неё; ей, ней; её; неё; ей, ею, ней, нею; о ней] *личн. мест.* ул; где он <она>? ул кайза?; ты его <её> не видел? һин уны күрмәненме?; у него <неё> нет времени уның вақыты юк; мы пойдём без него <без неё> без унан башка барабыз; я ему <ей> скажу мин уға әйтермен; обратитесь к нему <к ней> уға мәрәжәгәт итегез; я его <её> только что встретил мин уны яңы гына осраттым; вы с ним <с неё> не знакомы? һез уның менән танышмы?; я о нём <о ней> ничего не слышал мин уның тураһында ишетмәнем

оні [их, них; им, ним; их, них; ими, ними; о них] *мн.* от он, она, оно улар; ~ ушли улар китте; их здесь не было улар бында булманы; мы были у них без уларза булдык; сообщите им об этом уларға был хакта хәбәр итегез; пойдём к ним уларға яқын барайык; пойдём с ними улар менән барайык; я узнал о них много интересного мин улар хақында күп кызык нәмә белдем

оно *ср. см.* он

опазывать *несов. см.* опоздать

опас//аться *несов. (кого-л., чего-л.)* хәүефләнеү; ~ение хәүеф, шом

опасн//ость куркыныс, хәүеф-хәтәр; ~ый куркыныс, хәтәр; ~ая дорога хәтәр юл

опера опера

операция 1) *мед.* операция; 2) *ж* операция

опере//дiть *сов.*, ~жать *несов.* узыу, алға сығыу

опереться *сов. (на что-л., перен. тж. на кого-л.)* таяныу

оперный: ~ театр опера театры

опечатка (базмалағы) хата

опираться *несов. см.* опереться

описание тасуирлама

описать *сов.*, описывать *несов.* тасуирлау, язып сығыу

опись *ж* исемлек, опись

опла//та түләү; ~тiть *сов.*, ~чивать *несов.* түләү;

~ дорожные расходы юл сығымдарын түләү; ~чиваемый отпуск түләүле ял

оплот терәк, таяныс

онозда//ние һуңлау; без ~ния һуңға калмай; с ~нием на час бер сәғәткә һуңлап; ~ть *сов.* һуңлау; ~ на поезд поезга һуңлау; поезд ~л [на час] поезд бер сәғәткә һуңланы

опознавательн//ый: ~ые знаки таныу билдэлэре
 опора таяныс
 оппози//иционный: ~ниционная партия оппозицион
 партия; ~йция оппозиция
 оправ//а кыса, тирэс; ~ для очков күзлек тирэсе;
 вставить в ~у кыса куйыу
 оправда//ние аклау; сказать в своё ~ үзөңдө аклап эй-
 теү, ...~ть сов. аклау; ~ся аклануу
 оправдывать несов. 1) см. оправдать; 2) (защитять)
 яклау; ~ся 1) см. оправдаться; 2) (защитяться) яклау
 спрашивать несов. см. спросить
 определ//ёние 1) (действие) билдэлэү; 2) (объяснение,
 формулировка) аныклау; ~ённый билдэле, анык; в ~ён-
 ных случаях билдэле осрактарза; ~йть сов., ~ять несов.
 билдэлэү, аныклау; опускать [в почтовый ящик] хатты
 [почта йэшнигенэ] төшөрөү; ~монету в автомат тинлекте
 автоматка төшөрөү; ~ся төшөү
 опухать несов., опухнуть сов. шешенеү
 опухоль ж шеш, шешек
 опухший шешкэи, кабарган
 опушка сит; ~ леса урман сите
 опыт 1) тэжрибэ; по собственному ~у [знаю] үз тэж-
 рибэм буйынса [белэм]; передать ~ тэжрибэне биреү;
 2) (научный) һынау; ~ный 1) (о человеке, специалист)
 тэжрибэле; 2) (служащий для опытов — см. опыт 2;
 пробный) һынау ...ы(е) ~ образец һынау өлгөһө
 огъянение иҗереү
 опять нареч. тагы, йәнэ
 оранжевый кызғылт һары
 оранжерея оранжерея
 оратор оратор, телмэр оҗтаһы
 опро//вергать несов., ~вёргнуть сов. кире кагыу;
 ~вержённе 1) кире кагыу; 2) (заявление) кире кагып
 азылган мэкәлә
 опроки//дывать(ся) несов. см. опрокинуть(ся); ~нуть
 сов. аузарыу, түңкәреү; ~нутья аууу, түңкәрелеү
 опрос һорашыу; ~йть сов.; ~ный: ~лист һорашыу
 кагызы
 опрятный купшы, йыйнак
 оптов//ый: ~ая торговля күмәртә сауза
 опублик//овать сов., ~бывывать несов. баҗтырып сыға-
 рыу; ~овать статью мэкәлә баҗтырып сығарыу
 опустить сов. түбән эйеү, төшөрөү; ~ голову башты
 түбән эйеү; ~ письмо хатты төшөрөү
 орбита орбита; даирә
 орган 1) ағза; ~ы чувств тойоу ағзалары; 2) орган;

~ы государственной власти дәүләт власы органдары;
3) (о периодическом издании) орган

орган орган

организа//тор ойштороусы; ~цибный: ~ комитет
ойштороу комитеты; ~ция 1) (действие) ойштороу; ~
вечера кисэне ойштороу; 2) (объединение) ойшма;
общественные ~ции йәмәғәт ойшмалары

организм организм

организов//анно нареч. ойшқан рәүештә; ~ать сов.
ойштороу; ~аться ойшоу; ~ывать(ся) см. организовать-
(ся)

орден орден; ~ Ленина Ленин ордены; ~ Трудового
Красного Знамени Хезмәт Кызыл байрак ордены; ~ Крас-
ной Звезды Кызыл Йондоз ордены; ~оносец орденлы
(кеше)

орёл бөркөт

орех сәтләүек

оркестр оркестр; симфонический ~ симфоник оркестр;
~ народных инструментов халык инструменттары ор-
кестры

орнамент орнамент, бизәк

оро//сительный һугарыу; ~ канал һугарыу каналы;
~сить сов., ~шать несов. һугарыу; ~шенне һугарыу

оруди//е 1) корал; ~я труда хезмәт коралы; сельско-
хозяйственные ~я ауыл хужалыгы коралдары; 2) перен.
сара; 3) воен. туп

оружие корал; холодное <огнестрельное> ~ һалкын
<утлы> корал; ядерное ~ ядро коралы

орфогр//афический: ~ словарь орфографик һүзлек;
~афия орфография

оса [мн. осы] һағызак

осада камау, камалыш

осадки мн. (в виде дождя, снега) яуым-төшөм

осадок (на дне сосуда) юпкын

осанка һын, кәүзә

осваивать(ся) несов. см. освоить(ся)

осведом//иться сов.: ~ о чәм-л. һорашып белеу; ~лён-
ный хәбәрзәр; ~ляться несов. см. осведомиться

освеж//ать(ся) несов. см. освежить(ся); ~ить сов.
яңыртыу, сафландырыу; ~иться яңырыу, сафлану

осве//тительный: ~ прибор яктыртыу приборы;
~тить сов., ~щать несов. 1) яктыртыу; 2) перен. аңлатып
биреу, яктыртыу; ~щение 1) яктылык, ут; электрическое
~ электр яктылыгы; уличное ~ урамдагы яктылык;
2) перен. (чего-л.) яктыртыу

освободитель азат итеүсе; ~ный азатлык ...ы(е); ~ная борьба азатлык көрөшө

освобо//дить сов. 1) (сделать свободным; избавить) азат итеү; 2) (сделать пустым) бушатыу; ~ждать 1) азат булыу, котолоу; 2) бушау; ~ждать(ся) несов. см. освобо-
дить(ся); ~ждение котолоу, коткарыу

освоить сов. үзлөштөрөү; ~ся үзлөшөү, өйрөнөү; ~ в новой обстановке яңы шарттарга өйрөнөү
оседлый ултырак; ~ образ жизни ултырак йөшөү рө-
үөшө

осенний көзгө

осень ж коз; будущей <прошлой> ~ю киләһе <үт-
кән> көз; поздней ~ю көзөн бик һуң; ~ю нареч. көзөн

осётр мәрсен балык

осетрина мәрсен балыгының ите

осина ұсақ

осколок ярысқ

оскорб//ить сов. хурлау, мәсхәрә итеү; ~иться гәр-
ләнеү; ~ление хурлау; ~лить(ся) несов. см. оскорб//ить(ся);

ослаб//евать несов. ~еть, сов. хәлһезләнеү; бушау;
басылыу; ветер ~евает ел басыла; мороз не ~евает һыуық
йомшармай

ослаб//ить сов. 1) бушатыу; 2) (смягчить) йомшартыу;
~ление: ~ международной напряжённости халық-ара
көсорғанеште йомшартыу; ~лять несов. см. ослабить

ослепнуть сов. һуқырайыу

осложн//ение 1) катмарлашыу; 2) (после болезни)
өзлогөү; ~иться сов., ~яться несов. катмарлашыу; дөло
~яется эш катмарлаша

осматривать(ся) несов. см. осмотреть(ся)

осмотр карау, тикшерөү; (больного) тикшерөү; ~еть
күззән кисерөү; (больного) тикшерөү; ~ётся караныу;
эйәләшөү

основ//а 1) нигез; 2) мн. ~ы (чего-л.) нигеззәр

основа//нис 1) (действие) нигез һалыу; 2) (фундамент)
нигез; 3) (причина) нигез, сәбәп; на каком ~нии? ниндәй
сәбәптән?; ~тель нигез (ташын) һалыусы; ~тельный ни-
гезле, төплө; ~ть сов. нигез һалыу, ойоштороу

основн//ой төп; ~ое свойство төп сифат

основоположник нигез һалыусы

основывать несов. см. основать; ~ся (на чем-л.) нигез-
ләнеү

особенн//о нареч. айырыуса, бигерәк тә; ~ость үзен-
сәлек; в ~ости айырыуса; ~ый үзенсәлекле, үзенә бер
төрлө

особняк айырым йорт

особый айырым, үзенә башка
осозн//авать *несов.*, **~ать** *сов.* аңлау, төшөнөү
оста//ваться *несов. см.* **остаться**; **~ на месте урында калыу**; до отхода поезда остаётся десять минут поездын китеүенә ун минут кала

остав//ить *сов.*, **~лять** *несов.* калдырыу; я **~ил** дома мин өйзә калдырзым; **~ьте** ключ здесь аскысты ошонда калдырығыз; **~ семью** гаиләне калдырыу

остальн//ой 1. калған, башка; 2. → *сущ.* 1) **~ые** *мн.* башкалар; где **~ые?** башкалар кайза?; 2) **~ое** *ср.* калганы, башкаһы; **~ое** **оставь** на завтра башкаһын иртәгә калдыр

останавливать(ся) *несов. см.* **остановить(ся)**

останови//ть *сов.* туктатыу; **~ такси** такси туктатыу; **~ кровотечение** кан ағышын туктатыу; **~ться** 1) туктау; **часы ~лись** сәғәт туктаны; 2) (*поселиться*) тукталыу, төшөү; **~ в гостинице <у знакомых>** кунакханала <таныштарза> тукталыу

остановк//а 1) (*действие*) тукталыу; **остановиться** **~ в работе** эштә тукталыу; 2) (*в пути*) туктау; **следовать без ~ок** туктауһыз барыу; 3) (*место*) тукталыу; **конечная** **~** һуңғы тукталыш

остаток калдык

оста//ться *сов.* калыу, тороп калыу; я здесь не **~нусь** мин бында калмайым; **~ждать** *кого-л.* көтөп калыу; **~ при своём мнении** үз фекереңдә калыу

остерегаться (*кого-л., чего-л.*) һаклануу

осторожн//ость һаклык; **обращаться** [*с чем-л.*] **с ~остью** һаклык менән мөгәмәлә итеү; **~ый** һак; **~о** һак **остриё** 1) (*режущее*) йөз; 2) (*колющее*) ос

остров утрау

острота киҫкенлек, кыркыулык

остро//та тапкыр һүз, йор һүз; **~умный** тапкыр ақыллы

остр//ый 1) үткер; **~ нож** үткер бысак; 1) *перен.* үткер; **~ слух** үткер; **~ ум** тапкыр ақыл; **~ соус** үткер соус; **~ая боль** кыркыу ауыртыу; **~ая борьба** *спорт.* киҫкен көрәш

остывать *несов.*, **остыть** *сов.* һууынуу

осудить *сов.*, **осуждать** *несов.* гәйепләү; **~ чей-л. по-ступок** кылығын гәйепләү

осушение: **~ болот** һазлыкты киптереу

осуществ//ить *сов.* тормошка ашырыу; **~йтсья** тормошка ашыу; **моя мечта** **~йлась** миңең хыялым тормошка ашты; **~ление** тормошка ашыу; **~лять(ся)** *несов. см.* **осуществить(ся)**

осып//аться *сов.*, **~аться** *несов.* койолоу

ось ж күсәр

осяза//ние тойоу; ~ть несов. тойоу

от [ото] предлог+P 1) (о расстоянии; о направлении)
-дан/-дән, -тан/-тән; -зан/-зән; от Москвы до Ленинграда
Мәскәүзән Ленинградка тиклем; на север от Москвы Мәс-
кәүзән төньякка карай; от стены стенанан; 2) (о времени)
-дан/-дән, -тан/-тән, -зан/-зән; от двух до четырёх часов
ике сәгәттән дүрткә тиклем; 3) (при указании на источник
чего-л., на зависимость): я получил письмо от родных мин
туғандарзан хат алдым; я узнал это от него мин быны унан
белдем; это от меня не зависит был минән тормай; 4) (при
указании на целое, от которого отделяется часть): корка от
апельсина апельсин кабығы; отрежьте от этого куска
ошо кисәктән кыркып алығыз; воздержаться от купания
һыу инеүзән тоткарланыу

отбирать несов. см. отобрать

отбить сов. 1) (отразить ударом; вернуть силой — воен.)
кайтарыу; 2) (отколоть) айырып алыу

отбой (сигнал) отбой

отбор һайлап алыу; ~ный һайланған; ~очный: ~оч-
ные соревнования һайлап алыу ярыштары

отбр//асывать несов., ~бсить сов. алып ырғытыу

отбросы мн. калдыктар

отбывать несов., отбыть сов. китеу, китеп барыу

отва//га батырлык, каһарманлык; ~жный батыр,
кыйыу

отвезти сов. алып барыу, алып барып куйыу

отвергать несов., отвергнуть сов. кире кағыу

отвернуться сов. боролоу, йөззә бороу

отверстие тишек, ярык

отвёртка отвёртка

отвесный асылынып торған, текә

отвести сов. ситкә кағыу ◆ ~ удар һөжүмде, һуғыузы
кайтарыу

ответ яуап; получить ~ на письмо хатка яуап алыу;
в ~ на что-л. нимәгәлер яуап итеп; оставить без ~а яуап-
һыз калдырыу; ~ить сов. яуап биреу; ~ на вопрос һорау-
ға яуап биреу; ~ный: ~ визит яуап визиты; ~ная речь
яуап телмәре

ответственн//ость яуаплылык; нести ~ яуаплылык
тотоу; ~ый яуаплы

отвеча//ть несов. 1) см. ответить; не ~ют <телефон
не ~ет> яуап бирмәйзәр <телефон яуап бирмәй<; 2) (за
что-л.—нести ответственность) яуап биреу; я ~ю за это
мин бының өсөн яуап бирәм; 3) (чему-л.—соответство-
вать) яуап биреу; ~ требованиям талаптарға яуап биреу

отвл//екать(ся) *несов. см. отвлéчь(ся)*; ~éчь *сов. мауықтырыу, ситкә тартыу*; ~éчься (*от чего-л.*) *мауығыу, ситкә тартылыу*

отводить *несов. см. отвести*

отвозить *несов. см. отвезти*

отворачиваться *несов. см. отвернуться*

отвор//ить *сов. асыу*; ~йтъя *асылыу*; ~ять(ся) *несов. см. отворйт(ся)*

отвра//тительный ерэнгес; ~щэние ерэнес, ерэнеу тойгоho; с ~щэнием ерэнес менэн; питать (*или* *испытывать, чувствовать*) ~ к кому-л. <к чему-л.> ерэнеу тойгоho то-тоу (*кисереу*)

отвыкать *несов.*, отвыкнуть *сов. (от чего-л.) бизеу, ыуыныу*

отгадать *сов. асыу, сисеу*

отгад//ка *сиселеш*; ~ывать *несов. см. отгадать*

отдавать *несов. см. отдать*

отдалённ//ый алыс; ~ая местность алыс урын

отдать *сов. 1) (дать) биреу*; ~ все [свой] силы <үзеңдең> бар көсөңдө биреу; 2) (*сдать*) биреу, тапшырыу; ~ в ремонт <в стирку, в ателье и т. п.> ремонтка <йыуырга, ательега> биреу; 3) (*вернуть*) кайтарыу; ~ долг үтесте кайтарыу

отдёл бүлексэ; ~эние 1) (*отдел, подразделение*) бүлек; хирургическое ~ больницы больницаның хирургия бүлеге; машинное ~ машина бүлеге; багажное ~ багаждар бүлеге; 2) (*учреждение*): ~ связи элемтэ бүлеге; ~ милиции милиция бүлеге; 3) *воен. отделение*

отделить *сов. (что-л. от чего-л.) айырыу, айырып алыу*; ~ся айырылыу; (*от группы, от толпы*) айырылыу, бүленеу

отдёлка бизэу

отдёлн//ый 1) айырым; ~ая квартира айырым фатир; поместить кого-л. ~о (*нареч.*) от остальных башкаларзан айырым урынлаштырыу; 2) (*единичный*) айырым; в ~ых случаях айырым осрактарза

отделять(ся) *несов. см. отделить(ся)*

отдохнуть *сов. ял итеу, ял итеп алыу*

отдых ял; комната ~а ял бүлмэне; ~ать *несов. см.*

отдохнуть

отёк тумбығыу

отёц атай; ~ семейства ғаилэ атаһы

отéчеств//енный ил ...ы(е) ~енная промышленность илдең промышленносы; ~о тыуған ил

отзыв баһалама; ~ на книгу китапка баһалама

отзывать(ся) *несов. см. отозвать(ся)*

отказ 1) (*по гл. отказать*) кире яуап; получить ~ кире

яуап алыу; ~ в просьбе үтенесте кире кагыу; 2) (по гл. отказатьсья) баш тартыу; ~ от поездки барыузан баш тартыу; ~ать сов. кире кагыу; ~ кому-л. в просьбе үтенесен кире кагыу; ~аться баш тартыу; ~ от борьбы көрештөн баш тартыу; ~ от своих слов үз һүҗендән баш тартыу; ~ывать(сья) несов. см. отказать(сья)

откладывать несов. см. отложить

отклон//ение 1) (по гл. отклонить) кире кагыу; 2) (по гл. отклониться) ситләшеу, тайпылыу; ~ить сов. кире кагыу; ~ предложение <кандидатуру> тәкдимде <кандидатураны> кире кагыу; ~иться тайпылыу; ~ от курса курстан тайпылыу; ~ять(сья) несов. см. отклонить(сья)

откровённ//ый асыктан-асык; ~ое признание асыктан-асык таныу; ~о (нареч.) говоря асык кына итеп әйткәндә

открыва//ть(сья) несов. см. открыть(сья); магазин ~ется в ... часов магазин сәғәт ... асыла

открыти//е 1) асылу; до ~я магазина [осталось] пять минут магазин асылуға биш минут [жалды]; ~ выставки күргәзмә асылу; ~ памятника һәйкәл асылу; 3) (научное — то что открыто) асыш; сделать ~ асыу яһау

открытк//а открытка; почтовая ~ почта открыткаһы

открыт//ый 1) (неограждённый) асык; ~ое место асык урын; ~ое море асык диңгез (океанға тоташкан); 2) (действующий) асык; магазин открыт до семй часов магазин сәғәт етегә тиклем асык

открыть 1) асыу; ~ дверь ишек асыу; откройте рот ауызыгыззы асыгыз; 2) (положить начало) асыу, башлау; ~ собрание йыйылышты асыу; ~ выставку күргәзмәне асыу; 3) (сделать открытие) асыш яһау, асыу; ~ся асылу

откуда нареч. кайзан; ~ вы прибыли? һез кайзан килдегез?; ~ Вы это знаете? һез быны кайзан беләһегез?; я не знаю, ~ он приехал мин уның кайзан килгәнен белмәйем; ~-либо, ~нибудь нареч. кайзан булһа ла; ~то нареч. кайзандыр

откупори//вать несов., ~ть сов. асыу; ~ бутылку шешәне асыу

откусить сов., откусывать несов. тешләу, тешләп өзөу

отламывать несов. см. отломить

отлёт осоп китеу

отличать несов. айырыу; ~ся айырылыу; ~ друг от друга бер-береһенән айырылыу

отлич//ие айырма; в ~ от чего-л. низәндер айырмалы рәүештә ♦ диплом с ~ием отличиялы диплом; ~

ный: ~ признак айырмалыккы билдэ; ~йтсыя (в чэм-л.) айырылыу

отличный 1) (от чего-л.) айырмалы; 2) (очень хороший) бик якшы

отлогий һезэк

отложить сов. 1) (в сторону) (ситкэ) куйып тороу; 2) (оставить для кого-л.; для чего-л.) куйып тороу, алып куйыу; 3) (отсрочить, перенести на другое время) кисектереу; ~ заседание <отъезд> ултырышты <китеүзе> кисектереу

отломить сов. (что-л., от чего-л.) һындырып алыу

отмель ж һай урын

отмён//а гэмәлдән сыгарыу, булдырмау; ~йтть сов., ~ятть несов. булдырмау, үткәрмәү

отмё//тить сов. 1) (сделать отметку) билдәләү; 2) перен. (обратить внимание, подчеркнуть) билдәләү, һызыкка алыу; ~тка 1) (пометка) билдэ; 2) (школьная оценка) билдэ, баһа; ~чатть несов. см. отметить

отнес//тй сов. (что-л., куда-л., кому-л.) алып китеү; течением лодку ~ло далеко от берега кәмәне агым ярзан алыҫ алып китте

отнестись сов. карау; внимательно ~ к чему-л. игтибар менән карау

отнимать несов. см. отнять

относительн//о 1. нареч. сағыштырмаса; 2. предлог + Р хакында, тураһында; ~ нас можете не беспокоиться безең хакта борсолмаҫка мөмкинһез; ~ый сағыштырмаса..., артык булмаған

относить несов. см. отнести

относиться несов. 1) см. отнести; я отношусь к нему хорошо мин уга якшы карайым; 2) (иметь отношение) мөнәсәбәте булыу; это к вам <к делу> не относится бының һезгә <эшкә> мөнәсәбәте юк

отношени//е 1) мөнәсәбәт; хорошее <плохое> ~ к чему-л., <к кому-л.> якшы <насар> мөнәсәбәт; 2) иметь ~ к чему-л. <к кому-л.> нимәгә <кемгә> мөнәсәбәте булыу; он не имеет никакого ~я к этому уның быға бер ниндәй зә мөнәсәбәте юк; 3) мн. ~я мөнәсәбәттәр; дружеские ~я (у кого-л., между кем-л.) дуҫтарса мөнәсәбәттәр; быть (с кем-л.) в хороших ~ях якшы мөнәсәбәттә булыу; ♦ во всех ~ях һәр яклап; по ~ю к кому-л. кемгә карата

отнять сов. 1) (что-л., у кого-л.) алыу, тартып алыу; это не отнимет много времени был күп вакыт алмаясак; 2) мат. алыу; 3) (ампутировать) кыркып алыу
ото см. от

отобрать сов. 1) (отнять) тартып алыу; 2) (выбрать) найлап алыу

отовсюду нареч. төрлө яктан

отогнать сов. кыууу, кыуып ебәреу

отодвигать(ся) несов. см. отодвинуть(ся)

отодвинуть сов. күсереу, күсереп куйыу; ~ся күсеу

отозвать сов. 1) сакырып алыу; 2) дипл. сакырып жай-тарыу

отозваться сов. 1) см. откликнуться; 2) (дать отзыв) һүз әйтеу, баһа биреу; хорошо <плохо> ~ о ком-л. берәйһе хакында якшы <насар> һүз әйтеу

отойти сов. 1) китеу; ~ в сторону ситкә китеу; 2) (отправиться) китеу, кузгалыу; поезд отошёл [в три часа] поезд [сәгәт өстә] китте; 3) (отстать) кубыу, айырылыу

отомстить кому-л. үс алыу

отопление йылытыу; центральное ~ үзәктән йылытыу

оторва//ть сов. өзөу, йыртып алыу; ~ билет билетты йыртып алыу; ~ться өзөлөу, өзөлөп сығыу; пуговица ~лась тәймә өзөлдө

отослать сов. ебәреу

отпереть сов. асыу; ~ся асылыу

отпира//ться несов. см. отпереть(ся); дверь не ~ется ишек асылмай

отпл//ывать несов. см. отплыть; ~ытие йөзөп китеу; ~ыть (о пловце) йөзөп китеу; (о судне) (порттан) китеу

отпор отпор; дать <получить> ~ отпор биреу <алыу>; встретить ~ отпорга тарыу

отправител//ь ебәреүсе; адрес ~я ебәреүсенең адресы

отправ//ить сов. (что-л.) ебәреу; (кого-л.) озатыу;

~ письмо по почте хатты почта менән ебәреу; ~ в больницу больницага озатыу; ~иться китеу, сығыу; ~ в путь юлга сығыу; ~ гулять йөрөргә сығыу; поезд ~ится в семь часов с пятого пути поезд сәгәт етелә бишенсе юлдан китә;

~ка (по гл. отправить) ебәреу; ~ление 1) (действие по гл. отправить и отправиться) китеу, кузгалып китеу; ~езда поезддың китеүе; порт <станция> ~ления китеу

порты <станцияһы>; время ~ления кузгалыу вақыты; 2) почтовое ~ почта аша ебәрелгән нәмә; ~лять(ся) несов. см. отправить(ся)

отправить и отправиться китеу, кузгалып китеу; ~езда поезддың китеүе; порт <станция> ~ления китеу порты <станцияһы>; время ~ления кузгалыу вақыты; 2) почтовое ~ почта аша ебәрелгән нәмә; ~лять(ся) несов. см. отправить(ся)

отпраздновать сов. см. праздновать

отпуск отпуск, ял; быть в ~е ялда булыу; взять ~ отпуск алыу; уйти в ~ отпускыга китеу; летние ~а йәйге ял; ~ по болезни ауырыу буйынса отпуск; ~ по беременности и родам ауырлы булыу һәм бала табыу буйынса отпуск

отпус//кать несов., ~тять сов. 1) (кого-л.) ебәреу;

2) (что-л. — ослабить, перестать держать) ебәреү, ыскындырыу; ~ тормоз тормозды ыскындырыу; 3) ~ товар тауар ебәреү

отравление ағыулану; **пищевое** ~ азыктан ағыулану

отраз//**ать(ся)** *несов. см. отразить(ся)*; ~ение сағылыу

отразй//**ть** *сов.* 1) кире кағыу; ~ нападение <удар> һөжүмде <һуғыузы> кире кағыу; 2) (воспроизвести) сағылдырыу; ~ться 1) сағылыу; ~ в зеркале көзгелә сағылыу; 2) *перен. (на чем-л., на ком-л.)* тәҗсир итеү; это ~лось на здоровье был һаулыкка тәҗсир итте

отрасль ж тармак

отредактировать *сов. см. редактировать*

отрез//**ать** *сов.*, ~**ать** *несов.* кыркып алыу

отрекаться *несов. см. отречься*

отремонтировать *сов.* ремонтлап куйыу

отречься *сов. (от кого-л., от чего-л.)* баш тартыу

отрица//**ние** кире кағыу; ~**тельный** 1) кире; ~ **отв**ёт кире яуап; ~**тельная сторона** дела эштең кире ягы; 2) *физ., мат.* кире; ~**ть** *несов.* кире кағыу, инкар итеү

отрыв: **уч**иться без ~а от производства производство-нан айырылмайнса укыу; ~**ать(ся)** *несов. см. оторвать(ся)*; ~**истый** өзөк-өзөк

отрывок өзөмтә

отряд отряд

отсроч//**ивать** *несов.*, ~**ить** *сов.* кисектереү; ~ка кисектереш

отставать *несов. см. отстать*

отставка отставка (эштән китеү)

отстаивать *несов. см. отстоять*

отстал//**ость** артта калғанлык; ~**ый** артта калған

отстать *сов.* артта калыу, тороп калыу; ~ в развитии үсештә артта калыу; ~ от поезда поездан тороп калыу

отстоять *сов.* һаклап алып калыу, яклау

отстран//**ить** *сов.*, ~**ять** *несов.* бушатыу, (эштән) алыу; ~ от должности вазифанан бушатыу

отступ//**ать** *несов.*, ~**ить** *сов.* сигеү; ~ление сигенеү

отсутств//**ие** 1) булмау; в моё ~ мин булмаганда; 2) (чего-л.) булмау, юклык; за ~ием (или из-за ~ия) времени <денег> вакыт <акса> булмаганга (булмау сәбәпле); ~**овать** *несов.* 1) (не присутствовать) булмау; 2) (не быть в наличии) булмау, юк булыу

отсылать *несов. см. отослать*

отсюда нареч. бынан, ошонан; ~ следует бынан килеп сыға

отталкивать *несов. см. оттолкнуть*
оттенок төсмөр
оттепель ж йылылык, йылыу
оттого *нареч.* шунан, шул сәбәпле
оттолкнуть *сов.* 1) этеп ебәреү; 2) *перен. (кого-л.):*
~ от себя друзей дустарыңды үзәндән ситләштереү
оттуда *нареч.* унан, шунан
отход 1) китеү; 2) (*отправление поезда*) китеү, жузгалыу; ~**йт** *несов. см. отойти*; поезд ~**ит в ... часов** поезд ... сәғәттә китә; ~ **назад** артка китеү
отходы *мн.* калдык; **промышленные** ~ **промышленность** калдыктары
отцве//стї *сов.*, ~**тат** *несов.* сәскә атып бөтөү
отчаяни//е өмөтһөзлөк; в ~**и** өмөтһөзлөккә (төшөү)
отчего *нареч.* низән, нилектән; ~ **это** произошло? низән был килеп сыкты?
отчеств//о атайзың исеме; как Ваше ~? һезәң атайы-ғыззың исеме нисек?; **называть по имени и** ~у исеме һәм атаһының исеме менән әйтеү
отчёт отчёт; ~**ный**: ~ **период** отчёт дәүере
отчим үгәй атай
отчитаться *сов.*, **отчитываться** *несов.* отчет биреү
отъезд китеү; **день** ~а китеү көнө
отыскать *сов.* эзләп табыу
отыскивать *несов. см. отыскать*
офицер офицер; ~**ский**: ~ское звание офицер дәрәжәһе
официальный рәсми
официант; ~**ка** официант
оформ//ить *сов.* 1) төзөү, йүнәтеү; ~ **документы** документтарзы төзөү; 2) (*украсить*) бизәү; ~ **зал** залды бизәү; ~**ление** 1) бизәү, йүнәтеү; ~ **спектакля** спектаклдә бизәү; ~**лять** *несов. см. оформить*
охватить *сов.*, **охватывать** *несов.* қосақлау, уратып (солғап) алыу; *перен.* ылықтырыу, йәлеп итеү
охла//дїть *сов.*, ~**ждать** *несов.* һыуындырыу; ~**ждёние** һыуытыу; **система** ~**ждёния** һыуытыу системаһы
охот//а һунар; ~**иться** *несов.* һунар итеү; ~**ник** һунары; ~**ничий**: ~сезон һунар мәле; ~**билёт** һунар билеты
охотн//о *нареч.* теләп, ысын күңелдән; ~ **верю** ысын күңелдән ышанам
охран//а 1) һаклау; ~ **природы** <окужающей среды> тәбиғәттә <мөхитте> һаклау; ~ **труда** <здоровья> хезмәттә <һаулықты> һаклау; 2) (*группа людей*) һак; ~**ять** *несов.* һаклау; ~**яться**: ~ется госуларством <законом> дәүләт <закон> тарафынан һаклана
охрипнуть *сов.* тзақ қарлығыу

оцен//ивать *несов.*, **~ить** *сов.* 1) (*определить цену*) хак биреү; **~ имущество** мөлкәткә хак биреү; 2) *перен.* баһалау; **~ по достоинству** тейешле баһаны биреү; **~ка** 1) баһа; 2) баһалау; 3) (*балл, отметка*) билдә; **высокие ~ки** югары билдәләү

очаг 1) усақ; **домашний ~** өй эсе; 2) *перен.* (*чего-л.*) сығанак

очевидец шаһит

очевиди//о *вводн. сл.* могайын, күрәһең; **~ый асык**, ап-асык

очень *нареч.* бик, ифрат

очередной сираттағы; **~ отпуск сираттағы** ял

бчеред//ь ж 1) сират; **теперь моя ~** хәзер миңә сират; **по ~и сират буйынса;** 2) (*группа людей*) сиратта тороусылар; **стоять в ~и сиратта тороу** ♦ **в первую ~** тәү башта, иң тәүзә

очерк очерк

очй//стить *сов.* 1) (*от грязи и т. п.*) тазартыу; 2) (*снять кожуру, чешую и т. п.*) әрсеү; **~щать** *несов. см.* **очистить** I

очк//й *мн.* күзлек; **носить <ходить> в ~ах** күзлек кейеү

очк//б *спорт.* очко; **количество ~бв** очколар һаны; **победа <поражение> по ~ам** очколар буйынса еңеү <еңелеү>

очнуться *сов.* 1) (*проснуться*) уяныу; 2) (*прийти в себя*) искә килеү

очутиться *сов.* барып сығыу

ошиб//аться *несов.*, **~иться** *сов.* яңылышыу, хаталану; **Вы ~аетесь** һез хаталанаһығыз

ошиб//ка хата; **грубая ~** тупақ хата; **допустить ~ку** хата ебәреү; **исправить свою ~ку** хатаңды төзәтеү; **по ~ке** хата аркаһында; **~очный** хата

оштрафовать *сов.* штраф һалыу

ощупь ж: на **~** һәрмәп карап; **~ю** *нареч.:* идти **~** һәрмәп барыу

ощу//тить *сов.*, **~щать** *несов.* һизеү, тойоу; **~щение** һизеү, тойоу; тойго

II

павильон павильон; **выставочный ~** күргәзмә павильоны

падать *несов.* 1) йығылыу, тәгәрәү, ауыу; 2) (*понижаться, напр. о давлении*) түбәнәйеү, кәмеү

падёж *грам.* килеш

падение 1) йыгылыу, тэгэрәү; 2) (понижение) түбәнәйеу

пай пай; ~щик пайсы

пакет пакет

пакт пакт; ~ о взаимопомощи <о ненападении> үз-ара ярзам <һөжүм итешмәү> тураһында пакт

палат//а 1) палата; торговая ~ сауза палатаһы; 2) (в парламенте и т. п.) палата; 3) (в больнице) палата, бүлмә; 4) ~ы мн. ист. һарай

палат//ка 1) (для жилья) палатка; 2) (киоск) палатка; ~очный: ~ лагерь <городок> палаткаларҙан торған лагерь <каласык>

палец бармак; большой <указательный, средний, безымянный> ~ баш <һук, урта, сығанат> бармак

нал//ка таяк; лыжные ~ ки саңғы таяғы; ~очка таяксык; дирижёрская ~ дирижер таяксығы

палуба палуба; верхняя <средняя, һижняя> ~ өскә <урта, түбәнге> палуба

пальма пальма ◆ ~ первенства беренсе урын

пальто ср. нескл. пальто; зимнее <демисезонное> ~ тышкы <козғө> пальто; меховое ~ тире пальто; ходить в ~ пальтола йөрөү

памятка иҫтәлек, иҫкәrmә ҡағызы

памят//ь ж 1) хәтер, иҫ; 2) (воспоминание) иҫтәлек; подарить на ~ иҫтәлеккә бүләк итеү ◆ выучить на ~ ятка бикләү; читать по ~и яттан укыу

паника паника, ҡаушап тошөү

панорам//а панорама; ~ный: ~ное кино панорамалы кино

пансионат пансионат

пантомима пантомима (ым-ишара тамашаһы)

папа I м (отец) атай

папа II м церк. папа

папирос//а папирос; ~ный: ~ная бумага папирос ҡағызы

папка папка

пар быу, боҫ, пар

пар//а 1) иш; танцующая ~бейеүсе иштәр; 2) (о предметах) бер пар; ~ ботинок бер пар ботинка; 3) разг. (несколько, один-два) бер-ике; через ~у дней бер-ике көндән

параграф параграф

парад парад; принимать ~ парад ҡабул итеү

парадн//ый 1) парад ...ы; ~ая форма парад формаһы; 2): ~ вход, ~ подъезд алғы подъезд; ~ая лестница алғы баҫкыс; 3)→сущ. ~ое ср. түр ишек

паралич паралич, фалиж

параллель *геогр.* параллель; **~ный** 1) *мат.* параллель; 2) (*расположенный в одном направлении*) буй яткан; 3) (*одинаковый*) параллель; **~ классы** параллель кластар
парашют парашют; **прыжок с ~ом** парашютта hikepey; **~ист**, **~истка** парашютист; **~ный** парашют ...ы; **~ спорт** парашют спорты
парень *м* егет
парь *ср. нескл.* бэхэс; **держатъ <заключить>** ~ бэхэс тогоу, бэхэслэшеу
парик парик
парикмахер парикмахер; **~ская** парикмахерский
парк 1) парк; **городской** ~ кала паркы; 2) (*транспорта, машины*) парк
парламент парламент; **~арий** парламентарий
парник парник; **~овый**: **~овые** овощи парникта үскән йәщелсә
парный ишле, куш
паровоз паровоз
паров//бй пар ...ы, пар менән йылытылган; **~бе отопление** пар менән йылытыу
пародия пародия
пароль *м* пароль
паром борам
пароход пароход; **~ный**: **~ное** сообщение пароход менән бәйләнеш
парт//билёт партбилет; **~бюро** *ср. нескл.* партбюро
партер партер (*театрза тамаша залының түбәнге каты*)
партизан партизан; **~ка** партизанка; **~ский** партизан ...ы **~отряд** партизан отряды; **~ская война** партизан һуғышы
партыйн//ый 1. партия ...ы; **~ое** собрание партия йынылышы; **~ая** организация партия ойошмаһы; 2. → *сущ.* **~ый**, **~ая** ж партиялы
парти//я 1) партия; **вступить в ~ю** партияға инеу; 2) (*группа людей*) төркөм, партия; 3) (*количество товара*) партия; 4) (*в игре*) партия; **~ в шахматы** бер партия шахмат уйыны
партком *м* (**партийный комитет**) партком (партия комитеты)
парторганизация партия ойошмаһы
парус елкән; **идти под ~ом** (*или под ~ами*) елкән менән барыу; **~ник** елкәнле карап; **~ный**: **~ное** судно *см.* **парусник**; **~ спорт** елкәнселәр спорты
парфюмер//ия парфюмерия; **~ный**: **~ магазин** парфюмерия магазины
пас *спорт.* пас

пасека умарталык
 пасмурн//ый йонсоу, болотло; сегодня ~о богөн (көн)
 йонсоу
 паспорт паспорт
 пассажир пассажир; для ~ов с детьми балалы пасса-
 жирзар өсөн; ~ский пассажир ...ы(е) ~ поезд пассажир
 поезы
 пассивный пассив
 паста паста; зубная ~ теш пастаһы
 наст//бище көтөүлек; ~и несов. көтөү; ~ух көтөүсе
 пасть I сов. 1): ~ в бою һуғышта һәләк булыу; 2) (сдачь-
 ся неприятелю — о крепости, городе и т. п.) бирелеу
 пасть II ж ауыз
 патриот патриот; ~изм патриотизм; ~ический пат-
 риотик
 патрон (от оружия) патрон
 патруль м патруль; милицейский ~ милиция патруле
 пауза пауза, тыныш
 паук үрмәксе
 пахать несов. һөрөү
 пахнуть несов. еҫ сығыу, еҫ аңкыу
 пахот//а һөрөнтө ер; ~ный: ~ная земля һөрөлгән ер
 пачка 1) (стопка) бәйләм; 2) (упаковка) төргәк, кап;
 ~ сигарет бер кап сигарет
 пачкать несов. бысратыу; ~ся бысраныу
 пашня һөрөлгән ер
 пев//ец йырсы; ~ица йырсы катын-кыз
 педагог педагог; ~ический педагогия, педагогик
 педаль ж педаль
 педиатр педиатр
 пейзаж 1) (вид) тәбигәт күренеше; 2) (картина) пейзаж
 пскаря икмәк бешереү йорто
 пельмени мн. (ед. пельмень м) билмән
 пена күбек
 пенне йырлау
 пенсионер, ~ка пенсионер
 пенси//я пенсия; быть на ~и пенсияла булыу
 пень м төп, түңгәк
 пёпе//л көл; ~льница көл һауыты (тәмәке тартканда)
 первенство спорт. беренселек; командное <личное> ~
 команда <шәхси> беренселеге; ~ мира донъя беренсе-
 леге
 перво//бытий тәүтормош; ~ человек тәүтормош
 кешеһе; ~источник төп сығанак; ~классный беренсе
 класлы
 Первомай Беренсе май

первомайск//ий: ~ праздник беренсе май байрамы
перво//начальный тәүге; беренсе; ~**сортный** беренсе сорт; ~**степенный** иң мөһим

пёрв//ый 1. *числ.* беренсе; ~ **этаж** беренсе кат; ~**ого** числа беренсе число; в половине ~**ого** беренсе яртыла; в ~ **раз** беренсе кат; 2. *прил.* беренсе, тәүге; ~ **сорт** беренсе сорт; ~**ая** премия беренсе премия; 3. ~**ое** блюдо, →*сущ.* ~**ое ср.** беренсе блюдо

перебе//гать *несов.*, ~**жать** *сов.* аша йүгереп сыгыу; ~ **через** дорогу юлды аша йүгереп сыгыу

пере//бывать *несов.*, ~**бить** *сов.* (кого-л.) 1. үлтереп (кырып) ватып бөтөрөү; 2. бүлдерөү

перевезти *сов.* 1. ташыу; 2. аша алып сыгыу

переверну//ть *сов.* түңкәреү, асыу; (*опрокинуть*) асыу; ~ **страницу** битте асыу; ~**ться** түңкәреләү; лодка ~**лась** кәмә түңкәрелде; ~ **на другой бок** икенсе ятка әйләнеү

перевёртывать(ся) *несов. см. перевернуть(ся)*

перевес 1) ауырырак булыу; 2) *перен.* өстөнлөк

перевести *сов.* 1) аша сыгарыу; 2) (*переместить что-л.*) күсерәү; ~ **стрелку часов** сәғәт уғын күсерәү; 3) (*переместить кого-л. по службе, учёбе*) күсерәү; 4) (*с одного языка на другой*) тәржемә итеү; 5) (*отправить по почте деньги*) ебәрәү, күсерәү

перевод 1) (*напр. стрелки*) күсерәү; 2) (*напр. по службе или учёбе*) күсерәү; 3) (*с одного языка на другой*) тәржемә итеү; ~ **на башкирский язык** башкорт теленә тәржемә итеү; 4) **почтовый** ~ почта переводы; **банковский** ~ банк переводы; ~**ить** *несов. см. перевести*; ~**чик**, ~**чица** тәржемәсе; ~ **с ... языка ...** теленән тәржемәсе; ~ **на ... язык ...** теленә тәржемәсе; **разговаривать** через ~**чика** тәржемәсе аша һөйләшеү

пере//возить *несов. см. перевезти*; ~**возка** ташыу; ~ **грузов йөк** ташыу; **морские** ~**возки** диңгеззә йөк ташыу

переворужение яңынан коралланыу

переворачивать(ся) *несов. см. перевернуть(ся)*

переворот 1. кырка боролош; 2. алмашыныу

перевыполни//ить *сов.*, ~**ять** *несов.* арттырып үтәү

пере//вязать *сов.* 1) бәйләү; ~ **рану** яраны бәйләү; 2) (**обвязать**) бәйләү; ~**вязка** яңынан бәйләү; **сделать** ~**вязку** (яраны) яңынан бәйләү; ~**вязывать** *несов. см. перевязать*

перегнать *сов.* 1. узып китеү; 2. кыуыу

переговор//ный: ~**пункт** һөйләшеү пункты; ~**ы мн.:** һөйләшеүзәр; **вести** ~ һөйләшеүзәр аша барыу

перегонять *несов. см. перегнать*

перегор//ать *несов.*, ~еть *сов.*: лампочка ~ела лам-
почка янып өзөлдө

перегородка бүлкө

перегрузк//а *ж*, ~и *мн.* йөк артык булу, күп тейәү

пéред [передо] *предлог*+*T* 1) (*о месте*) алдында, кар-
шыһында; передо *мно́й* миңең алдында; ~ *нами* постав-
лена задача беззең алдыбызга бурыс куйылған; 2) (*о вре-
мени*) алда, алдынан, элек; ~ *обедом* төш алдынан; 3) (*по
отношению к кому-л.*) алдында, алда; я виноват ~ *вами*
мин һеззең алда гәйепле

перёд ал

передавать *несов. см.* передать; ~ по радио <по теле-
видению> радионан <телевидениенан> тапшырыу

передатчик радио тапшырғыс

переда//ть *сов.* 1) (*дать, вручить*) тапшырыу, (кулына)
биреү; ~йте сюда бында бирегез; 2) (*предоставить в поль-
зование*) биреү; 3) (*сообщить*) әйтеү, әйтеп ебөреү; ~йте
ему, что... уға ... тип әйтегез; ~ча 1) тапшырыу; музы-
кальная ~ музыкаль тапшырыу; телевизионная ~ теле-
визион тапшырыу; 2) (*то, что передаётся, напр. для боль-
ного*) тапшырма (*азык-түлек һ. б.*); 3) *тех.* (*авто*) тапшы-
рыу; коробка ~ч тапшырыу кумтаһы

передвигать *несов. см.* передвинуть; ~ся 1) *см.* пере-
двинуться; 2) (*двигаться*) хәрәкәтләнеү, хәрәкәт итеү

передвиж//ение (күсеп) йөрөү; средства ~ения (күсеп)
йөрөү саралары; ~ной: ~ная выставка күсмә күргәзмә
передвинуть *сов.* күсереп (шылдырып) куйыу; ~ся
күсеү, шылыу

передёл//ать *сов.*, ~ывать *несов.* үзгәртеү, төзәтеү

перёдн//ий алғы; ~ая алғы бүлмә

пéредо *см.* пéред

передов//ой алдыңғы, ~ опыт алдыңғы тәжрибә;
~ *идей* алдыңғы идеялар; ~ *отряд* рабочего класса эш-
селәр сиңыфының алдыңғы отряды; ~ая *статья*, → *сущ.*
~ая *ж* баш мөкәлә

передумать *сов.* кире уйлау, уйзан кайтыу

передышк//а ял, тыныу; без ~и тынмай, алһыз-ял-
һыз

переезд 1) арқыры сығыу; 2) (*место*) аша сығыу урыны
пере//езжать *несов.*, ~ехать *сов.* 1) (*через что-л.*) аша
сығыу; 2) (*переселиться*) күсеп китеү, күсеп ултырыу

пережива//ние кисереш; ~ть *несов.* кисереү

пережиток калдык

пережить *сов.* кисереү; үткәреү, йәшәү

перезимовать *сов.* кышлау

переиздание яңы баҫма

переименовать *сов.* яңынан исемләү
пере//йтí *сов.* үтеү, аша сыгыу; күсеү; ~ [чёрез]
улицу урам [аша] сыгыу

перекладин//а *спорт.* перекладина; упражнения на ~е
перекладинала күнегеүзәр

перекладывать *несов. см.* переложить

переключ//ать *несов.*, ~ить *сов.* икенсе ыңгайга бороу
(күсереү); ~ [приёмник, телевизор] на другую программу
[приемникты, телевизорзы] икенсе программага бороу;
~ [на другую] скорость *авто.* тизлекте [икенсегә] күсереү
перекрёсток юл (йәки урам) саты

перекусить *сов.* капкылап алыу, үзәк ялгау

пере//лёт аша осош; ~летать *несов.*, ~лететь *сов.* аша
осоп үтеү; ~ный: ~ные птицы күсер коштар

переливание: ~ крови кан алмаштырыу

переложить *сов.* (на другое место) күсереп халыу, икен-
се урынга күсереү

перелом 1) һыныу; 2) *перен.* һынылыш, үзгәреш; ~ить
сов. һындырыу; үзгәртеү; ~иться һыныу; кырка үзгәреү

перемен//а үзгәреш, алмашыныу; ~ погоды һауаның
алмашыныуы; ~ к лучшему якшыга үзгәреш; ~ить *сов.*
үзгәртеү; ~ место работы эш урынын үзгәртеү; ~иться
үзгәреү, алмашыныу; он очень ~ился ул бик нык үзгәрзе;
погода ~илась һауа алмашынды; ~ный үзгәреүсән, алма-
шыныусан; ~ ветер (йүнәлеше) үзгәреүсән ел ◆ ~ ток
эл. алмаш ток

переме//стítь *сов.* күсереп куйыу; ~ститься күсеү;
~щать(ся) *несов. см.* переместить(ся); ~щение күсеү, кү-
сереү

перемирие вакытлыса килешеү

пере//несть *сов.* 1) күсереү; аша сыгарыу; 2) (*наз-
нать на другое время*) күсереү, кисектереү; 3) (*вытерпеть,
выдержать*) сызап тороу, бирешмәү

пере//носить *несов. см.* перенести; ~носный 1) күсер-
мәле, күсереп йөрөтмәле; 2): ~носное значение слова һүз-
зең күсмә мәгәнәһе

переночевать *сов.* йоклап (жунып) сыгыу

переоб//увать(ся) *несов.* переобуть(ся); ~уть *сов.* (кого)
икенсе аяк кейеме кейзереү; (что) кайтанан кейеү; ~уться
икенсе аяк кейеме кейеү

период//евать(ся) *несов. см.* переодеть(ся); ~етый
(кейемен) алмаштырып кейенгән; ~еть (кого) икенсе ке-
йем кейзереү; (что) алмаштырып кейеү; ~еться икенсе
кейем кейеү; өстө алмаштырыу

переоцен//ивать *несов.*, ~ить *сов.* яңынан баһа (йәки
хак) куйыу; ~ свой силы үз көсөндө артык баһалау

переписать *сов.* күсереп языу; яңынан языу
переписывать *несов. см.* переписать; ~ся (*с кем-л.*) хат
лашыу, хат язышыу

перепись *ж:* населения халык иҗәбен алыу
переплёт *китап* *н. б.* тышы; *в* ~е тышлы
перепл//ывать *несов.*, ~ить *сов.* (аша) йөзөп сығыу
переправ//а 1) (*действие*) аша сығыу; 2) (*место*) аша
сығыу урыны; паромная ~ борам менән сығыу урыны;
~ить *сов.* аша сығарыу ~иться (аша) сығыу; ~ через
реку йылғаны аша сығыу; ~лять(ся) *несов. см.* переправ
вить(ся)

перепроизводство артык етештереу

перепутать *сов.* бутау; сейәлтеу

перераб//атывать *несов. см.* переработать; ~атьваю
щая промышленность эшкәртеу промышленности; ~отать
1) (*напр. сырье*) эшкәртеу; 2) (*передельть*) яңынан эшләу;
~отка 1) эшкәртеу; 2) эшкәртелгән нәмә

перерыв тәнәфес; без ~а тәнәфесез; ~ на десять ми
нут ун минутка тәнәфес ~ еа обед тошлоккә тәнәфес

пересад//ка күсеп ултырыу; сделать ~ку күсеп улты
рыу; сделать ~ку на автобус автобуска күсеп ултырыу
без ~ок күсеп ултырмайынса

пересаживаться *несов. см.* пересесть

пересекать(ся) *несов. см.* пересечь(ся)

пересел//ить *сов.* күсереу, күсереп ултыртыу; ~йтись
күсеу, күсеп ултырыу; ~ять(ся) *несов. см.* переселить(ся)

пере//сесть *сов.* 1) (*на другое место*) күсеп (килеп) ул
тырыу; 2) (*сделать пересадку в пути*) күсеп ултырыу

пересе//чение: ~ дорог юлдар киҗеше; ~чёрный: бел
по ~чёрной местности сокорло-сакырлы урындан йүгереу

пересечь *сов.* аркыры сығыу; (аша) киҗеп үтеу; ~ся
киҗешеу

переслать *сов.* ебәреу, халып ебәреу; ~ по почте почта
менән ебәреу

пересолить *сов.* тоззо күп халыу, тозон әсе итеу

переср//ашивать *несов.* ~осить *сов.* кабатлап хорау;
хорашып сығыу

переста//вать *несов. см.* перестать

переста//вить *сов.*, ~влять *несов.* күсереп куйыу;
~новка күсереп куйыу

переста//ть *сов.* туктау, тымыу; ~нь! тукта!; дожде
~л ямғыр тымды

перестр//аивать(ся) *несов. см.* перестроить(ся); ~бится
сов. 1) яңынан халыу; 2) *перен.* үзгәртеп короу; ~биться
үзгәреу, башкаса эшләй башлау; ~бйка 1) яңынан халыу;
2) *перен.* үзгәртеп короу

пере//сылать *несов. см.* переслать; ~сылка һалып ебәреү

переулок тыккрык

переутомление нык арыу

переход 1) аша сығыу; күсеү; 2) (*пройденное расстояние*) юл, ара; 3) (*место, где можно перейти*) аша сығыу урыны; (*коридор, галерея*) коридор, аралык; ~ *через* [железнодорожные] пути [тимер юлды] аша сығыу урыны; *подземный* ~ ер асты коридоры; ~*ить* *несов. см.* *перейти*; ~*ный* 1) аша сығыу ...ы(е) ~ *мост[ик]* аша сығыу күпере; 2): ~ *период* күсеү дәүере; 3) *грам.:* глагол күсемле тылым; ~*ящий*: ~ *приз* <кубок, вымпел> күсмә *приз* <кубок, вымпел>

перец 1) (*овощ*) борос; 2) (*пряность*) борос; чёрный ~ кара борос

перечень *м* исемлек

перечисл//*ить* *сов.*, ~*ять* *несов.* 1) (*назвать*) исемләп һанау; 2) *бухг.* (*сделать перечисление*) күсереү

перила *мн.* таянғыс, баҫкыс рәшәткәһе

период дәүер; *спорт.* осор; ~*йчески* *нареч.* вақыт-вақыт, әлдән-әле; ~*йческий* вақытлы; ~*йческая печать* вақытлы матбугат

перо 1) (*птичье*) қауырһын; 2) (*для письма*) перо

перпендикулярный перпендикуляр

перрон перрон

персик персик, шафталы

персон//*а* дәрәжәле кеше, кеше; *на две* ~ы ике кешегә; ~*аж* персонаж; ~*ал* персонал; ~*альный* персонал, айырым; ~*альное приглашение* айырым сақырыу

перспектива перспектива; алыстан күренеш

перстень *м* йөзөк

перчатк//*и* *мн.* (*ед.* ~а ж) бирсәткә

печенье печенье

печь I *ж* мейес

печь II *несов.* 1) бешереү; 2) (*о солнце*) кыззырыу

пешеход йәйәүле; ~*ный*: ~ *переход*, ~*ная дорожка* йәйәү йөрөү юлы

пешка *шахм., тж. перен.* пешка

пешком *нареч.* йәйәү

пещера мәмерйә

пиани//*но* *ср. нескл.* пианино; *играть на* ~ пианинола уйнау; ~*ст*, ~*етка* пианист

пиво һыра

пиджак пинжәк

пижама пижама

пик пик ◆ часы ~ пик сәгәте (*эштә, хәрәкәттә иң кызыу вакыт*)

пил//а быскы; ~йтъ *несов.* бысыу

пилот пилот

пилюля тәймә дарыу

пинцет эскәк

пионер пионер, ~ка пионер кыз; ~вожатый пионер-вожатый; ~ский пионер ...ы(е); ~ская организация пионер ойошмаһы

пирог бәлеш; ~ с капустой кәбефтә бәлеше

пирожковая бәлешхана

пирожное пирожный

пирожок вак бәлеш; ~ с мясом итле вак бәлеш

писатель языусы, ~ница языусы катын-кыз

писать *несов.* 1) языу; 2) (*сочинять*) ижад итеү; (*музыку*) ижад итеү, языу; (*картину*) һүрәт төшөрөү; ~ся: как пишется это слово? был һүз нисек языла?

пистолёт пистолет; стартовый ~ старт пистолеты

письменн//ость язма; ~ый языу ..ы(е); ~ стол языу өстәле; ~ые принадлежности языу кәрәк-ярағы; в ~ом виде язмаса

письмо хат

пита//ние 1) ашау, туклану; 2) (*пища*) азык; 3) *тех.* энергия; ~тельный туклыклы; ~ться *несов.* ашау, туклану

питом//ец, ~ица тәрбиәләнеүсе, укыусы

питомник питомник

пить *несов.* эсеү; я хочу ~ минең эскем килә; ~ё эсеү, эсемлек; ~евой: ~евая вода эсергә яраклы һыу

пищущ//ий: ~ая машинка языу машинкаһы

пицца азык, ашамлык

пищать *несов.* сырылдау, сыйылдау

пищевод кызыл үңәс

плава//ние йозоу; ~тельный: ~ бассейн йозоу бассейны; ~ть *несов. см.* плыть

плавки *мн.* плавка

плавленный: ~ сыр (*или сырок*) йомшак сыр

плакат плакат

плакать *несов.* илау

плам//енный кайнар; ~я *ср.* ялкын

план 1) план; по ~у план буйынса; 2) (*чертеж, карта*) план; ~ города каланың планы; выставки күргәзмәнең планы ◆ передний ~ алғы план; задний ~ арткы план;

снять крупным ~ом эре итеп (якындан) төшөрөү

планёр планёр (*моторһыз оскос аппарат*)

планеризм планеризм; ~ст планерист

планёт//а планета; ~арий планетарий
плаиырова//ние планлаштырыу; ~ть несов. планлаш-
тырыу

планка планка; орденская ~ ордендар планкаһы

плано//вый планлы; ~вое хозяйство планлы хужа-
лык; ~мерный планлы

пластик пластик

пластинка 1) пластинка; 2) муз. пластинка

пластмасса пластмасса

плат//а хак, түләү; входная ~ инеү хақы; ~ить несов.
түләү; ~ный түләүле; ~ вход түләүле инеү

платок яулык; носовой ~ кульъяулык

платформа 1) (перрон) платформа; 2) (открытый вагон)
платформа; 3) полит. платформа

плат//ье күлдәк; ~яной: ~ шкаф күлдәк шкафы

плацкарт//а плацкарт; ~ный: ~ вагон плацкартлы
вагон; ~ное место плацкартлы урын

плач илаш, илау-һыктау

плащ плащ

плева//тельница төкөрөк һауыты; ~ть несов. см. плю-
нуть

плед калын шәл

племенн//ой: ~ скот токомло мал; ~ое хозяйство то-
комсолок хужалығы

племя ср. кәбилә

племянни//к эне, ир туған; ~ца һеңле, кыз туған

плен тоткон, әсирлек; попасть в ~ тотконға эләгеү;
~ный прил. и сущ. м. тоткон, әсир

пленарн//ый: ~ое заседание пленар ултырыш

плёнка 1) яры; 2) фото, кино плёнка

пленум пленум

плёсень ж үңәз, бәс

плёчки мн. (вешалка) кейем әлгес

плечо яурын; широкие плёчи киң яурындар

плита 1) плита; 2) (кухонная) плита; электрическая ~
электр плитаһы

плитка 1) плитка; ~ шоколада бер плитка шоколад;
2) эл. плитә

плов былау

плов//ёц, ~чиха йөзөүсе

плод емеш; ~бвый емеш ...ы(е) ~овые деревья емеш
ағастары

плодородный уңдырышлы

плодотворный нәтижәле, емешле

пломб//а 1) (для опечатывания) пломба; 2) мед. плом-

ба; поставить ~у пломба һалыу; ~ировать *несов.* 1) пломба куйуу; 2) (*зуб*) пломбалау, пломба һалыу

плоский ясы, ялпак

плоскогубцы *мн.* карғаморон

плот һал

плстина быуа

плотник балта оҫтаһы

плотн//ость: ~ населения халыктын тығызлығы; ~ый тығыз; беше

плох//о 1. *нареч.* насар, алама; я себя ~ чувствую мин үземде насар тоям; 2. *в знач. сказ.* насар, ауыр; ему ~ уға ауыр; ~ой насар, алама, хөрт

площадка майҙансығ; спортивная ~ спорт майҙансығы; лестничная ~ баскыс майҙансығы; строительная ~ төзөлөш майҙансығы

площадь ж 1) (*городская*) майҙан; Красная ~ Кызыл Майҙан; 2) (*пространство земли*) майҙан

плуг һабан

плыть *несов.* йөзөү, йөзөп барыу (*на транспортном средстве*)

плюнуть *сов.* төкөрөү

плюс 1) *мат.* плюс; 2) *нескл.* плюс; ~ пять градусон плюс биш градус; 3) *перен.* өҫтөнлөк

пляж һыу ингес

пляс//ать *несов.* бейеү; ~ впрысядку сүгәләп бейеү; ~ка бейеү

по *предлог* 1) (*о месте*) + Д -дан/-дән, -зан/-зән, -нан/-нән, -тан/-тән; буйлап; ийти по дороге юлдан барыу; плыть по течению агым ыңғайына йөзөү; бегать по магазинам магазиндан магазинға йөрөү; 2) + Д: работать по плану план буйынса эшләү; платить по счёту счет буйынса түләү; 3) + Д: позвонить по телефону телефондан шылытыратыу; послать по почте почта менән ебәрөү; выступить по радио радионан һөйләү; 4) (*на основании чего-л.*) + Д буйынса; судить по внешности тышкы киәфәт буйынса фекер йөрөтөү; по чьему-либо поручению берәйһенен кушыуы буйынса; 5) (*по причине*) + Д сәбәпле; -дан/-дән, -зан/-зән; по твоей вине һинең гәйептән; по болезни ауырыу сәбәпле; 6) + Д: [врач] по профессии һөнәре буйынса врач; [русский] по национальности милләте буйынса [рус]; 7) (*о сроке и пределе*) + В -ға/-гә, -ка/-кә тиклем, -ғаса/-гәсә; я в отпуске по пятсе июля мин бишенсе июлгә тиклем ялда; воды было по колено һыу тубыкка тиклем ине

по-английски *нареч.* инглизсә; говорить ~ инглизсә һөйләү

побед//а еңеү; одержать ~у еңеп сығыу; бороться

за ~у (*в спорте*) еңеу есөн көрөшөү; ~**итель**, ~**ительница** еңеүсе; ~**ить сов.** еңеу, отоу; ~ в соревнованиях ярыш-тарза еңеу

побежать сов. йүгереп китеу; **касып китеу**

побеждать несов. см. победить

побережье яр буйы

побить сов. см. бить 1; ~ **рекорд** рекорд жуйуу

поблагодарить сов. см. благодарить

побледнеть сов. см. бледнеть

поблизости нареч. якында, эргэлэ; **нет ли ~** [телефона и т. п.]? якында [телефон һ. б.) юкмы?

побратим: города-~ы туғанлашкан калалар

побрить(ся) сов. см. брить(ся)

побывать сов. (где-л.) булгылау, булып тороу; ~ в театре <в гостях> театрза <кунакта> булуу

повар аш бешереүсе, ашнаксы

по-вашему нареч. (по вашему желанию; как у вас) һез-зеңсә; **(по вашему мнению)** һез уйлаганса

поведение тәртип

повез//тй сов. алып китеу, илтеу; ~ с собой үзең менән алып китеу; ~ **кого-л., куда-л.** кемделер кайзалыр алып китеу ♦ **мне <ему> ~ло** миңең <уның> эш уңды; **мне не ~ло** миңең эш уңманы

поверить сов. см. верить; не могу <трудно> этому ~ быга ышана алмайым <ышаныуы кыйын>

повернуть сов. бороу, әйләндереу; ~ **направо <налево>** уңга <һулга> бороу; ~ **за угол мойшкә** боролоу; ~**ся** боролоу

поверх предлог+Р еңтөнән, еңтөнә; ~**ность ең(т), йез;** ~ **земли** ерзең өстө

повесить сов. см. вешать 2

повестй сов. алып китеу (*йәки баруу*); ~ **за собой** үзең әйәртеп алып баруу

повестка сақыры қағызы ♦ ~ **дня** көн тәртибе

повесть ж повесть

по-видимому вводн. сл. күрәһең; **он, ~, не придет** күрәһең, ул килмәс

повлиять сов. см. влиять

повод сәбәп, һылтау, по какому ~у? ниндәй сәбәптән?; **дать ~** (*к чему-л., для чего-л.*) сәбәп булуу

повор//ачивать(ся) несов. см. повернуть(ся); ~от 1) боролош; **правый <левый> ~** уң <һул> боролош; ~ **кругом** бер урында әйләнеу; 2) **перен.** боролош, һынылыш; **крутой ~** (*прям. и перен.*) кырка боролош

иовре//дйть сов. 1) (что-л.) бозоу, ватыу; 2) **кому-л.,**

в чѐм-л.) зарарлау, зарар; ~ждать *несов. см. повредить* 1; ~ждѐние 1) (*порча*) бозоу; 2) (*травма*) зарар, зыян

повседневный кѐндәлек

повсюду *см. всюду*

повтор//ѐние кабатлау; ~йтѐ *сов. кабатлау*; ~ите, **пожалуйста!** зинһар өсѐн, кабатлагыз!; ~йтѐся кабатланыу

повтор//ный кабат, икенсе жат; ~ятѐ(ся) *несов. см. повторить(ся)*

повыситель *сов. күтәрәу*; арттырыу; ~ся күтәреләу, артыу

повыш//ать(ся) *несов. см. повыситься*; ~ѐние күтәреләу, артыу; ~ **жизненного уровня** тормош кимәленең күтәреләуе; ~ **температуры** температура күтәреләу

повышенн//ый югары, күтәрәнке; ~ая температура [тѐла] югары температура [тәндең]; ~ **спрос** югары ихтыяж

повязка 1) бәйләүес; **нарукавная** ~ жул бәйләүесе; 2) *мед.* бәйләүес

погаси//ть *сов. 1) см. гасить*; ~те свет! утты һүндереgez; 2): ~долг <задолженность> бурысты <бирәсәкте> түләп бөтәрәу

погаснуть *сов. см. гаснуть*

погибать *несов.*, **погибнуть** *сов. см. гибнуть*

поглядѐть *сов. см. глядѐть*

поговорка әйтем

погода кѐн, һауа торошо; **тѐплая** <холодная> ~ кѐн йылы <һалкын>; **хорошая** <плохая> ~ кѐн якшы <насар>

ногод//итѐ *сов.:* **немного** ~я бер аззап

погоны *мн. (ед. погон)* погондар

пограничн//ик пограничник; ~ый сик буйындагы; ~ая станция сик буйындагы станция

погребение ерләу урыны

погр//ужать(ся) *несов. см. нагрузить(ся)*; ~ужѐние тейәу; ~узйтѐ *сов. 1) (на что-л., во что-л., напр. на платформу, в вагон)* тейәу; 2) (*во что-л., напр. в воду*) сумырыу, батырыу; ~узйтѐся 1) тейәләу; 2) сумыу; 3) *перен. (во что-л., напр. в думы, в сон)* сумыу; ~узка тейәу, тейәләу

погубить *сов. см. губить*

под(подо) *предлог 1) (о месте)+Т (где)* астында; +В (куда) астына; **стоять** ~ **деревом** агас астында тороу; **стать** ~ **дереву** агас астына баcыу; ~ **дождѐм** ямгырза; **попасть** ~ **дождь** ямгырга эләгеу; ~ **Москвой** много красивых мест Мәскәү эргәһендә матур урындар күп 2) (*о времени*)+В ~ **утро** иртәнгә табан; ~ **вечер** кискә табан;

~ **Новый год** Яңы йыл алдынан ◆ ~ **музыку** музыкаға кушылып

подавать *несов. см. подать*

подавляющ//ий: ~ее большинство зур күпселек

подарить *сов. см. дарить*

подарок бүләк; **получить в** ~ бүләккә алыу

пода//ть *сов. 1) (дать) биреү; ~ руку кул биреү; 2) биреү, килтереү; ~ на стол өстәлгә килтереү; обед подан ашарға килтерелгән; 3) (заявление, жалобу) биреү, тапшыру; 4) спорт. биреү*

подбор 1) (действие) һайлап алыу; 2) *(то, что подобрано)* һайлап алынған нәмә ◆ **как на** ~ һайлап алған кеүек, бөтәһе бер тигеҙ

подбородок эйәк

подвал подвал

подвезти *сов. (кого-л., куда-л.)* алып килеү (*йәки* ба-ру), килтереү

подвергать(ся) *несов. см. подвергнуть(ся)*

подвергнуть *сов. (кого-что-л., чему-л.)* дусар итеү, куйыу; ~ся *(чему-л.)* дусар ителеү, куйылыу

подвести *сов. 1) (кого-л., куда-л.)* алып килеү, килтереү; 2) *(кого-л.— обмануть и т. п.)* алдау, уңайһыҙ хәлгә куйыу ◆ ~ **итоги** йомғак яһау, йомғаклау

подвиг *сов.* батырлыҡ, каһармаплыҡ

подвинуть *сов.* күсереү, шылдырыу; ~ся күсеү, шылыу

подводи́ть *несов. см. подвести*

подводн//ый һыу асты; ~ **камень** һыу астындағы таш; ~**ая лодка** һыу асты кәмәһе

подводи́ть *несов. см. подвести*

подготовительный: ~ **комитет** әзерлек комитеты

подготов//ить *сов.* әзерләү; ~**иться** *(к чему-л.)* әзерләнеү; ~**ка** әзерлек; *(в учёбе)* әзерлек, белем; **без ~ки** әзерлекһеҙ

поддан//ный м, ~**ная ж** ... кешеһе; ~**ство** ... кешеһе булыу, подданныйлыҡ

поддёл//ать *сов.* (алдап) яһау, (оҡшатып) яһау; ~**ка** яһалған нәмә; *(имитация)* (оҡшатып) яһалған нәмә; ~**ывать** *несов. см. поддёлать*

под//держать *сов., ~держивать* *несов. 1) (держатъ) тотоу, тотоп алыу; 2) (что-л.— одобрять, кого-л.— помогать) ятлау, кеүәтләү; яҙам итеү, булышыу; я ~ держиваю ваше предложение* мин һеҙҙең тәкдимегеҙҙе ятлайым ◆ ~**держивать** *связь с кем-л.* бәйләнеш тотоу; ~**держка** *(одобрение; помощь)* яҙам, ятлау; **при ~держке** *кого-л.* берәйһенең яҙамы менән

подействовать *сов. см. действовать 2*

поделѣть(ся) сов. см. делѣть(ся)

подшеветь сов. см. дешеветь

подземный ер асты(ндағы)

подкладка элек, инес

подкожа даға

подкуп һатып алыу; ~ать несов., ~йтъ сов. һатып алыу
(бүләк, акса һ. б. менән)

подлеж//ать несов. тейешле булыу; ~йт таможенному
досмотру таможня тикшереуенә тейешле ◆ не ~йт сомне-
нию шикләнергә урын юк; ~ащій: ~ таможенному
досмотру таможня тикшереуенә тейешле булган

подлет//ать несов., ~еть сов. осоп килеу

подлинн//ик төп нөсхә; читать в ~ике төп нөсхәнән
уқыу; ~ый төп нөсхә, үзе

подлый эшәке, кәбәхәт

подме//стї сов., ~тать несов. һепереу

подмышка култык асты; нести под мышкой култык
астына кыстырып килтереу

поднести сов. 1) (кого-что-л., куда-л.) килтереу, алып
килеу; 2) (что-л., кому-л., подать; подарить) бүләк итеу,
биреу

поднимать(ся) несов. см. поднять(ся)

подножие: ~ горы тау итәге

подножка (ступеньки) баҫкыс

поднос батмус

поднять 1) (вверх) күтәреу, мендереу; (с земли, с пола)
күтәреу; 2) (повысить) күтәреу, арттырыу; ~ся күтәреуеу,
тороу; ~ с места урындан тороу; ~ в воздух һауаға күтә-
реуеу

подобн//ый окшаш, кеүек, шикелле; в ~ых случаях
быға окшаш хәлдәрзә ◆ ничего ~ого! һис тә улай түгел!

подогр//евать несов., ~еть сов. йылытыу

подожд//ать сов. кәтәп тороу; ~йте минутку! эз генә
кәтәп тороғоз!

подозр//евать несов. шикләнеу, шик тотоу; ничего не
~евая һис нәмә тураһында уйламай, бер шикһез; ~ение
шик, шөбһә; ~ительный 1) (недоверчивый) шикләнеүсән;
2) (сомнительный) шикле

подой//тї сов. килеу, килеп етеу; ~дите поближе якы-
нырак килегез; 2) (соответствовать, быть пригодным) ярау,
тура килеу; это мне ~дёт <не ~дёт> был миңә ярай
<ярамай>

подоконник тәзрә төбә

подорожать сов. см. дорожать

подошва олтан, табан

подписа//ние (протокола, договора и т. п.) кул куйыу;

~ть *сов.* кул куйыу; ~ться 1) (*под чем-л.*) кул куйыу; 2) (*на что-л. выписать*) язылыу; ~ на газету гезиткә язылыу

подпис//ка 1) (*на что-л.*) язылыу; 2) (*письменное обязательство*) язма йөкләмә; ~чик язылыусы; ~ывать(ся) *несов. см. подписать(ся)*

подпись *ж* култамга

подполковник подполковник

подполь//е подполье, йәшерен эш; ~ный йәшерен башкарылган

подразумева//ть *несов.* уйлау, күз уңында тотуу;

~ться: под этим ~ется... бынан ... аңлашыла

подратья *сов.* һугышыу, һугышып китеу

подробн//ость *ентеклек*; ~ый *ентекле*

подросток үсмер; девочка-~ үсмер кыз

подруга эхирәт

по-другому *нареч.* башкаса

подружиться *сов.* душлашыу

подрывн//ой: ~ая деятельность емергес эшмәкәрлек

поряд I *нареч.* рәттән, бер рәттән

поряд II *м* подряд; ~чик подрядсы

подсвечник шәмдәл

подснежник умырзая

подсолнечник көнбағыш

подставка таяу, терәк; аҫ

подтвер//дить *сов.* дәрәсләу, раҫлау; ~дётся дәрәсләнәү, раҫлану; сообщение ~дилось хәбәр дәрәсләнде; ~ждать(ся) *несов. см. подтвердить(ся)*; ~ждение раҫлама; получи́ть ~ раҫлау алыу

подтяжки *мн.* тарттырғыс

подума//ть *сов.* уйлау, уйлап карау ◆ вы только ~йте! кара һин уны!

подушка мендәр

подход 1) (*приближение*) якынлау; 2) (*место*) якынлау урыны; 3) (*отношение к кому-л., к чему-л.*) мөнәсәбәт; ~ить *несов. см. подойти*; ~ящий яраклы, уңайлы; ~момент уңайлы момент

подчёркивать *несов.*, подчеркнуть *сов.* 1) (*чертой*) аҫтына һызыу; 2) *перен. (сделать акцент)* һызык өҫтөнә алыу

подчин//ённый *м* кул аҫтындағы кеше; ~ить *сов.* буйһондороу; ~иться буйһоноу; ~ приказу приказга буйһоноу; ~ять *несов. см. подчинить*; ~яться *несов.* 1) *см. подчиниться*; 2) (*находиться в чьем-л. подчинении*) кул аҫтында булыу

подъезд 1) (*приближение*) якынлау; 2) (*место*) якын килеу урыны; 3) (*вход в здание*) подъезд

подъезжать *несов. см.* **подъехать**

подъём 1) күтәреү; ~ **флага** **флаг** күтәреү; (*по гл. подняться*) күтәреләү; ~ **на гору** тауға күтәреләү; 2) (*место*) үр; (*склон*) тау бите; **крутой** ~ текә үр; 3) *перен. (развитие)* күтәреү, үстәреү; ~ **сельского хозяйства** ауыл хужалығын күтәреү; 4) *перен. (воодушевление)* күтәрелеш; 5) (*часть ноги*) аяқтың алкымы; ~ **ник** (*механизм*) күтәргес; (*лифт*) күтәргес; ~ **ный**: ~ **механизм** күтәргес **механизм**

подъехать *сов.* килеү, килеп туктау

поезд **поезд**; **ехать** ~ **ом** (*или на ~е*) **поезд** менән (*йәки* **поезда**) барыу

поёздк//а юл йөрөү, сәфәр; **туристическая** ~ **туристик** сәфәр; **служебная** ~ эш буйынса йөрөү; **совершить** ~ у барып кайтыу

поесть *сов.* ашап алыу; **я уже поел** мин ашап алдым инде; **я не успел** ~ мин ашап алырга өлгөрмәнем

поехать *сов.* китеү, барыу; **я поеду с вами** мин һеззән менән барам; **поезжайте!** барыгыз!

пожалеть *сов. см.* **жалеть**

пожаловаться *сов. см.* **жаловаться**

пожалуй *вводн. сл., частица* ихтимал, бәлки

пожалуйста *частица* зинһар, рәхим итегез

пожар янғын; **лесной** ~ урман янғыны; ~ **ный** янғын ...ы(е); ~ **ная** **охрана** янғындан һақлану; ~ **инвентарь** янғын һүндерәү йыһазы

пожать *сов.:* ~ **кому-л.** **руку** кулын кысыу; ~ **плечами** яурын һелкетәү

пожела//ние теләк; **с искренними** ~ **ниями** сәхәтә **счастья** бәхәтте ихлас теләктәр менән; **высказать** ~ теләк әйтәү; ~ **ть** *сов. см.* **желать**

пожелтеть *сов. см.* **желтеть**

пожертвовать *сов. см.* **жертвовать**

пожива//ть *несов.:* **как вы** ~ **ете?** нисек йәшәйһегез?

пожилой оло, оло йәштәге

пожимать *несов. см.* **пожать**

поза торош

позабо//титься *сов.* кайгыртыу, хәстәрән күреү; ~ **тйтесь** **об этом** ошо хакта кайгыртыгыз

позавидовать *сов. см.* **завидовать**

позавтракать *сов. см.* **завтракать**

позавчера *нареч.* элекке көн

позади 1. *нареч.* артта; **он остался** ~ ул артта калды; 2. *предлог + Р* артында; **сидеть** ~ **кого-л.** артында ултырыу

позапрошл//ый: в ~ом году есенсө йыл, элекке йыл
позвать сов. см. звать
позволені//е рөхсәт; просить ~я рөхсәт horaу; с ва-
шего ~я һезҙең рөхсәтегез менән
позвол//ить сов., ~лять несов. рөхсәт итеү; ~ьте мне
миңә рөхсәт итегез
позвоні//ть сов. см. звонить; ~те мне завтра миңә ир-
тәгә шылтыратығыз
позвоночник умырткалык
поздн//ий һуңғы, һуңға калған; ~о нареч. һуң; уже ~
һуң инде; ~ вечером кискеһен бик һуң
поздороваться сов. см. здороваться
поздравительн//ый: ~ая открытка котлау открыт-
каһы
поздрав//ить сов.: ~ кого-л. с праздником <с днём
рождёния> берәйһен байрам менән <тыуган көнө ме-
нән> котлау; ~лөние котлау; ~лять несов. см. поздра-
вить
пбзже нареч. һуңыраҡ; не ~ чемнан да һуңға кал-
май
позиция 1) (расположение) урын; 2) спорт. торош;
3) перен. караш, фекер
познакомить// (ся) сов. см. знакомить(ся); рад ~ся та-
нышыуыма шатмын
позолоченный алтынланған, алтын ялатылған
позор мәсхәрә, хурлык; ~ный мәсхәрәле, хурлыклы
поиски мн. эзләнеүзәр; отправиться на ~ эзләнеүгә
китеү
пойть несов. эсереү
поймать сов. тотоу
пойти сов. 1) барыу; ~ в театр театрға барыу; пойдёмте
с нами безҙең менән барайыҡ; 2) (начаться): пошёл дождь
<снег> ямғыр <кар> яуа башланы; 3) (на что-л.) барыу;
~ на уступки юл куйыуға барыу; ~ на пользу файзаға
булыу
пока 1. союз -ганда/-гәндә, -ғансы/-гәнсе, -тансы/-кән-
се; подождите, ~ пройдёт дождь ямғыр яуып үткәнсе кө-
төгөз 2. нареч. әлегә, хәзергә; я этого ~ не знаю мин быны
әлегә белмәйем ~ что әлегә ♦ [ну] ~! хуш, һау бул!
показ күрһәтеү; ~ фильма <мод> фильм <модалар>
күрһәтеү; ~ание күрһәтеү; ~ счётчика счётчиктың күр-
һәтеүе
показатель күрһәткес; ~ный күрһәтмә, ~ные выступ-
ления спорт күрһәтмә сығыштар
показа//ть сов. 1) күрһәтеү; покажите, пожалуйста,
свой паспорт <билёт> үзегезең паспортығыззы <биле-
тығыззы> күрһәтегезсе; вечером будет показан фильм

кисен фильм күрһәтеләсәк; 2) (указать) күрһәтеү; ~ до-
рогу юл күрһәтеү ◆ ~ какое-л. время спорт. берәй вақыт
күрһәтеү; ~ тья 1): ~ врачу врачка күренеү; 2) безл.:
мне <тебе> ~ лось миңә <һиңә> күренә

показыва//ть несов. см. показывать; часы ~ ют пять сәғәт
биште күрһәтә; ~ тья несов. см. показаться 1

покидать несов., покинуть сов. ташлау, ташлап китеү;
~ вагон вагондан сыгып китеү

поклон баш әйеү; сәләм; ~ иться сов. кому-л. баш әйеп
иҫәнләшеү

поклонни//к, ~ ца һейәүсе, яратыусы

покой 1) (отдых) ял; вам нужен ~ һезгә ял кәрәк;
2) (спокойствие) тыныслык ◆ приёмный ~ (в больнице)
жабул итеү бүлмәһе

покойн//ик, ~ ица мәйет, үлек; ~ ый прил. и сущ. м,
~ ая ж мәрхүм(ә). үлгән кеше

поколение быуын; молодое ~ йәш быуын

покор//ение буйһондороу; ~ ить сов. буйһондороу;
~ иться буйһоноу

покор//ный буйһоноусан; ~ ять(ся) несов. см. по-
корить(ся)

покрасить сов. см. красить

покраснеть сов. см. краснеть; ~ от стыда ояттан кы-
зарыу

покрывательство курсалау, яклау

покрывало япма, ябыу

покр//ывать(ся) несов. см. покрыть(ся); ~ ытие япма;
~ ыть сов. ябыу, каплау; ~ ыться ябыныу, каплануу

покрышка 1) (шина) покрывка; 2) (для мяча) покрыв-
ка

покупатель, ~ ница һатып алыусы; ~ ный: ~ ная спо-
собность һатып алыу һәләтлеге

покупать несов. һатып алыу

покупк//а һатып алынган нәмә; сделать ~ у (или ~ и)
һизер һатып алыу

покушение үлтерергә ынтылыу (теләү)

пол I изән

пол II биол. енес, зат

полага//ть несов. уйлау, иҫәпләү; я ~ ю, что... мин шу-
лай тип уйлайым; ~ тья 1) см. положиться; 2) не ~ ется
(что-л. делать) ярамай, тейеш түгел

полдень м төш, көн үзәге

пол//е 1) ялан, кыр; 2) (площадка — ав., спорт.) май-
зан, ялан; лётное ~ осоу майзаны; футбольное ~ футбол
майзаны; 3) мн. ~ я (шляпы) тирәс, сит; шляпа с ~ ями
тирәсле эшләпә; 4) мн. ~ я (книги, тетради) сит

полев//ой баҫу, кыр ...ы(е); ~ые работы кыр эштәре
 полёзн//ый файзалы; ~ совет файзалы кәңәш; это ~о
 для здоровья был һаулык өсөн файзалы
 полемика бәхәс, полемика
 полёт осош, осоу; космический ~ йһанға осоу
 полететь сов. осоп китеү
 полз//ать несов. шыуышыу, шыуып йөрөү; ~ти несов.
 шыуышып бару, үрмәләү
 полив//ать несов. см. полить
 поликлиника поликлиника
 полированный шымартылған
 полит//ик политик; ~ика политика; ~ический по-
 литик; ~ическая экономия см. политэкономия
 полить сов. (что-л.) һуу һибәү, һуғару
 политэкономия политэкономия
 полк полк
 полка кәштә; багажная ~ (в вагоне) багаж кәштәһе
 полковник полковник
 полководец ғәскәри етәксә
 полнеть несов. йһуанайһу
 полнолуние тулған ай
 иолномоч//ия мн. хокуктар; широкие ~ киң хокук-
 тар; ~ный: ~ представитель тулы хокуклы вәкил
 полностью нареч. тулыһынса, тотош; я ~ согласен мин
 тулыһынса риза
 полночь ж төн уртаһы; в ~ төн уртаһында
 полный 1) (наполненный чем-л., кем-л.) тулы; зал по-
 лон зал тулы; 2) (целый, весь) тотош; 3) (толстый — о че-
 ловеке) тулы, һимез
 полови́на ярты; ~ третьего өсөнсә ярты; первая ~ дня
 кендөң беренсә яртыһы
 половодье ташкын
 пологий һезәк
 положени//е 1) (расположение) торош; географиче-
 ское ~ географик торош; 2) (состояние; роль, место в об-
 ществе) хәл, урын; социальное ~ социаль хәл; семейное ~
 гаилә хәле; занимать высокое ~ зур урын биләү; 3) (поза)
 хәл, килеш; сидеть в неудобном ~и уңайһыз хәлдә ул
 тырыу; 4) (обстановка, состояние общественной жизни)
 хәл; международное ~ халык-ара хәл; 5) (тезис) төп фе-
 кер; основные ~я доклада докладтың төп фекерзәре ◆
 быть в ~и ауырлы булыу, йөккә узыу
 положительный ыңгай
 положить сов. һалыу; ~ кого-л. в больни́цу больницаға
 һалыу; ~ деньги в сберкассе ақсаны һаҡлык кассаһына
 һалыу; см. тж. класть

поломка ватылыу; ватык, һынык

полоса 1) буй, һызат; 2) (зона, место) һызык, урын;
посадочная ~ ултырыу һызыгы; ~тый буй-буй бизәкле;
буйлы

полоск//а *уменьш. см.* полоса 1; ткань в ~у буй-буй
бизәкле тукыма

нолоска//ние сайкау; ~ть *несов.* сайкау; ~ горло та-
мак сайкау

полотенце таҫтамал; банное ~ мунса таҫтамалы

полотно 1) киндер тукыма; 2) (картина) полотно;

3) ж-д полотно (таш йәйелгән юл)

полтора *числ.* бер ярым; ~ста *числ.* йөз илле

полугодие ярымутрау

полуфабрика//ты *мн. (ед. ~т)* ярым фабрикат

получатель алыусы

получ//ать(ся) *несов. см. получи́ть(ся)*; ничего не ~ает-
ся бер нимә лә килеп сыгмай; ~и́ть *сов.* алыу; я ~и́л
письмо мин хат алдым; ~и́ться килеп сыгыу; ~и́лось так,
что... шулай килеп сыгкты ки...

полушарие ярымшар

полчаса ярты сәғәт

польз//а 1) файза; 2) *спорт.:* в чью ~у? кем файза-
һына? 2 : 0 в ~у Н.. ..файзаһына 2 : 0

пользова//ние файзаланыу, кулланыу; правила ~ния
кулланыу кағизәләре; инструкция по ~нию файзаланыу
буйынса инструкция ~ться *несов.* 1) (использовать, упот-
реблять) файзаланыу; ~ случаем (тура килгән) осрактан
файзаланыу; 2) (обладать чем-л., иметь что-л.) эйә булыу,
файзаланыу; ~ уважением ихтираам менән файзаланыу;
он пользуется успехом у публики ул публика алдында
уңыш менән файзалана

польский поляк

полюбить *сов. (кого-л., что-л., что-л. делать)* яратыу,
күңел төшөү

полюс котоп; Северный ~ Төнъяк котоп; Южный ~
Көнъяк котоп

поляк поляк, полька поляк катын-кызы

поляна ақлан

полярный: ~ круг поляр түңәрәк; Полярная звезда
Тимер казык йондозо

помада: губная ~ ирен буяуы

поменять//(ся) *сов. см. менять(ся)*; ~ся местами урын
алмашыу

померить(ся) *сов. см. ме́рить(ся)*

поместить *сов.* 1) (кого-л., что-л., куда-л.) урынлаш-

тырыу, куйыу; 2) (в печати — опубликовать) баһып сығарыу; ~ся урынлашыу, һыйыу
 помёт//а, ~ка билдә, тамга
 помеха камасау, тоткарлык
 помеша//ть сов. камасаулау; я вам не ~ю? мин һезгә камасауламайыммы?
 помещать несов. см. поместить; ~ся 1) см. поместиться;
 2) (находиться, располагаться) урынлашыу
 помещёние бина, йорт
 помёщи//к помещик; ~ца помещик катыны
 помидор помидор
 помйловать сов. кисереу, ярлыкау
 помймо предлог+Р 1) (кроме, сверх) тыш; 2) Без участия кого-л., вопреки чему-л.) башка, тыш; ~ моего желания минең теләгемдән тыш
 помири́ться сов. см. мириться 1
 помни́ть несов. (кого-что-л., о ком-чем-л.) хәтерләу, исләу
 помогать несов. см. помочь
 по-моему нареч. минеңсә; ~ мнению минең фекеремсә, минеңсә
 помо//чь сов. ярзам итеу; ~гите мне, пожалуйста! миңә ярзам итегезсе!; ~щик, ~щица ярзамсы
 помощь ж ярзам; медицинская ~ медицина ярзамы, позвать на ~ ярзамга сакырыу
 помчаться сов. сабып (елеп) китеу
 помыть сов. см. мыть; где можно ~ руки? кулды кайза йыуып була?; ~ся см. мыться
 понадобится сов. кәрәгеу, кәрәк булыу; это может вам ~ бының һезгә кәрәк булыуы мөмкин
 по-нашему нареч. безеңсә
 понедельник дүшәмбе; в ~ дүшәмбелә; но ~ам... дүшәмбе һайын
 по-немецки нареч. немецсә; говорить ~ немецсә һөйләу
 понемногу нареч. эзләп
 пони́ж//ать(ся) несов. см. понизить(ся); ~ение тошөу, түбәнәйеу; ~ температуры температура төшөу
 пони́//женный түбән; ~зить сов. түбәнәйтеу; төшөрөу; ~зиться түбәнәйеу, төшөу
 понима//ть несов. аңлау; я вас не ~ю мин һезгә аңлайым; это я ~ю мин быны аңлайым
 по-новому нареч. яңыса
 понрави//ться сов. см. нравиться; вам ~лось? һезгә окшаныммы?
 поня́ти//е төшөнсә ◆ ~я не имёю бер ни белмәйем
 понят//но нареч. аңлайышлы итеп; ~ный аңлайышлы

понять *сов. см.* понимать
пообедать *сов. см.* обедать
поочерёдно *нареч.* сиратлап
поощр//ение бұлэк; фонд материального ~ения ма-
териаль бұлэк фонды; ~ительный: ~ительная премия
дэртлэндереу премияһы
поп поп

попадание тейзереу

попадать *несов.*, попасть *сов.* 1) (оказаться, очутиться)
эләгеу, калыу; попасть в беду бәләгә эләгеу; мне в глаз
попала соринка күземә сүп төштө; 2) (добраться куда-л.)
барыу, барып етеу; как попасть на вокзал? вокзалга нисек
барырга? 3) (в цель — бросая что-л., стреляя) тейзереу

поперёк 1. *нареч.* аркырыга; разрезать ~ аркырыга
кыркыу; 2. *предлог+Р* аркыры, аша

пополам *нареч.* 1) (на две части, поровну) урталай;
2) (в смеси с чем-л.) яртылаш

пополнеть *сов. см.* полнеть

поправ//ить *сов.* 1) (исправить) төзәтеу, йүнәтеу; 2):
~ здоровье һаулыкты якшыртыу; ~иться 1) (исправить
свою ошибку) төзәлеу; 2) (выздороветь) һауығыу, төзәлеу;
он уже ~ился ул һауыккан инде; ~ка 1) (исправление)
төзәтмә; 2) (выздоровление) һауығыу; ~лять(ся) *несов. см.*
поправить(ся)

по-прежнему *нареч.* элеккесә

попробовать *сов. см.* пробовать

попросить *сов. см.* просить; можно попросить к теле-
фону товарища Н.? Н. иптәште телефонга сакырып була-
мы?; ~ воды һыу һорау

попрощаться *сов. см.* проститься

популярн//ость танылғанлык; дан, шөһрәт; пользо-
ваться ~остью дан қазаныу; ~ый 1) (общедоступный)
ябай, аңлайышлы; 2) (известный) билдәле

попут//ный: ~ная машина юл ыңғай тура килгән ма-
шина; ~ ветер ыңғай ел; ~чик юлдаш: ~чица юлдаш
катын-кыз

попыта//ться *сов. см.* пытаться; ~йтесь ещё раз тағы
бер мәртәбә тырышып (ынтылып) карағыз

попытка тырышыу, ынтылыш; первая <вторая> ~
спорт. беренсе <икенсе> ынтылыш

пора 1. (время) вақыт, мизгел; 2. в знач. сказ. вақыт;
нам ~идти безгә китергә вақыт ♦ с каких пор? қасандан
бирле?; с тех пор, как... шул вақыттан бирле; с этих пор
ошо вақыттан; до сих пор шул вақытка сақлы

поражать(ся) *несов. см.* паразит(ся)

поражение еңелеу, кыйралыу; **нанести** <потерпѣть>
 ~ еңеу, кыйратыу <еңелеу>
порази́//тельный иҫ киткес, гәжәп; ~ть *сов.* 1) (*победить; повредить*) еңеу, кыйратыу; 2) (*удивить*) аптыратыу; таң калдырыу; ~ться аптырау, таң калыу
по-разному нареч. төрлөсә
порвать *сов.* 1) (*разорвать*) йыртыу; 2) (*расторгнуть, прекратить*) өзөу, туктатыу; ~ся 1) йыртылыу; 2) өзөлөу, тукталыу
порезать *сов.:* ~руку <палец> кыркып яралау; ~ся яраланыу, кыркылыу
поровну нареч. тигез, тигез итеп
порог 1) тупһа; 2) (*на реке*) шаршы
порода током; төр, нәсөл
поро//дѣть *сов.*, ~ждать *несов.* тыузырыу, килтереп сыгарыу
поросёнок суска балапы
порох дары
порош//ок 1) порошок; **зубной** ~ теш порошогы; 2) *мн.* ~кѣ *мед.* порошок
порт порт
портить *несов.* бозоу; ~ся бозолоу
портн//ѣха тегенсе катын-кыз; ~ой *м* тегенсе
портрет портрет, һүрәт
портсигар папирос һауыты
португа//лец португал; ~лка португал катын-кызы; ~льский португал; ~ язык португал теле
портфель *м* портфель
портѣ *м* *нескл.* портѣ
по-русски нареч. русса; **говори́ть** ~ русса һөйләү; **скажете** ~ русса әйтегез
поруч//а́ть *несов.* *см.* **поручи́ть**; ~ѣние йомош; **поѣнию** *кого-л.* йомошо буйынса; ~ѣтельство өскә алыу; ~ѣть *сов.* йөкмәтеу, тапшырыу; ~ѣться: ~ *за* *кого-л.* өскә алыу
поручни *мн.* (*ед.* **поручень** *м*) тотөнгос
порция өлөш
порыв 1) капыл иҫеу; ~ **вѣтра** елдең капыл иҫеуе; 2) (*о чувствах*) илһам, дәрт
поряд//ок тәртип; ~ **дня** көн тәртибе; **всѣ в** ~ке барыһы ла тәртиптә, якшы
порядочный 1) (*честный*) намыҫлы, йүнле; 2) (*большой*) байтак, арыу уҡ
посади́ть *сов.* 1) (*кого-л., куда-л.* — *усадить*) ултыртыу; 2): ~ **самолёт** самолётты ултыртыу; 3) (*растения*) ултыртыу

посад//ка 1) ултырыу; ~ на поезд <на самолёт> поезга <самолётка> ултырыу; 2) (самолёта и др.) ултырыу, төшөү; ~ в пути юлда ултырыу; совершить ~ку (ергә) төшөү; 3) (растений) ултыртыу; ~очный: ~ талон ултырыу өсөн талон

по-своему нареч. үзеңсә

посвя//тить сов., ~щать несов. 1) (что-л., кому-л.) багышлау, арнау; 2) (кого-л., во что-л.) белдерәү, төшөндөрәү; ~щение багышлау

посев сәсеү; ~ы мн. сәсеүлектәр: ~ной: ~ная кампания сәсеү кампанияһы

поселить сов. урынлаштырыу; ~ся урынлашыу

посёлок поселка; рабочий ~ эшселәр поселкаһы; дачный ~ дачалар поселкаһы

посередине 1. нареч. уртага; поставить ~ уртага куйыу; 2. предлог+Р уртаһында; ~ комнаты бүлмә уртаһында

посе//тить сов., ~щать несов. барыу, булыу; ~ выставку күргәзмәлә булыу; ~щение булыу; ~ музея музейға булыу

посеять сов. см. сеять

поскользнуться сов. тайып китеү

посланник илсе

послать сов. ебәреү; ~ письмо хат ебәреү; ~ привет сәләм ебәреү; ~ за чём-л. <за кем-л.> нимә <кем> артынан ебәреү

после 1. нареч. һуңынан; об этом мы поговорим ~ был хакта без һуңынан һөйләшербез; 2. предлог+Р һуң; ~ обеда <концерта> төштән <концерттан> һуң; ~ всех барыһынан һуң

последн//ий 1) һуңғы; в ~ее время һуңғы вакытта; 2) (новейший) һуңғы, яңы; ~ номер журнала журналдың һуңғы һаны

последователь, ~ница (артынан) эйәреүсе; ~ный 1) (следующий один за другим) бер-бер артлы; 2) (логически обоснованный) эзмә-эзлекле

послед//овать сов. эйәреү; ~ примеру үрнәккә эйәреү; ~ствие эзәмтә; ~ующий нәүбәттәге

послезавтра нареч. иртәнән һуң

послесловие һуңғы һүз

пословица мәкәл

послуш//ать сов. см. слушать; ~айте! тыңлағыз әле!; я хотел бы ~ оперу миңең опера тыңлағым килә; ~аться см. слушаться; ~ный тыңлаулы

послышаться сов. см. слышаться

посмѣ//ть сов. см. сместь; я не ~л (что-л. сделать) мин тыйманым

посмотрѣть сов. см. смотреть; ~ на часы сэгәткә карап алыу; я хотѣл бы ~ спектакль мин спектакль карар инем

пособи//е 1) (помощь) пособие; денежное ~ аксалата пособие; ~ по безработице эшһезлек буйынса пособие; 2) (учебное; учебник) эсбап

посоветовать сов. см. советовать; не можете ли вы [мне] ~ һез [миңә] кәңәш итә алаһығызмы?; ~ся см. советоваться; я хотѣл бы ~ с вами мин һезҙең менән кәңәш-ләшеп алырға теләр инем

посол илсе

посолить сов. см. солить

посольство илселек

посп//евать несов., ~еть сов. 1) (успеть) өлгөрөү; 2) (созреть) өлгөрөү, етешеү

поспешить сов. см. спешить

поспешн//ый ашығыс; ~ое решение ашығыс карар

поспорить сов. см. спорить

посредине см. посередине

посредственный уртаса

посредством предлог + Р ярҙамында

поссориться сов. см. сориться

пост пост; на ~у поста

поставить сов. куйыу; ~ машину [на стоянку] машинаны [тороу урынына] куйыу; ~ перед кем-л. задачу берәйһе алдына бурыс куйыу; ~ рекорд рекорд куйыу; ~ памятник һәйкәл куйыу

постановить сов. карар итеү

постановка 1): ~ вопроса мәсьәләнең куйылышы; 2) (театральная) постановка

постановл//ение карар; ~ять несов. см. постановить

постараться несов. см. стараться

постареть сов. см. стареть

по-старому нареч. иҫкесә

постелить сов. см. стелить

постель ж урын; лечь в ~ урынға ятыу; ~ный: ~ные принадлежности урын кәрәк-ярактары

постепенн//о нареч. ййлап, әкренләп; ~ый әкрен

постовой м, ~ милиционер постағы милиционер

посторониться сов. ситкә тайпылыу

посторонн//ий 1. сит; ~ие факторы сит факторҙар; 2. → суш. м сит кеше; ~им вход воспрещён сит кешеләргә инеү тыйылған

постоянн//о нареч. 1) һәр ваҡыт, гел; 2) (непрерывный) өзлекһез ◆ ~ый ток даими ток

пост//оять *сов.*: ~айте! туктагыз!

постричь *сов. см.* стричь; как вас ~? һезең сәсегеззе нисек алырга?; ~ся *см.* стричься

пострóить(ся) *сов. см.* строить(ся); ~йка төзөлгән каралды; төзөлөш урыны

поступ//ать *несов.*, ~йтъ *сов.* 1) (совершить поступок) эшләү; он ~йл *неправильно* ул дөрөс эшләмәне; 2) (устроить) (уқырга) инеү, урынлашыу; он ~йл в институт ул институтка инде ◆ ~ в продажу һатыуға сығыу

поступок кылынган эш, кылык

постучать *сов. см.* стучать

посуда һауыт-һаба

посчитать *сов. см.* считать 2

посылать *несов. см.* послать

посылка посылка

пот тир

по-твоему *нареч.* һинеңсә

потемнé//ть *сов.* караңғыланыу; в глазах ~ло күз алды караңғыланды

потеплеть *сов.* йылыныу, йылыу

потёр//я югалтыу; ~ времени вәкыт югалтыу; ~ять(ся) *сов. см.* терять(ся)

потётъ *несов.* тирләү

потолок түшәм

потом *нареч.* азақ, һуңынан

потóм//ок током, нәсел; ~ство быуын, током

потому *нареч.* шунлыктан, шуға ◆ ~ что союз сөнки

поторопíть(ся) *сов. см.* торопíть(ся)

потребл//ение кулланыу, тотоноу; товары широкого ~ения көндәлек кулланыу тауарзары; ~ять *несов.* кулланыу, тотоноу

потрѐбность ихтыяж, кәрәклек

иотрѐбовать *сов.* талап итеү; ~ся талап ителеү

потрудí//ться *сов. см.* трудíться, ~тесь прочѐсть! пренмәй укыш сығыгыз әле!

потряс//ающий иҫ китерлек; ~ение ауыр кисереш

по-французски *нареч.* французса; говорíть ~ французса һөйләү

поход поход; туристический ~ туристик поход

походка йөрөш

похожий окшаған; он похож на мать ул әсәһенә окшаған

похолодать *сов. см.* холодать

похоронíть *сов. см.* хоронíть

похороны *мн.* ерләү

похудѐть *сов. см.* худѐть

поцел//овать(ся) *сов. см.* целовать(ся); ~уй үбеу, үбеш
 почва тупрак
 почём *нареч. разг.* ни хак, күпме тора
 почему *нареч.* ни өсөн; ~то *нареч.* ни өсөндөр
 почерк кулдан языу рәүеше
 почёт хөрмәт; ~ный хөрмәтле
 починить *сов. см.* чинить
 почистить *сов. см.* чистить
 почка I (на деревьях и т. п.) бөрө
 почка II *анат.* бөйөр
 почт//а почта; по ~е почта аша; ~альон почтальон;
 ~амт почтамт; главный ~ баш почтамт
 почтение хөрмәт, ихтирам
 почти *нареч.* ...тиерлек, ... тиһәң дә ярай
 почтить *сов.:* ~ чью-л. ~ память минутой молчания бе-
 рәйһенең иштәлеген минутлык тынлык менән билдәләү
 почтовый почта ...ы(е); ~ вагон почта вагоны
 почувствовать *сов. см.* чувствовать
 пошевелить(ся) *сов. см.* шевелить(ся)
 пощадить *сов.* аяу
 поэ//зия поэзия; ~ма поэма; ~т шағир, ~тесса ша-
 гирә
 поэтому *нареч.* шуның өсөн, шунлыктан
 появ//иться *сов.* килеп сығыу; ~ление килеп сығыу,
 күренеу; ~ляться *несов. см.* появиться
 пояс 1) билбау, пояс; спасательный ~ жоткарыу поя-
 сы; 2) (талия) бил; по ~ билдән, до ~а билгә тиклем;
 3) (зона) бүлкәт
 поясн//ение асыкклау; ~ить *сов.* асыкклау, аныкклау
 поясница бил
 пояснять *несов. см.* пояснить
 правд//а дәрәсләк, хакикәт; не ~ ли? дәрәс түгелме
 ни?; это ~? был дәрәсмә?; ~ивый 1) (о сведениях, сло-
 вах — соответствующий истине) дәрәс, хак; 2) (о челове-
 ке — искренний) гәзел, тоғро; ~оподобный дәрәскә окша-
 ган
 правил//о кағизә; ~а дорожного движения юл йөрәу
 кағизәләре ♦ как ~ кағизә буларак
 правильн//о *нареч.* дәрәсләк; ~ый дәрәс; ~ ответ
 дәрәс яуап
 правитель//ственный хөкүмәт ...ы(е); ~ство хөкүмәт
 прав//ить *несов.* 1) (руководить, управлять) етәкселек
 (йәки идара) итеу; 2) (машиной; рулём) йөрөтөу; ~ление
 1) (управление) идара итеу; 2) (учреждение) идара; ~ кол-
 хоза колхоз идараһы

прав//о 1): международное ~ халык-ара хокук; 2) (возможность действовать, поступать) хокук; давать <иметь> ~ на что-л. нимэгелер, хокук биреү <булыу>; вы не имеете на это ~а һеззәң быга хокугығыз юк; 3) мн. ~а (документ водителя) право
 правописание дәрәс языу
 правосторонн//ий: ~ее движение уң яклап хәрәкәт
 правосудие ғәзәл хөкөм
 прав//ый I 1) уң; с ~ой стороны уң яктан; 2) полит. уң; ~ая партия уң партия; →сущ. ~ые мн. уңдар
 прав//ый II: вы ~ы һез хаклыһығыз
 правящ//ий хакимлык итеүсе; ~ая партия хаким-лык итеүсе партия
 праздн//ество байрам; ~ик байрам; ~ичный байрам ...ы(е); в ~ичные дни байрам көндәре; ~ование байрам итеү; ~овать несов. байрам итеү
 практик//а практика; на ~е практикала, ~ант практикант, ~антка практикантка; ~оваться несов. (в чём-л.) практика үтеү
 практич//еский практик, ~ный булдыклы; кулайлы
 прачечная кер йыууу йорто
 пребывани//е булыу; срок ~я [в стране] [илдә] булыу
 вақыты
 превзойти сов., превосходить несов. естән сығыу, узып китеү
 превосходный бик якшы
 превосходство естәнлек
 превра//тить сов. әйләндереү, әүерелдереү; ~тяться (во что-л.); ~щать(ся) несов. см. прөвратить(ся)
 превы//сить сов., ~щать несов. арттырыу, аштырыу
 прегра//да кәртә, каршылык; ~дить сов., ~ждать несов. кәртәләү, тоткарлык итеү
 предание риүәйәт
 преданный бирелгән, тоғро
 преда//тель һатлык йән, хаин; ~ть сов. һатыу, хыянат итеү
 предварительн//о нареч. алдан; ~ый алдан, көн элгәре; ~ая продажа билетов билеттарзы алдан һатыу; ~ые переговоры көн элгәре һөйләшеү
 предвидеть сов. алдан күреү
 предвыборн//ый һайлау алды; ~ая программа һайлау алды программаһы
 предé//л сик; до ~ла сиккәсә; ~льный сикке
 предисловие баш һүз
 предлагать несов. см. предложить
 предлог I (для чего-л.) һылтау, сәбәп

предлог II грам. предлог
предложение I 1) тәкдим; **внести <принять>** ~ тәкдим индереү <кабул итеү>; 2) *эк., торг.* тәкдим
предложение II грам. һөйләм
предложить сов. тәкдим итеү; ~ **проект** проект тәкдим итеү

предмет 1) (вещь) нәмә, эйбер; 2) (*дисциплина*) предмет, фән; **учебный** ~ укыу предметы

преднази//ачать несов., ~ачить сов. билдәләү, билдәләп куйыу, тәгәйенләү; **это помещение ~ачено для нас** был бина безгә тәгәйенләнгән

предостав//ить сов., ~лять несов. биреү; ~ **возможность** мөмкинлек биреү; ~ **отпуск** ял биреү

предостер//егать несов. см. предостеречь; ~ **ежение** иҫкәртеү, иҫкәрмә; ~ **ечь сов. (от чего-л.)** иҫкәртеү, киҫәтеү

предотврат//тить сов., ~щать несов. булдырмау, юл куймау; ~ **щение** юл куймау

предохраи//ить сов., ~ять несов. (от чего-л.) һақлау, һақлап алып калыу

предполага//ть несов. 1) (делать предположение) фараз итеү, ...тип уйлау; 2) (*намереваться*) ниәт итеү, уйлау; **когда вы ~ете уехать?** һез қасан китергә уйлайһығыз?; 3) (*иметь своим условием*) шарт менән куйыу

предполож//ение фараз, уй, ниәт; ~ **ить сов. см. предполагать 1**

предпоч//есть сов., ~итать несов. артығырак күреү, якшырак тип иҫәпләү; ~ **тение: оказать (или отдать) ~ кому-л. (чему-л.)** якшырак тип һанау, өстөнлек биреү

предприн//имать несов., ~ять сов. башкарыу (сара) күреү; ~ **меры** сара күреү

предприятие (производственное учреждение) предприятие; **промышленное** ~ промышленность предприятияһы

предрассудок хөрәфәт

председатель рәйес

представитель вәкил; ~ **ный** олопатлы; ~ **ство 1)** вәкиллек, **право ~ства** вәкиллек хоқуғы; 2) вәкәләт

представ//ить 1) (что-л. — вообразить) күз алдына килтереү; 2) (*кого-л., кому-л. — познакомить*) таныштырыу; **разрешите вам ~** һезҙең менән таныштырырга рөхсәт итегеҙ; ~ **иться 1) (кому-л. — назвать себя)** үҙеңде таныштырыу; **разрешите ~** танышырга рөхсәт итегеҙ; 2): **если ~ится случай <возможность>** эгәр мөмкинлек килеп сыҡһа

представление 1) (о чем-л. — понятие) төшонсә; 2) (*спектакль и т. п.*) спектакль, тамаша

представлять несов. 1) см. представить; 2) (кого-л.,

что-л. — *быть представителем*) булыу, булып тореу; ~ся см. представиться

предупре//д^ить сов., ~ждать несов. алдан белдереу, искэртеу; ~ждающий: ~ знак искэртеүсе билдэлэр; ~жд^ение искэртеу, киçэтеу

предусм//атривать несов., ~отр^еть сов. күззә тотоу, исәпкә алыу

предчувств//ие алдан һизеу, һизем; ~овать несов. һизенеу, һиземләу

предъяв//и^ть сов., ~лять несов. күрһәтеу; ~и^те билеты <документы>! билеттарыгыззы <документтарыгыззы> күрһәтегез!

предыдущий алдагы

прежде нареч. 1) (раньше) элек; 2) (сперва, сначала) башта, алда; ~ чем... .. -дан/-дән, -тан/-тән алда; ~временный вақытынан алдагы

прежний элекке

президент президент

президиум президиум

през//ирать несов. ерәнеп карау; ~р^ение ерәнес

преимущест//венио нареч. күберәк, күпселектә; ~во өстөнлөк

прекрасн//ый бик якшы, гүзәл; ~о! бик якшы

прекра//т^ить сов. туктатыу; ~т^иться туктау, тукталыу; ~щ^ать(ся) несов. см. прекрат^ить(ся)

премировать сов. и несов. премия биреу

премия премия

премьер^а премьер^а

пренебр//е^гать несов., ~е^чь сов. (чем-л.) кәмһетеп карау; түбәнһетеу; иғтибарга алмау

пр^ения мн. фекер алышыузар

преоблад^ать 1) күпселек тәшкил итеу) 2) өстөнлөк итеу

преобраз//ов^ание үзгәртелеш; ~ов^ать сов., ~овыв^ать несов. үзгәртеу

преодол//е^вать несов., ~е^ть сов. еңеу, еңеп сыгыу; ~ трудности ауырлыктарзы еңеп сыгыу

преподава//ни^е укытыу; ~тель укытыгусы, ~тельница укытыгусы катын-кыз; ~ть несов. укытыу

препятств//ие 1) (помеха) камасау, тоткарлык; служить ~ием камасау булып тороу; 2) (преграда в пути, т.ж. спорт) кәртә; взять ~ спорт. кәртәне алыу; скачки с ~иеми кәртәләр аша сабыш; ~ов^ать несов. (чему-л.) камасаулау, тоткарлык яһау

прервать сов., прерыв^ать несов. туктатыу, өзөу

пресл^едовать 1) (кого-л., что-л. — гнаться за кем-

привозить *несов. см. привезти*

привыкать *несов.*, **привыкнуть** *сов.* өйрәнеу, күнегеу

привыч/ка гәзәт; у него была ~ уның гәзәте бар ине;
~**ный** өйрәнгән, гәзәтләнгән

привязать *сов.*, **привязывать** *несов.* бәйләу

пригла//сительный сакырыу ...ы(е); ~ билет сакырыу билеты; ~**сить** *сов.*, ~**шать** *несов.* сакырыу; **разрешите** ~**сить** вас һеззе сакырырга рөхсәт итегез; ~**сить** кого-л. в гости берәйһен кунакка сакырыу; я ~**шён** на вёчер мин кисәгә сакырылганмын; ~**шение** сакырыу; по ~**шению** сакырыу буйынса; **получить (или принять)** ~ сакырыу алыу (*йәки* сакырыузы кабул итеу)

приговор хөкөм; **вынести** ~ хөкөм сыгарыу; ~**ить** *сов. к чему-л.* хөкөм итеу

пригодиться *сов.* ярау, фәйзага ашыу

пригород кала яны; ~**ный**: ~**ный** поезд кала яны поезы

приготов//ить *сов.* 1) (*подготовить*) әзерләп туйыу; 2) (*сварить и т. п.*) бешереу; ~**иться** әзерләнеу; ~**ление** 1) әзерләнеу, әзерлек; 2) (*пищи*) әзерләу ♦ **военные** ~**ления** хәрби әзерлектәр

придавать *несов.:* ~ *чему-л.* большое значение нимәгә-лер зур әһәмиәт биреу

привдвнуть *сов.* якын килтереу; ~**ся** якынайыу

придум//ать *сов.*, ~**ывать** *несов.* уйлап сыгарыу

приезд килеу; с ~**ом!** килеүегез менән!; **день** ~**а** килеу көнө

приезжа//ть *несов. см. приехать*; ~**ющий** *м* килгән кеше, килеүсе

приезжий *м* (ситтән) килгән кеше

приём 1) (*тж. дипл.*) кабул итеу; **часы** ~**а** кабул итеу сәғәттәре; **устроить** ~ кабул итеу ойштороу; 2) (*способ, манера*) алым, ысул; ~**ная** кабул итеу бүлмәһе

приёмник (радио) алгыс

приёмный: ~ **день** кабул итеу көнө

приехать *сов.* (ултырып) килеу; **когда вы приедете?** һез қасан киләһегез?

призва//ние һәләтлек; ~**ть** *сов. (к чему-л.)* сакырыу, өндәү; ~ **к порядку** тәртипкә сакырыу

признак билдә

признать *сов. кого-что* 1) *разг.* таныу, белеу; 2) таныу, ...тип табыу; ~ **необходимым** кәрәкле тип таныу; ~**ся** *сов.* 1) таныу, әйтеп биреу; 2) *в знач. вводн. сл.* дөрөсөн әйткәндә

призыв *м* сакырыу; ~ **на военную службу** хәрби хезмәткә сакырыу; ~**ник** призывник; ~**ной** призыв ...ы(е)

~ пункт призыв пункты

при//йтй сов. 1) килеү, килеп етеү; ~ на занятие дәрескә килеү; 2) (*наступать*) килеп етеү; ~шла весна яз килде; 3) (*с предлогом «в» в сочетании с некоторыми существительными*) китеү, килеү; ~ в ужас куркып китеү; ~ в упадок емерелеү, таркалыу ◆ **прийтй в голову башка** килеү; **прийтй в себя тынысланыу**

прийтись сов. безл.+неопр.: вам <мне> придётся подождать һезгә <миңә> көтөргә тура килер; мне <ему> пришлось идти миңә <уга> барырга тура килде

приказ (тж. воен.) приказ, бойорок; ~ание бойороу; ~ать сов., ~ывать несов. бойороу, бойорок биреү

прикаса́ться несов. см. прикоснуться

прикладн//ой: ~ая наука практик фән; ~ое искусство көнкүреш әйберзәре эшләү сәнгәте

прикладывать несов. см. приложить

приключен//ие мажара; ~ческий фильм мажаралы фильм

прикоснуться сов. (к чему-л.) кагылыу, тейеү

прикреп//йтй сов., ~лять несов. беркетеү, теркәү

прилагательное: [ймя] ~ сифат

прилагать несов.: ~ усилия көс һалыу

приле́жный тырыш

прилет//ать несов., ~ёть сов. осоп килеү

прили́в 1) (*морской*) һыу калкыу; 2) *мед.:* ~ крови кан йүгерәү

прили́ч//ие эзәп; ~ный 1) эзәпле; 2) (*удовлетворительный*) кәнәгәтләнерлек, якшы гына

прилож//ение кушымта; **еженеде́льное** ~ (к газете) азналык кушымта; ~йтй сов. 1) (*что-л., к чему-л.*) куйыу; 2) (*присоединить*) кушыу, кушып ебәреү ◆ ~ усилия көс һалыу

примен//ение кулланыш; ~йтй сов., ~ять несов. кулланыу; (*употреблять*) файзаланыу

примёр өлгө, үрнәк; **по ~у кого-л.** берәйһенең өлгөһо буйынса; **брать** ~ с кого-л. үрнәк алыу; **послужить ~ом** үрнәк булыу

примёр//ить сов. үлсәү, үлсәп (*йәки кейеп*) карау; ~ костюм костюмды кейеп карау; ~ка үлсәү, кейеп карау; **без ~ки** үлсәп тормай

примёрн//о нареч. 1) (*образцово*) өлгө булырзай; 2) (*приблизительно*) сама менән; ~ый 1) өлгө, үрнәк булырлык; 2) сама менән алынган

примерять несов. см. примерить

примечание искәрмә

принадлеж//ать несов. берәйһенеке булыу, карау;

это ~йт мне был минеке; ~ к какой-л. партии ниндэйзер партияга карай

принадлежности *мн.* кэрэк-ярак, йыһаз

принести *сов.* алып килеү, килтереү

принима//ть *несов. см.* **принять**; где ~ют телеграммы? кайза телеграмма алалар?

приниматься *несов. см.* **приняться**

приносить *несов. см.* **принести** ◆ ~ пользу файза килтереү; ~ доход килем биреү

принуждѣни//е кеслѣк; по ~ю кеслѣк менэн

принцип принцип; ~иальный принципиаль

принять *сов.* 1) (кого-л.— допустить к себе; включить в состав) кабул итеү, алыу; ~ посетителей килеүселәрзе кабул итеү; ~ в партию партияга алыу; 2) (что-л.— получить; взять) алыу, кабул итеү; ~ заказ заказ кабул итеү; ~ подарок бүләк алыу; 3) (что-л.) кабул итеү;

~ решение карар кабул итеү; ~ меры сара күреү; 4) (что-л.) кабул итеү, эсеү; ~ лекарство дарыу эсеү

приняться *сов.* тотоноу, керешеү; ~ за работу (или работать) эшкә тотоноу

приобре//сти *сов.*, ~тать *несов.* 1) (получить) алыу;

2) (купить) хатып алыу; ~тѣние 1) (действие) алыу;

2) (приобретенное) алынған нәмә

природ//а тәбиғәт ◆ ~ы булмыштан; по ~е булмышы буйынса; ~ный тәбиғи; ~ные условия тәбиғи шарттар; ~ газ тәбиғи газ

прирост артым; ~ населѣния халықтың артымы

присв//аивать *несов.*, ~обить *сов.* 1) (что-л.— взять себе) үзләштереү; 2) (что-л., кому-л.— присудить) биреү;

~ звание исем биреү

прислать *сов.* ебәреү, биреп ебәреү; **пришлите** на дом өйгә ебәрегез

прислон//ить *сов.* (что-л., к чему-л.) һөйәп туйыу, терәү; ~йтъяся (к чему-л.) һөйәлеү, терәлеү; ~ять(ся) *несов. см.* **прислонить(ся)**

прислуш//аться *сов.*, ~иваться *несов.* қолак һалыу, тыңлау

присниться *сов.* төшкә инеү

присоедин//ить *сов.* (что-л., к чему-л.) беркетеү, кушыу; ~йтъяся (к чему-л.) кушылыу, беркеү; ~ять(ся) *несов. см.* **присоединить(ся)**

приспос//аблировать(ся) *несов. см.* **приспособить(ся)**; ~обить *сов.* яраклаштырыу, кулайлаштырыу; ~обиться яраклашыу; ~облѣние 1) яраклашыу; 2) (устройство) кулайлама

приставать *несов. см.* **пристать**

пристать *несов. см.* **приставать**

пристать *несов. см.* **приставать**

пристать *несов. см.* **приставать**

пристать *несов. см.* **приставать**

пристать *несов. см.* **приставать**

пристальный: ~ взгляд теклэп карау
пристань ж пристань
пристать сов. 1) (о судне) (ярга) тороу; ~ к берегу ярга тороу; 2) (к чему-л. — прилипнуть, прикрепиться) йәбешәү; 3) (к кому-л.) бәйләнеү
приступ мед. өйәнәк; **сердечный** ~ йөрәк өйәнәге
приступ//ать несов., ~йтть сов. тоноу, керешәү; ~ к работе эшкә тоноу
прису//дйтть сов., ~ждать несов. биреү; ~ первую премию беренсе премия биреү
присутств//ие булыу; в ~ии всех барыны булганда; **ремонт в ~ии заказчика** заказсы булганда ремонт яһау; ~оватъ *несов.* булыу; на **приёме** ~овали... кабул иткәндә булдылар...; ~ующий 1. булган; 2. → *сущ.* с булыусы
присылать несов. см. прислать
присяга ант
приток 1) (реки) кушымта; 2) (прилив чего-л.) артыу, өстәлмә
приуч//ать(ся) несов. см. приучйтть(ся); ~йтть сов. (кого-л., к чему-л. или с *неопр.*) өйрәтеү, күнектереү; ~йтться (к чему-л. или с *неопр.*) өйрәнеү, күнегеү
приход килеү; ~йтть *несов. см. прийти*
приходйтться несов. см. прийттьсь; приходйтться согла-
сья <отказаться> ризалашырга <баш тартырга> тура килә
прицеп (к автомашине) прицеп
причесать сов. тарау; ~ся тараныу
причёс//ка причёска; ~ыватъ(ся) несов. см. причесать (ся)
причйн//а сәбәп; без всякой ~ы һис бер сәбәпһез; по той ~е. что... ..шундай сәбәптән
пришивать несов., пришйтть сов. (что-л., к чему-л.) тегеп жуйыу
приятн//о нареч. рәхәт, күңелле: ~ с вами познакомйттьһә һеззәң менән танышыу күңелле; мне было очень ~миңә бик рәхәт булды; ~ый рәхәт, һәйбәт
про предлог + В: я ~ это ничего не слыхал мин был хакта бер ни зә ишетмәнем; **читать** ~ себя эстән укыу
проба 1) (испытание, опробование) һынау; 2) (образец) үрнәк; 3) (на драгоценных металлах) проба
пробе//гатъ несов., ~жатъ сов. йүгереп үтеү
пробйтть сов. 1) (сделать отверстие) тишеү; 2) (о часах) һуғыу; часы пробйли восемь сәғәт һигеззә һукты
пробка 1) (затычка) тығын; 2) (затор на дороге) тығылыш
проблема проблема, мәсьәлә

пробовать *несов.* 1) (*пытаться*) тырышып карау; 2) (*на вкус*) тэмлэп карау, татыу

пробуждение уяныу

пробыть *сов.* (*где-л. какое-л. время*) булыу; **я пробыл** там неделю мин унда бер азна булдым

провал 1) (*крах, неудача*) уңышһыҙлык; 2) (*на экзамене*) насар билдә алыу; **~иваться** *несов.*, **~иться** *сов.* 1) (*упасть*) (*куда-л.*) тәгәрәп төшөп китеү; 2) (*на экзамене*) насар билдә алыу

проездить *сов.* (ары) алып китеү

провер///ить *сов.* тикшереү; **~ка** тикшереү; **~ документов <паспорттов>** документтар <паспорттар> тикшереү; **~ять** *несов. см. проверить*

проехать 1) (*кого-л., куда-л.*) (эйәртеп) алып барыу; 2) (*осуществить, организовать*) ойоштороу, үткәреү; **~ собрание** йыйылыш үткәреү; 3) (*о времени*) үткәреү; **~ лето на даче** йәйзе дачала үткәреү

провётр///ивать *несов.*, **~ить** *сов.* елләтеү

провод үткәргес

проводить I *несов. см. провести*

проводить II *сов.* (*кого-л., куда-л.*) оҙатып куйыу

проводник 1) (*в горах и т. п.*) юл күрһәтеүсе; 2) (*в поезде*) проводник

провожа///ть *несов. см. проводить* II; **~ющий** м оҙатыусы

провозгла///сить *сов.*, **~шать** *несов.* иглан итеү; **~шение** белдереү

провозить *несов.* (тейәп) алып барыу

провокация котко

провокация сым

прогл///ать *несов.*, **~отить** *сов.* йотоп ебәреү

прогнать *сов.* кыуып ебәреү

прогноз алдан әйтеү; **~ погоды** һауа торошон алдан әйтеү

проголодаться *сов.* асығыу

проголосовать *сов. см. голосовать*

прогонять *несов. см. прогнать*

программ///а программа; **~ концерта** концерт программаһы; **дайте мне ~у** миңә программа бирегеҙ әле; **~ирование** программалау

прогресс прогресс; **технический** ~ техник прогресс; **~ивный** прогрессив; **~ метод** прогрессив метод; **~ивное** человечество прогрессив кешелек

прогул прогул

прогулк///а (ял итеп) йөрөү; **пойти на ~у** ял итеп йөрөгә сығыу; **~ на лыжах** саңғыла йөрөү

продавать *несов. см. продать; ~ся (быть в продаже)*
хатылыу

продав//ец, ~щица хатыусы

прода//жа хатыу; в ~же имеется... хатыуза... бар;
~ть сов. хатыу; все билеты проданы ботә билеттар хатылган

продв//игаться *несов. см. продвину́ть(ся); ~инуть сов.*
1) күсереу, шылдырыу; 2) *перен.* үрләтеу, үстереу; ~инуться 1) күсеу, шылыу; 2) *перен.* үрләу, үсеу

продл//евать *несов., ~ить сов.* оҙайтыу; ~йтись оҙайтыу

продовольств//енный азык-түлек ...ы(е); ~ магазин азык-түлек магазины; ~ие азык-түлек

продолж//ать *несов.* дауам итеу; ~айте! дауам итегез!; ~аться дауам итеу; ~бие 1) дауам итеу; 2) *(чего-л. напечатанного в периодике)* дауамы; ~ слёдует дауамы бар ◆ в ~ чего-л. дауам итеп; ~ительный оҙайлы

продолжить(ся) *сов. см. продолж́ать(ся)*

продук//т 1) *(производства)* продукт; 2) *мн.* ~ты азык-түлек, ашамлык; ~тивность продуктивлык; ~тивный продуктив; ~ция продукция

проезд 1) *(езда)* барыу; **бесплатный** ~ түләүһез барыу; 2) *(куда-л., через что-л.)* үтеу; ~ воспрещён үтеу тыйылган; 3) *(место, где можно проехать; улица)* үтеу юлы; **~ной:** ~ билет барыуға билет; ~ом *нареч.:* я здесь ~ мин бында юл ыңғай

проезжать *несов. см. прое́хать*

проект проект; ~ировать *несов.* проектлау

прое́хать *сов.* (ара) үтеу, үтеп китеу; ~ пять километров биш километр үтеу; как ~ в...? ...нисек үтергә?

проже́ктор прожектор

проза проза, сәсмә әсәр

прозвище кушамат

прозрачный үтә күренмәле

проигра//ть *сов.* отолоу; команда ~ла со счётом 1 : 2 команда 1 : 2 менән отолдо

проигрывать *несов. см. проиграт́ь*

проигрыш отолош

произведение әсәр; ~ искусства сәнғәт әсәре

произвести *сов.* яһау, эшләу; ~ впечатление тәһсир яһау

производительность етештереүсәнлек; ~ труда хезмәт етештереүсәнлеге

производить *несов.* 1) *(вырабатывать)* етештереу; 2) *см. произвести*

производств//о 1) *(выработка)* етештереу; способ ~а

етештереү ысулы; **промышленное** ~ (чего-л.) промышленноста етештереү; 2) (*предприятие*) производство; **работать на** ~е производства эшләү

произвольн//ый: ~ая программа спорт. ирекле программа

произ//нести сов., ~носить несов. 1) (*выговаривать*) әйтеү; **правильно** ~ слова һүзәрзе дөрөҗ әйтеү; 2) (*выступать*) сығыш яһау; ~ **речь** телмәр тотоу; ~**носиться** несов.: как ~**носится** это слово? был һүз нисек әйтелә?; ~**ношение** әйтелеш; **хорошее** <плохое> ~ **якшы** <насар> әйтелеш

произо//йти сов. (хәл) булыу; **что** ~шло? ни хәл булды?

проис//ходить несов. 1) см. **произойти**; **что** тут ~ходит? бында ни булып ята?; 2) (*братъ начало; быть родом откуда-л.*) килеп сығыу; ~**хождение** сығыш; **социальное** ~ **социаль** сығыш

происшествие вакиға, мажара; **дорожное** ~ юл вакиғаһы

пройти сов. 1) (*какое-л. расстояние; куда-л., мимо чего-л.*) (ара) үтеү, янынан үтеү; **я пройду** здесь к музею? мин бынан музейға үтә аламмы?; ~ **мимо** янынан үтеү; **прошёл** поезд поезд үтеп китте; 2) (*о времени*) узыу, үтеү; **прошло** два часа ике сәғәт үтте; **дождь прошёл** ямғыр ауып үтте; ~**сь** узып китеү, үтеп китеү

прокат прокат

прокурор 1) прокурор; 2) (*обвинитель*) прокурор

пролет//ариат пролетариат; ~**арий** пролетарий; ~**арский** пролетар

пролет//ать несов., ~**еть** сов. осоп үтеү

пролив боғаз

пролог пролог

промах яза китеү; ~**нуться** сов. яза ебәреү (һукканда, атканда һ. б.)

промежуток ара; ~ **времени** вакыт араһы

промокать несов., **промокнуть** сов. еүешләнеү, һыулану

промолчать сов. см. **молчать**

промочі//ть сов. еүешләнеү; **я** ~л ноги мин аякты еүешләнем

промтовар//ный: ~ **магазин** промышленность тауарзары магазинны; ~**ы** мн. промтауарзар

промыс//ел кәсеп; **народные** ~лы халык кәсебе

промышленн//ость промышленность; **тяжёлая** <лёгкая> ~ **ауыр** <еңел> промышленность; ~**ый** промыш-

ленность ...ы; ~ центр промышленность үзгө; ~ые то-
вары см. промтовары

производительный эсе (тауыш)

проникать несов., **проникнуть** сов. үтөп инеү

пропаганд//а пропаганда; ~ировать несов. пропаган-
далау; ~ист пропагандист

пропадать несов. см. пропасть

пропасть ж упкын

пропасть сов. югалуу

прописка прописка; **пройти** ~у прописка үтөү

пропуск 1) (допуск куда-л.) үткөрөү, индереү; 2) (доку-
мент) пропуск; 3) (пропущенное в тексте место) тошөп
калган урын; 4) (непосещение занятий) калдыруу

пропус//кать несов., ~тить сов. 1) (кого-л., куда-л.) үт-
көрөү; 2) (опустить — место в тексте, не заметить — ошиб-
ку и т. п.) төшөрөп калдыруу; 3) (занятия и т. п.) дәрес
калдыруу

проректор проректор

просвещени//е мәгариф; народное ~ халык мәгарифы

просить несов. хорау, үтенеү; **прошу Вас!** Һеззән үте-
нәм!; вас просят к телефону пеззе телефонга сакырлар

прославленный данлы, данлыклы

просмотр карау; ~ кинофильма кинофильм карау;
~еть сов. 1) (рассмотреть) карап үткөрөү; 2) (не заметить)
күрмәй үткөрөү

проснуться сов. уяныу

просо тары

проспать сов. йоклап калыу

проспéкт I (улица) проспект

проспéкт II (план) проспект

просрочить сов. (вакытын) үткөрөп ебәрөү

простй//ть сов. гәфү итеү; ~те! гәфү итегез!

проститься сов. хушлашыу

прост//о нареч. ябай; ~бй 1) (несложный) ябай;

2) (обыкновенный) гәзәти; ~ые люди ябай кешеләр

простокваша эсегән һөт

простор киңлек; ~ный киң

пространство арауык; космическое ~ йһан арауыгы

просту//да тымау; ~дйтсья сов., ~жатсья несов. һал-
кын тейеү, тымаулау; я ~дйлсья, я ~жен миңә һалкын
тейзе

просыпаться сов. (рассыпаться) түгелөү, сәселөү

просыпаться несов. см. проснуться

просьб//а үтенес; у меня к вам ~ миңә һезгә үтене-
сем бар; по чьей-л. ~е берәйһенең үтенесе буйынса

протез протез

протекать несов. 1) (о реке) агыу; 2) (пропускать воду) һыу үткәреү (тишек булыу аркаһында); 3) (проходить — о времени, мероприятиях) үтеү

протест протест; заявить ~ протест белдереү

протестовать несов. кырка каршы булыу

протечь сов. см. протекать 2, 3

против предлог + Р; 1) (напротив) каршыһында; ~ дома өй каршыһында; 2) (навстречу) каршы; ~ ветра елгә каршы; 3) (вопреки) тыш; ~ воли ихтыярзан тыш

◆ **я ничего не имею** ~ мин каршы түгел

противни//к 1), ~ца (чего-л., кого-л.) каршы кеше; 2) (враг; чаще воен.) дошман

противн//ый I: в ~ом случае юғиһә

противный II (неприятный) йәмһеҙ, һөймәлекһеҙ

противопостав//ить сов., ~лять несов. каршы куйыу

противоречи//е каршылык; ~ть несов. 1) (кому-л.) каршы килеү; 2) (чему-л. — не соответствовать) тура килмәү

протокол протокол

протя//гивать несов., ~нуть сов. һузыу, һоноу; ~ руку кулды һузыу

профессиональный профессиональ; ~ союз см. профсоюз

профессия профессия, һөнәр; ваша ~ ? һеҙең һөнәрегез?; какая у вас ~? һеҙең һөнәрегез ниндәй?

профессор профессор

профилактика//ика профилактика; ~ический профилактик; ~орий профилакторий

профсоюз профсоюз; ~ный профсоюз ...ы; ~ная организация профсоюз ойошмаһы

прохлад//а һалкынлык; ~ный һалкынса

проход 1) (действие) үтеү; 2) (место) үтеү урыны, үткәл; ~ить несов. см. пройти; ~ной: ~ двор үтә йөрәмәле ишек алды

прохожий м үткенсе

процент процент

процесс процесс

прочеть сов. укып сығыу; **прочтите эту книгу** ошо китапты укып сығығыз

прочий башка

прочитать сов. см. прочесть

прочный ныклы

прочь нареч. ситкә

прошгодний үткән йылғы

прошл//ый 1. үткән; в ~ом году үткән йылда; в ~ раз теге вакытта; 2. — *сущ.* ~ое ср. үткән
проща//ите! хуш булыгыз!; ~льный хушлашыу;
~ вечер хушлашыу кисәһе; ~ние хушлашыу; на ~ хуш-
лашыуға, хуш аягына

прощать *несов. см.* простить

прощаться *несов. см.* проститься

прощени//е гәфү итеү; **просить** ~я гәфү үтенеү

прояв//итель фото проявитель; ~ить *сов.* 1) (какие-л. чувства и т. п.) белдереү, күрһәтеү; 2) фото проявить итеү; ~иться 1) (обнаружиться) беленеү, күренеү; 2) фото проявить ителеү; ~лять(ся) *несов. см.* проявить(ся)

пруд быуа

пружина пружина

пры//гать *несов.*, ~гнуть *сов.* һикереү; ~в длину < в высоту > спорт. озонлокка < бейёклеккә > һикереү; ~жок һикереш; **тройной** ~ спорт. ослә һикереш

пряжка таралгы

прям//о нареч. 1) тура; идите ~ тура барыгыз; 2) (не-
посредственно) туранан-тура; **обратиться** ~ к директору
туранан-тура директорга мөрәжәгәт итеү; 3) (откровенно)
туранан-тура; **скажите** ~ туранан-тура әйтегез; ~ой
1) (ровный) тура; 2) (непосредственный) туранан-тура;
3) (откровенный) тура, асык

пряник прәник

пряности *мн.* тәм-том

прятать *несов.* йәшереү; ~ся йәшеренеү

псевдоним псевдоним, ләкәп; **под** ~ом ләкәп менән

птенец кош балаһы

птица кош; **пёвчая** ~ һайрар кош; **домашняя** ~ *собр.*
йорт коштары

публика публика, халык

публиковать *несов.* бастырып сыгарыу

пугать *несов.* куркытыу; ~ся куркыу

пуговица төймә

пудр//а кершән; ~еница кершән һауыты; ~ить *не-
сов.* кершән ягыу; ~иться кершән һөртөнөү

пулемёт пулемёт; ~чик пулемётсы

пульс пульс; **щупать** ~ пульсты тотоп карау

пульт: ~управлѐния идара пульты

пуля пуля

пункт 1) (место, помещение) пункт; **медицинский** ~
медицина пункты; 2) (документа) пункт; ~ договора
килешеүзең пункты

пунктуальный теүәл, пунктуаль

пурга кослә буран

пуск 1) (*запуск, напр. мотора*) кыззырыу; 2) (*введение в строй — напр. завода*) ебәреу; ~ать *несов. см. пустить*
 пусти//ть *сов.* 1) (*кого-л., куда-л.*) ебәреу; ~те его сюда ебәрегез уны бында; 2) (*что-л. — запустить, напр. мотор*) кыззырыу; 3) (*что-л. — ввести в строй — напр. завод*) ебәреу, эшләтеу
 пуст//ой буш; с ~ыми руками буш кул менән
 пустыня сүл
 пусть *частица...* -һын/-һен; -һон/-һөн; ~ он выйдет ул сыжһын; ~ будет так шулай булһын
 пустяк буш
 путать *несов.* бутау
 путёвка путевка; ~ на курорт курортка путевка;
 туристическая ~ туристик путевка
 путешествов//енник, ~еиница сәйәхәтсе; ~ие сәйәхәт; ~овать *несов.* сәйәхәт итеу; ~ по стране ил буйлап сәйәхәт итеу
 пут//ь *м* 1) юл; водный ~ һыу юлы; воздушным ~ём һауа юлы менән; 2) *ж.-д.* юл; 3) (*путешествие*) юл; счастливого ~й! хәйерле юл; по ~й юл ыңғай ♦ жизненный ~ тормош юлы; мирным ~ём тыныс юл менән; ~ём переговоров һөйләшеүзәр менән
 пух мамык, дебет; ~бвый мамык, дебет; ~ платок дебет шәл
 пучок 1) (*чего-л., напр. редиски, лука*) шәлкем; 2) (*прическа*) өлтәй
 пушйстый кабарып торган, йомшак
 пушка пушка, туп
 пушн//йна киммәт тире; ~ой: ~ зверь киммәт тиреле й өлек; ~ товар тире тауар
 пчела корт
 пшени//ца бойзай; ~чный: ~чная мука бойзай оно; ~ хлеб бойзай икмәге
 пшённ//ый: ~ая каша тары буткаһы
 пшено тары ярмаһы
 пылесос саң һурғыс
 пыль *ж* саң, тузан; ~ный саңлы, тузанлы
 пытаться *несов.* — *неопр.* тырышып карау
 пытка яза
 пышный кабарынкы
 пьеса пьеса
 пьян//ица *м* и *ж* эскесе; ~ство эскелек; ~ый (*тж.* → *суш. м*) иҫерек
 пятёрка бишле(к)
 пятеро *числ.* бишәу
 пятиборье *спорт.* биш төр буйынса ярыш

пятилет//ие биш йыллык; ~ка биш йыллык; ~ний
план биш йыллык план
пятка үксә
пятнадцать числ. ун биш
пятниц//а йома; в ~у йома көндө; по ~ам йома
хайын
пятно тап; ~ выводитель тап сыгаргыс
пятый числ. бишенсе
пять числ. биш; ~десять числ. илле; ~сот числ. биш
йөз

Р

раб кол
работ//а 1) эш, хезмэт; научная ~ гилми хезмэт;
сельскохозяйственные ~ы ауыл хужалыгы эштәре;
2) (место, учреждение) эш; место ~ы эш урыны; на ~е
эштә; идти на ~у эшкә бару; 3) (труд, производство)
хезмэт, эсәр; чья это ~? был кемдең хезмәте?; это ~ изве-
стного художника был билдәле рәссамдың эсәре; ~ать
1) (трудиться) эшләү; ~ на заводе заводта эшләү; ~ инже-
нёром инженер булып эшләү; ~ над чем-л. ниҗендер
өстөндә эшләү; 2) (быть открытым, функционировать)
эшләү; телеграф ~ет круглосуточно телеграф тәүлек
эйләнәһенә эшләй; когда ~ет музей? музей қасан эшләй?;
3) (действовать — о механизмах) эшләү; двигатель не
~ет двигатель эшләмәй
работни//к хезмәткәр; научный ~ гилми хезмәткәр;
~ца (женск. к работник и к рабочий) хезмәткәр
рабоч//ий 1. 1) (относящийся к работе) эш ...ы(е);
~ее время эш вакыты; ~ее место эш урыны; 2) (относя-
щийся к рабочим) эшсе ...ы(е); ~ее движение эшселәр
хәрәкәте; ~ класс эшселәр синыйфы; 2.→суц. м эшсе
рабство коллок
равенство тиңлек
равнина тигезлек
равно: всё ~ барыбер; мне всё ~ миңең өсөн барыбер
равновесие тигезлек, торош; потерять<сохранять>
~ тигезлекте югалтыу <һаклау>
равнодушный хуш күңелле
равноправ//ие тиң хоқуқлылык; ~ный тиң хоқуқлы
равный тиң, тигез
равня//ться 1) (на кого-л.) тиңләшеу; 2) мат.: ~ется+
+Д -га/-гә тигез

рад *в знач. сказ.* шат; я <он> ~ ётому мин <ул>
быга шат; мы ~ы без шатбыз
ради *предлог* + P осөн: ~ меня минең осөн; ~ этого
ошоноң осөн; ~ чего? ни осөн?

радиатор *авто.* радиатор

радиация радиация

радио *ср. нескл.* радио; слушать ~ радио тыңлау

радиоактивн//ость радиоактивлык; ~ый радиоактив

радио//вещание радиотапшырыу; ~ любитель радио
һәуәскәр; ~передача радиотапшырыу; ~приёмник ра-
диоалғыс; ~связь *ж* радиобәйләнеш; ~слушатель радио-
тыңлаусы; ~станция радиостанция; ~техника радиотех-
ника; ~товары *мн.* радиотауарзәр; ~электроника ра-
диоэлектроника

радиус радиус; ~действия тәъсир радиусы

радовать *несов.* кыуандырыу; ~ся (*чему-л.*) кыуаныу

радос//тный шатлыклы; ~ть *ж* шатлык, кыуаныс;

с ~тью кыуаныс менән

радуга йәйгөр

радушный ихлас; ~ приём ихлас кабул итеу; ~ хо-
зяин ихлас хужа

раз 1 *м* 1) мәртәбә, тапкыр; в первый ~ беренсе мәр-
тәбә; один ~ бер мәртәбә; не ~ бер тапкыр ғына түгел;
ни ~у бер тапкыр за; в следующий ~ икенсе тапкыр;
ещё ~ тагы бер мәртәбә; несколько ~ бер нисә тапкыр;
в месяц <в неделю> ~ айга <азнага> бер тапкыр;

2) *нескл. (при счете):* ~, два, три бер, ике, өс

раз II *нареч.* бер вакыт; как-то ~ касандыр бер вакыт

разбё//г йүгереру; с ~га йүгереп килеп; ~гаться *не-*
сов., ~жаться *сов.* 1) (*сделать разбег*) йүгереп китеу;

2) (*убежать — о многих*) төрло якка қасыу

разбивать(ся) *несов. см.* разбить(ся)

разбирать *несов. см.* разобрать; ~ся 1) *см.* разобраться;

2) (*быть разборным*) һүтелеу, тағатылыу

разбить *сов.* 1) (*что-л.—расколоть, сломать*) ватыу,
бозоу 2) (*кого-л., что-л.—нанести поражение*) еңеу, қый-
ратыу; ~ся 1) (*расколоться, сломаться*) ватылыу, бо-
золоу; 2) (*погибнуть — о человеке, о самолете*) һәләк бу-
лыу, қыйралыу

разбудить *сов.* уятыу

развалины *мн.* хараба

разве частица -мы/-ме, -мо/-мө ни; ~ он приёхал?
ул килдеме ни?

развеваться *несов.* елберләу

развёд//ка 1) *воен.* разведка; 2) *геол.* разведка; ~чик

1) ~чица *воен.* разведчик; 2) *геол.* разведчик

развернуть *сов.* 1) (*раскрыть*) асыу, йэйеү; ~ газету <пакёт> газетаны <пакетты> йэйеү; 2) (*вернуть*) бороу; ~ машину машинаны бороу; ~ся 1) (*раскрыться*) асылу; 2) (*на машине*) боролоу

развёртывать(ся) *несов. см. развернуть(ся)*

развести *сов.:* ~ костёр <огонь> костер <ут> яндыру; ~ руками кулдарзы йэйеү; ~ мост күперзе айырыу

развестись *сов.* айырылышыу

развиива//ть(ся) *несов. см. развить(ся);* ~ющиеся страны үсеүсе илдэр

развилка: ~дорог юлдар саты

развіт//ие үшеш; ~ промышленности промышленностың үшеше; умственное ~ акыл үшеше; ~ой үшешкән, үшкән

развить *сов.* үстереү; ~ся үсеп китеү

развле//кать(ся) *несов. см. развлечь(ся);* ~чение күнел асыу

развлечь *сов.* күнелен асыу; ~ся күнелде асыу

развод айырылышыу; ~ить(ся) *несов. см. развестй(сь);* ~ной: ~ мост айырмалы күпер

разворачивать(ся) *несов. см. развернуть(ся)*

разврат уйнаш, эшәкелек

развязать *сов.* сисеү; ~ся сиселеү

развязка *лит.* сиселеш

развязывать(ся) *несов. см. развязать(ся)*

разговаривать *несов.* һөйләшеү

разговор һөйләшеү; телефонный ~ телефондан һөйләшеү; ~ник һөйләшеү өсөн кулланма; ~ный: ~ язык һөйләү теле

разгром кыйралыш; ~ить *сов.* кыйрату

разгр//ужать *несов.,* ~узить *сов.* бушатыу; ~узка бушатыу

раздавать *несов. см. раздать*

раздаваться *несов. см. раздаться*

раздать *сов.* таратыу; пригласительные билеты розданы сакырыу билеттары таратылган

раздаться *сов.* яңгырау

раздева//лка сисенеү урыны; ~ть(ся) *несов. см. раздеть(ся);* ~йтесь и проходите! сисенегез зә үтегез!

раздёл 1) (*действие*) бүлеү; 2) (*часть в книге и т. п.*) бүлек; ~ять *сов.* бүлеү; ~иться: ~ на группы төркөмдәргә бүленеү; ~ять *несов. см. разделить;* ~ чье-л. мнение <чьи-л. взгляды> фекерен <караштарын> уртаклашыу; ~яться *см. разделиться*

раздётся *сов. (кого-л.)* сисендереү; ~ся сисенеү

раздраж//ать *несов.* асыуға тейеү; ~аться асыуланану; ~ение асыуланану; с ~ением асыу менән

раздүм//ать *сов.* кире уйлау; ~ывать *несов.* 1) *см.* раздумать; 2) (*размышлять*) уйлау, фекер йөрөтөү

разли́//в йәйелеү, ташыу; ~вать(ся) *несов. см.* разлить(ся); ~ить *сов.* түгеү; ~иться 1) (*пролиться*) түгелеү; 2) (*о реке*) йәйелеү, ташыу

различать *несов. см.* различить; ~ся (*чем-л.*) айырылып тороу

разли́ч//ие айырма; **знаки ~ия** (*на военной и др. форме*) айырмалык билдәләре; ~ить *сов.* айырыу; ~ный 1) (*разный, отличающийся*) төрлө; 2) (*разнообразный*) төрлө-төрлө

разложить *сов.* (*что-л., на чем-л.*) йәйеү; (*какие-л. предметы, на какие-л. места*) таратып һалыу

разлука айырылышыу

разлюбить *сов.* яратмай башлау, һыуынуу

размах 1): ~ крыльев канат йәйеме; с ~у һелтәп; 2) (*интенсивность, широта охвата*) йәйелдерелеү, йәйелеү; ~ строительства төзөлөштөң йәйелдерелеүе; ~ рабочего движения эшселәр хәрәкәтенең йәйелеүе

размахивать *несов.*: ~ руками кулдарзы болгау

размен: ~ денег акса ваклау; ~ный: ~ автомат акса ваклау автоматы; ~ная монета ваклай торған акса; ~ять *сов.* ваклау; ~ рубль һумлыкты ваклау

размер үлсәм; **какой** вам нужен ~? һезгә ниндәй үлсәм кәрәк?

разме//стить *сов.* (*что-л.; кого-л. — поселить*) урынлаштырыу; ~ститься (*поместиться в чем-л.; поселиться*) урынлашыу; ~щать(ся) (*несов. см.* разместиться); ~щение урынлаштырыу, урынлашыу

размышл//ение фекер йөрөтөү; ~ять *несов.* уйлау, фекер йөрөтөү

разница айырма; **какая** ~ ? ни айырмаһы бар?; ~ во времени вакыт айырмаһы

разно//видность төр; ~гласие килешмәүселек

разнообраз//ие төрлөлөк; ~ный төрлө-төрлө

разноцветный төрлө төстөгә

разный 1) (*неодинаковый*) төрлө; 2) (*разнообразный*) төрлө-төрлө

разоблач//ать *несов. см.* разоблачить; ~ение фашлау; ~ить *сов.* фаш итеү

разобрать *сов.* 1) (*взять все; раскупить*) алып бөтөү; 2) (*разнять на части*) өлөштөргә таркатыу; бүлеү; 3) (*распортировать, привести в порядок*) тәртипкә килтереү;

4) (понять) аңлау, төшөнөү; ке разберу, что здесь написано бында ни язылганына төшөнө алмайым; ~ся ~ в чем-л. низеңдер асылын аңлау

разогр//евать несов., ~еть сов. йылытыу

разойтись сов. 1) (уйти; расстаться) төрлө ятка китеү, айырылышыу; 2) (разминуться — об идущих навстречу друг другу) аймылыш булыу; 3) (во мнениях и т. п.) фекерээр айырылыу

разорвать сов. 1) (порвать) йыртыу, өзөү; (или см. рвать 1) 2): ~ отношения менэсэбэттэрзе өзөү; ~ся өзөлөү

разоруж//ать(ся) несов. см. **разоружить(ся)**; ~ение коралһызлануу; ~ить сов. коралһызландыруу; ~иться коралһызлануу

разочар//ование күңел кайтыу; ~овать сов. күңелен кайтарыу; ~оваться (в ком-л.; в чем-л.) күңел кайтыу; ~овывать(ся) несов. см. **разочаровать(ся)**

разрѣз йырык; ~ать сов., ~ать несов. кыркыу, ярыу

разреш//ать несов. см. **разрешить**; ~аться безл.; не ~ается рөхсәт ителмәй; ~ение рөхсәт; с вашего ~ения һезең рөхсәтегеҙ менән; просить ~ения рөхсәт һорау; без ~ения рөхсәтһез; ~ить сов. рөхсәт итеү; ~ите <мне> миңә рөхсәт итегеҙ; ~ите закурить? төмәке токандырырга рөхсәт итегеҙ?; ~ите ваш паспорт <ваши документы> һезең паспортыгыҙы <документтарыгыҙы> рөхсәт итегеҙ

разру//ха емереклек; ~шать(ся) несов. см. **разрушить(ся)**; ~шить емереү, кыйратыу; ~шиться емерелеү, кыйралыу

разрыв 1) ...; 2) (прекращение) өзөү; ~ отношений <договора> менэсэбэттэрзе <килешеүзе> өзөү; 3) (взрыв) шартлау, ярылыу; ~ы снарядов снарядтарзың ярылыуы; ~ать(ся) несов. см. **разорвать(ся)**

разрядка йомшау; ~ международной напряжённости халык-ара көсөргәнештең йомшауы

разувать(ся) несов. см. **разуть(ся)**

разум акыл

разумѣется вводн. сл. әлбиттә, билдәлә

разумный акыллы

разуть сов. (кого-л.) систереү; ~ся сисеү

разучиться сов. (эшләй белгәнде) онотуу

разъедин//ить сов., ~ять несов. айырыу; нас ~или (по телефону) безең (һөйләшеүзе) айырзылар

разъясн//ение аңлатыу; ~ить сов., ~ять несов. аңлатыу

разыграть *сов.*, разыгрывать *несов.* (в лотерею; в спортивных соревнованиях) уйнау
 разыскать *сов.* (найти) табыу
 разыскивать *несов.* (искать; находить) эзлөү
 рай ожмах
 райком *м* (районный комитет) райком (район комитеты)
 район 1) (административный) район; (городской) район; 2) (местность) район
 райсовет *м* (районный совет народных депутатов) райсовет (халык депутаттарының район советы)
 рак I *зоол.* кысала
 рак II *мед.* яман шеш, рак
 ракет//а 1) (снаряд) ракета; сигнальная ~ сигнальная ракетаһы; 2) (летательный аппарат) ракета; космическая ~ йыһан ракетаһы; запустить ракету ракета осороу; ~-носитель йөрөтөүсө ракета
 ракетка *спорт.* ракетка
 ракетн//ый ракета ...ы(е); ~ые войска ракета ғәскәр-зәре
 раковина 1) (ракушка) жабырсак; 2) (в ванной) раковина
 рам//а рам; ~ка 1) *см.* рама; 2) (в телевизоре) рамка; 3) *мн.* ~ки сиктәр; в ~ках чего-л. ниҙеңдер сигендә (әсендә)
 ран//а яра; ~ение яраланыу; ~еный *прил.* и→*сущ.* *м* яралы; ~ить *сов.* и *несов.* яралау
 ран//ний 1) иртә; ~нее утро бик иртә; ~ней весной иртә яҙза; 2) (рано наступивший; рано появившийся) иртә; ~няя весна <зима> иртә яҙ <кыш>; 3) (рано созревший) иртә өлгөргән; ~ние овощи иртә өлгөргән йәшелсә; ~о *нареч.* ~ утром иртәнсәк бик иртә; ещә ~ иртә эле
 раньше *нареч.* 1) иртәрәк; приходите как можно ~ мөмкин тиклем иртәрәк килегез; 2) (прежде) элек
 рас//а раса; ~йзм расасылыҡ
 раска//иваться *несов.* *см.* раскаяться; ~яние тәүбә; ~яться *сов.* (в чем-л.) тәүбәгә килеү, үкенеү; ~ в своём поступке үз кылығың өсөн үкенеү
 раскладывать *несов.* *см.* разложить
 расколоть *несов.* *см.* колоть II
 раскопки *мн.* казынды
 раскр//ывать(ся) *несов.* *см.* раскрыть(ся); ~ыть *сов.* 1) асыу; 2) перен. (заговор, преступление и т. п.) асыу; ~ыться 1) асылыу; 2) перен. асылыу
 расов//ый раса ...ы(е); ~ая дискриминация раса буйынса дискриминация

распах//ивать *несов.*, ~путь *сов.*: ~дверь ишекте асып ебөреу; ~пальто пальтоны ыскындырып ебөреу
расписани//е расписание; ~занятий дәрестөр расписаниеһы; ~поездов пөездар расписаниеһы; по ~ю расписание буйынса

расписаться *сов.* кул жуйыу

распис//ка расписка; под ~ку расписка буйынса; ~ываться *несов. см.* расписаться

распл//атиться *сов.*, ~ачиваться *несов.* түләу; ~ по счёту счёт буйынса түләу

располага//ть I *несов. чем-л.*: я не ~ю временем <деньгами> миңең вақытым <аксам> юк

располагать II *несов. см.* расположить; ~ся *см.* расположиться

располож//ение урынлашыу; ~ить *сов.* урынлаштырыу; ~иться урынлашыу

распоряд//ок: правила внутреннего ~ка эске тәртип кағизэләре

распредел//ение бүлеу; ~ить *сов.*, ~ять *несов.* бүлеу

распродажа күпләп һатыу

распростран//ение таратыу; ~ённый таралған; ~ить *сов.* таратыу; ~иться таралыу; ~ять(ся) *несов. см.* распространить(ся)

распус//кать(ся) *несов. см.* распустить(ся); ~тить *сов. (кого-л.)* таратып ебөреу; ~титься асылыу

распут//ать *сов.*, ~ывать *несов.* сисеу, асыу

рассаdить *сов. (кого-л.— по местам)* таратып ултыртыу

рассв//ести *сов. безл.*: ~ело яктырҙы; ~ёт яктыра; на ~ёте таң атканда, яктырған сакта; ~етать *несов. см.* рассвести

рассердить(ся) *сов. см.* сердить(ся) асыулануу, асыулап китеу

рассеянный игтибарһыз, таркау

рассказ хикәйә; ~ать *сов.* һөйләу; ~чик, ~чица һөйләүсе; ~ывать *несов. см.* рассказать

расслыша//ть *сов.*: я вас не ~л әйткәнегеззе ишетмәнем

рассм//атривать *несов.*, ~отреть *сов.* 1) ентекләп карау; 2) (обсудить) карау, тикшерәу

распр//ашивать *несов.*, ~осить *сов.* һорашыу

рассрочк//а кәтәсәк; купить в ~у кәтәсәккә һатып алыу

расставаться *несов. см.* расстаться

расстав//ить *сов.*, ~лять *несов.* жуйып сығыу

расстаться *сов.* айырылышыу

расстёгивать(ся) *несов. см. расстегнуть(ся)*

расстегнуть *сов. ыскындырыу (төймәне һ. б.); ~ся* 1) (о кнопке, пуговице и т. п.) ыскыныу; 2) (расстегнуть на себе одежду) ыскындырыу, сисеу

расстояни//е ара, алыҫлык; на ~и ста километров (от города) (каланан) йөз километр алыҫлыкта

расстраивать(ся) *несов. см. расстроить(ся)*

расстрел атып үлтереу; ~ивать *несов.*, ~ять *сов.* атып үлтереу

расстро//ить *сов.* 1) (кого-л. — огорчить) кәйефте бозоу, күнелде кырыу; 2) (что-л. — напр. муз. инструмент) кәйөн ебәреу; 3) (что-л. — разрушить, напр. чьи-л. планы) бозоу, емереу; 4) (что-л. — ухудшить, напр. здоровье) какшатыу; ~иться 1) (огорчиться) күнелһезләнеу; 2) (о муз. инструменте) кәйө китеу; **рояль** ~ен роялдең кәйө киткән; 3) (разрушиться — о планах и т. п.) бозолоу, емерелеу; 4) (ухудшиться — о здоровье) — какшау;

~йство 1) (огорчение) күнелһезлек, кәйеф бозолоу; 2): ~ желудка ашказан бозолоу

рассудок акыл

рассчита//ть *сов.* иҫәпләу; он не ~л своих сил ул үз көсөн (дероҫ) иҫәпләмәне; ~ться иҫәпләшеу, иҫәп-хисапты өзөу

рассчитыва//ть *несов.* 1) *см. рассчитать*; 2) (полагаться) таяныу, иҫәп тотоу; можете на меня ~ миңә таяна алаһығыз; 3) (предполагать, надеяться) самалау, итеу; он ~л уехать утром ул иртәнсәк китергә самалай ине; ~ться *несов. см. рассчитаться*

растаять *сов.* иреп бөтөу

раствор иретмә; ~имый: ~ кофе ебеп ботә торған кәһүә; ~ить *сов.* иретеу; ~иться иреу; ~ять(ся) *несов. см. растворить(ся)*

растение үсемлек

растёр//янный юғалып калған; ~яться *сов.* юғалып калуу

расти *несов.* [прош. рос, росла] 1) (о живых существах, о растениях) үҫеу; 2) (увеличиваться, повышаться) артыу

растительн//ость *собр.* үсемлек; ~ый: ~ое масло үсемлек майы

растить *несов.* (воспитывать; растения, животных — выращивать) үҫтереу

растя//гивать(ся) *несов. см. растянуть(ся)*; ~жение *мед.* каймығыу; ~связок һеңер каймығыу; ~нуть 1) (выгнуть) һузыу; 2) (продлить) оҙайтыу; 3) (повредить) *мед.* каймыктырыу; ~нуться 1) (вытянуться) һузылыу; 2) (продлиться) оҙайыу; 3) (упасть) һузылып ятыу

расход 1) (чего-л. — использование) тотонуу; ~ топлива ягыулык тотонуу; 2) мн. ~ы сығым; ~ы на поездку барыуға сығым

расходиться *несов. см. разойтись*

расходовать *несов. тотонуу*

рас//цвети́ сов. сәскә атыу; ~цвет сәскә атыу; в ~цвете лет кәскә тулған сакта, иң һәйбәт йәштә; ~цветать *несов. см. расцвети́*

расцветка төҫ

рас//чесать *сов. тарау; ~чәска тарак; ~чәсывать несов. см. расчесать*

расчёт 1) (соображение, намерение) иҫәп, сама; принимать что-л. в ~ иҫәпкә алыу; по моим ~ам минең иҫәп буйынса; 2) (уплата) түләү

расширение киңәйеү; ~ культурных связей культура бәйләнештәре киңәйеү

расшир//ить *сов. киңәйтеү; ~иться киңәйеү; ~ять(ся) несов. см. расширить(ся)*

ратифи//кация ратификация; ~ци́ровать *сов. и несов. ратификациялау*

рационализа//тор рационализатор; ~ция рационализация

рациональный рациональ

рваный йыртык

рвать I *несов. что-л. йыртыу*

рвать II *несов. кого-л. безл.: его <меня> рвёт коҫтора*

рваться *несов. йыртылыу*

рвота коҫоу

реактивный: ~ двигатель реактив двигатель; ~ самолёт реактив самолет

реактор: ядерный ~ ядро реакторы

реакционный реакцион

реакция 1) реакция; 2) *полит. реакция*

реализация 1) (осуществление) гәмәлләшеү; 2) *эк. реалләшеү*

реализм реализм

реальн//ость реаллек; ~ый реаль

ребёнок бала; *см. тж. дети*

ребро 1) (*предмета*) кабырга, ян; 2) *анат. кабырга; рёбра мн. кабыргалар*

ребята *мн. балалар*

революционер, ~ка революционер

революционн//ый революцион; ~ое движение революцион хәрәкәт

революция революция

регистр//атура регистратура; ~ация регистрация;
 ~ировать несов. теркәү; ~ироваться теркәлеу
 регул//ировать несов. көйләу
 регулярный регулярь
 редактировать несов. редакторлау
 редак//тор мөхәррир; главный ~ баш мөхәррир;
 ~ционный: ~ционная коллегия редакцион коллегия;
 ~ция 1) редакция; под ~цией кого-л. кемдеңдер редак-
 цияһында; 2) (учреждение) редакция
 редис, ~ка редис
 редк//ий бирәк; ~о нареч. бирәк; ~ость бирәклек
 редька торма
 реже сравн. ст. от редкий и редко бирәгерәк
 режём 1) (порядок работы и т. п.) эш тәртибе; 2) (пра-
 вительство, образ правления) режим
 режиссёр режиссер
 резать несов. кыркыу
 резерв резерв; (запас) резерв; трудовые ~ы хезмәт
 резервтары
 резин//а резина; ~ка (тесма) резинка; ~овый ре-
 зина; ~овые сапоги резина итек
 резкий 1) (острый, сильный) кыркыу, әсе, көслө; 2)
 (грубый — о словах и т. п.) тупаф
 резолюция резолюция
 результат һезәмтә
 резьба (действие; украшение, узор) һырлау; ~ по
 камню таш һырлау (сәнфәт)
 резюме с нескл. һыгымта, резюме
 рейд мор. рейд; на ~е рейдта (булуы)
 рейс рейс; номер ~а (самолета) рейс номеры; посадка
 на ~ номер... .. номерлы рейска ултыртыу; ~овый:
 ~ автобус рейстагы автобус
 река йылга
 реклам//а реклама; ~ировать несов. рекламалау
 рекорд рекорд; мировой ~ донъя рекорды; устано-
 вить <побить> ~ рекорд куйыу
 рекордсмен, ~ка рекордсмен
 ректор ректор
 религи//бзный дини; ~я дин
 рельсы мн. (ед. рельс) рельстар
 ремень м 1) (пояс) кайыш; 2) тех. кайыш; ремни
 безопасности (в автомашине) һаклык кайыштары
 ремесло һөнәр; народные ремёсла халык һөнәрҙәре
 ремешок (для часов) кайыш, бау
 ремонт ремонт; отдать в ~ ремонтка биреу; ~иро-
 вать несов. ремонтлау

рентабельный рентабелле
рентген рентген; ~овский: ~ снимок рентгенда төшөрөлгөн хүрэт; ~ кабинет рентген кабинеты; ~олог (врач) рентгенолог

реорганизация яңынан короу
репертуар репертуар
репетит//ровать несов. репетиция яһау; ~ция репетиция

репорт//аж репортаж; ~ёр репортер
репродуктор репродуктор
репродукция репродукция
репутация репутация
ресниц//ы *мн. (ед. ~а)* керпек(тәр)
республик//а республика; ~анский республика ...ы(е)
рессора рессор
реставр//атор реставратор; ~ация реставрация;
~ировать *сов. и несов.* реставрациялау

ресторан ресторан
реформа реформа
рецензия рецензия
рецепт 1) (врачебный) рецепт; 2) (способ приготовления) эзерләү ысулы

речной йылга ...ы(е); ~ песок йылга жомо
речь ж телмәр, һүз; приветственная ~ котлау һүзе;
выступить с ~ю телмәр тотоу; речь идёт о том, что ...
...хакында һүз бара

реш//ать несов. *см.* решить; ~аться: я не ~аюсь (сделать что-л.) мин кыя алмайым; ~ающий хэл иткес;
~ение 1) (задачи) сисеү, сиселеш; 2) (постановление) карар;
вынести ~ карар сыгарыу; 3) (вывод) карар;
принять ~ карар кабул итеү

решетка 1) рәшәткә; 2) селтәр
реш//имость тәүәккәллек; ~тельность базнатлык;
~тельный тәүәккәл, базнатлы

реш//ить *сов.* 1) (что-л., напр. задачу) сисеү, хэл итеү;
2) (принять решение, постановить) кабул итеү; ~ться (на что-л. или с неопр.) карарға килеү, кыйыу

ржав//ёт несов. тутыгыу; ~чина тут; ~ый тутыккан
ржаной арыш ...ы(е); ~ хлеб арыш икмәге
рис дөгө

риск хәүеф, куркыныс
рис//овать несов. хүрэт яһау, рәсем төшөрөү;
рисов//ый: ~ая каша дөгө буткаһы
рисунок хүрэт; ~ акварелью <карандашом> акварель <кәләм> менән хүрэт төшөрөү

ритм ритм; **~йческий**: **~йческая гимнастика** ритмик гимнастика

рифма рифма

робкий кыйыуһыз

ров ур

ровёсни//к, **~ца** йәштәш, тиңдәш; **онй** **~ки** улар йәштәштәр

ровн//о 1. *нареч.* тигез; 2. *частица* тап, теүәл; **~ в час** теүәл сәгәт берзә; **~ый** тигез, тура

рога *мн.* [*ед.* *рог*] мөгөз; **~тый** мөгөзлө

род 1) ырыу, нәсел; **передаваться из ~а в ~** нәселдән нәселгә күсеү; **откуда вы ~ом?** һез сығышығыз менән кайзан?; 2) *биол.* төркөм, төр; 3) (*вид, разновидность, категория*) төр; **~ войск** ғәскәр төрө; 4) *лингв.* род

родильный: **~ дом** бала табыу йорто

родина тыуған ил, ватан

родители *мн.* ата-әсә

родить *сов.* и *несов.* тыузырыу; **~ся** тыуыу; **я родил-ся в ... году** мин ... йылда тыуғанмын; **где вы родились?** Һез кайза тыузығыз?

родн//ой 1. 1) бер туған; **~ брат** бер туған ағай; 2) (*где родился*) тыуған; **~ город** тыуған кала; 2.→*сущ.* **~ые** *мн.* туған-ырыу, ағай-эне ◆ **~ язык** туған тел; **~я собир.** туған-тыумаса

родственн//ик, **~ица** туған, кәрзәш; **онй** **~ики** улар кәрзәштәр; **~ый** кәрзәш; **~ые языкй** кәрзәш телдәр

роды *мн.* бала табыу

рожда//есть тыуым; **~ться** *несов. см.* **родиться**

рождени//е тыуыу; **~ ребёнка** бала тыуыу; **год <место>** **~я** тыуған йыл <урын>; **день ~я** (*праздник*) тыуған кен

рожь *ж* арыш

роза роза

розётка 1) (*для варенья и т. п.*) розетка; 2) *эл.* розетка

розничн//ый: **~ая** торговля ваклап һатыу

ролик//и *мн.*, **~овый**: **~овые конькй** роликлы конькизар

рол//ь *ж* 1) (*в спектакле, пьесе*) роль; **в главной ~и** төп ролдә; 2) (*значение*) роль; **это играет большую ~** был зур роль уйнай

роман *лит.* роман

романс романс

ронять *несов.* төшөрөп ебәреү

роса ысык

роскошь *ж* муллык, байлык

роспись *ж* бизәү; **стенная** **~** стенаны бизәгән һүрәт

российский Россия ...ы(е)

рост 1) (произрастание) үсеш, үсеү; 2) (увеличение, повышение) артыу; 3) (человека) буй; **высокого** <среднего, низкого> ~а озон <урта, кыска> буйлы

рот ауыз; во рту ауыз эсендә

роща (бөләкәй) урман

роял//ь м рояль; играть на ~е роялдә уйнау

ртуть ж терегемеш

руба//ха, ~шка күлдәк

рубеж сик, һызык; за ~ом сит илдәрзә

рубить *несов.* кырккыу

рубль м һум

ругать *несов.* эрләү; ~ся эрләшеү

руд//а руда; ~ник рудник

ружь//ё мылтык; охотничье ~ һунар мылтыгы;

стрелять из ~я мылтыктан атыу

рука *мн.* руки кул; пожать кому-л. руку кулын кысыу;

идти под руку с кем-л. кулга-кул тотошоп барыу; ~ми не

трогать! кул менән кагылмаска!; держать в ~х <на ~х

(напр. ребёнка)> кулда тотоу (мәс. баланы); взять в

руки <на руки (напр. ребёнка)> кулга алыу (баланы)

по правую <по левую> руку уң <һул> яклап; держать

себя в ~х үзенде тотоу; взять в свои руки үз кулыңа алыу

рукав 1) (одежды) ең; без ~ов еңһез; 2) (ответвление реки) тармак

руководи//тель етәксе; ~ть *несов.* етәкләү, етәкселек итеү

руковод//ство 1) етәкселек; под чьим-л. ~ством етәкселегендә; 2) (пособие, учебник, инструкция) кулланма;

~ящий етәксе; ~ орган етәксе орган

рукопись ж кулъязма

рукопожати//е кул кысыш; обменяться ~ями кул кысышыу

рукоятка һап, тотка

рулев//ой 1. руль; ~бе колесо руль тәгәрмәсе; 2. → *сущ.* м койроксо

рул//ь руль; за ~ём рулдә ултырыу; на ~е (в лодке) койрокта

румын, ~ка румын; ~ский румын ...ы(е); ~ язык румын теле

румян//ец алһыулык; ~ый алһыу

русло йырза, пыу юлы

русский I *прил.* рус ...ы(е); ~ язык рус теле; перевод на ~ язык рус теленә тәржемә

русск//ий II м, ~ая ж рус кешеһе

ручей инеш, шишмә

ручка//а 1) (*двери; предмета*) тотка; **дверные ~и** ишек тоткаһы; 2) (*для письма*) **ручка**; **шариковая ~** шариклы ручка

ручн//ой 1) кул ...ы(е); ~ **мяч** (*спорт. игра*) кул тубы; ~**ое управление** (*в автомашине*) кул менән йөрөтөү; 2) (*прирученный*) **кулга эйәләштерелгән**

рушиться *несов.* емерелеу

рыб//а балык; **живая ~** (*в магазине*) тере балык; ~**ак** балыксы; ~**ацкий, ~ачий** балыксы ...ы(е); ~ **посёлок** балыксылар поселкаһы; ~**ный** балык; (*из рыбы*) балык ...ы(е); ~**ная ловля** балык тотоу; ~ **суп** балык хурпаһы

рыболов балыксы; ~**ный** балык тотоу ...ы(е); ~ **промысел** балык тотоу кәсебе; ~ **флот** балыксылык флоты

рыжий ерән

рышок 1) (*место продажи*) **базар**; **крытый ~** ябык базар; **колхозный ~** колхоз базары; 2) *эк.* базар; **внутренний <внешний>** ~ эске <тышкы> базар; **мировой ~ донъя** базары

рысь ж *зоол.* һеләүһен

рыть *несов.* казыу, сокоу; ~**ся** (*в чем-л.*) казыныу, соконоу

рычать *несов.* ырылдау

рюкзак рюкзак

рябина миләш

ряд 1) рәт; **сидеть в первом ~у** беренсе рәттә ултырыу; 2) (*какое-то количество*) бер нисә, күп кенә; **в ~е** **случаев** күп кенә осрактарза; **у меня к вам ~ вопросов** **минең һезгә бер нисә һорауым бар** ♦ **торговые ~ы** сауза рәттәре

рядовой прил. и сущ. м, воен. **рядовой**

рядом 1. *нареч.* эргәлә, янда; **сидеть ~** эргәлә ултырыу; 2.:→**с предлог+Т** эргәһенә; **сесть ~ с товарищем** иптәштең эргәһенә ултырыу; **я живу ~ с вами** мин һезҙен эргәгеззә йәшәйем

С

с [со] предлог — 1) +Р (*о месте*) -дан/-дән, -зан/-зән, -нан/-нән, -тан/-тән; **сойти с поезда** поездан төшөү; **спуститься с горы** таузан төшөү; **уберите со стола!** өстәлдән йыйып алыгыз!; 2) +Р (*о времени*) -дан/-дән, -зан/-зән, -нан/-нән, -тан/-тән алып (башлап); **с завтрашнего дня** иртәгәһе көндөн алып; **с трёх часов** сәғәт өстән башлап; 3) +Р (*о языке*) -дан/-дән, -зан/-зән, -нан/-нән, -тан/-тән;

перевести с русского языка рус теленэн тәржемә итеү; 4) +В (о времени, о количестве, числе в знач. около, приблизительно) -дай/-дәй, -зай/-зәй, лап/-ләп; самаһы; с месяц тому назад бер ай самаһы элек; он с меня ростом буйға ул миндәй; 5) +Тв (вместе) менән; вы пойдёте с нами? Һез безең менән бараһығыҙмы?; взять с собой үзең менән алыу; 6) +Тв (о наличии чего-л.; о признаке чего-л.) -лы/-ле, -ло/-ло; чай с сахаром шәкәрле сәй; юбка с карманами кесәле юбка; туристы с рюкзаками рюкзаклы туристар; 7) +Тв (при сопоставлении) менән; по сравнению с этим <с пим> ошоноң <уның> менән сағыштырғанда

сабантуй һабантуй; устроить ~ һабантуй короу

сад бакса; городской ~ кала баксаһы; детский ~ балалар баксаһы

сади//ться несов. см. сесть; ~тесь, пожалуйста! рәхим итеп, ултырығыз!

садо//вник баксасы; ~водство баксасылык

сажа кором

сажать несов. ултыртыу

салат 1) (растение) салат; 2) (кушанье) салат

сало май, суска майы

салон 1) (художественный и т. п.) салон; 2) (для пассажиров в автобусе и т. п.) салон

салфётк//а салфетка; бумажные ~и қағыз салфеткалар

салют 1) (приветствие) салют; 2) (залп) салют; праздничный ~ байрам салюты; произвести ~ салют биреү

сам [~а, ~о; сами] мест, үзем, үзең, үзе; я пойду туда ~ мин унда үзем барам; ~ собою разумеется үзенән-үзе аңлашыла; ~ по себе 1) үз алдына; 2) үзенә башка

самец ата, иркәк

самка инә, оргасы

самобытный үзенсәлекле

самовар самауыр; электрический ~ электр самауыры

самодéятельн//ость үзешмәкәрлек; художественная ~ художестволы үзешмәкәрлек; ~ый: ~ансамбль <коллектив> үзешмәкәр ансамбль <коллектив>

самокритика үз-үзенде тәнкитләү

самолёт самолёт; лететь ~ом самолётта осоу

само//любие үз-үзенде яратыу; ~обладание үз-үзенде тотта белеү; ~образование үз алдына укыу

самообслуживани//е үз-үзенде хезмәтләнדרеү; столовая <магазин> ~я үз-үзенде хезмәтләнדרеү ашханаһы <магазины>

самоопределение үзбилдәләнеш; **право наций на**
~ милләттәрзең үзбилдәләнешкә хоқуғы
самоотверженный физэкәр
самосвал самосвал
самосознание ұзаң
самостоятельн//ость ұзаллылық; ~ый үз аллы
самоубийство үзен үзе үлтереу
самоуверенный үзенә артык ышаныусан
самоуправлени//е үзидара; **органы** ~я үзидара орган-
дары

самоучитель үз алдыңа өйрәнеу өсөн дәреслек
самочувствие кәйеф; **как ваше** ~ ? кәйефегез нисек?
сам//ый 1. *мест.* 1) (именно) тап; **тот** ~ тап шул;
в то же ~ое время тап шул вакытта; 2) (прямо, как раз)
тап үзе, ук, үк; с ~ого начала баштан ук; **у** ~ого дома
өй янында ук; 2. (с прил. образует превосходную степень)
иң; ~ **хороший** иң якшы; ~ **большой** иң зур ◆ **в ~ом**
(или на ~ом) деле ысынлап та

санаторий санаторий
сани *мн.* сана
санитар санитар; ~ка санитарка; ~ный санитария;

~ **врач** санитария **врачи**
санки *мн.* бәләкәй сана
саночный: ~ **спорт** сана спорты
сантиметр сантиметр
сапоги *мн.* [ед. сапог] итек

сапожник итексе
сарай һарай
сатира сатира

сахар шәкәр; **кусок** ~у бер кишәк шәкәр; ~ница шә-
кәр һауыты; ~ный шәкәр; ~ **песок** том шәкәр
сбегать *несов.*, **сбежать** *сов.* 1) (вниз) йүгереп төшөү;

2) (убежать) қасып китеу
сберегательн//ый: ~ая касса һаклык кассаһы; ~ая
книжка һаклык кенәгәһе

сбере//гать *несов. см.* **сберечь:** ~жәния *мн.* йыйылған
акса
сберечь *сов.* 1) (сохранить) һаклау; 2) (скопить)

йыйыу; туплау
сберкасса *см.* **сберегательная касса**
сбивать(ся) *несов. см.* **сбить(ся)**

сбить *сов.* 1) (сшибить) һуғып йығыу (йәки төшөрөү);
~ с ног аяктан йығыу; 2) (выстрелом — напр. самолет)
атып төшөрөү; 3) (говорящего) яңылыштырыу, бутау;
~ся 1): ~ с дороги юлдан языу; 2) (в речи) яңылышыу,
буталыу

сбоку нареч. кабырганан
сбор 1) (*действие*) йыйыу, йыйылыу; 2) (*налог*) йыйыу; (*плата*) йыйым; 3) (*собрание; созыв*) сбор; **лагерные ~ы спорт., воен.** лагерь сберы
сборн//ик 1) йыйынтык; 2) *спорт.:* ~ая команда, ~ая ж йыйылма команда; ~ая страны илдең йыйылма командаһы

сбрасывать несов., сбросить сов. ташлау, ыргытыу
сбиваться несов. см. сбиться
сбыт һатыу; **рынок ~а** һатыу базары
сбиться сов. үтәлеу, бойомға ашыу
свадебн//ый: ~ое путешествие туй сәйәхәте
свадьб//а туй; **справить (или сыграть) ~у** туй үткәреу (яһау); **быть (или гулять) на ~е** туйға булыу
сварить сов. бешереу; ~ся бешеу
сведени//е: **принять к ~ю** иҫкә алыу; **точные ~я** анык мәғлүмәттәр

свежий 1) яңы; ~овощи яңы йәшелсә; 2) (*чистый*) таза; **воздух таза** һауа

свёкла сөгөлдөр; **сахарная ~** шәкәр сөгөлдөрө
свергать несов., свергнуть сов. колатыу, бәрәп төшөрөу
свержение колатыу
сверк//ать несов., ~нуть сов. балкып китеу
свернуть сов. 1) (*что-л.*) төрөу, урау; 2) (*куда-л.*) боролоу; ~ **направо** <налево> уңға <һулға> боролоу; ~ся төрөлөу, уралыу; ойшоу, эреу
свёрток торғәк

свёртывать(ся) несов. см. свернуть(ся)
сверх предлог +P 1) (*поверх*) өстөнән, өстөнә; 2) (*кроме*) өстөнә; -дан/-дән тыш; ~ **плана** пландан тыш; ~ **того** шуның өстөнә

свёрху нареч. 1) (*где — наверху, поверх*) өҫтә; 2) (*откуда*) өҫтән, юғарынан; ~ **вниз** өҫтән аҫка

сверхъестественный тәбиғи булмаған; **гәзәттән тыш свести сов.** 1) (*кого-л. вниз*) төшөрөу; 2) (*вывести, удалить*) бөтөрөу; ~ **пятно** тапты бөтөрөу; 3) *безл.:* **мне свело ногу** (судорогой) миңә аяғым тартышты

свет I яктылык; **электрический <дневной> ~** электр <көндөзгө> яктылык

свет II донъя, ер йөзө ♦ **высший ~** юғары катлам (кешеләр)

света//ть несов. безл.: ~ет якшыра
светить несов. 1) (*излучать свет*) яктырыу; **солнце светит** кояш яктырта; 2) (*освещать*) яктыртып тороу; ~ся яктырыу, йылтырап тороу

светло в знач. сказ.: уже ~ якты инде; здесь ~бында
 якты
 светл//ый 1) якты; ~ая комната якты бүлмә; 2)
 (о цвете) асык төслә; ~ костюм асык төслә костюм
 светофор светофор; красный <зелёный> сигнал ~а
 светофорзың кызыл <йәшел> сигналы
 свеча, свечка шәм; запальная свеча тех. ут токан-
 дыргыс, свеча
 свидание күрешеу, осрашыу; назначить ~осрашыу
 тәгәйенләу
 свидетель, ~ница шаһит; ~ство таныклык; ~ о рож-
 дении тыуыу тураһында таныклык
 свинец кургаш
 свин//арник суска һарайы; ~йна суска ите; ~овод-
 ство сускасылык
 свинья суска
 свист һызгырыу; ~еть несов., ~нуть сов. (однокр.)
 һызгырып ебәреу; ~ок һызгырткыс
 свитер свитер
 свобод//а ирек, азатлык; ~ слова һүз ирке; ~ печати
 матбугат ирке; ~но нареч. иркен; он ~ говорит по-русски
 ул русса иркен һөйләшә; ~ный 1) (независимый) ирекле;
 2) (не занятый) буш; вы ~ны? һез бушмы?; ~ номер
 буш номер; 3) (пустой) буш; 4) (об одежде — простор-
 ный) иркен
 свобододолюбивый ирек һөйөсән
 сводить несов. см. свести
 сводка мәғлүмәт; ~ погоды һауа торошо тураһында
 мәғлүмәт
 своеврёмени//о нареч. үз вакытында; ~ый вакытлы
 своеобразный үзенә бер төрлө
 сво//и [~я, ~ё, ~и] мест. 1) үз; он живёт ~им тру-
 дом ул үз хезмәте менән йәшәй; мы сели на ~и места
 без үз урындарыбызга ултырзык; я люблю ~ю родину
 мин үз Ватанымды яратам; 2) (собственный, личный) үз,
 үзенә; у них ~я машина уларзың үз машиналары ◆
 добиться ~его үзенәкә итеу
 свойст//венный: ~ кому-л. үзенә хас; ~во үзенсә-
 лек, һызат
 свыше 1. нареч. юғарынан; 2. предлог + Р -дан/-дән,
 зан/-зән, -нан/-нән, -тан/-тән
 связать сов. 1) (что-л., с чем-л.) бәйләу; 2) см. вязать
 связк//а 1) (связанное вместе) бәйләм; 2) анат. яры;
 голосовые ~и тауыш ярылары
 связывать несов. см. связать 1
 связь 1) (между чем-л., кем-л.) бәйләнеш; 2) (средства

сообщения) элемент, бэйлэнеш; отделение ~и элемент бүлексәһе; телефонная ~ телефон бэйлэнеше; 3) *мн.* ~и бэйлэнеш; культурные ~и культура бэйлэнештәре ◆ в ~й с этим шуның аркаһында, шуга бэйлэнешле рәүештә

священн/ый изге; ~ая обязанность изге бурыс

сгибать(ся) *несов. см. согнуть(ся)*

сгор//ать *несов.*, ~еть *сов.* янып бөтөү

сгущённ//ый: ~ое молоко куйыртылған һөт

сдавать(ся) *несов. см. сдать(ся)*

сдать *сов.* 1) (отдать) биреү, тапшырыу; ~ в ремонт ремонтка биреү; 2) (в наём, в аренду) биреп тороу; 3) (вернуть) кайтарыу, тапшырыу; ~ книги в библиотеку китаптарзы китапханаға тапшырыу; ~ экзамен имтихан тапшырыу; ~ся бирелеү

сдач//а кайтарылған акса; дать <получить> ~у акса кайтарыу <алыу>; дать ~и *перен.* һүзгә һүз кайтарыу; кайтарып һугыу

сдвиг күсеү, күсеш

сделать *сов.* эшләү, яһау; ~ своё дело үз эшенде эшләү;

~ся *см. статья II 2*

сдерж//анный тотанаклы, тыйнак; ~ать *сов.* тотоп тороу, туктатыу; ~ своё слово һүзгә тороу; ~аться тыйылыу, түзеү; ~ивать(ся) *несов. см. сдержать(ся)*

сеанс сеанс

себе Д и Пр. *от мест. себя*

себестоимость үзкиммәт

себя [себе, собой, о себе] *мест.* үзәнде; прийти в ~ искә килеү; к себе, от себя (на дверях) үзәңә табан <үзәңдән>

сев сәсеү

север төньяк; на ~ төньякка; на ~е төньякта; ~ный төньяк ...ы(е); ~ ветер төньяк эле

северо//-восток төньяк-көнсыгыш; ~-запад көньяк-көнбайыш

сегодня *нареч.* бөгөн; ~ вечером бөгөн кисен; ~шний бөгөнгә; ~ день бөгөнгә көн

седло эйәр

седой сал, ак

седьмой *числ.* етенсе

сезон мизгел; на лётний ~ йәйге мизгелгә; ~ный: ~ная работа сезонлы эш; ~ билет сезонлы билет

сейф сейф

сейчас *нареч.* хәзәр; ~ же хәзәр үк; он ~ придёт ул хәзәр килер

секрет сер

секрет//ариат секретариат; ~арь *м* секретарь

секретный серле, иәшерен
 сектор сектор
 секунд//а секунд; ~ный; ~ная стрелка секундлык
 стрелкаһы; ~омёр секундомер
 секция 1) (отделение) секция; ~ готовой одежды эзер
 кейем секцияһы; 2) (организации) секция; лыжная ~ сац-
 ғы секцияһы
 селёдка см. сельдь
 сел//ёние ауыл; ~о ауыл
 сельдь ж сельдь
 сёльск//ий ауыл ...ы(е); ~ое население ауыл халкы;
 ~ое хозяйство ауыл хужалығы
 сельскохозяйственный ауыл хужалығы
 сельсовет (сельский Совет народных депутатов) сель-
 совет (халык депутаттарының ауыл Советы)
 семейный 1) (относящийся к семье) ғаилә ...ы(е);
 2) (имеющий семью) ғаиләлә
 семена мн. (ед. семя) орлок
 семестр семестр
 семнадцать числ. ун ете
 семь числ. ете; ~десять числ. етмеш; ~сот числ. ете йөз
 семья ғаилә
 сено бесән; ~кос бесән сабыу
 сентябрь м сентябрь
 сёра көкөрт
 сёрвиз сервиз; столовый <чайный> ~аш-һыу <сәй>
 сервизы
 сердечный 1) йөрәк ...ы(е); ~ приступ йөрәк өйәнәге;
 2) (теплый, душевный) йылы, ысын йөрәктән; ~ приём
 йылы кабул итеү
 сердí//тый асыулы; ~ть несов. асыуландырыу;
 ~ться асыулану
 сёрдце йөрәк; от всего ~ бөтә йөрәктән; ~биение йөрәк
 тибеше
 сер//ебро көмөш; ~ёбряный көмөш
 середина урталык
 сержант сержант
 серия 1) (ряд последовательных действий, предметов)
 серия; 2) (картины, телеспектакля) серия
 серп урак; ~ и молот (эмблема) урак менән сүкеш
 сёрый хоро, буз
 сёрыг//и мн. [ед. ~а] һырга, алка
 сёрьзный етди
 сёссия 1) (заседание) сессия; ~ Верховного Совета
 Югары Совет сессияһы; 2) (экзаменационная) сессия

сестра 1) апай, һеңле (*младшая*); оңи сёстры улар апалы-һеңлеле; 2) (*в мед. учреждении*) сестра
сесть сов. 1) ултырыу; сядьте, пожалуйста! рәхим итеп, ултырығыз!; 2) (*транспортное средство*) ултырыу; ~ на поезд <в машину, в лодку> поезда <машинаға, кәмәғә> ултырыу; 3) (*совершить посадку — о самолете*) төшөү, ултырыу; 4) (*опуститься — о солнце*) байыу
сетка селтәр, сетка
сеть ж 1) ау; рыболовная ~ балык ауы; 2) селтәр; ~ железных дорог тимер юл селтәре
сеять несов. сәсеү
сжатый 1) кысылған; ~ воздух кысылған һауа;
2) (*краткий*) кыска
сжать I сов. (*стиснуть*) кысыу, һығыу
сжать II сов. см жать II
сжечь сов., сжигать несов. яндырыу, үртәү
сжимать несов. см. сжать I
сзади I. нареч. арттан; сесть ~ арттан ултырыу; 2. предлог + Р артта, артында; ~ дома өй артында; ~ меня миңә артта
сибир//ский себер ...ы(е); ~як, ~ячка Себер кешеһе
сигарета сигарет
сигна//л сигнал; ~льный сигнал ...ы(е); ~ флажок сигнал флажоғы; ~ выстрел сигнал биреп атыу
сиденье ултырыу урыны
сидеть несов. ултырыу; ~ в кресле креслола ултырыу;
остаться ~ ултырып калыу
сидя нареч. ултырып
сил//а 1) көс; изо всех сил бар көскә; общими силами күмәк көс менән; 2) мн. ~ы воен. көс; вооружённые ~ы кораллы көстәр; ~ой нареч. көсләп, көслөк менән
сильн//о көслө; ~ый 1) (*обладающий физической силой*) көслө; 2) (*мощный — о моторе и т. п.*) кеүәтле; 3) (*большой по степени проявления*) көслө; ~ дождь <вётер> көслө ямғыр <ел>; ~ая боль көслө ауыртыу; ~ая воля көслө ихтыяр
символ символ
симп//атичный һөйкөмлө; ~атия яратыу, күңел ятыу
симф//онический симфоник; ~оническая музыка симфоник музыка; ~ония симфония
синий күк
синица карабаш тургай
синтаксис синтаксис
синтёт//ика синтетика; ~ический: ~ическое волокно
синтетик сүс
синяк күмгәк

сирень *ж* сирень
 сирота *м* и *ж* етем
 система система; государственная ~ дәүләт система-
 ны
 систематическ//и *нареч.* системалы рәүештә; ~ий сис-
 тематик
 ситец ситса
 ситуация ситуация, хәл
 сия//ние: северное ~ һазагай; ~ть *несов.* ялтырыу,
 базлау; балкыу
 сказать *сов.* әйтеү; скажите, пожалуйста! әйтегез эле!
 сказка әкиәт
 скакать *несов.* 1) (*прыгать*) һикерәү, ыргыу; 2) (*вер-*
хом на лошади) сабыу
 скал//а кая; ~йстый каялы; ~ берег каялы яр
 скамейка, скамья эскәмйә
 скандал гауға, янъял
 скатерть *ж* ашъяулык
 скачки *мн.* спорт. ат сабыштырыу, бәйге
 скважина: нефтяная ~ нефть скважинаһы
 сквер сквер
 сквозняк үткәүел ел
 сквозь *предлог* + В аша, үтәләй ◆ смотреть на что-л.
 ~ пальцы бармак аша карау
 скворé//ц сыйырсык; ~чник сыйырсык ояһы
 скелет һөлдә
 ски́дк//а хак ташлау; продажа со ~ой хак ташлап
 натыу
 склад склад
 складка 1) бөрмә; 2) йыйырсык
 складной йыйылмалы; ~ стул йыйылмалы ултырғыс
 складывать *несов. см.* сложить; ~ся 1) *см.* сложиться;
 2) (*быть складным*) йыйылыу
 склѐн//вать(ся) *несов. см.* склѐнить(ся); ~ть *сов.* йәбеш-
 терәү; ~ться йәбешәү
 склон ипкен, кабырга
 склонение *лингв.* килеш менән үзгәрәү
 склонить *сов.* 1) (*что-л. — наклонить*) әйеү, иңкәйтеү;
 ~ голову башты әйеү; 2) (*кого-л., к чему-л.*) аузарыу,
 күндерәү; ~ на свою сторону үз ягыңа аузарыу; ~ся
 әйелеү, бөгөләү; ~ к землѐ ергә әйелеү; ~ над книгой
 китапка әйелеү
 склонность һәүәһлек, теләк
 склонять(ся) *несов. см.* склонить(ся)
 скобка йәйә
 сковоро//да, ~одка таба

скользить *несов.* шыуыу, шылыу
скользк//ий тайгак, шыйгалак; **сегодня на улице**
 ~ о бөгөн урамда тайгак
скольк//о 1. *нареч.* күпме, ни саклы; ~ **сейчас вре-**
мени? хәзер вакыт күпме?; ~ **с меня?** минән күпме?;
 2. *мест.* ~ **йм**, по ~ **у нисә**; ~ **раз нисә мәртәбә**; в ~ **их**
случаях нисә осракта
скончатся *сов.* үлеү
скор//бный кайгылы; ~ **бъ ж** кайгы, хәсрәт
скоро *нареч.* тиз, йәһәт; тизән
скоростной: ~ **лифт** тиз йөрөшлө лифт; ~ **бег на**
коньках конькиза тиз йөрөш
скор//ость 1) тизлек; ~ **ходьбы атлау тизлеге**; со
 ~ **остью сто километров в час сәгәтенә йөз километр тиз-**
лек менән; 2) *авто.* тизлек; **первая <вторая>** ~ **беренсе**
<икенсе> тизлек; **коробка** ~ **остей** тизлектәр кумтаһы;
 ~ **ый** 1) (*быстрый*) тиз, етез; 2) (*близкий по времени*)
 якын, тиз; до ~ **ого свидания тиззән осрашканга тиклем**;
 ~ **ая помощь ашыгыс ярзам**; ~ **поезд тиз йөрөшлө поезд**
скот собир. мал, мал-тыуар; ~ **оводство малсылык**
скрипач, ~ **ка скрипкасы**
скрипеть *несов.* шығырлау
скрипка скрипка
скрипнуть *сов. см.* скрипеть
скромный 1) (*о поведении, о человеке*) баҫалкы;
 2) (*небольшой, умеренный*) уртаса, зур түгел
скрывать(ся) *несов. см.* скрыть(ся)
скрыть *сов.* (*спрятать*) йәшерерү; (*утаить*) йәшереп то-
 тоу; ~ **ся** (*спрятаться*) йәшеренеү; (*исчезнуть*) касыу
 (китеп) юғалыу
скука бошонколөк
скульпт//ор скульптор; ~ **ура** (*вид искусства*) скульп-
 тура; (*произведение*) скульптура
скупой харан, карун
сучать *несов.* яманһыулау, юкһыныу
сучн//ый күңелһез, яманһыу; **мне** ~ **о миңә күңелһез**
слабеть *несов.* хәлһезләнеү; бушау; экренәйеү
слаб//ость көсһөзлөк, хәлһезлек; ~ **ый** 1) (*физически*)
 көсһөз; 2) (*некрепкий*) сибек, хәлһез; ~ **ое здоровье** һау-
 лык какшау; 3) (*неконцентрированный*) йомшак, шы-
 йык; ~ **чай <кофе>** шыйык сәй <кәһүә>; 4) (*не туго*
натянутый) бушак
слав//а дан, шөһрәт; ~ **ный** 1) (*прославленный*) дан-
 лы, шанлы; 2) (*хороший, приятный*) бик һөйкөмлө, якшы
слав//янин славян; ~ **янка** славян катын-кызы;
 ~ **янский** славян ...ы(е)

слад//кий 1. тәмле; 2.→сущ. ~кое с тәм-том; на ~кое тәм-томға; ~ости мн. тәм-том, тәмле ашамлыктар
слева нареч. हुлдан, हुлда; стать (или поставить)
~ हुлдан баָыу (йәки куйбу); ~ слышались голоса हुлда
тауыштар ишетелде

слегка нареч. еңелсә

след эз; идти по чым-л. ~ам кемдеңдер эзенән барыу
следить несов. 1) (наблюдать) күзәтеу, карап тороу;
~ за игрой уйынды күзәтеу; 2) (выслеживать) аңдыу,
күзәтеу

следовательно союз и вводн. сл. тимәк, шулай булгас
слёд//овать несов. 1) барыу; поезд ~ует до Москвы
поезд Мәскәүгә саклы бара; 2) (кому-л., чему-л.) эйәреу;
~ примеру үрнәккә эйәреу; 3) безл. ~ует — неопр. кәрәк,
тейеш; ~ует помнить <знать> иҗтә тоторға <белергә>
кәрәк • отсюда (или из этого) ~ует бынан килеп сыга,
аңлашыла

следом нареч. артынса; идти ~ артынса барыу; ~ за
в знач. предлога + Тв. арттан; ~ за нами безең арттан

следствие I (чего-л.) һөзөмтә

следствие II юр. тикшереу

слёдующ//ий киләһе, икенсе; в ~ раз икенсе тапкыр;

на ~ день икенсе көндө; на ~ей неделе киләһе азнала

слезать несов., слезть сов. төшеу

слёзы мн. [ед. слеза] күз йәше

слепой прил. и сущ. м һуқыр

слива слива

слив//ки мн. каймак, һөт өҗтө; ~очный: ~очное
масло ақ май

слишком нареч. бик, үтә; ~ много <мало> бик күп
<аз>

слова//к словак, ~чка словак катын-кызы

словарь м һүзлек; толковый ~ аңлатмалы һүзлек

словацкий словак ...ы(е)

словно союз кеүек, шикелле; гүйә

слово 1) һүз; чётко произносить слова һүзәрзе асык
итеп әйтеу; 2) (речь, высказывание, выступление) һүз;

предоставить кому-л. ~ һүз биреу

слог лингв. ижек

слож//ение мат. кушыу; ~ить сов. 1) бөкләу, тул-
тырыу; ~ вещи нәмәләрзе тултырыу; ~ вдвое икегә
бөкләу; 2) мат. кушыу

сложный катмарлы

сло́й кат, катлау

слом//анный бозок, һынык; ~ать сов. бозоу, һын-
дырыу; ~аться бозолоу, һыныу

слон фил; ~**овый**: ~овая кость фил һөйәге
 слу//га хезмәтсе; ~жанка хезмәтсе катын-кыз
 служащ//ий м, ~ая ж хезмәткәр
 служба хезмәт; военная ~ хәрби хезмәт
 служэбн//ый: ~ое положение хезмәт хәле; ~ая по-
 ездка эш буйынса барыу; ~ое помещение эш бинаһы
 служить несов. 1) (где-л., кем-л.) хезмәт итеү; 2) (чем-л.,
 для чего-л.) хезмәт итеү, булып тороу; 3) (чему-л.) ярау
 слух 1) (чувство) ишетәү һәләте; музыкальный ~ му-
 зыканы ишетәү һәләте; 2) (весь, молва) хәбәр
 случа//й 1) (происшествие) вакига; 2) (возможность)
 момкннлек; осрак; подходящий ~уңайлы осрак ♦ при
 ~е кәрәк була калһа; ни в коем ~е һис кенә лә; в луч-
 шем <в худшем> ~е якшы <насар> тигәндә лә
 случайн//о нареч. осраклы рәүештә; ~ость осрак-
 лылык; ~ый осраклы
 случ//аться несов., ~йтсья сов. булыу; что ~йлось?
 нимә булды?; с ним ~йлось несчастье ул бәхетһезлеккә
 осланы
 слушатель, ~ница тыңлаусы
 слуша//ть несов. тыңлау; ~ лекции лекциялар тың-
 лау; ~ю! (по телефону) тыңлайым!; ~тсья тыңлау
 слыш//ать несов. ишетәү; я ничего не ~у мин бер ни
 зә ишетмәйем; вы ~али об этом? һез был хакта ишет-
 тегезме?; ~атсья ишетеләү; ~итсья музыка музыка ише-
 телә; ~имость ишетелеш; хорошая <плохая> ~ якшы
 <насар> ишетелеш; ~но в знач. сказ.: отсюда хорошо
 ~ бынан якшы ишетелә
 слюна һеләгәй, шайык
 смежный йәнәш, сиктәш
 смёл//ость кыйыулык, батырлык
 смён//а 1) алмашыныу; ~ караула карауыл алма-
 шыныу; 2) смена; ночная ~ төнгө смена; 3) (поколение)
 алмаш ♦ на ~у кому-л. <чему-л.> алмашка; ~йтсья
 сов. алмаштырыу; ~йтсья алмашыныу; ~ный 1) (по
 сменам) сменалы; ~ая работа сменалы эш; 2) (сменя-
 емый) алмаштырыла торган; ~ объектив алмаштырыла
 торган объектив; ~ять(ся) несов. см. сменить(ся)
 смерка//тьсья несов. безл.: ~етсья караңгы төшә
 смерт//ельный үлемесле; ~ность үлем һаны
 смерть ж үлем
 смесь ж катышма
 сметана каймак
 сметь несов.— неопр. кыйыу, базнат итеү; не смей
 (этого) дэлать! тейәһе булма!
 смех көлөү

смéш//анный катнаш; ~ лес катнаш урман; ~ать сов., ~ивать несов. катнаштырыу
 смешной кёлкө
 смеяться несов. көлөү
 смирно: стать по стойке ~ смирнога баңыу; ~! (команда) смирно!
 смола ысмала
 сморкаться несов. һемгереү
 смородина карагат; чёрная <красная> ~ кара <кызыл> карагат
 смотреть смотреть
 смотреть//еть несов. карау; ~йте! караңыз!; как вы на это смотрите? һез быга нисек карайһыңыз?; ~я по обстановке хэлгә карап
 смочь сов. — неопр. алыу, булдырыу; я не смог ничего сделать мин бер ни зә эшлэй алманым
 смысл мәгәнә; в каком ~е? ниндэй мәгәнәлә?; в полном ~е слова ысын мәгәнәһендә; ~ жизни тормоштоң мәгәнәһе; здоровый ~ дөрөс ақыл
 смычок смычок, һызғыс
 смять сов. йомарлау, бөгәрләү; ~ся йомарлану, бөгәрләнеү
 снаб//дйть сов., ~жать несов. (чем-л.) тәммин итеү; ~ жéние тәммин итеү
 снайпер снайпер; ~ский: ~ская винтовка снайпер винтовкаһы
 снаружи нареч. тыштан; запереть дверь ~ ишекте тыштан бикләү
 снаряд 1) воен. снаряд; 2) спорт. снаряд; гимнастический ~ гимнастик снаряд
 сначала нареч. 1) (сперва) башта, элек; ~ подумай, потом говори башта уйла, шунан һөйлә; 2) (снова, ещё раз) баштан, яңынан; начини ~ яңынан башла
 снег кар; ~ идёт кар яуа
 снегйрь м кызыл түш
 снегопад кар яуу
 снегурочка карһылыу
 снежн//ый 1) (из снега, покрытый снегом) карлы; 2) (обильный снегом) карлы; ~ая зима карлы кыш
 снести сов. 1) (что-л. вниз или в одно место) илтеү, илтеп куйыу; 2) (разрушить) ватыу, емереү; ~ здание бинаны емереү; 3) (стерпеть) түзеү, сызау
 сниж//ать(ся) несов. см. снйзйть(ся); ~éние төшөрөү; ~ цен хак төшөрөү; ~енный: продажа по ~енным цёнам төшөрөлгән хактар буйынса һатыу
 снйзйть сов. 1) (уровень, цены) кәметеү, төшөрөү;

2) (самолет) түбәнәйтеү; ~ся 1) (уменьшиться) кәмеү, төшөү; 2) (опуститься) түбәнәйеү, төшөү

снизу нареч. астан: взять ~ астан алыу

снимать(ся) несов. см. снять(ся)

снимок һүрәт

снi//ться несов.: мне ~лся сон миңә төш керзе

снова нареч. яңынан, кабат(тан)

сноп кәлтә

сносить несов. см. снести

сноска (в тексте) төшөрмә

снотворное с йоклаткыс дарыу

сношения мн. менәсәбәттәр; дипломатические ~ дипломатик менәсәбәттәр

снять сов. 1) (что-л., откуда-л. сверху) алыу; 2) (одежду, обувь и т. п.) сисеү; һалыу; ~ с кого-л. пальто пальтоһын сисеү; ~ перчатки бирсәткәне сисеү; ~ шляпу эшләпәне сисеү; ~ очки күзлекте һалыу; 3) (помещение — в наём, в аренду) алыу, алып тороу; ~ дачу дача алып тороу; 4) фото, кино төшөрөү; ~ на плёнку пленкага төшөрөү; ~ кино <фильм> кино <фильм> төшөрөү; ~ся 1) (тронуться с места, с якоря — о судне) сығып китеү, алынуу; 2) (сфотографироваться) төшөү; ~ в кино кинога төшөү

со см. с

собака эт; охотничья ~ һунар эте

собесёд//ник, ~ница ултырҙаш; ~ование әңгәмәләшеү

собирать//ть несов. см. собрать; ~ться 1) см. собраться; 2) (намереваться) йыйыныу; что вы ~етесь делать? һез ни эшләргә йыйынаһығыз?

соблюдать несов. тотоу, һаклау; ~ дисциплину <порядок, диету> тәртип <диета> тотоу

собой Тв. см. себя

соболезнование кайғы уртаклашыу; выражаю своё глубокое ~ тәрән кайғы уртаклашыуымды белдерәм

соболь м кеш

собор собор

собрание 1) (мероприятие) йыйылыш; 2) (комплект) йыйынтык; ~ сочинений әсәрзәр йыйынтыгы; 3) (коллекция) йыйылма

собрать 1) (созвать, пригласить) йыйыу, сақырыу; 2) (соединить из частей, деталей) йыйыу; ~ машину машинаны йыйыу; 3) (скопить; приобрести) туплау, йыйыу; ~ деньги на поездку барыу өсөн акса йыйыу; ~ коллекцию коллекция туплау ~ урожай уңыш йыйыу; ~ся 1) (сойтись, прийти) йыйылыу; собралось много

народу халык күп йыйылды; 2) (*приготовиться; возна- мериться*) йыйыныу; ~ в путь юлга йыйыныу; я соб- рался путешествовать <работать> мин сәйәхәт итергә <әшләргә> йыйындым

собственн//ость милек; частная <общественная>

~ шәхси милек, <йәмәгәт> милке; ~ый үз, үзенеке;

~ дом үз йорто

событие вакига

совать несов. см. сунуть

совершать(ся) несов. см. совершить(ся)

совершенно нареч.: ~ верно доп-дәрәс; вы ~ правы һез бөтөнләй хаклыһыгыз

совершеннолетний бәлиг булган

совершёнств//о камиллек; знать что-л. в ~е низелер бик камил белеү

совершить сов. кылыу, яһау; ~ ошибку хата яһау;

~ поступок кылык кылыу; ~ся булыу, гәмәлләшеү

совес//тно нареч. оят; ~ть ж намыс

совет I 1) кәңәш; дать ~ кәңәш биреү; последовать

~у кәңәште тотоу; по его ~у уның кәңәше буйынса;

2) (*учреждение, организация*) совет; Совет Министров Министрзар Советы; учёный ~ филми совет

совет II (*орган государственной власти*) совет; ~ы народных депутатов халык депутаттары советы

сове́товать несов. кәңәш биреү; ~ся кәңәшләшеү

советский ист. совет; Советский Союз Советтар Союзы;

~ строй совет королошо

совещание кәңәшмә? ~ться несов. кәңәшләшеү

совмёстн//о нареч. бергә; ~ый берлектәге; ~ыми

усилиями берлектәге тырышлыктар менән

совпад//ать несов. см. совпасть; ~ение 1) (*во времени*)

тура килеү; 2) (*общность*) тура килеү

совпасть сов. 1) (*совместиться во времени*) тура килеү;

2) (*оказаться общим*) тура килеү, бер булыу

совре́мённ//ик, ~ица замандаш; ~ый хәзәрге

совсём нареч. бөтөнләй

совхоз совхоз

соглас//ие 1) ризалык; дать своё ~ ризалыгыңды биреү; получить ~ ризалык алыу; 2) (*соглашение*) киле- шеү; прийти к ~ию килешеүгә килеү; ~иться сов.

килешеү, ризалашыу; ~ на предложение тәкдим менән килешеү; он ~йлся прийти ул килергә риза булды;

не могу с вами ~ мин һезең менән килешә алмайым

согласно предлог + Д ярашлы рәүештә; ~ договору

килешеү менән ярашлы рәүештә

соглас//ный I: я <он> ~ен мин <ул> риза

соглас//ный *м* и *прил.* тартынкы; ~ звук тартынкы өн

соглас//овать *сов.*, ~овывать *несов.* яраштырыу

соглас//аться *несов. см.* согласиться; ~ение килешеу;

подписать ~ килешеүгә кул куйыу

согнуть *сов.* бөгөү; ~ руку кулды бөгөү; ~ся бөгөлөү

согр//евать(ся) *несов. см.* согреть(ся); ~еть *сов.* йылытыу; ~ётся йылыныу

сода сода

содейств//ие булышлык; *при чьем-л.* ~ии берәйһенең булышлығы менән; ~овать *сов.* и *несов.* (*кому-л.*, *в чем-л.*; *чему-л.*) булышыу, булышлык итеу

содержа//ние йөкмәтке; ~ть *несов.* 1) (*кого-л.* — *давать средства к жизни*) асрау, карау; ~ семью гаиләне асрау; 2) (*кого-л.*, *что-л.* — *иметь, держать*) тотоу; 3) (*что-л.* — *в каком-л. виде, состоянии*) тотоу; ~ в порядке <в чистоте> тәртиптә <таза> тотоу; 4) (*что-л.* — *заключать в себе*) (бар) булыу; книга содёржит... китапта... бар; ~ться (*в чем-л.*) булыу

содружество дуслык, берзәмлек

соедин//ение 1) (*действие*) кушылыу, берләшеу; 2) (*место, где что-л. соединяется*) тоташкан урын; ~ить *сов.* кушыу, берләштереу; ~иться кушылыу, берләшеу; ~ять(ся) *несов. см.* соединить(ся)

сожалé//ние үкенес, кызгану; к ~нию кызганыска каршы; ~ть *несов.* (*о чем-л.*) үкенеу; я ~ю, чтоөсөн үкенәм

созвать *сов.* сақырыу

создавать(ся) *несов. см.* создать(ся)

созда//ние 1) (*действие*) төзөү; 2) (*то, что создано*) әфәр; 3) (*живое существо*) зат, кеше; ~ть *сов.* булдырыу, тыузырыу; ~ться тыуыу, барлыкка килеу

сознавать *несов.* таныу, аңлау

сознаваться *несов. см.* сознаться

сознани//е 1) (*чувство*) иҫ; потерять ~иҫте юғалтыу; прийти в ~ иҫкә килеу; без ~я иҫһез; 2) (*осознание, взгляды*) аң, караш; общественное ~ ижтимағи аң

сознательн//о *нареч.* аңлы рәуештә; ~ый аңлы

сознаться *сов.* (*в чем-л.*) гәйепте таныу, йәшермәү

созр//евать *несов.*, ~еть *сов.* өлгөрөү

созыв сақырылыш; ~ать *несов. см.* созвать

сойти *сов.* 1) (*тронуться*) кузғалыу; ~ с места урындан кузғалыу; 2) (*спуститься*) төшөү; 3) (*выйти*) сығыу; ~ с поезда поездан сығыу; ~ на берег ярға сығыу; сойдите на следующей остановке алдағы тукталышта сыгығыз

◆ ~ с ума ақылдан языу

сойтись сов. 1) (собраться) йыйылыу; 2) (встретиться для поединка, состязания) бергә килеү; 3) (совпасть — напр. о взглядах, мнениях) тура килеү

сок хут

сокол ыласын

сокра//тить сов. 1) (сделать короче — напр. путь, рассказ) кысқартыу; 2) (уменьшить — напр., расходы) кәметеү; ~**тяться** кысқарыу; ~**щать(ся)** несов. см. **сократить(ся)**; ~**щение** 1) кысқарыу, кысқартыу; 2) кәметеү, кысқартыу; ~**щение вооружений** жоралдарзы кысқартыу

соковиц//е хазина; ~**ница** (тж. перен.) хазина яткылыгы, казна

сокрушительный емергес; ~ **удар** емергес удар

солгать сов. см. **лгать**

солдат халдат (рядовой; тж. воин вообще); ~**ский** халдат ...ы(е)

солёный тозло

солидарность теләктәшлек

солидный 1) олпатлы, төплә; 2) разг. (значительный по величине) зур, күп

солист солист; ~**ка** солистка

солить несов. 1) (кушанье) тоз халыу; 2) (заготавливать впрок) тозлау

солнечн//ый 1) (относящийся к солнцу, исходящий от него) кояш ...ы(е); ~ **свет** кояш яктыһы; ~**ая система** кояш системаһы; 2) (с солнцем) кояшлы; ~ **день** кояшлы көн

солнце кояш; **греться на** ~ **кояшта** йылыныу; ~ **защитный**: ~ **защитные очки** **кояштан** һаклай торган күзлек; ~**пёк** көн бите; **на** ~**пёке** кон битендә

соло с нескл. и нареч. соло; яңғыз; ~ **на скрипке** скрипкала соло; **петь** ~ **яңғыз йырлау**

соловей хандугас, былбыл

солом//а халам; ~**енный** халам; ~**ая шляпа** халам эшләпә

солонка тоз хауыты

соль ж тоз

сомнева//ться несов. икеләнеү; **я в этом несколько** не ~**юсь** мин был турала һис кенә лә икеләнмәйем

сомнени//е икеләнеү, шик; **без** ~**я** икеләнеүһез

сон 1) (состояние) йоко; **во сне** йоклаганда; **сквозь** ~ **йоко** араһында; 2) (сновидение) төш; **видеть** ~ **тош** күреү; ~**ный** йоколо

сообща нареч. бергәләшеп

сообщ//ать несов. см. **сообщить**; ~**ение** 1) (известие;

доклад) хэбэр, белдереү; 2) (связь; транспорт) бэйләнеш, элемент; прямее ~ (напр. железнодорожное) туранан-тура бэйләнеш; ~ить сов. хэбэр итеү

соору//дiть сов., ~жать несов. короу, тэзөү; ~жение 1) (действие) короу, тэзөү; 2) (то, что сооружено) корол-ма

соответств//енно 1. нареч. ярашлы рәүештә; 2. предлог+Д ярашлы итеп; ~ие ярашлылык, тура килеү; найти ~ русскому выражению <слову> в родном языке туған телдән рус әйтеменә <һүзәнә> тура килгәнде табыу ♦ в ~ии с чем.-л. ярашлы итеп; ~овать несов. (чему-л.) ярашыу, тура килеү; ~ действительности ысынбарлыкка тура килеү; ~ующий тейешле, яраклы

соотечественни//к, ~ца ватандаш
соотношение нисбәт; ~ сил кәстәр нисбәте
соперни//к, ~ца ярышыусы; көнәркәш; ~чать несов. (с кем-л.) ярышыу; ~чество ярышыу, көндәшлек (в любви)

сопка сусак

сопровожд//ать несов. 1) (кого-л.) озатыу, озатып йөрөү; 2) (что-л., чем-л.) бергә ебәрөү; ~аться (происходить одновременно) бер вакытта булыу; ~ающий м озатыусы, озатып барыусы; ~ение 1) озатыу; в ~ении кого-л. озатыуында; 2) (аккомпанемент) кушылып башкарыу; в ~ении оркестра оркестрга кушылып башкарыу
сопротивл//ение каршылык; ~яться несов. (чему-л.) каршылашыу

сор кый, сүп-сар

сорвать сов. 1) (оторвать) өзөү; ~ цветок сәскәне өзөү; 2) (помешать, расстроить — какое-л. мероприятие) өзөү, бүлеү; ~ся 1) (оторваться) ыскыныу; 2) (упасть откуда-л. вниз, не удержавшись) йығылып төшөү; 2) (не удасться, расстроиться) өзөлөү, барып сыкмау

соревнова//ние ярыш; вызвать на ~ ярышка сакырыу; ~ния по борьбе көрәш буйынса ярыш; ~ться несов. (с кем-л., в чем-л.) ярышыу

сорить несов. кыйлау, сүпләү

сорок числ. тырк

сорока һайысқан

сорочка эске күлдәк; ночная ~ төнгә кейә торган эске күлдәк

сорт 1) (вид, разновидность чего-л.) төр; 2) (качество) сорт; высшего ~а югары сортлы

сосать несов. имөү

сосед, ~ка күрше; ~ний күрше; ~ район күрше

район; в ~ней комнате күрше бүлмәлә; ~ство күрше, күршелек; по ~ству (с чем-л.) күрше булып

сосиск//и *мн.* [ед. ~а] сосиска

соскучиться *сов.* һагыныу; ~ по дому өйзө һагыныу

сослать *сов.* (кого-л., куда-л.) һөрөү, һөргөнгә ебәрөү

сослаться *сов.* (на кого-л., на что-л.) һылтану

сосн//а [*мн.* сосны] карагай; ~овый карагай ...ы(е);

~ лес карагай урманы

состав 1) (количество человек; категория лиц) состав;

в ~е пяти человек биш кеше бергә; в ~е делегации делегация составында; 2) (совокупность, структура) состав;

~ делегации <команды> делегация <команда> составы; 3) *ж.-д.* состав; 4) (смесь) кушылма; ~ить *сов.*,

~лять *несов.* 1) (поставить вместе) тезеп куйуу; 2) (образовать) тәзәү; 3) (сочинить, придумать) тәзәү, короу;

~ план план тәзәү

состояни//е 1) торош, хәл; ~ здоровья һаулыктың

торошо; **быть в хорошем <в плохом>** ~и якшы <на-

сар> хәлдә булыу; 2) (имущество) байлык, мөлкәт

◆ **быть в ~и (что-л. делать)** хәлдән килеү; я не в ~и

идти мин бара алмайым

состо//ять *несов.* 1) (из чего-л.) тороу; 2) (быть членом) тороу, булыу; ~ в партии партияла тороу ◆ дело

~ит в том, что... эш шунда тора, ...

состояться *сов.* булыу

состяза//ние ярыш; узыш; ~ в плавании йөзөү бу-

йынса ярыш; ~ться *несов.* (с кем-л., в чем-л.) ярышыу,

узышыу

сосуд 1) (посуда) һауыт; 2) *анат.* тамыр

существование һыйышып йәшәү; мирное ~ тыныс

һыйышып йәшәү

сосчитать *сов.* см. считать I

сотн//я йөз; ~и людей йөзәрләгән кеше

сотрудни//к, ~ца хезмәткәр; ~чать (с кем-л.) бергә

эшләү; (где-л. в газете, журнале) хезмәт итеү, эшләү;

~чество хезмәттәшлек

сотрясение: ~ мозга мейе һелкенәү

сотый числ. йөзөнсө

соус соус

сохнуть *несов.* кибәү

сохран//ение һаклау, һаклану; **взять на ~** һак-

лауга алыу; ~ить *сов.* һаклау; ~ что-л. в памяти иҫтә

һаклау; ~ воспоминание о чем-л. иҫтәлек итеп һаклау;

~иться һаклану; ~ять(ся) *несов.* см. **сохранить(ся)**

сохранность именлек, һаклану

социал-демократ социал-демократ; ~ический социал-демократик

социал^{ли}//зм социализм; ~ст социалист; ~стический социалистик; ~стическая республика социалистик республика

социальн//ый социаль; ~строй социаль королюш сочинение 1) (произведение) әсәр; 2) (школьная работа) инша

сочный хутлы

сочувств//ие йәлләү; выразить ~ йәлләү, теләктәшлек белдерәү; ~овать несов. (кому-л.) теләктәшлек итеү союз I 1) (единение) союз, берлек; ~ рабочих и крестьян эшселәр һәм крәстиәндәрзәң берлеге; 2) (объединение; организация) союз; военный ~ хәрби союз; ~ писателей язгысылар союзы; 3) (государственное объединение) союз; Союз Советских Социалистических Республик ист. Совет Социалистик Республикалар Союзы

союз II лингв. теркәүес союзн//ик, ~ица союздаш; ~ый союздаш; ~ые республики союздаш республикалар

спаль//ный йоко ...ы(е); ~вагон йоко вагоны; ~ня йоко бүлмәһе

спартакиада спартакиада

спасательн//ый коткаргыс; ~ая шлюпка коткаргыс кәмә; ~ая станция коткаргы станцияһы; ~жилет коткаргыс жилет

спас//ать(ся) несов. см. спасти(сь); ~ение котолоу спасибо рәхмәт; большое ~ зур рәхмәт

спасти сов. коткаргы; ~сь котолоу спать несов. йоклау; я хочу ~ (или мне хочется)

~ миңә йоком килә спектакль м спектакль; дневной <вечерний> ~ көн дөзгө <киске> спектакль

спекул//ировать несов. спекуляция яһау; ~янт спекулянт; ~яция спекуляция

спелый бешкән, өлгөргән спереди нареч. алдан, алдынан; сесть <стать> ~ алдан ултырыу <баһыу>; вид ~ алгы яктагы күренеш

спеть I сов. йырлау; спойте, пожалуйста йырлагыз әле

спеть II несов. (созревать) бешәү, олгорәү специализ//ация махсуслашыу; ~ироваться сов (на чем-л.) махсуслашыу

специалист белгес специальн//ость һөнәр; кто вы по ~ости? һөнәрегез буйынса һез кем?; ~ый махсус, айырым; ~корреспон-

дѐнт (*сокр. спецкор*) махсус корреспондент; **~ое образование** махсус белем

спеш//ить *несов.* ашыгыу; я **~у** мин ашыгам

спѣн//а арка; **вернуться ~ой** арка менэн боролоу

спирт спирт

список исемлек

спѣч//ечный: **~** коробок, **~ечная** коробка шырпы табы; **~ка** шырпы

сплав I (*металлов*) иретмә

сплав II (*по реке*) (агас) агызыу, кыуыу; **~лять** *несов.* (*по реке*) (агас) агызыу

сплѣтн//я (*мн. ~и*) гәйбәт

спокой//ный тыныс; **будьте ~и!** тыныс булыгыз!; **~ствие** тынлык, һиллек

спор бәхәс; **~ить** *несов.* бәхәсләшеу

спорт спорт; **национальные виды ~а** спорттың милли төрҙәре; **~зал** спортзал; **~ивный** спорт ...ы(е); **~ивные состязания** спорт ярыштары; **~ инвентарь** *м* спорт корамалдары; **~ клуб** спортклуб

спортсмен спортсмен; **~ка** спортсменка

спорттовары *мн.* спорт тауарҙары; **магазин ~ов** спорт тауарҙары магазины

способ ысул; **~ употребления** кулланыу ысулы

способ//ость 1) (*свойство*) — *неопр.* булдыклылык; 2) *мн. ~и* (*к чему-л. — одаренность*) һәләт, һол; **~ный** 1) (*имеющий возможность, волю и т. п. сделать что-л.*) булдыклы; он **~ен** на всё ул барыһына ла булдыклы; 2) (*одаренный*) һәләтле

способствовать *несов.* (*чему-л.*) булышлык итеу

спот//кнуться *сов.*, **~ыкаться** *несов.* һөрөнөү, абыныу

справа *нареч.* уңдан, уңда; **~ от дорбги** юлдан уңда

справедлив//ость гәзеллек; **~ый** гәзел

справиться I *сов.* (*о ком-л., о чем-л. — разузнать, навести справки*) белешәу

справиться II *сов.* (*с кем-л., с чем-л. — одолеть*) көс етеу, булдыра алыу

справка 1) (*сведения*) белешмә; 2) (*документ*) справка, белешмә

справляться I, II *несов. см. справиться I, II*

справочн//ик белешмә; **~ый** 1) (*выдающий информацию*): **~ое бюро** белешмә бюроһы; 2) (*служащий для получения сведений*) белешмә; **~ая литература** белешмә әҙәбиәт

спрашива//ть *несов. см. спросить*; вас **~ют** һезҙе һорайҙар

спрос һорау; **~ на товары** тауарға һорау ♦ **без ~а**

һорап тормай, рөхсәтһез; ~йтть сов. һорая; разрешите
~ һорарға рөхсәт итегез

спряжение лингв. зат, заман, һан менән үзгәреш

спрятать сов. йәшерев; ~ся йәшерев

спуск 1) (действие — по гл. спускать и спускаться)
төшөү, шыуу; скоростной ~ (на лыжах) (саңгы менән)
бик тиз шыуып төшөү; 2) (место схода к воде) төшөү уры-
ны; ~ать(ся) несов. см. спустить(ся)

спустить сов. төшөрөү; ~ флаг флагты төшөрөү;
~ судно на воду судноны һыуға төшөрөү; ~ся тошөү
спустя предлог + В үткәс, -дан/-дән һуң; ~ год (или
год) ~ бер йыл үткәс

спутни//к 1) ~ца юлдаш; 2) астр. эйәрсен; тех. спут-
ник; ~ связи элемтә спутнигы

сравнени//е сағыштырыу; по ~ю с чем-л. ни менәндер
сағыштырғанда

сравнивать несов. см. сравнить

сравни//тельно нареч. сағыштырмаса, сағыштырған-
да; ~ с прошлым гбдом үткән йыл менән сағыштыр-
ғанда; ~ть сов. (что-л.; что-л., с чем-л.) сағыштырыу

сраж//аться несов. һуғышыу, алышыу; ~ение һуғыш,
алыш

сразу нареч. 1) (тотчас) шунда ут; я понял ~ мин
шунда ут аңланым; 2) (одновременно) бер юлы

сред//а I 1) (окружающее пространство) мөхит; охра-
на окружающей ~ы тирә-як мөхитте һаклау; 2) (окру-
жение, круг людей) ара; в рабочей ~е эшселәр араһында
сред//а II (день недели) шаршамбы; в среду шаршам-

была; по средам шаршамбы һайын

среди предлог + Р 1) (посреди) уртаһында; остано-
вить-ся ~ улицы урам уртаһында туктау; 2) (в среде кого-л.)
араһында; ~ друзей дуғтар араһында

средн//ий 1) (находящейся в середине чего-л.) урта,
урталағы; 2) (ни большой ни маленький — о размерах
и т. п.) уртаса; ~его роста уртаса буйлы; 2) (обычный,
типичный) уртаса; ~ заработок уртаса эш һакы; ~ая
скорость (автомашины) уртаса тизлек; 3) разг. (посредст-
венный) уртаса; ~его качества уртаса сифатлы ◆ ~ая
школа урта мәктәп; ~ род грам. средний род

средств//о 1) (способ) сара, эмәл; любимыми ~ами бөтә
саралар менән; 2) (предмет, приспособление и т. п. для
осуществления чего-л.) сара; ~а связи элемтә саралары;
3) (лекарство) дарыу; ~ от кашля йүтәл дарыуы; 4) мн.
~а (доход) акса

срок вақыт; в ~ вақытында

срочн//ый ашығыс, вақытлы; ~ вызов ашығыс сақырыу; ~ ая телеграмма ашығыс телеграмма

срывать(ся) *несов. см. сорвать(ся)*

ссор//а талаш, ызғыш; ~ иться *несов.* талашыу, ызғышыу

ссылать(ся) *несов. см. сослать(ся)*

ссылк//а I (высылка) һөргөн; в ~ е һөргөндә
ссылка II 1) (на кого-л., на какие-л. источники) һылтанма; 2) (сноска в тексте) тоҫкама

ставить *несов. см. поставить*

стадион стадион

стадо көтөү

стаж стаж; ~ ёр стажер

стакан стакан

сталкивать(ся) *несов. см. столкнуть(ся)*

сталь ж корос; ~ ной корос

становиться I, II *несов. см. стать I, II*

станок станок

станция 1) *ж.-д.* станция; 2) (учреждение, предприятие) станция; телефонная ~ телефон станцияһы; ~ техобслуживания (автомобилей) техник хезмәтләндереү станцияһы

стара//ние 1) (прилежание) тырышыу; 2) *мн.* ~ ния (усилия) тырышлык; ~ тельный тырыш; ~ тья *несов., неопр.* тырышыу

стар//еть *несов.* картайыу, олоғайыу

старик карт

старинный боронго

староста *м* староста; ~ группы группаның старостаһы

старость картлык

старт 1) (пуск, напр. ракеты) старт; 1) *спорт.* старт; ~ овать *сов.* и *несов.* старт яһау; ~ овый: ~ овая площадка старт майҙаны; ~ пистолет старт пистолеты

старуха әбей, карсык

старш//е *сравн. ст. (от старший)* өлкәнерәк, олорак: он ~ меня ул минән олорак; ~ ий 1) (по возрасту — сравнительно с кем-л.; самый старший из всех) оло; өлкән; ~ брат оло ағай; 2) (по званию, должности, положению) өлкән; ~ лейтенант өлкән лейтенант; ~ научный сотрудник өлкән ғилми хезмәткәр

старшина *мн.* воен. старшина

старый 1) (о человеке, живом существе) карт; 2) (о вещах — устаревший; вышедший из употребления) иҫке; 3) (прежний, бывший; давно известный) иҫке, боронго

статистика статистика

статуя статуя

стать I сов. 1) (куда-л., на что-л.) тороу, бағыу; станьте сюда ошонда бағығыз; 2) (остановиться) туктау; часы стали сәғәт туктаны

стать II сов. 1) — неопр. башлау, тоноу; он стал писать <работать> ул яза <эшләй> башланы; 2) (кем-л., каким-л.) булыу; ~ учителем укытыусы булыу; стало холодно халкынайзы ♦ во что бы то ни стало нисек кенә булмаһын

статья 1) (текст) мәкәлә; 2) (пункт, параграф) статья

стачка стачка, эш ташлау

стая көтөү, өйөр (волков), туп (птиц), эркеү (рыб)

ствол 1) (дерева) олон; 2) (оружия) көбәк

стебель м һабак

стекл//о быяла; (оконное и т. п.) быяла; собир. (стеклянные изделия) быяла эйберзәр; ~янный быяла

стелить түшәү, йәйеү

стеннэ//ть сов. безл.: уже ~ло караңғыланды инде

стена стена; (городская) стена; Кремлёвская ~ Кремль

стенаһы

стенгазета стена газетаһы

стёпен//ь ж 1) (мера, количество) күләм; 2) (звание) дәрәжә; учёная ~ гилми дәрәжә; 3) грам.: ~и сравнения сағыштырыу дәрәжәһе ♦ в высшей ~и юғары дәрәжәлә

степь ж дала

стереть сов. хортөү, юйыу

стесн//ить сов., ~ять несов. кысыу, кысырыклау; я вас не ~яю? мин һеззә кысмайыммы?

стесня//ться несов. оялыу, тартыныу; не ~йтесь тартынмағыз

стиль I м (в искусстве, спорте, и т. п.) стиль; архитектурный ~ архитектура лағы стиль; ~ плавания йөзөү стилие

стиль II м (способ летоисчисления) йыл иҫәбе, стиль стимул стимул; ~ировать сов. и несов. стимуллау стиральн//ый: ~ порошок кер йыуыу порошоғы; ~ая машина кер йыуыу машинаһы

стирать I несов. (мыть) йыуыу

стирать II несов. см. стереть

стирк//а йыуыу; отдать бельё в ~у керзә йыуыуға биреү

стих шигыр; ~и мн. шигырзәр

стихийн//ый: ~ое бәдствие стихия казаһы

стихотворение шигыр

сто числ. йөз

стоимость 1) (цена) хак; 2) эк: киммэт

стои//ть несов. 1) тороу; сколько это ~т? был күпме тора?; 2) (чего — заслуживать, обладать значимостью) тороу; не ~т благодарности рэхмэт эйтеп тораһы юк; 3) безл. — неопр. (следует) кәрәге булыу, ярау; туда ~т җәйтһи унда барыу ярай; не ~т этого делать быны эшләү-зең кәрәге юк

стойкий 1) тоторокло, сызамлы; 2) перен. нык, каты стол өстәл; сидеть за ~ом өстәл артында ултырыу

◆ за круглым ~ом түңәрәк өстәл янында

столб багана

столетие быуат, йөз йыллык

столі//ца баш кала; ~чный баш кала ...ы(е)

столкн//овение 1) (напр., поездов, машин и т. п.) төкәшеү; 2) (интересов; группировок и т. п.) каршылык; ~уть сов. (кого-л., что-л) (вниз) этеп (төртөп) төшөрөү; (друг с другом) бәрелештереү; ~уться 1) (друг с другом при движении) бәрелешеү, төкәшеү; 2) (об интересах и т. п.; о группировках и т. п.) бәрелешеү; 3) (с чем-л. — встретиться) озрау ◆ ~ с трудностями кыйынлыктарға озрау

столовая 1) (комната) аш бүлмәһе; 2) (предприятие) ашхана

столов//ый аш ...ы(е); ~ая ложка аш калагы

стольк//о 1. нареч. шул тиклем (саклы); ~ же шул тиклем үк; 2. мест. ~им, по ~у шул тиклем (саклы)

стон ыңгыраш; ~ать несов. ыңгырашыу

стоп! тукта! туктарга!

стоп-кран стоп-кран

сторож карауылсы; ~ить несов. карауыллау

сторон//а 1) (одна из поверхностей предмета; направление и пространство в каком-л. направлении) як, сит, кыр; на той ~е теге якта; в ~е ситтә; в сторону ситкә; в какую сторону? кайһы якка? глядя со ~ы ситтән карап; оглядываться по ~ам ян-якка караныу; 2) (противопоставляемые группы) як; с нашей ~ы присутствовали беззең яктан булдылар

сторонни//к, ~ца яклы; ~ки мира тыныслык яклылар

стоя нареч. аяк өстө

стоянка (для автомашин) туктау урыны; ~ такси таксиың туктау урыны

сто//ять несов. 1) (о человеке; о предметах — занимать вертикальное положение) тороу, башып тороу; 2) (иметь остановку) (туктап) тороу; поезд ~йт пять минут поезд биш минут тора; 3) (о механизмах — не двигаться,

не работать) тороу, эшлэмәү; часы ~ят сәгәт тора ~й(те)! тукта(ғыз)!

страда//ние газап, яза; ~ть *несов.* 1) (от чего-л.— испытывать страдание) газаплану, яфалану; 2) (чем-л.— болеть) ызалану, интегеу

страж//а һак; стоять на ~е мира тыныслык һағында тороу

страна ил; як ◆ **страны** света донъяның яктары

страница бит

странный сәйер

страстный ялкынлы; дәртеле

страх куркыу, куркыныс

страхова//ние страховкалау; **социальное** ~ социаль **страховка**; ~ **жизни** <имущества> ғүмерзе <молкәтте> **страховкалау**; ~ть *несов.* страховкалау; ~ться страховкалану

страши//ый куркыныс, кот оскос; мне ~о миңә куркыныс; мне стало ~о миңә куркыныс булып китте

стрела ук

стрелка 1) (у часов) тел; 2) (указатель) күрһәткес;

3) ж.-д. стрелка

стрел//ковый атыу; ~ **спорт** атыу спорты; ~ок уксы, атыусы; ~ из лука уктан атыусы

стрелочник стрелочник

стрел//ьба атыш; **спортивная** ~ спорт атышы; ~ять *несов.* атыу

стремительный бик шәп

стрем//иться *несов.* (к чему-л.) ынтылыу, ашкыныу; ~ к цели максатка ынтылыу; ~ление ынтылыш

стрижка 1) (действие) кыркыу; 2) (прическа) сәс алыу

стричь *несов.* кыркыу, алыу; ~ волосы сәс алыу;

~ ногти тырнак кыркыу; ~ся сәс алдыру

строгий талапсан, каты

строение 1) (устройство) королош; 2) (здание) йорт, каралты

строитель тозәүсе; ~ный төзөлөш; ~ные материалы төзөлөш материалдары; ~ство 1) (действие) төзәү, һалыу; ~ коммунизма коммунизм төзәү; 2) (место стройки) төзөлөш

строить *несов.* төзәү, һалыу

строй 1) (устройство; структура) королош; **государственный** ~ дәүләт королошо; 2) (ряд, шеренга, тж. спорт., воен.) саф; **статья** в ~ сафка бағыу

стройка см. строительство

стройный һомғол, зифа

строка, **строчка** юл

структура тоғолөш

струна кыл

струнный: ~ инструмент кыллы инструмент; ~ оркестр кыллы оркестр

струя ағым; ~ воздуха һауа ағымы

студён//т студент, ~тка студентка; ~ческий студент ...ы(е); ~ческая организация студенттар ойошмаһы

студия 1) студия; 2) (при театре) студия

стук шакыу, қағыу; ~ в дверь ишек шакыу

стул 1) ултырғыс; 2) мед. оло ярау

ступень ж 1) (ступенька) баҫкыс, киртләс; 2) перен. (степень, стадия напр. развития) баҫкыс; ~ка см. ступень 1

ступня аяк табаны

стучать несов. (чем-л., по чему-л., куда-л.— в окно, в дверь и т. п.); ~ся (в окно, в дверь и т. п.) шакыу, қағыу; шакылдау

стыд оят; ~йтъя (чего-л.) оялыу; ~но в знач. сказ. оят; как тебе не ~! һиңә нисек оят түғел?; мне ~ за тебя

<за него> миңә һинең <уның> өсөн оят

стыковка (космических кораблей) тоташыу

стюардесса стюардесса

суббот//а шәмбе; в ~у шәмбелә; по ~ам шәмбе һайын; ~ник субботник, омә

сувенир сувенир, иҫтәлекле бүләк

суверенитет суверенитет, бойондорокһоҙлоқ

сугроб көрт, һырынды

суд суд; народный ~ халық суды

судить несов. 1) (о чем-л.— иметь суждение) фекер йөрөтөү; 2) (кого-л., за что-л.) хөком итеү; 3) спорт.: ~ матч <игру> матчта <уйында> судъялык итеү

судно [мн. суда] судно

судорога көзән йыйырыу

судьба язмыш, тәкдир

судья судья; спорт. судья

сук ботак

сукно буҫтау

сумасшэдш//ий 1.: ~ дом ақылдан язғандар йорто; 2. м ~ая ж ақылдан язған кеше

сумерки мн. әңер

суметь сов. булдыра алыу, булдырыу

сумка сумка; дамская ~ катын-кыҙ сумкаһы; хозяйственная ~ хужалық сумкаһы

сумма 1) (совокупность; тж. мат.) йыйынтық; 2) (количество денег) сумма

сундук һандық

сунуть *сов.* тыгыу; ~ в карман кеҫәгә тыгыу

суп аш, һурпа

супруг ир; ~а катын; ~и *мн.* (*муж и жена*) ир менән

катын

суровый каты; уҫал

сустав быуын

сутки *мн.* тәүлек; двое <трое> суток ике <өс>

тәүлек

сут//ь ж асыл ◆ по ~и дела ысынында, асылда

сухожилие тарамыш, һеңер

сухой 1) (*не мокрый*) коро; 2) (*засохший; высушенный*) кипкән, короган

сухопутн//ый: ~ые войска коро ер ғәскәрзәре

суша коро ер

сушить *несов.* киптереу, коротоу; ~ся кибеу, короу

существенный эһәмиәтле, мөһим

существительное с, ймя ~ исем

существ//о I (*чего-л. — сущность*) нигез, асыл; ~ дела эштең нигезе ◆ по ~у ысынында, асылда

существ//о II зат, йән эйәһе; живые ~а йән эйәләре

существова//ние 1) (*бытие, наличие*) барлык; 2) (*жизнь*) йәшәу, тормош; ~ть 1) (*иметься, быть*) булыу;

2) (*жить*) йәшәу; көн күреу

сущност//ь (*чего-л.*) асыл ◆ в ~и асылда

сфера (*область распространения*) сфера, өлкә

сформулировать *сов. см.* формулировать

сфотографировать(ся) *сов. см.* фотографировать(ся)

схватить *сов.* тотоп алыу, эләктереу; ~ кого-л. за руку

жулынан эләктереу

схватка алыш, бәрелеш

схема схема, һызым; ~ метрополитена метрополитен

схемаһы

сходить I *несов. см.* сойти

сходить II *сов.* (*пойти куда-л. и вернуться*) барып килеу; ~ к врачу <в магазин> врачка <магазинға>

барып килеу

сходиться *несов. см.* сойтись

сходство окшашлык

сцен//а 1) (*подмости*) сәхнә; выступать на ~е сәхнәлә сығыш яһау; 2) (*в пьесе*) күренеш

сценарий сценарий

счастливый бәхетле

счастье бәхет; на ~ бәхеткә

счёт 1) (*действие*) иҫәпләу; 2) (*за что-л., на что-л.*) счет; уплатить по ~у счет буйынса түләу; 3) *спорт.* иҫәп;

игра закончилась со ~ом 2—0 уйын 2—0 иҫәбе менән

бөттө ◆ за ~ кого-л. или за чеи-л. берәйһе иҗәбенә; за свой ~ үз иҗәбенә

счётчик (напр. в таксомоторе) счетчик

считá//ть несов. 1) (что-л., кого-л. вести счет) ханау, иҗәпләү; 2) (чем-л.; кем-л.; каким-л.— полагать) ханау, тип иҗәпләү; ~ своим долгом үз бурысың ханау; ~ необходимым мотлак тип ханау; ~ться 1) (с кем-л.; с чем-л.) иҗәпләшеү; 2) (кем-л., каким-л.) иҗәпләнеү, ... тип ханалы; он ~ется хорошим врачом ул якшы врач тип ханала; он ~лся погибшим ул хәләк булганга иҗәпләнә ине; ~ется, что... .. тип иҗәпләнә

сшить сов. 1) (соединить швом) жушып тегеү; 2) см.

шить

съезд съезд; ~ партии партия съезы

съездить сов. (поехать куда-л. и вернуться) барып килеү; ~ в город калаға барып килеү; ~ за границу сит илгә барып кайтыу

съезжать(ся) несов. см. съехать(ся)

съёмка фото, кино төшөрөү

съесть сов. ашау, ашап бөтөрөү

съехать 1) (вниз) төшөү, шыуып төшөү; 2) (с квартиры) күсеп сығыу; ~ся (в одно место) йыйылыу

сыграть сов. см. играть

сын [мн. сыновья] ул

сыпать несов. тултырыу; сәсеү, түгеү; ~ся түгелеү

сыр сыр

сыр//ой 1) (влажный) еүеш, дымлы; ~ая погода дымлы хауа; 2) (не кипяченый, не вареный и. п.) сей, кайнамаган; ~бе молоко кайнамаган һөт

сырость еүешлек, дым

сырьё собир. сырьё

сытн//ый туклыклы; ~ая едá туклыклы азык

сытый тук; я сыт мин тук

экономить сов. см. экономить

сюда нареч. бында; идите ~! бында килегез!

сюжет сюжет

Т

та женск. к тот

таба//к тәмәке; ~чный: ~ киоск тәмәке киоскыһы
таблётк//а таблетка; ~и от головной боли баш ауыр-
тыузан таблетка

таблица таблица

табурёт, ~ка табуретка

таджи//к тажик; ~чка тажик катын-кызы; ~кский тажик ...ы(е); ~ язык тажик теле

тайга тайга

тайком нареч. йәшерен

тайм спорт. тайм

тайн//а сер; хранить (или держать) в ~е сер итеп һаклау (йәки тотоу); ~ый йәшерен

так нареч. 1) (таким образом, способом) шулай; сделайте ~ шулай эшләгез; 2) (настолько) шул тиклем, шундай; ~ же, как я мин нисек, шулай ◆ просто ~ былай гына; именно ~ тап шулай; точно ~ тап ана шулай; и ~ далее (сокр. и т. д.) һәм башкалар (һ. б.)

также союз шулай ук; да/дә, за/зә, ла/лә, та/тә; мы ~ поедем в Москву без зә Мәскәүгә барабыз

так//ой мест. бындай, ошондай, шундай; что ~ое? был нәмә?; кто он ~? кем ул?; это ~ое трудное дело был шундай ауыр эш; именно ~, какой нужен ниндәй кәрәк, тап шундай; ~йм образом шулай итеп

такси с нескл. такси; вызвать (или заказать) ~ такси сақырыу (йәки заказ итеү)

таксофон таксофон; ~ для справок белешмәләр таксофоны

такт I муз. такт; в ~ музыке такт менән

такт II (тактичность) эзәп, такт

такт//ика тактика; ~ический тактик

тактичный эзәпле

талант талант; ~ливый талантлы

талия бил

талон талон

там нареч. тегендә, шунда

тамбур тамбур

тамож//енный: ~ досмотр таможня тикшереве; ~ таможня

тан//ец бейеве; пригласить на ~ бейевегә сақырыу; вечер ~цев бейевезәр кисәһе; ~цы на льду бозза бейеве

танк танк; ~ист танкист

танцева//льный: ~льная площадка бейевезәр майзаны; ~ть несов. бейеве

тапочк//и мн. [ед. ~а] тапочка

тарелка тарилкә

тариф тариф

таскать несов., тащить несов. 1) (тянуть, вытаскивать) һөйрәү; тартыу; 2) (носить, нести) ташыу, күтәрәп ташыу

таять несов. иреү

твёрд//ость 1) ныклык, катылык; 2) перен. какшамашлык; ~ый 1) каты; 2) перен. нык, тотороккло

тво//й 1. [~я, ~ё; ~и] мест. hineң: это ~ё дело был hineң эшең: 2.→сущ. 1) ~ё с hineке; 2) ~й мн. (родственники, близкие) hineкеләр

твори//ть несов. ижад итеу, тыузырыу; ~ться: что здесь ~тся? бында ни булып ята?

творог эремсек

творчес//кий ижади; ~тво 1) ижад; народное ~ халык ижады; техническое ~ молодёжи йәштәрзең техник ижады; 2) (художника, музыканта, писателя, артиста и т. п., т. е. профессионала в области искусства) ижад те [мн. от тот, та, то] теге, шул

театр театр; ~альный театр ...ы(е); ~альная касса театр кассаһы

теб//ё Д, П, ~я Р, В от ты hineң

текст текст; ~ письма хаттың тексы

текущ//ий: в ~ем году ошо йылда; ~ие дела көндәлек эштәр

телебашня телебашня

телевй//дение телевидение; выступать по ~дению телевидение буйынса сығыш яһау; ~зционный телевизион; ~зционная передача телевизион тапшырыу; ~зибнная антенна телевизион антенна; ~зор телевизор; цветной ~төсло телевизор; включить <выключить> ~ телевизорзы токандырыу <һүндереу>; смотреть ~ телевизор карау

телеграмм/а телеграмма; дать ~у телеграмма биреу

телеграф телеграф; ~ировать сов. и несов. телеграмма биреу! ~ный: ~ бланк телеграф бланкы; ~ное агентство телеграф агентлығы

теле//зритель телетамашасы; ~камера телекамера

телёнок бызау

телепередача телетапшырыу

телескоп телескоп

телестудия телестудия

телетайп телетайп

телефильм телефильм

телефон телефон; позвонить по ~у телефондан шытыратыу; заказать что-л. по ~у телефондан заказ биреу; ~йстка телефонистка; ~ный телефон; ~ разговор телефон аша һөйләшеу; ~ограмма телефонограмма

телецентр телецентр

тело есем; тән

телятина бызау ите

тем союз шунса, шул тиклем; чем быстрее, ~ лучше ни тиклем шәберәк, шул тиклем якшырак ◆ ~ не мөнее шуға карамастан, шулай за; ~ более бигерәк тә

тем 1) *Тв. от тот, то*; 2) *Д от те*
тема тема
тёмн//ётъ *несов. безл.*: ~ёт караңгылана; ~о *в знач. союз.*; ужé ~ караңгы инде; ~ота; в ~отé караңгыла
тёмн//ый 1) (*не освещенный*) караңгы; 2) (*о цвете*) кара
темп 1) темп; 2) *муз.* темп
темнератур//а 1) (*чего-л.*) температура; ~ воздуха <воды> һауаның <һыузың> температураһы; ~ тела тән температураһы; 2) (*повышенная ~ тела, жар*) температура; **высокая** ~ юғары температура; **измерить** ~у температураны үлсәү; **у меня** ~ миңең температурам юғары
теннис теннис; ~йст теннисист; **йстка** теннисистка; ~ныи теннис ...ы(е); ~ мяч теннис тубы
тен//ь 1) (*чего-л., кого-л., от чего-л.*— *отражение, силуэт*) күлэгә; 2) (*не освещенное солнцем пространство*) күлэгә; в ~й күлэгәлә
теория теория
тепёрь *нареч.* хәзер
теплица йылыткыс
тепло I с йылы, йылылык
тепло II 1. *нареч.* йылы; ~ одеваться йылы кейенәү; ~ ветретить *кого-л.* йылы каршы алыу; 2. *в знач. сказ.* йылы; сегодня ~ бөгөн йылы; мне ~ миңә йылы
тепловоз тепловоз
теплоход теплоход; **ехать** ~ом (*или на ~е*) теплоходта барыу
тёил//ый йылы; ~ая погода йылы кән; ~ая одежда йылы кейем; ~ая вода йылы һыу; ~ приём йылы кабул итеү
терапевт терапевт
тереть *несов.* 1) (*растирать что-л., чем-л.*) ышкыу, ыуыу; 2) (*на тёрке*) кырыу
термин термин; ~ология терминология
термометр термометр
термос термос
термоядерн//ый термоядролы
терп//еливый түземле; сызамлы; ~ение түзем, сызам; **выйти из ~ения** түзем калмау; **потерять** ~ түземде юғалтыу; ~ётъ *несов.* 1) (*что-л.*) түзеү, сызау; ~ боль ауыртыуға сызау; 2) (*кого-л., что-л.*; *чаще с отриц.*— *не любить*) түзеп тороу; я этого не ~лю мин быға түзеп тора алмайым; я его ~ не могу мин уны окшатмайым; 3) (*испытывать*) осрау, күреү; ~ поражение <убытки> еңелеүгә осрау, зыян күреү

терраса 1) (*при доме*) терраса; 2) (*уступ на склоне возвышенности*) киртләс

террор террор

терять *несов.* 1) (*что-л.*) югалтыу; 2) (*кого-л.— лишаться, утрачивать*) югалтыу, языу; ~ **друзей** дуҫтарҙы югалтыу; ~ **время** ваҡытты эрәм итеү; ~**ся** 1) югалыу; 2) *перен.* аптырап калыу, башты югалтыу

тёсн//ый 1) тар; **здесь** ~**о** бында тар; 2) (*сомкнутый, плотный*) тығыз; ~**ыми** **рядами** тығыз рәттәр менән; 3) *перен.* яқын; ~**ое** **сотрудничество** яқын хезмәттәшлек

тесто камыр

тётка апай (*младшая сестра отца или матери*)

тетрадь ж дәфтәр

тётя см. тётка

тёхн//ик **техник**; ~**ика** 1) (*чего-л.*) техника; ~ **безопасности** хәүефһезлек техникаһы; 2) *собир. (технические средства, машины и. т. п.)* техника; **сельскохозяйственная** ~ ауыл хужалығы техникаһы; ~**икум** **техникум**; ~**ический** **техник**

тёчение 1) (*движение, развитие*) ағыш; ~ **времени** <**событий**> ваҡыт <вақиғалар> ағышы; 2) ағым; **нижнее** <**верхнее**> **реки** йылғаның түбәнге <үрге> ағымы; 3) *перен. (направление, напр. в искусстве)* ағым ◆ **в** ~ **чего-л.** эсендә, барышында; **с** ~**м** **времени** ваҡыт үтеү менән

течь I *несов.* 1) (*о воде и т. п.; о реке*) ағыу; 2) (*протекать, иметь течь см. след. сл.*) ағыу, үтеү; 3) *перен. (о времени)* узыу, үтеү

течь II ж һыу инеү; **дать** ~ (*о лодке и т. п.*) һыу инеү (тишектән)

тигр юлбарыс

тип 1) (*вид чего-л.*) тип, төр; 2) *разг. (о человеке)* тип; ~**ичный** **типик**; ~**овой** **типовой**

типография типография

тир тир

тираж 1) *полигр.* тираж; 2) (*займа, лотереи*) тираж

тирэ с *нескл.* һызык

титул титул; ~ **чемпиона** чемпион титулы

ти́х//ий 1) (*не шумный*) тыныс, һил; 2) (*спокойный, мирный*) баҫынкы, йыуаш; 3) (*не быстрый*) әкрән, яй; ~ **ход** әкрән йорош; ~**о** *нареч.* 1) (*не громко*) шым; 2) (*медленно*) әкрән, яй

ти́ше *сравн. ст. (от тихий и от тихо)* әкрәнерәк, яйыраҡ

тишин//а тынлык; **соблюдайте** ~**у** тынлык һаҡлағыз

тка//нь ж 1) тукыма; ~ **на** **платье** күлдәклек тукыма;

2) биол. тукыма; ~ть несов. тукыу; ~цкий: ~ комбинат тукыу комбинаты
 то ср. вид от тот
 то союз бер, йә; то... то... бер... бер...; йә..., йә...; әле..., әле...; то тут, тот там әле бында, әле тегендә
 тобо//й, ~ю Тв. от ты һинең менән
 товар тауар
 товарищ иптәш; школьный ~ мәктәптәге иптәш; ~ по работе эш буйынса иптәш; обратитесь к ~у Н. Н. иптәшкә мәрәжәгәт итегез; ~еский иптәштәрсә
 товарный: ~ чек тауар чегы; ~ поезд тауар поезы
 товаро//обмён тауар алмашыу; ~оборот тауар әйләнешә
 тогда нареч. ул сакта ◆ ~ как союз шуға карамастан
 то есть (сокp. т. е.) союз йәгни, дөрөсөрәге
 тоже см. также
 ток ток
 токарь м токарь
 толк: с ~ом мәгәнәле, файзалы; без ~у файзаһызга
 толк//ание: ~ядра спорт. йәзрә ыргытыу; ~ать несов., ~нуть сов. (кого-л., что-л.) этеү, төртөү; 2) спорт. ташлау, ыргытыу
 толковый ақыллы, йүнле; аңлайышлы
 толп//а төркөм; ~иться несов. өйкөлөшөү
 толстый 1) йыуан, калын; 2) (тучный — о человеке) йыуан
 толчок 1) һелкенәү; подземный ~ ер һелкенәү; 2) спорт. (этәп) күтәрәү
 толщина калынлык
 только 1. частица бары, ғына (генә, кына, кенә); ~ вчера кисә генә; ~ты һин генә; если ~ возможно әгәр мөмкин генә булһа; 2. нареч. (в сочет. с глаголами тж.) әле генә (ғына, кына, кенә); ~ что әле генә; я ~ вошёл мин әле генә индем; ~ что закончил әле генә тамамланым
 том том
 томат томат; ~ный: ~ сок томат һуты
 тон 1) муз. тон, тауыш; 2) (интонация) тон; 3) (оттенок цвета) төс асықклығы
 тонк//ий 1) йока, нәзек; 2) перен. (о вкусе, работе) нескә
 тонна тонна
 тонуть несов. батыу
 топить I несов. (кого-л., что-л. — в воде) батырыу
 топить II несов. (печь) ягыу
 топливо ягыулык
 тополь м тирәк

топор балта

топтать *несов.* тапау

торг//овать *несов.* һатыу итеу; ~овля сауза; ~овый сауза ...ы(е); ~ договор сауза килешеуе; ~ флот сауза флоты; ~ центр сауза үзәге

торгпред (торговый представитель) сауза вәкиле; ~ство (торговое представительство) сауза вәкиллеге
торжеств//енный тантаналы; ~енное заседание тантаналы ултырыш; ~енное открытие <закрытие> тантаналы асыу <ябыу>; ~о тантаналы итеп

тормоз тормоз; **ручной** <ножной> ~ аяк <кул> тормозы; ~ить *несов.* тормозлау; тоткарлау

тороп//ить *несов.* ашыктырыу, кабаландырыу; не ~йте меня мене кабаландырмагыз; ~иться ашыгыу, кабаланыу; ~ в театр <на поезд> театрга <поезда> ашыгыу; нечего (или не надо) ~ кабаланыузың кәрәге юк; куда вы торопитесь? һез кайза ашығаһыгыз; не ~ясь ашыкмай ғына

торт торт

торф торф

тоск//а һагыш; ~ по дому өйзо һагыныу; ~овать *несов.* һагыныу

тост тост

тот [та, то; те] *мест.* анау, теге, шул; кто ~ мужчи́на <та женщина>? теге ир <катын> кем?; с того времени шул вакыттан бирле; ~ <же> самый шул үзе; ~ или другой шул йәки башка: сесть не на ~ автобус икенсе автобуска ултырыу

тотчас *нареч.* шунда ук

точить *несов.* үткерләү, кайрау

точка нөктә; ~ с запятой нөктәле өтөр ◆ **высшая** ~ иң югары нөктәһе

точн//о *нареч.* тап, теп-теүэл, нәк; ~ в пять часов нәк сәғәт биштә; ~ так же тап шулай; ~ость теүэллек, аныклык; ~ое время дәрәс вакыт; ~ перевод дәрәс тәржемә; **быть** ~ым йыйнак булыу

тошнй//ть *несов. безл.:* меня ~т коҫком килә, укшыта
трава үлән

травм//а имгәнәү, йәрәхәт; **получить** ~у йәрәхәт алыу
трагедия 1) (*трагическое происшествие*) фажигә;

2) *лит.* трагедия

трад//иционный традицион; ~иция традиция; по ~иции традиция буйынса

трактор трактор; ~ист, ~истка тракторсы

трамва//й трамвай; ехать ~ем (или на ~е) трамвайза барыу ◆ **речной** ~ һыу трамвайы; ~йный: ~йная линия

трамвай линияһы; ~йная остановка трамвай тукталышы

трамплин трамплин

транзистор 1) радио транзистор; 2) (радиоприёмник) транзистор

транзит транзит; ~ный; ~ билет транзит билет

трансл//ировать сов. и несов. трансляциялау; ~ по радио <по телевидению> радионан <телевидениенан> трансляциялау; ~яция 1) (действие) трансляция; 2) (то, что транслируется) трансляция

транспорт транспорт; городской ~ кала транспорты; воздушный ~ һауа транспорты; ~ный: ~ные средства транспорт саралары

тратить несов. тоноу, сарыф итеу

траур 1) матәм; 2) (одежда) матәм билдәһе; ~ный матәм ...ы(е); ~ная церемония матәм церемонияһы

требова//ние талап; остановка но ~нию талап буйынса туктау; предъявить свой ~ния үз талаптарыңды куйыу; ~ть несов. талап итеу; ~ться талап ителеу, кәрәк булыу; на это ~ется время быға вақыт кәрәк булып

трево//га 1) (беспокойство) шом, куркыныс; это вызывает ~гу был куркыныс тыуыра; с ~гой шом менән; 2) (сигнал опасности) тревога; ~ жить сов. 1) (беспокоить, волновать) борсоу, тынышызлау; 2) (вызывать неудобство, мешать) мазаһызлау, йонсотоу; вас не ~жит шум? һеҙҙе шау-шыу мазаһызлаймы?; ~житься борсолоу, хафаланыу; ~жный шомло, хафалы

трёзв//ость 1) айыклык; общество ~ости айыклык йәмгиәте; 2) перен. (разумность) айык акыл; ~ый 1) (не пьяный, не пьющий) айнык; 2) перен. (разумный) айык акыллы

трён//ер тренер; ~ировать несов. күнектереу; ~ироваться күнегеу; ~ировка күнекмә; ~ировочный; ~ полёт күнекмә осош; ~ костюм күнекмә костюмы

треск шатырлау, шарт-шорт килеу

треска треска (балык)

трёс//каться несов., ~нуть сов. сатнау

трест трест

трё//тий 1. числ. өсөнсө; в ~тьем часу өсөнсө сәғәттә; 2. →сущ. ~тье с өсөнсө (аш-һыу); на ~тье өсөнсөгә; ~ть ж өстән бер

треугольн//ик өсмөйөш; ~ый өсмөйөшлө

трещать несов. шатырлау

трёщина ярык

три числ. өс

трибун//а 1) (для выступления) трибуна; говорить с ~ы трибунанан һөйләу; 2) (для зрителей) трибуна

тридцать числ. утыз
 трижды нареч. өс мәртәбә
 трикотаж трикотажд; *собр.* (изделия) трикотаж
 тринадцать числ. ун өс
 трио с нескл. трио
 триста числ. ос йөз
 трогать(ся) несов. см. тронуть(ся)
 трое числ. өсәү; ~борье спорт. өс төрзәге ярыш
 тройка 1) (цифра, отметка) өслө; 2) (упряжка) тройка
 троллейбус троллейбус; ~ный троллейбус ...ы(е);
 ~ная остановка троллейбус тукталышы
 трон тәхет
 тронуть сов. тейеү, кагылыу; ~ся кузгалыу
 троп//а һукмак; ~инка берләм юл, һукмак
 тротуар тротуар
 труб//а 1) торба; 2) муз. торба; ~ка 1) (для курения)
 төрөпкә; 2) (у телефона) трубка; положить (или пове-
 сить) ~ку трубканы һалыу (йәки элөп куйыу)
 трубопровод трубопровод
 труд 1) (работа) хезмәт; эш; физический <умствен-
 ный> ~ физик хезмәт <акыл хезмәте>; разделение
 ~а хезмәт бүленеше; 2) (усилие) көс; с ~ом көскә; без
 ~а көс түкмәй; 3) (произведение) хезмәт; учёные ~ы
 гилми хезмәттәр; ~йтись несов. хезмәт итеү, эшләү;
 не ~итесь! көсәнмәгез!
 трудн//ость ауырлык; ~ый ауыр; в ~ую минуту ауыр
 минутта; [мне] ~о сказать (миңә) әйтеүе кыйын
 трудо//вой хезмәтсән; ~ народ хезмәтсән халык;
 ~вбе соглашение хезмәт килешеүе; ~любивый эш һөйөү-
 сән; ~способный эшкә яраклы
 трудящ//ийся 1. эшләүсе, хезмәт итеүсе. 2. →сущ.
 ~иеся мн. хезмәтсәндәр
 тружени//к, ~ца эшсән, хезмәтсән
 труп үлек, мәйет
 группа группа
 трус куркак
 трусы мн. трусы
 тряпка сепрәк
 трясiti несов. һелкеү, һелкетеү; ~сь һелкенеү
 туалет 1) (одежда) кейем-һалым; 2) (уборная) бәзрәф;
 мужской <жёнский> ~ ирзәр <катын-кыззар> бәзрәфе
 тугой тартынкы, каты; тыгыз
 туда нареч. теге якка, тегеләй; ~и сюда тегеләй зә
 былай за; ~и обратно теге якка һәм кирегә; не ~ ул
 якка түгел
 туловище кәүзә (человека), төрөк (животного)

туман төман; ~ный томанлы
 тундра тундра
 туннель м туннель
 тупик тупик, көрсөк ◆ зайти в ~ көрсөккә калыу
 тупой 1) үтмәс; 2) *перен.* тупаҫ, туң
 турбаза турбаза
 турбина турбина
 турецкий төрөк ...ы(е); ~ язык төрөк теле
 турí//зм туризм; ~ст, ~стка турист; ~стический,
 ~стский туристик; ~ автобус туристик автобус; ~ марш-
 рут туристик маршрут
 туркмен төрөкмән; ~ка төрөкмән катын-кызы; ~ский
 төрөкмән ...ы(е); ~ язык төрөкмән теле
 турнир турнир
 тур//ок төрөк, ~чанка төрөк катын-кызы
 тут *нареч.* 1) бында, ошонда; ~ и там бында ла те-
 гендә лә; 2) (*теперь, тогда*) шул вакытта, шул сакта
 туфл//и *мн.* [*ед.* ~я] туфли; домашние (*или* комнат-
 ные) ~ ой <йәки бүлмә> туфлийы
 туча бөлот; грозовая ~ йәшен болотө
 тушить I *несов.* (*гасить*) хүндереү
 тушить II *несов.* (*способ приготовления пищи*) бык-
 тырыу
 тушь ж тушь; ~ для ресниц керпек тушы
 тщательный ентекле
 ты [тебя, тобой] *мест.* *фин.*; в это время тебя здесь не
 было был вакытта һинн бында юк инең; я ждал тебя мин
 һине көттөм; тебе передали письмо? Һиңә хат бирзеләр-
 ме?; я пойду с тобой мин һинең менән барам; мы говорили
 о тебе без һинең хакта һөйләнек
 тыква кабак
 тыл тыл; в ~у тылда
 тысяч//а мең; ~и людей меңәрлөгән кешеләр
 тюлень м тюлень
 тюрьма төрмә
 тяжело 1. *нареч.* ауыр; ~ вздохнуть ауыр һулау;
 2. *в знач. сказ.:* мне ~ миңә ауыр; мне ~ дышать миңә
 тын алыуы ауыр
 тяжёлый 1) ауыр; 2) (*трудный*) кыйын, ауыр
 тяжесть ж 1) (*вес*) ауырлык; (*груз*) йөк; 2) *перен.*
 ауырлык, кыйынлык
 тянуть *несов.* 1) (*кого-л., что-л. — тащить*) тартыу, һөй-
 рәү; 2) (*что-л. — растягивать*) һузыу ◆ меня тянет домой
 миңә өйгә кайткым килә; ~ся 1) (*тащиться*) һөйрәлеү;
 2) (*растягиваться*) һузылыу; 3) (*о времени*) дауам итеү,
 һузылыу

У

у предлог + Р 1) (о месте) эргәһендә, яһында; -да/-дә, -за/-зә, -ла/-лә, -та/-тә; дом у дороги юл эргәһендәге йорт; погостить у родителей ата-әсәлә кунаҡ булыу; остановить машину у гостиницы машинаны кунаҡхана эргәһендә туктатыу; 2) (о наличии, обладании) -дың/-дең, -зың/-зең, -ның/-нең; -да/-дә; у вас есть время? һезҙең ваҡытығыҙ бармы?; 3) (об источнике информации, получения чего-л.) -дан/-дән, -ған/-ҙән, -һан/-һән, -һан/-һән; спросите у него уһан һорағыҙ; просить у кого-л. помощи берәйһенән яҙһам һорау; взять у кого-л. книгу берәйһенән ҡитап алыу

убав//ить сов., ~лять несов. кәметеу; тарайтыу

убегать несов. см. убежать

убедить сов. (кого-л., в чем-л. или неопр.) ыһандырыу; ~ся в чем-л. ыһаныу

убежать сов. 1) (куда-л., откуда-л.) ҡасыу; 2) (спас- тись бегством) ҡасып ҡотолоу

убежд//ать(ся) несов. см. убедить(ся); ~ение 1) (в чем-л.) ыһаныс; 2) чаще мн. ~ения (мнение, взгляды) ҡараш, фекер; ~енный ыһанған; я ~ён в этом мин быға ыһанғанмын

убивать несов. см. убить

убий//ство үлтереш; ~ца м и ж үлтереүсе

убирать несов. см. убрать

уби//тый прил. и сущ. м үлтерелгән; үлек; ~ть сов. үлтереу

уборка 1) йыйыштырыу; 2) (урожая) урып йыйыу

уборная 1) см. туалет 2; 2) (артистическая) кейенеү- төҙәнеү бүлмәһе

уборочн//ый: ~ые работы с.-х. урып йыйыу эштәре

уборщица йыйыштырыусы

убрать 1) (что-л., откуда-л., куда-л.) алып ҡуйыу; ~ со стола өстәлдән алып ҡуйыу; 2) (прибрать) йыйыш- тырыу; 3) : ~ урожай уңышты урып йыйыу

убыток зыян

уважаем//ый хөрмәтле; ~ые товарищи! хөрмәтле иптәштәр!

уваж//ать несов. хөрмәт итеу; ~ение хөрмәт; с ~енн- ем хөрмәт менән

увезти сов. алып китеу

увековечи//вать несов., ~ть сов. мәңгеләштереу

увел//ичение 1) артыу, күбәйеу; 2) фото зурайтыу;

~ичивать(ся) несов. см. увеличь(ся); ~ичитель фото

зурайткыс; ~йчить арттырыу, зурайтыу; ~йчиться артыу, зурайтыу

уверенн//ость ышаныс, ышанганлык; с ~остью ышаныс менән; ~ый ышаныслы, ышанган; быть ~ым (в чем-л.) ышанып; я уверен, что ... мин ...гә ышанам

уверить сов. см. уверять

уверя//ть несов. (кого-л., в чем-л.) ышандырыу; ~ю вас, что мин һеззе ... -га ышандырам

увести сов. алып китеу

увидеть сов. күреу; ~ся күрешеу

увле//кать(ся) несов. см. увлечь(ся); чем вы ~каетесь? һез ни менән мауыгаһыгыз?; ~чение мауыгыу, бирелеу

увлечь сов мауыжтырыу; ~ся (чем-л., кем-л.) мауыгыу

уводить несов. см. увести

увозить несов. см. увезти

уволить сов., увольнять несов. эштән сыгарыу

угадать сов., угадывать несов. алдан белеу

углов//ой мейөштәге; ~ая комната мейөштәге бүлмә;

~ удар спорт. мейөштән тибеу

углубление тәрәнәйеу

угнет//ать несов. изеу, яфалау; ~ение изеу, яфа

угов//аривать несов., ~орить сов. күндереу, ризалатыу; ~оры мн. өгөт

угодно 1. в знач. сказ.: как вам ~ һезгә нисек уңай; что вам ~? һезгә ни кәрәк?; 2. частица булһа ла; кто ~ кем булһа ла; где ~ кайза булһа ла

угол 1) мат. мейөш; 2) мейөш; на углу мейөштә; за углом мейөш аръяғында; в углу мейөштә

уголовный енәйәт ...ы(е)

уголок 1) (чего-л.) мейөш; 2) (место) мейөш, урын
уголь м күмер

уго//стить сов., ~щать несов. (кого-л., чем-л.) һыйлау; ~щение 1) (действие) һыйлау; 2) (то, чем угощают) һый

угр//ожать несов. 1) (грозить кому-л.) янау; 2) (нести опасность) куркыныс һалыу; ~оза 1) (кому-л.) янау;

2) (чего-л.— возможная опасность) куркыныс, хәүеф; ~ войны һуғыш куркынысы

уда//ваться несов. см. удасться; мне это не ~ётся был килеп сыкмай

удал//ить сов. (кого-л., откуда-л.; что-л.) сыгарыу, кыуып сыгарыу; ~ игрока с поля спорт. уйынсыны майзандан сыгарыу; ~ зуб теште һурыу; ~иться алыслашыу; сығып китеу; ~ять(ся) несов. см. удалить(ся)

удар һуғыу, бәреү; спорт. тибеү, сәпәү; ~ грома йәшен һуғыуы; солнечный ~ эсе кабыу

ударение бағым

ударить сов. 1) (кого-л.) һуғыу; 2) (что-л. — ушибить) һуғыу, тондороу; 3) (чем-л., по чему-л., во что-л. — в колокол, в гонг) кағыу, һуғыу; ~ся (обо что-л. — ушибиться; о брошенном или падающем предмете) бәрелеү, һуғылыу

ударни//к, ~ца (на производстве) ударник

ударн//ый I: ~ труд удар хезмәт

ударный II: ~ инструмент каккыс корал

ударять(ся) несов. (многокр.) см. ударить(ся)

уда//ться сов. уңышлы булыу, килеп сығыу; мне ~лось — неопр. миңә эш килеп сықты; пирог ~лся бәләш уңды; ~ча уңыш; желаю ~чи! уңыш теләйем; ~чный уңышлы

удивительн//ый (вызывающий удивление) гәжәп, сәйер ♦ нет ничего ~ого бында гәжәпләнерлек бер ни зә юк

удив//ить сов. гәжәпләндереү, аптыратыу; ~иться (чему-л.) гәжәпләнеү, аптырау; ~ление гәжәпләнеү; к моему ~лению миңә аптырауыма каршы; ~лять(ся) несов. см. удивить(ся); ничему не ~ляйся бер ниғә лә аптырама

удмурт удмурт, ~ка удмурт катын-кызы; ~ский удмурт ...ы(е); ~язык удмурт теле

удбб//но 1. нареч. яйлап, уңайлы итеп; ~устроиться уңайлы итеп урынлашыу; 2. в знач. сказ. уңайлы, яйлы; вам здесь ~? һезгә бында уңайлымы?; ~ли прийти так поздно? былай һуң килеү уңайлымы һуң?; ~ный уңайлы; ~ство уңайлык; со всеми ~ствами бәтә уңайлыктар менән

удобрени//е ашлама; минеральные ~я минераль ашламалар

удовлетворение кәнәгәтлек; с <большим> ~м... <зур> кәнәгәтлек менән

удовлетворительн//о нареч. кәнәгәтләнерлек, уртаса; ~ый кәнәгәтләнерлек

удовлетвор//ить сов. кәнәгәтләндереү; ~ просьбу <желание> үтеieste <теләкте> кәнәгәтләндереү; ~иться (чем-л.) кәнәгәтләнеү; ~ять(ся) несов. см. удовлетворить(ся)

удовольствие рәхәт, ләззәт; кинәнес; с <большим> ~м зур кинәнес менән; получить ~ ләззәт алыу

удостоверение таныклык; ~ личности шәхестең таныклығы

удочка жармак

уезжать несов., уехать сов. китеү; я сегодня уезжаю

мин бөгөн китәм; они <ужё> уехали улар киттеләр
<инде>

ужас куркыу, куркыныс; прийтї в ~ куркыуға
төшөү; с ~ом куркыу менән

ужасный кот оскос

уже нареч. инде; ~ два часа сәгәт ике инде; он ~ не
придёт ул килмәс инде

ужин киске аш; к ~у, на ~ киске аштка; ~ать несов.
киске аш ашау

узбё//к үзбәк; ~чка үзбәк катын-кызы; ~кский үз-
бәк ...ы(е); ~ язык үзбәк теле

узел 1) тейөн; завязать узел (или узлом) тейөн бәйләү
(йәки тойнәү); 2) (свёрток) төргәк, тейөнсәк; 3) ж.-д. үзәк

узкий 1) тар; 2) кратк. ф. тар, кысык; пиджак <слиш-
ком> узок пинжәк <бик> тар; 3) перен. тар, якын;
в узком кругу якындар араһында

узлов//бй: ~ая станция ж.-д. үзәк станция

узнавать несов., узнать сов. 1) (что-л., о чем-л., о ком-л.)
белеү, хорашып белеү; 2) (кого-л. — признать, вспомнить)
таныу

узор бизәк, нағыш

уйти сов. китеү, сығып китеү; он уже ушёл <она
ушла> ул китте инде; поезд ушёл поезд китте; они ушли
в театр улар театрға китте

указ указ

указа//иие күрһәтмә; дать ~ния күрһәтмәләр биреү;
следовать ~ниям күрһәтмәләрзә үтәү; ~тель 1) күрһәт-
кес; дорожный ~ юл күрһәткес; 2) (в книге) күрһәткес;
~ть сов., указывать несов. (что-л., на кого-л., на что-л.)
күрһәтәү; ~ дороге юл күрһәтәү

укладывать несов. см. уложить

уклон: дорога идёт под ~ юл һаркыуға бара

укол 1) сәнсеү, қазау; 2) мед. укол; сделать кому-л.

~ укол яһау

украин//ец украин, ~ка украин катын-кызы; ~ский
украин ...ы(е); ~ язык украин теле

украсить сов. (что-л., чем-л.) бизәү

украсть сов. урлау

украш//ать несов. см. украсить; ~ение 1) (действие)
бизәү; 2) (то, что украшает, чем украшено что-л.) би-
зәүес, бизәк

укреп//ить сов. нығытыу; ~иться нығыныу; ~ление
1) (действие) нығыу, нығыныу; 2) воен. нығытма; ~лять-
(ся) несов. см. укрепить(ся)

укроп укроп

укрывать(ся) несов. см. укрыть(ся)

укры//тие ышыкклауыс; ~ть 1) (кого-что-л., чем-л.— накрыть) ябыу, каплау; 2) (кого-л., что-л., где-л.— спрягать) йәшереу; ~ся 1) (чем-л.) ябыныу, капланыу; укройся одеялом одеял ябын; 2) (где-л.) йәшеренеу, ышыккланыу; ~ от дождя <под навёсом> ямғырзан <лапаса астына> ышыккланыу

уксуc керкә

укус тешләу; ~ить сов. тешләу

ула//дить сов., ~живать несов. рәтләу

улей умарта

улет//ать несов. (многокр.), ~ётъ сов. 1) осоп китеу;

2) : ~ самолётом самолетта осоу

улитка кускар

улиц//а урам, тыш; главная ~ города каланың төп урамы; я живу на ~е Н. мин Н. урамында йәшәйем; на ~е тепло тышта йылы

уличн//ый урам ...ы(е); ~ое движение урам хәрәкәте уложить сов. 1) (кого-л.) яткырыу, һалыу; ~ детей <гостей> спать балаларзы <кунактарзы> йокларға яткырыу; 2) (что-л.— сложить куда-л.) һалыу, тултырыу; ~ вещи нәмәләрҙе һалыу

улучш//ать(ся) несов. см. улучшить(ся); ~ение 1) (действие) якшырыу; 2) (усовершенствование, нововведение) камиллаштырыу; ~ение в конструкции <машины> машинаның <конструкцияһын> камиллаштырыу

улучши//ть сов. якшыртыу; ~ результат спорт. һөҙөмтәне якшыртыу; ~ться якшырыу; погода ~лась һауа торошо якшырҙы

улыбаться несов. см. улыбнуться

улыб//ка йылмайыу; с ~кой йылмайыу менән; ~нуться сов. йылмайыу

ультракоротк//ий: ~ие волны үтә кыҫка радио тулкындары

ум акыл

умé//лый оҫта; ~ние оҫталык

уменьш//ать(ся) несов. см. уменьшить(ся); ~ение кәмеу, азайыу

уменьшить сов. кәметеу, азайтыу; ~ся кәмеу, азайыу

умерётъ сов. үлеу

умётъ несов. белеу, кулдан килеу

умирать несов. см. умереть

умн//ожать несов. см. умножить; ~ожение мат. кабатлау; ~ожить сов. 1) мат. кабатлау; 2) перен. (увеличить) күбәйтеу, арттырыу

умный акыллы

умственный акыл ...ы(е)

умыва//льная йыуыныу бүлмәһе; ~ть(ся) *несов. см.*
 умыть(ся)
 умыть *сов.* йыуыу; ~ лицо битте йыуыу; ~ся йыуы-
 ныу
 унести *сов.* алып китеу
 универ//маг *м* (универсальный магазин) универмаг
 (универсаль магазин); ~сальный универсаль; ~сальное
 средство универсаль сара; ~сам *м* (магазин самообслу-
 живания) универсам (үз-үҙеңде хезмәтләндереу мага-
 зины)
 университет университет; окончить ~ университет
 тамамлау; ~ский университет ...ы(е); ~ское образова-
 ние университет белеме
 унижать *несов.* унизить *сов.* кәмһетеу
 уничтожать *несов.* ~ожить *сов.* бөтөрөү, кырыу
 уносить *несов. см.* унести
 упаков//овать *сов.* тултырып бәйләү; ~ вещи эйбер-
 зәрзе тултырып бәйләү; ~овка 1) (*действие*) бәйләү;
 стол ~овок белешмәләр өстәле; 2) (*обёртка и т. п.*) көп-
 лек; в ~овке көпләнгән; ~обывать *несов. см.* упаковать
 упасть *сов.* 1) йығылыу, колау, тәгәрәү; 2) (*снизиться-
 ся, уменьшиться — напр. о давлении*) төшөү, кәмеу
 уплат//а түләү; ~ить *сов.* (*за что-л.; что-л. — напр.
 долг*) түләү
 упом//инать *несов.*, ~януть *сов.* (*о чем-л.*) иҫкә алыу,
 иҫкә төшөрөп китеу
 упорн//ый ныкышмалы; ~ое сопротивление ныкыш-
 малы каршылык
 употреб//ительный кулланышы; ~ить *сов.* кулла-
 ныу; ~ление кулланыш; выйти из ~ления кулланыш-
 тан сыгыу; ~лять *несов. см.* употребить
 управл//ение 1) (*руководство чем-л.*) етәкселек; под
 ~ением кого-л. етәкселегендә; 2) (*машиной и т. п.*) йөрө-
 төү; 3) (*орган власти, учреждение*) идаралык; ~ять *несов.*
 (*чем-л.*) 1) (*руководить*) етәкселек итеу; 2) (*машиной
 и т. п.*) йөрөтөү
 упражн//ение 1) күнегеу; 2) *спорт.* күнегеу, күнекмә;
 вольные ~ения ирекле күнегеүзәр; ~яться *несов.* (*в чем-
 л.*) күнегеу, күнегеу яһау
 упрёк үпкә, шелтә
 упрек//ать *несов.*, ~нуть *сов.* (*кого-л., в чем-л.*) үпкә
 белдереу, шелтәләү
 упругий һыгылмалы; каты
 упрямый үзһүҙле, тискәре
 ура *межд.* ура
 ураган койон; ~ный: ~ ветер бик көслә ел

урегулировать сов. яйга халыу, кәйләү
урна урна ♦ избирательная ~ һайлау урнаһы; ~ с
прахом яндырылған мәйеттең көлөн һаклай торған һауыт
уров//ень м кимәл; ~ воды һыузың кимәле; ~ моря
диңгеҙең кимәле; культурный ~ культура кимәле; со-
вещание на высшем ~ не югары кимәлдәге кәңәшмә
урожай уңыш; ~ный уңышлы
урок 1) дәрес; 2) перен. һабак; ~и войны һуғыштың
һабактары

уронить сов. төшөрөп ебәреү
усердный тырыш
усесться сов. ултырыу
усиление көсәйеү, көсәйтеү
усиливать(ся) несов. см. усилить(ся)
усили//е көсөргәнеш, тырышлык; общими ~ями
дәйәм тырышлык менән
усилитель көсәйткес

усилить сов., ~ся көсәйеү
ускор//ить сов., ~ять несов. тизләтеү
уславливаться несов. см. условиться
услов//ие 1) (требование) шарт, талап; при ~ии, что...
шундай шарт булғанда; 2) мн. ~ия (обстановка) шарт-
тар; благоприятные ~ия уңай шарттар; ~иться сов.
(о чем-л., с кем-л.) килешеү, һүз куйышыу; ~о встрече
өсрашырға һүз куйышыу; ~ный: ~ные обозначения
<сокращения> шартлы билдәләр <қысқартыулар>
услуг//а 1) ярзам, булышлык; оказать кому-л. ~у
булышлык итеү; 2) мн. ~и (обслуживание) хезмәт

услышать сов. ишетеү; я только что об этом услышал
мин был хакта яңы ғына ишеттем
уснуть сов. йөклап китеү
усовершенствования//ние 1) (действие) камиллаштырыу;
2) (введенное улучшение) камиллык; ~ть сов. камил-
лаштырыу

успеваемость өлгөрөш
успевать несов., успеть сов. (к какому-л. сроку; — не-
опр.) өлгөрөү; ~ на поезд поезга өлгөрөү; не успел [сде-
лать что-л.] [эшләргә] өлгөрмәнәм
успех 1) (достижения) уңыш; как ваши ~и? һезҙең
уңыштар нисек?; 2) (у публики) танылыш; иметь ~ та-
нылыш алыу

успешный уңышлы
успокаива//ть(ся) несов. см. успокоить(ся); ~ющее
тынысландырғыс; ~ющее средство тынысландырғыс
сара

успоко//ить сов. тынысландырыу; ~иться тынысланыу; ~йтесь! тынысланыгыз!

устав устав

уста//вать несов. см. устать

уста//лость арыу, арыганлык; чувствовать ~ арыу тойоу; ~лый арыган

устан//авливать(ся) несов. см. установи́ть(ся); ~овить сов. 1) (поставить; воздвигнуть; тж. тех.) куйыу; 2) (определить, назначить) билдэләү; ~ цены хактар билдэләү; 3) (образовать, наладить) булдырыу, көйләү; ~ связь бәйләнеш булдырыу; 4) (выяснить) аныклау, табыу; ~ истину хәкикәтте табыу; ~овиться рәтләнеү; погода ~овилась һауа рәтләнде

установка 1) (действие по гл. установить) урынлаштырыу; 2) тех. (приспособление, аппарат и т. п.) установка; 3) (директива) күрһәтмә

устарé//вний, ~лый искергән; ~ть сов. искереу

уста//ть сов. арыу

устн//о нареч. телдән; ~ый телдән булган

устойчив//ый тоторокло; ~ая погода тоторокло һауа (кондәр)

устроить(ся) несов. см. устрои́ть(ся)

устрои//ть сов., ~ять несов. бөтөрөу

устроить сов. ойштороу; ~ выставку күргәзмә ойштороу; ~ся 1) (получиться, наладиться) рәтләнеү, яйга һалыныу; 2) (расположиться где-л., на чем-л.) урынлашыу; 3) (поступить — на работу, в учебное заведение и т. п.) урынлашыу, инеү

устройство 1) (действие) рәтләү, короу; 2) (структура) королош; государственное ~ дәүләт королошо; 3) (приспособление, аппарат и т. п.) төзәлош

уступ//ать несов., ~и́ть сов. биреу; ~ дорогу юл биреу; ~ место урын биреу

уступка юл куйыу

устье тамак; в ~ реки йылганың тамағында

усы мн. [ед ус] мыйык; с усами мыйыклы; без усов мыйыкһыз

утвердительный ыңғай; ~ ответ ыңғай яуап

утвер//ди́ть сов. (установить; одобрить) раҫлау, хуплау; ~ ждать несов. 1) см. утвердить; 2) (настойчиво говорить) раҫлау; ~ждение 1) (действие по гл. утвердить) раҫлау; 2) (высказывание) раҫлап әйткән һүз

утешать несов., утешить сов. йыуатыу

утихать несов., утихнуть сов. тыныу, шымыу, баҫылыу утка өйрәк

утол//**ить** сов., ~**ять** несов.: ~ **голод** <жажду>
асыкканды баҕу, һыуһынды кандырыу

утом//**ительный** ялкыткыс; ~**ить** сов. ялкытыу;
~**иться** ялкыу; ~**ление** арыу, ялкыу; ~**лять(ся)** несов.
см. **утомить(ся)**

уто//**нуть** сов. батыу; ~**пить** сов. батырыу

уточн//**ить** сов., ~**ять** несов. асыкклау, аныкклау

утра//**та** 1) (чего-л.) югалтыу; 2) (то, что утрачено)
зарар, зыян; ~**тить** сов., ~**чивать** несов. югалтыу
утренн//**ий** иртэнге; ~**я гимнастика** иртэнге гимнастика

утр//**о** иртэ, иртэнсэк; **в семь часов** ~**а** иртэнсэк сэгэт
етелэ; **ранним** ~**ом** бик иртэ; **доброе** ~! хэйерле иртэ!;
~**ом нареч.** иртэнсэк; **рано** ~ иртэнсэк бик иртэ

утюг үтек

уха уха, балык һурпаһы

ухаживать несов. 1) (за кем-л., за чем-л.— обеспечить уход) карау, тәрбиэләү; 2) (за женщиной) артынан йөрөү, окшарга тырышыу

ухо см. уши

уход I (по гл. **уйти** — **уходить**) китеү; **перед** ~**ом** китерзән алда, китер алдынан

уход II (по гл. **ухаживать** I; за кем-л.; за чем-л.)
карау, тәрбиә

уходить несов. см. **уйти**

ухудш//**ать(ся)** несов. см. **ухудшить(ся)**; ~**ение** насарайыу

ухудшить сов. насарайтыу; ~**ся** насарайыу, бозолоу
уцелеть сов. имен калыу, һакланып калыу

участ//**вовать** несов. (в чем-л.) катнашыу; ~**ие**
(в чем-л.) катнашыу; **принимать** ~ катнашлык итеү;
~**ник**, ~**ница** катнашыусы

участок 1) (земли) участка; 2) (**административный**)
участка; **избирательный** ~ һайлау участкаһы

учащ//**ийся** 1. укыусы; ~**аяся** **молодёжь** укыусы йәштәр;
2. → **сущ.** м укыусы

учёба укыу

учебн//**ик** дәреслек; ~**ый** укыу ...ы(е); ~ **год** укыу йылы

учени//**е** 1) (учёба) укыу; 2) **мн.** ~**я** **воен.** күнегеүзәр;
3) (**теория**) тәғлимәт

учен^н//**к**, ~**ца** укыусы

учёный 1. 1) (о человеке) белемле, укымышлы; 2)
(научный) ғилми; 2. → **сущ.** м ғалим; **известный** ~ билдәле ғалим

учесть сов. игтибарга алыу; **учтите, что игтибарга алыгыз**

учёт иҗәп; **вести** ~ иҗәп алып бару; **состоять на ~е** (где-л.) иҗәптә тору

училище училище; **техническое** <музыкальное> **техник** <музыкаль> училище

учитель, ~ница укытыусы

учитывать несов. см. **учесть**

учить несов. 1) (кого-л., чему-л.) укыту, өйрәтеү, сит тел өйрәнеү; ~ся укыу; **я учусь в первом классе <в музыкальной школе>** мин музыка мәктәбендә <беренсе класта> укыйым; ~ **музыке** музыка өйрәнеү; ~ **на врача** врачлыкка укыу

учре//дѣть сов., ~**ждать** несов. ойштороу, тәзәү; ~**ждѣние** 1) (действие) ойштороу, булдырыу; ~ **премии** премия булдырыу; 2) (организация) учреждение; **государственное** ~ дәүләт учреждениеһы

ушиб бәрелеп имгәнеү; ~**ать(ся)** несов. см. **ушибѣть(ся)**; ~**ѣть** сов. (кого-л.; что-л.) һуғып (бәрәп) имгәтеү; ~**ѣться** (обо что-л.) бәрелеп имгәнеү

ущелье тарлауык

ущерб зыян; **материальный** ~ материал зыян; **примѣнить** (или нанести) ~ зыян килтереү

уют йәм, йыйнаклык; ~**ный** йәмле, йыйнак

Ф

фабрика фабрика

факел факел

факт факт; ~**ический** фактик

фактор фактор

факультативный факультатив

факультет факультет

фаль//шѣвый ялған

фамѣлия фамилия; **как ваша ~?** һеззәң фамилиягыз нисек?

фанера фанера

фанта//зия хыял; ~**стика** фантастика; **научная**

~ **филми** фантастика; ~**стѣческий** фантастик, хыяли

фар//ы мн. [ед. ~а] фаралар

фартук алъяпкыс

фарфор фарфор; **собр.** (фарфоровые изделия, посуда)

фарфор

фасад ал як

фасоль ж нокот борсагы

фауна хайуандар донъяһы
фаши́//зм фашизм; **~ст** фашист; **~стский** фашистик
февраль м февраль
федерати́вн//ый федератив; **~ая республика** федера-
 тив республика
федерация федерация; **~ футбола** футбол федера-
 цияһы
фельдшер, **~ица** фельдшер
фельетон фельетон
фе́рм//а ферма; **~ер** фермер
фестиваль м фестиваль
фэ́тров//ый: **~ая шляпа** фетр эшләпә
фиалка миләүшә
фигура 1) (*человека*) буй-һын, һын; 2) (*изваяние*)
 һын; 3) *шахм.* фигура; 4) (*личность, человек*) зур кеше,
 шәхес; **крупная политическая** ~ зур политик шәхес;
 5) (*в танце и т. п.*) фигура
фигурист фигурист, **~ка** фигуристка
фигурн//ый: **~ое катание** (*на коньках*) фигуралы
 шыуыу
фíзик физик; **~а** физика
физическ//ий 1) (*относящийся к физике*) физика;
 2) (*относящийся к деятельности мышц*) физик; **~ труд**
 физик хезмәт; **~ое воспитание** физик тәрбиә
физкультур//а физкультура; **~ник**, **~ница** физкуль-
 турник; **~ный** физкультура
фиксаж фото фиксаж
филатели́//ст филателист; **~я** филателия
филиал филиал
фило//лог филолог; **~логический** филологик; **~ло-**
гия филология
фило//соф философ; **~софия** философия; **~софский**
 философик
фильм фильм; **цветной** ~ төслә фильм; **художест-**
венный <документальный> нәфис <документаль>
 фильм
фина//л 1) (*конец, напр. пьесы, муз. произведения;*
тж. перен.) финал, бөтөү; 2) *спорт.* финал; **выйти в ~ фи-**
налга сыгыу; **~льный** финал, азаткы; **~льная встреча**
спорт. финал орашыу
финансировать *сов. и несов.* финанслау
финанс//овый финанс; **~ы** *мн.* финанс, акса
финиш спорт. финиш; **прийти к ~у** финишка килеү;
~ировать *сов. и несов.* финишка етеү; **~ный**: **~ная**
лента финиш таҫмаһы; **~ная черта** финиш һызығы
фин//н фин, **~ка** фин катын-кызы; **~ский** фин ...ы(е);

~ язык фин теле
 фиолетовый зәңгәр күк
 флаг флаг; государственный ~ дәүләт флагы
 флакон флакон; ~ духов бер флакон хушбый
 фланг фланг; правый <лэвий> ~ уң <хул> фланг
 фломастер фломастер
 флора флора
 флот флот; морской <речной> ~ диңгез <йылга>
 флоты; ~иля флотилия; ~ский флот ...ы(е)
 фойе с нескл. фойе
 фокус I физ., фото фокус
 фокус II (цирковой номер) фокус; показывать ~ы
 фокустар күрһәтәү; ~ник фокуссы
 фольклор фольклор
 фон фон; на фоне чего-л. низендер фонында
 фона//рик: карманный ~ кеçә фонаригы; ~рь м
 фонарь; уличные ~ри урам фонарзәре
 фонд фонд
 фонетика фонетика
 фонтан фонтан
 форель ж багыр
 форма 1) (внешний вид предмета) форма; 2) (одежда)
 форма; спортивная ~ спорт формаһы
 формальн//ость формаллек; ~ый формаль
 формировать несов. 1) (придавать чему-л., какую-л.
 форму) формалаштырыу; 2) (создавать, организовывать —
 напр. правительство, отряд, комиссию и т. п.) ойоштороу,
 булдырыу; ~ся (принимать какую-л. форму, направле-
 ние — напр. о взглядах, воззрениях) формалашыу
 формул//а формула; ~ировать несов. формулиров-
 калау; ~ировка формулировка
 фортепяно с нескл. фортепяно, играть на ~ фор-
 теньянола уйнау
 форточка форточка
 форум форум
 фото с нескл., разг. (фотография) фото; ~аппарат
 фотоаппарат; ~ателье с нескл. фотоателье
 фотогр//аф фотограф; ~афировать несов. фотога тө-
 шөрәү; ~афироваться несов. фотога тошоу; ~афия 1)
 (искусство) фотография; 2) (снимок) фотография; 3)
 (ателье) фотография
 фото//карточка фотоһүрәт; ~корреспондент фото-
 корреспондент; ~любитель фотоһәүәскәр; ~плёнка фо-
 топлёнка; цветная ~ төслә фото; ~съёмка фото төшөрәү;
 ~товары мн. фото тауарзәр
 фраза фраза, һөйләм

францу//з француз, ~женка француз катын-кызы;
 ~зский француз ...ы(е); ~ язык француз теле
фронт фронт; на ~е фронтта; ~овик фронтовик;
 ~овой фронт ...ы(е); ~ая полоса фронт Һызыгы
фрукт: ~ы *мн. собир.* емеш; ~овый емеш ...ы(е);
 ~ сад емеш баксаһы; ~ сок емеш Һуты
фундамент нигез; ~альный 1) (*большой, прочный*)
 нык, таза; 2) *перен. (основательный)* тәрән, төплө; ~аль-
 ное исследование төплө тикшеренеу
функционировать *несов.* эшләп тороу
функция функция
фуражка фуражка
футбо//л футбол; **играть в** ~ футбол уйнау; **чем-**
пионат по ~лу футбол буйынса чемпионат; ~лист фут-
 болсы; ~льный футбол ...ы(е); ~ мяч футбол тубы; ~
матч футбол матчы
футляр футляр, һауыт, кап; ~ для очков күзлек
 һауыты

Х

халат халат
хант//ы *мн., ед. м и ж, неизм. прил.* ханттар, ~ыец
 хант; ~ыйка хант катын-кызы; ~ыйский хант ...ы(е)
характер характер, холок
характ//еризовать *сов. и несов.* 1) (*кого-л., что-л.—*
дать характеристику) характеристика биреү; 2) (*кого-л.—*
составлять чью-л. характерную черту, особенность) си-
 фатлау, һүрәтләү; ~еристика 1) характеристика; 2) (*ха-*
рактерные, основные черты, свойства и т. п.) характе-
 ристика; **техническая** ~ (*напр. машины*) техник характе-
 ристика; ~ёрный характерлы; ~ёрная черта характер-
 лы Һызат
хвалить *несов.* мактау; ~ся (*чем-л.*) мактану
хватить *несов.* 1) *см.* хватит; 2) (*брать*) тотоп алыу;
 ~ся (*чего-л.*) искә төшөрөп эзләү
хватит *сов. (чего-л., кого-л.)* етеү; **не хватит времени**
 <сил, людэй> вақыт <көс, кеше> етмәйәсәк
хвойный ылыс(лы); ~ лес ылыслы урман
хвост койрок
хвоя *собир.* ылыс
хим//ик химик; ~ический химик; ~ия химия; ~чй-
 стка химик тазарту
хирург хирург; ~ическая хирургик
хитрый хэйләкәр

хйщн//ик йырткыс; ~ый йырткыс; ~ зверь йырткыс
януар

хладнокровный халкын канлы

хлеб 1) (печеный) икмэк; ~ с маслом икмэк менэн май; 2) собир., тж. мн. ~а (посевы) иген; ~ убран (или ~а убраны) иген урып йыйылган; 3) собир. (зерно) ашлык; ~ный 1) икмэк, ашлык ...ы(е); 2) ашлыклы, икмэкле; ~ороб игенсе

хлев азбар, кэртэ

хлоп//ать несов. кул сабыу, сәпәкәйләү; ~ в ладоши сәпәкәй итеү; ~нуть сов. (однокр.) 1) (издать звук) шап итеү; 2) (чем-л.) шап иттерәү, шапылдатыу

хлопок мамык; ~-сырең сей мамык

хлопотать несов. кайгыртуу, хәстәрләү; ~ за кого-л. ярзам итергә тырышыу, үтенеп һорау

хлопоты мн. мәшәкәттәр

хлопчатобумажн//ый: ~ая ткань кизе-мамык ту-
кыма

хобби с нескл. хобби, мауыккан шөгөл

ход 1) (движение, развитие) йөрөш, ағыш; по ~у пбезда поездың йөрөшө буйынса; дать задний ~ (на машине) артка йөрөш яһау; ~ событий вакигалар ағышы; 2) (работа механизма часов) эшләү; 3) шахм. йөрөш; ваш ~ һеззәң йөрөш; 4) (проход, тоннель) барыу юлы, ишек; подземный ~ ер асты юлы ◆ полным ~ом бар косөнә

ходатайство 1) юллау; 2) үтенес кағызы

ходить несов. 1) (двигаться) йөрөү, барыу; 2) (куда-л. — посещать) барыу; ~ в театр <в гости, по магазінам> театрға <кунакка, магазиндарға> барыу; 3) (о транспорте) йөрөү; 4) (в чем-л. — носить) кейеп йөрөү; 5) шахм. йөрөү

ходьб//а йөрөш, атлау; в десяти минутах ~ы ун минут атларлык юл; соревнования по спортивной ~е спорт атлауы буйынса ярыш

хозя//ин хужа; ~йка хужабикә; ~йничать несов. хужалык итеү; ~йственный хужалык ...ы(е); ~ магазйн хужалык магазины; ~йство хужалык; сельское ~ ауыл хужалыгы

хокк//ейст хоккейсы; ~ей хоккей; ~ на траве үлән-дә хоккей; играть в ~ хоккей уйнау; ~ный хоккей ...ы(е); ~ная команда хоккей командаһы

холм түбә

холод халкын, һыуык

холодильник һыуыткыс

хол//одно 1. нареч. халкын, һыуык; 2. в знач. сказ.

һалкын; сегодня ~ бөгөн һалкын; мне <тебѣ> ~ миңә <һиңә> һалкын; ~одный һыуык, һалкын; ~одная погода һалкын кән ◆ ~одная война һалкын һугыш холост//бй буйзак; ~як буйзак ир холст 1) (ткань) киндер; 2) (картина) һүрәт хор хор; петь ~ом хор менән йырлау хореогр//афический хореографик; ~афия хореография

хоровод хоровод (йырлап бейеү)

хоров//бй хор менән башкарылган; ~бе пение хор менән йырлау

хоронить несов. ерләү

хорош//ий якшы; ~ая погода якшы кән; всего ~его! һау булығыз!; ~о 1. нареч. якшы; очень ~! бик якшы!; я вас ~ понимаю мин һеззе якшы аңлайым; 2. в знач. сказ.: мне <ему> ~ миңә <уга> якшы; здесь очень ~ бында бик якшы

хотѣ//ть несов. (что-л. или с неопр.) теләү; что вы хотите (или ~ли)? һез ни теләйһегез?; я хочу (или ~л бы) пойти в театр мин театрға барырга теләем (йәки теләр инем) ◆ как хотите; нисек теләйһегез!; ~ться (чего-л. или с неопр.) безл. теләү; мне <нам> хочется его увидеть миңә <безгә> уны күрге килә; мне <ему> ~лось бы мин <ул> теләр ине(м)

хоть, хотя 1. союз. булһа ла, карамаҫтан; 2. частица теләһә, булһа ла ◆ хоть бы, хотя бы исмаһам, һис булмаһа

хохот шаркылдап көләү; ~ать несов. шаркылдау храбр//ость батырлык, кыйыулык; ~ый батыр, кыйыу

храм 1) гибәзәтхана; 2) һарай, йорт

хран//ение һаклау; сдать (или отдать) на ~ һаклауға тапшырыу (йәки биреү); срок ~ения һаклау вақыты; ~ить несов. һаклау; ~иться һаклану

храпеть несов. ғырылдау

хребѣт 1) (позвоночник) умырткалык; 2) (горы) арка, һырт

хрен керән

хриплый: ~ голос ғыжылдак (карлыккан) тауыш христианс//кий христиан; ~тво христианлык

хром//ать несов. аҡһау; ~ой аҡһак, сатан

хроника хроника

хрусталь м бәллүр, хрусталь; ~ный хрусталь

худѣть несов. ябығыу

художественн//ый нәфис, матур; ~ая литература ма-тур әҙәбиәт

художни//к, ~ца рэссам

худой ябык (о человеке), арык (о скотине)

худший (превосх. ст. от плохой) иң насар

хуже сравн. ст. (от плохой) насарырак; (от плохо)

яманырак

хулиган, ~ка хулиган

хутор утар

Ц

царапина тырналган урын

цар//евич батша улы; ~евна батша кызы

царизм батша хакимлыгы

царица батша катыны

царь м батша

цвести несов. сәскә атыу

цвет I төс; какого ~а? ниндәй төстө?

цвет II 1) (цветение) сәскә атыу; яблони в ~у алмалар сәскә аткан; 2) собир. (цветки) сәскә; липовый ~ йүкә сәскәһе

цветн//ой төслө; ~ая фотография төсло фотография

◆ ~ые металлы төслө металдар

цвет//ок [мн. ~ы] сәскә; букет ~ов сәскәләр гөлләмәһе; ~ущий 1) сәскә аткан; 2) перен. сәскә кеүек, тап-таза

целиком нареч. тулығынса, бөтөнләй

цел//ина сизәм; поднимать ~ину сизәм күтәрәү;

~инник сизәмсе; ~инный: ~инные зәмли сизәм ерзәр

целиться несов. (во что-л., в кого-л.) төскау, төзәү

целлофан целлофан

целлюлоза целлюлоза

целовать несов. үбәү; ~ся үбешәү

цел//ый 1) (несломанный, нетронутый) бөтөн, иңән;

2) (весь) тотош, тулы; ~ день тулы (бер) көн ◆ в ~ом тотош алғанда

цель ж 1) (мишень) сәп, мәрәй; 2) (задача) максат;

поставить (себе) ~ю (үзеңә) максат куйыу; добиться

(своей) цели максатына ирешә; с какой ~ю? ниндәй максат менән?; ~ поездки барыузың максаты

цемент цемент

цен//а хак ◆ любой ~ой нисек кенә булһа ла; ~ить

несов. 1) (что-л. — оценивать) хак куйыу; 2) перен. (кого-л., что-л.) (югары) баһалау, кәзәрен белеү

ценн//ость 1) (чего-л.) хак, баһа; 2) (ценная вещь)

байлык, хазина ◆ материальные ~ости матди байлык-тар;

~ый киммәтле; ~ая посылка киммәтле посылка;

~ое письмо киммәтле хат

центнер центнер

центр 1) *тж. перен.* үзәк; **быть в ~е внимания** игтибар үзәгендә булыу; 2) (*административный*) үзәк; ~ **города** кала үзәге; **областной** <**районный, краевой**> ~ **өлкә, район, край** үзәге; **культурный** ~ **мәзәниәт** үзәге

цепляться *несов. (за что-л., за кого-л. тж. перен.)* йәбешеү, йәбешеп ятыу

цепь ж 1) **сынйыр**; 2) (*ряд, вереница*) **тезем**; ~ **гор, горная** ~ таузар теҙеме

церемони//я тантана; ~ **открытия** (съезда, соревнований; памятника и т. п.) (съезд, ярыш, һәйкәл һ. б.) асыу тантанаһы ◆ **без ~й** кыланып тормай

церковь ж сиркәү

цех цех

цивилиз//ация цивилизация; ~ **ованный** цивилизациялы

цикл цикл; ~ **лекций** лекциялар циклы

циклон циклон

цилиндр цилиндр

цинк цинк

цирк цирк; **артист** ~а цирк артисы

цит//ата цитата; ~ **ировать** *несов.* цитата килтереү

цифр//а цифр; **арабские** <**римские**> ~ы гәрәп <рим> цифрзары

цыган сифан, ~ка сифан катын-кызы; ~**ский** сифан ...ы(е)

цыплёнок себеш

цыпочк//и *мн.:* **встать (или подняться) на ~** аяк осона баһыу; **на ~ах** аяк ослап

Ч

чай сәй; **крепкий** ~ каты сәй; **зелёный** ~ йәшел сәй; **стакан чаю** бер стакан сәй; **пригласить на ~** сәйгә сактырыу

чайка аксарлак

чайн//ая сәйхана; ~**ик** сәйнүк; **электрический** ~ электр сәйнүге; ~**ый:** ~ая чашка сынаяк

час сәгәт; **полтора часа** сәгәт ярым; **через** ~бер сәгәттән; **который** ~? сәгәт нисә?; **уже пятый** ~ сәгәт бишенсе инде; **в двенадцать ~ов (дня)** сәгәт (көндөзгө) ун икелә; **в шесть ~ов утра** <**вечера**> иртәнге <киске> сәгәт алтыла ◆ **в добрый ~!** хәйерле сәгәттә!

часовой I (*продолжительностью в один час*) (бер) сәгәтлек; ~ **перерыв** бер сәгәтлек тәнәфес

часов//ой II (*относящийся к часам*) сәгәт ...ы(е); ~ **механизм** сәгәт механизмы; ~ **ая стрелка** сәгәт теле

часовой III м һаксы

частица 1) (часть чего-л.) өлөшсө; 2) грам. киçаксө
частично нареч. бер ни тиклем, өлөшлөп

часть//ость: в ~ости атап эйткөндө; ~ый айырым,
шәкси; хосуси; ~ случай осраклы хәл; ~ая торговля
хосуси сауза; ~ое лицо шәхес

часть//о нареч. йыш; как ~? нисек йыш?; ~ый 1) йыш;
2) (густой) куны; ~ лес куйы урман

часть ж 1) (доля) өлөш; третья ~ өстөн бер өлөш;
2) (отдел) бүлек; 3): воинская ~ гәскәри часть ♦ боль-
шей ~ю күбәһенсә, гәзәттә

час//ы мн. сәғәт; ~ спешат <отстают> сәғәт алға
китә <артка кала>; сколько на ваших ~ах? һеззән
сәғәтегез нисәне күрһәтә?

чашка сынаяк; ~чаю <кофе> (бер) сынаяк сәй
<кәһүә>

чаще сравн. ст. (от частый) йышырак; (от часто)
йышырак; ~ всего күп осракта

чего Р от что нимәнән

чей [чья, чьё, чьи] мест. кемдең, кемдеке; чьи это
вещи? был кемдең эйберзәре?

чей//-либо, -нибудь кемдең булһа ла: ~-то кемдеңдер

чек 1) (банковский) чек; 2) (на купленный товар) чек

человё/к кеше; пять ~ биш кеше; ~ческий кеше
...ы(е); ~чество кешелек

челюсть ж яңак һөйәге

чем I Тв. от что I ни менән

чем союз -ға/-гә караганда; -дан/-дән, -зан/-зән, -нан/
-нән, -тан/-тән алда; прежде ~... ..дан алда; я пришёл
сюда раньше ~ вы мин бында һеззән алда килдем

чем II от что I ни һакында

чемодан сумазан

чемпион, ~ка чемпион; ~мира донъя чемпионы;

~ по боксу бокс буйынса чемпион; ~ат чемпионат; ~
мира донъя буйынса чемпионат

чему Д от что I нимәгә

червь м червяк селәүсен

чередоваться несов. сиратлашыу

через предлог + В 1) (о месте) аша, аркыры; прыгнуть

~ барьер барьер аша һикереү; перейти ~ площадь
<улицу> майзан <урам> аша сығыу; ~ озеро күл

аша; поезд следует ~ город Н. поезд Н. калаһы аша
бара; дорога идёт ~ лес юл урман аша үтә; 2) (о времени)

-дан/-дән, -зан/-зән, нан/-нән, -тан/-тән; ~ час бер сә-
ғәттән; ~ некоторое время бер ни тиклем вақыттан;

~ день бер көндән

черёмуха муйыл
 череп баш һөйәге
 черепаха ташбака
 черешня черешня
 чернеть *несов.* карайыу
 черника кара көртмәле
 чернила *мн.* кара
 черновик каралама
 чернозём кара тупрак
 чернослив кара емеш
 чёрн//ый 1. кара; ~ костюм кара костюм; 2. → *суц.*
 ~ые *мн. шахм.* каралар ♦ ~ ход арткы ишек; ~ хлеб
 кара икмәк, арыш икмәге
 чёрствый каткан
 черт шайтан ♦ ~ возьми (или поберй)! шайтан ал-
 гры!
 черт//а 1) (линия) һызык; 2) (характерная особен-
 ность) һызат ♦ в ~е города кала һызыгында
 черт//ёж һызма; ~ёжник, ~ёжница һызмасы; ~ить
несов. һызыу
 чесать *несов.* тырнау; ~ся 1) тырналыу; 2) кысыу;
 спина чешется арка кысый
 чеснок һарымһак
 чувствовать *несов.* тантаналы котлау
 честн//ый намыслы ♦ ~ое слово ысынлап әйтәм,
 билләһи
 честь *ж* намыс; защищать ~ команды команда өсөн
 сығыш яһау ♦ в ~ кого-л. берәйһе хөрмәтенә; с ~ю
 намыс менән, намысты юғары тотоп
 четвёрг кесе азна; в ~ кесе азнала; по ~ам кесе азна
 һайын
 четвёрка дүртле, дүрт
 четверо *числ.* дүртәү
 четвёртый *числ.* дүртенсе
 четверт//ь *ж* 1) сирек, дүрттән бер; ~ второго икенсе
 ун биш минут; без ~и час ун биш минуттан бер сәғәт;
 2) (часть учебного года) сирек
 четкий 1) (разборчивый) анык, асык; 2) (ясный, опре-
 деленный) аңлайышлы, билдәле
 четный йоп
 четыре *числ.* дүрт; ~ста *числ.* дүрт йөз
 четырнадцать *числ.* ун дүрт
 чех чех, чешка чех катын-кызы
 чех//ол тышлык, көп; в ~лэ көптәге
 чешский чех ...ы(е)
 чинить 1) (делать починку) төзәтеү, йүнәтеү; 2) (за-

тачивать): ~ карандаши келәмдәрҙе ослау

численность һан; ~ населения халык һаны

числительное с, имя ~ һан

числ//о 1) *мат.* һан; 2) (*количество*) иҫәп, һан; в том ~е шул иҫәптән; в ~е прибывших килеүселәр иҫәбendә; из их ~а улар иҫәбенән; 3) (*дата*) көн, число; какое сегодня ~? бөгөн ниндәй число?; четвертого ~а дүртенсе числота

чист//ить *несов.* 1) тазартыу; ~ зубы теш тазартыу; 2) (*очищать от кожуры и т. п.*) әрсеу; ~ка тазартыу; отдать в ~ку тазартырға биреу

чистот//а тазалык; **соблюдать** ~у тазалык һаклау

чист//ый таза; здесь ~о бында таза; ~ые руки таза кулдар

чита//льный: ~ зал укыу залы; ~тель, ~тельница укыусы; ~ть *несов.* 1) укыу; 2): ~ лекции лекциялар укыу

чих//ать *несов. (многокр.)* сөскөрөу; ~нуть *сов. (однокр.)* сөскөрөп ебәреу

чище *сравн. ст. (от чистый и чисто)* тазарак

член ағза; ~ партии партия ағзаһы; ~корреспондент ағза-корреспондент; ~ский ағзалык; ~ взнос ағзалык взносы

чрезвычайн//ый ғәзәттән тыш; ~ое положение ғәзәттән тыш хәл; ~ съезд ғәзәттән тыш съезд

чение укыу; **художественное** ~ тасуири укыуы

читать *несов.* хөрмәтләп иҫкә алыу, ололау

что I [чего, чөму, что, чем, о чем] *мест.* ни, нәмә; ~ это, ~ такое? был ни?; ~ с вами? һезгә ни булды?; для чего? ни өсөн?; чөму вы удивляетесь? һез нимәгә аптырайһығыз?; ~мы будем дөлать? без ни эшләрбез?; ~ это значит? был нимә аңлата?; чем вы заняты? һез ни менән мәшғүлһегез?; о чем вы говорили? һез нимә тураһында һойләштегез?; я не знаю, ~ случилось мин ни булғанын белмәйем

что II *союз* тип; он сказал, ~ ... ул ... тип әйтте

чтобы союз өсөн; для того, ~... .. шуның өсөн; вместо того, ~ таһы урынға

что//-либо, ~-нибудь *мест.* берәй нәмә, ни зә булһа; ~-то *мест.* низер, нәмәлер

чувств//о 1) (*ощущение, восприятие*) хис, тойго; приятное ~ һәйбәт тойго; ~ юмора юмор тойго; 2) (*сознание*) иҫ, һуш; без чувств һушһыз; лишиться чувств иҫте юғалтыу; привести в ~ иҫкә килтереу; ~овать *несов.* тойоу, һизеу; ~ голод <жажду, усталость> аслыкты <һыуһаузы, арыузы> тойоу; ~ себя лучше <хуже>

үзөңдө якшырак <насарырак> тойоу; как вы себя ~уе-те; һез үзегеззе нисек тояһығыз?

чугун суйын; ~ный суйын ...ы(е)

чудесный, чудный гәжәп, мөгжизәле

чудо [мн. чудеса] мөгжизә

чудовищ//е имәнес зат; ~ный кот оскос

чуждый ят, сит

чуж//бй 1. (принадлежащий другому; не здешний) сит, ят; 2. →суц. ~бе с башка берәүзеке

чул//кй мн. [ед. ~ок] ойок

чуткий 1) һизгер, уяу, һак; ~ сон һак йоко; 2) перен. игтибарлы, ярзамсыл

чуть нареч. 1) (немного) сак-сак, әз генә; ~~~ сак-сак; 2) (едва) сак-сак; я ~ было не упал мин сак-сак тәгәрә-мәнем

чѐ ср. р. от чей

чьи мн. от чей, чья, чье

чья женск. от чей

Ш

шаблон калып; по ~у калып буйынса

шаг азым; сделать ~ вперед алға азым яһау; уско-рить <замедлить> ~ азымды шәбәйтеү <акрынайтыу> на каждом ~у азым һайын; ~ать несов. атлау; ~нуть сов. (однокр.) азым яһау; ~ом нареч. атлап, атлатып

шайб//а спорт. шайба; забросить ~у (в ворота) (кап-каға) шайба ырғытыу

шаль ж шәл

шампунь м шампунь

шапк//а бүрек; в ~е бүректә; без ~и бүрекһез

шар шар

шарж шарж

шарф шарф

шасси с нескл. тех., ав. шасси

шах шахм. шах

шахматист, ~ка шахматсы

шахмат//ный шахмат ...ы(е); ~ная доска шахмат тактаһы; ~ы мн. шахмат; играть в ~ шахмат уйнау

шахт//а 1) горн. шахта; 2) тех. шахмат; ~ лифта лифт шахтаһы; ~ёр шахтер

шашка (оружие) кылыс

шашк//и мн. [ед. ~а] сатраш, шашка; междуна-родные ~ калык-ара шашка; играть в ~ сатраш уйнау

шашлы//к шашлык; ~чная шашлыкхана

швед швед, ~ка швед катын-кызы; ~ский швед ...ы(е); ~ язык швед теле

швэййн//ый: ~ая машин(к)а тегеү машин(к)аһы
швейцар швейцар
шевелить *несов. (чем-л.)* кыбырлатыу; ~ся кыбыр-
 лау, кыймылдау
шёлк ебэк; ~овый ебэк
шёпот бышылдау; ~ом *нареч.* бышылдап; **говорить**
 ~бышылдап һөйләү
шептать *несов.* бышылдау, шыбырлау
шерст//ь ж 1) (*животного*) йөн; 2) (*нити, пряжа;*
ткань) йөн, туқыма; ~яной йөн
шест колга; **прыжок с ~ом спорт.** колга менән һикереү
шествие тантаналы йөрөш
шестнадцать *числ.* ун алты
шестой *числ.* алтынсы
шесть *числ.* алты; ~десять *числ.* алтмыш; ~сот *числ.*
 алты йөз
шеф шеф; ~повар шеф-повар; ~ство (*над кем-л.,*
чем-л.) шефлык
шёя муйын
шина шина
шинель ж, шинель
шипётъ *несов.* ысылдау, шыжлау
шиповник гөлийемеш
ширин//а киңлек; ~ой в пять метров биш метр киң-
 лектә
широк//ий 1) киң; ~ая река киң йылга; 2) *кратк. ф.*
 тар; пальто <ему> ~о в плечах пальтоның <уға> яуры-
 ны тар; ~о (*нареч.*) известный киң билдәле
широкоэкранный: ~фильм <кинотеатр> киң экран-
 лы фильм <кинотеатр>
широта *геогр.* киңлек
шить *несов.* тегеү; ~ё 1) (*действие*) тегеү; 2) (*вышивка*)
 сигеү
шишка шеш, шешек
шкаф шкаф; **книжный** ~китап шкафы
школа 1) мәктәп; **начальная** <средняя> ~башлан-
 гыс <урта> мәктәп; **вышая** ~югары мәктәп; **ходить**
в школу мәктәпкә йөрөү; **музыкальная** ~музыкаль мэк-
 тәп; 2) (*направления в искусстве, науке*) мәктәп; ~ин-
 тернат мәктәп-интернат
школьн//ик, ~ица мәктәп балаһы, укыусы; ~ый
 мәктәп ...ы(е); ~ого возраста мәктәп йәшендәге
шкур//а, ~ка тире
шлагбаум шлагбаум
шлём шлем, турка
шлюз шлюз

шлюпка кайык, кэмә; корабельная ~ корабль кэмәһе
шляп//а эшлэпә; в ~е эшлэпәле; ~ка 1) (дамская
шляпа) эшлэпә, калпак; 2) (гвоздя и т. п.) калпак;
(гриба) калпак

шнур бау, шнур; ~ок бау; ~ки для ботинок ботинка
бауы

шов йөй

шоколад шоколад; ~ный шоколад ...ы(е)

шорох кыштырлау, шыгырлау

шоссе с нескл. шоссе

шофёр шофёр

шпал//ы мн. [ед. ~а] ж.-д. шпал

шпилька сәс кыстырғыс

шпион, ~ка шпион; ~аж шпионлык

шприц шприц

шрам йөй

шрифт шрифт

штаб штаб; генеральный ~ генераль штаб

штамп штамп

штанг//а 1) (столб) штанга; 2) (вид спорта; спортив-
ный снаряд) штанга; ~ист штангасы

штан//ы мн. ыштан; двое ~ов ике ыштан

штат / (территория) штат

штат II (личный состав) штат

штатский 1. штатский; ~ костюм штатский костюм;

2.→сущ. м штатский

штемпель м штемпель; почтовый ~ почта штемпеле

штепсель м штепсель

шторм шторм, дауыл; ~овой: ~ ветер дауыллы ел

штор//ы мн. [ед. ~а] тәзрә пәрзәһе

штраф штраф; ~ной: ~ удар <бросок> спорт. штраф
тубы; ~овать несов. штраф халыу; спорт. штраф бил-
дәләү

штук//а баш, бөртөк; три ~и өс бөртөк; пять штук
биш бөртөк

штукатурка штукатурка

штурвал штурвал

штурм каты һөжүм; ~овать несов. һөжүм итеү

штурман мор., ав. штурман

шуба тун

шум тауыш, шау-шыу; ~ ветра ел шауы; ~еть не-
сов. шаулау; ~ный шаулы

шутить несов. шаярыу, шаяртыу; я шучу мин шаяр-
там

шут//ка шаяртыу; в ~ку шаяртып; это не ~ был
шаяртыу түгел; ~ливый шаян, уйынсыл; ~ник шаян

Щ

щавель *м* кузгалак

щад//ить 1) (кого-л.— *давать пощадy*) аяу; 2) (кого-что-л.— *относиться бережно, оберегать*) һаклау, йәлләү; не ~я *своих сил* <себя> көсөцдө <үзөцдө> йәлләмәй

щёдр//ость йомартлык; ~ый йомарт

щёки *мн.* [ед. щека] яцактар

щель *ж* ярык, ек

щенок көсөк

щётка щетка; зубная ~ теш щеткаһы; одёжная <сапожная> ~ кейем <аяк кейеме> щеткаһы; ~ для волос сәс щеткаһы

щи *мн.* ши, қабестә ашы; поесть щей ши ашау

щёколотк//а шайтанашык; воды по ~у һыу шайтан ашыктан

щип//цы *мн.* кыҕкыс, ваткыс (*для сахара*), ярғыс (*для орехов*); ~ для завивки (волос) (сәс) бөзрәләү өсөн кыҕкыс; ~чикн *мн.* эскәк; ~ для сахара шәкәр ваткыс

щит 1) *воен., тж. перен.* калкан; 2) (*доска, пульт*) такта; 3) (*мишень для стрельбы*) щит

щука суртан

щупать *несов.* һәрмәү

щурить *несов.:* ~ глаза *см.* щуриться; ~ся күз кыҕыу

Э

эваку//ация эвакуация; ~ировать *сов.* и *несов.* эвакуациялау; ~ироваться эвакуациялануу

эволюция эволюция

эгой//зм эгоизм; ~ст, ~стка эгоист; ~стичный эгоистик

экватор экватор

экзамен имтихан; держать ~ имтихан тотоу; ~атор имтихан алыусы; ~ационный: ~ационная сессия <комиссия> имтихандар сессияһы <комиссияһы>; ~овать *несов.* имтихан алыу

экземпляр дана; в двух ~ах ике дана

экипаж I (*повозка*) экипаж (*арба*)

экипаж II (*команда судна, самолета и т. п.*) экипаж; 2) (*группа людей, отряд*) экипаж

эксперимент эксперимент; ~альный эксперименталь

эксплуат//атор эксплуататор; ~ация 1) (кого-л.) эксплуатация; 2) (чего-л.— *использование, употребление*) файзалануу; сдать <вести> в ~ацию файзаланууға

тапшырыу; ~**ировать** *несов.* 1) (кого-л.) эксплуатациялау; 2) (что-л.) файзаланыу
экспозиция 1) (показ) экспозиция; 2) фото. экспозиция
экспонат экспонат
экспорт экспорт; ~**ёр** экспортер; ~**ировать** *сов.* и *несов.* сит илгә сыгарыу
экспресс экспресс
экстренн//**ый** 1) (спешный) ашығыс; 2) (внеочередной — напр. заседание; исключительный) гәзәттән тыш; в ~**ых** случаях гәзәттән тыш осрактарза
элеватор элеватор
элегантный купшы
электрик электрик
электрификация электрлаштырыу
электр^иче//**ский** электр ...ы(е); ~**ство** электр; **зажечь** <погасить> ~ электрзы яндырыу <һүндереу>
электр^ичка электричка
электро//**бр**итва электр бритваһы; ~**воз** электровоз; ~**монтёр** электромонтер
электроника электроника
электронно-вычислительн//**ый**: ~**ая** машина электрон-хисаплау машинаһы
электронн//**ый** электрон; ~**ые** часы электрон сәғәт
электро//поезд электропоезд; ~**станция** электростанция; ~**товары** *мн.* электр тауарзары; ~**энергия** электр энергияһы
элемент 1) *хим.* элемент; 2) (составная часть) өлөш, киҫәк
элементарн//**ый** 1) *физ.:* ~**ые** частицы элементар киҫәксәләр; 2) (начальный) башлангыс
эмаль ж эмаль
эмблема эмблема
эмигр//**ант**, ~**антка** эмигрант; ~**ация** 1) (действие) эмиграция; **жить в ~ации** эмиграцияла йәшәу; 2) *собр.* эмигранттар; ~**ировать** *сов.* и *несов.* сит илгә китеу
энергет//**ика** энергетика; ~**ический** энергетик
энергичный гәйрәтле, көслө
энергия 1) *физ.* энергия, кеуәт; ~ **воды** һыу энергияһы; *атомная* ~ атом энергияһы; 2) (действенная сила человека) гәйрәт
энтузиа//**зм** зур дәрт; с ~**змом** зур дәрт менән; ~**ст**, ~**стка** энтузиаст
энцикло//педический: ~**словарь** энциклопедик һүзлек; ~**педия** энциклопедия
эпидемия эпидемия; ~ **гриппа** грипп эпидемияһы
эпилог эпилог

эпос эпос, хикэйэт
эпоха дәүер, осор
эра 1) (в летосчислении) эра; до нашей эры беззең
эрага тиклем; 2) (чего-л.) — см. эпоха
эскалатор эскалатор
эскиз эскиз
эскорт эскорт; ~ мотоциклистов мотоциклсылар
эскорты
эстакада эстакада
эстафёт//а спорт. и перен. эстафета; лыжная ~ саң-
гы эстафетаһы; передать ~у прям. и перен. эстафета
тапшырыу; ~ный: ~ бег эстафеталы йүгереш; ~ная
палочка эстафета таягы
эстет//ика эстетика; ~ический эстетик
эстон//ец эстон, ~ка эстон катын-кызы; ~ский
эстон ...ы(е) ~ язык эстон теле
эстрад//а 1) (подмостки для выступления) эстрада;
2) (вид искусства) эстрада; театр ~ы эстрада театры;
~ный: ~ концерт эстрада концерты
эта женск. к этот
этаж кат; на пятом ~е бишенсе катта
этап этап
эти мн. от этот, эта, это
этика этика
этикёт этикет, эзеп
этикетка этикетка
этногр//аф этнограф; ~афический этнографик, этно-
графия ...ы(е); ~ музей этнография музейы; ~афия
этнография
это ср. к этот
этот 1. [эта, это; эти] мест. был, ошо; в этом году
ошо йылда; на ~ раз был юлы; эта книга моя был
китап минеке; 2. →сущ. это с был; кто это? был кем?;
это мой брат был минең ағайым; что это? был нимә?;
это словарь был һүзлек; это очень интересно был бик
кызык
этюд этюд
эфир эфир, һауа; выйти <передавать> в ~эфирга
сыгыу <тапшырыу>
эффeкт 1) (впечатление) эффект; 2) (результат) эффект,
файза; ~ивный (результативный) эффектив; ~ метод
эффектив метод; ~ный (производящий впечатление) эф-
фектлы
эх межд. их
эхо яңгырау, яңгыраҡ

Ю

юбил//ей юбилей; отмечать ~ юбилей би. дәләү;
~ейный юбилей ...ы(е); ~ейное издание юбилей баcмаһы;
яр юбиляр

юбка юбка; короткая ~ кыска юбка

ювелир ювелир; ~ный: ~магазин ювелир магазины;
~ные изделия ювелир эйберзәр

юг көнъяк; на юге көнъякта; приехать с юга көнъяктан
кайтыу

юго//-восток көнъяк-көнсығыш; ~-запад көнъяк-
көнбайыш

югослав югослав, ~ка югослав катын-кызы; ~ский
югослав ...ы(е)

южный көнъяк ...ы(е); ~ ветер көнъяк еле

юмор юмор; ~истический юмористик; ~ журнал
юмористик журнал

юниор спорт. юниор

юность//ь ж йәшлек; в ~и йәш сакта

юнош//а үсмер; соревнования среди ~ей үсмерзәр
араһында арыш; ~еский үсмер ...ы(е); ~ спортивный
разряд үсмерзәр спорт разряды; ~ество собир. йәш-
елкенсәк

юный йәш; с юных лет йәш сактан

юридическ//ий юридик; ~ая консультация юридик
консультация

юрист юрист

Я

я [меня, мне, мною] мест. мин; меня не было дома
мин ейзә булманым; у меня есть время <нет времени>
минең вақытым бар <вақытым юк>; мне жарко <хо-
лодно> миңә эсе <һыуык>; дайте это мне миңә ошоно
бирегез; это мне? был миңәме?; это мною проверено
был миңә тарафтан тикшерелде; где вы меня видели?
һез мине кайза күрзегез? обо мне не беспокойтесь миңә
хакта борсолмағыз

ябло//ко алма ♦ глазное ~ күз алмаһы; ~ня алма
ағасы; ~чный алма ...ы(е); ~ сок <пирог> алма һуты
<бәлеше>

явиться сов. килеү, барлыткка килеү

явлени//е 1) күренеш; ~я природы тәбигәт күренеш-
тәре; 2) театр. күренеш

являться несов. 1) (куда-л.) см. явиться; 2) (кем-л.,
чем-л.) булып тороу

явный асыктан-асык, шикһез

ягнёнок бәрәс

ягода еләк
яд агыу
ядерн//ый ядро ...ы(е); ~ое оружие ядро коралы
ядовит//ый агыулы; ~ гриб агыулы башмәк; ~ая
змея агыулы йылан
ядр//о 1) физ. ядро; атомное ~ атом ядроны; 2)
(сердцевина, напр. ореха) үзәк; 3) спорт. йәзрә; толкание
~а йәзрә ыргытыу
язва йәрәхәт, язва; ~ желудка ашказан язваһы
язык 1) анат. тел; 2) лингв. тел; литературный ~
әзәби тел; я изучаю русский ~ мин рус телен өйрәнәм
языко//вэд телсе; ~знание тел белеме
язычество мәжүсилек
яйчница тәбейә
яйцо йомортка; куриные яйца тауык йоморткаһы
якобы союз, частица йәнәһе, имеш
якор//ь м якорь; отдать ~я якорҙе биреү; стать на
~якоргә тороу; бросить ~ где-л. якорь ташлау; сняться
с ~я якорҙән ыскыныу
яма сокор ◆ воздушная ~ һауа упкыны; оркестровая
~(в театре) оркестр урыны
январ//ь м гинуар; в ~е гинуарҙа
янта//рный гәрәбә; ~рные украшения гәрәбә бизә-
үестәр; ~рь м гәрәбә
япон//ец япон, ~ка япон катын-кызы; ~ский япон
...ы(е); ~ язык япон теле
яркий 1) яп-якты; көслә; асык; ~ свет көслә яктылык;
~ цвет асык төҫ; 2) перен. көләс, асык; ~ пример
асык миҫал
ярлык ярлык
ярмарка йәрминкә; международная ~ халык-ара
йәрминкә
ярос//тный ярһыулы, асыулы; ~ть ж асыу, ярһыу;
приятъ в ~нык ярһыу
ярус кат; (в театре) ярус
ясли мн. йәсле
ясн//о нареч. и в знач. сказ. асык, ап-асык; я вам
~ объяснил мин һезгә ап-асык аңлаттым; ~, что ...
... булыуы асык; ~ый 1) (без облаков) асык, аңлайышлы;
иметь ~ое представление (о чем-л.) асык күҙ аллау
ястреб карсыға
ячмень м арпа
яшма йәшмә
ящерица кеҫәртке
ящик йәшник, тартма; ~ стола өҫтәл тармаһы; по-
чтовый ~ почта йәшниге

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ

ГЕОГРАФИК АТАМАЛАР

- А** Австралия Австралия (*часть света, материк, государство* — **Канберра**)
Австрия Австрия (*стол.* — **Вена**)
Аддис-Абеба Аддис-Абеба (*стол.* Эфиопии)
Азербайджан Эзербайжан (*стол.* — **Баку**)
Азия Азия
Азовское море Азов дингезе
Албания Албания; Народная Социалистическая Республика Албан Халык Социалистик Республикаһы (*стол.* — **Тирана**)
Алжир Алжир (*государство; столица*); Алжирская Народная Республика Алжир Халык Республикаһы
Алматы Алматы (*стол.* **Казахстана**)
Алтай Алтай (*горы; край*) ~ский край Алтай крайы
Альпы *мн.* (*горы*) Альп таузары
Америка 1) (*материк*) Америка; Северная <Южная> ~ Теньяк <Кёньяк> Америка; Центральная ~ Үзек Америка; Латинская ~ Латин Америкаһы; 2) [США] Америка [А'КШ]
Амман Амман (*стол.* **Иордании**)
Амстердам Амстердам (*стол.* **Нидерландов**)
Англия Англия (*офиц.* — **Великобритания, стол.** — **Лондон**)
Ангола Ангола (*стол.* — **Луанда**)
Анкара Анкара (*стол.* **Турции**)
Антарктида (*материк*) Антарктида
Антарктика (*часть света*) Антарктика
Аргентина Аргентина (*стол.* — **Буэнос-Айрес**)
Арктика Арктика
Армения Эрмәнстан (*стол.* — **Ереван**)
Атлантический океан Атлантик океан
Афганистан Афганстан; Демократическая Республика [ДРА] Афган Демократик Республикаһы (*стол.* — **Кабул**)
Афины *мн.* Афина (*стол.* **Греции**)
Африка Африка
Ашхабад Ашхабад (*стол.* **Туркмении**)
- Б** Багдад Багдад (*стол.* **Ирака**)
Байкал оз. Байкал

Баку *м. нескл.* Баку (*стол. Азербайджана*)
Балканский полуостров Балкан ярымутрауы
Балтийское море Балтик диңгезе
Баренцево море Баренц диңгезе
Башкортостан Башкортостан (*стол. Уфа*)
Бейрут Бэйрут (*стол. Ливана*)
Белая *р.* Агизел
Белград Белград (*стол. Югославии*)
Белое море Ак диңгез
Беломорско-Балтийский канал Ак диңгез-Балтик каналы
Белоруссия Белоруссия (*стол.— Минск*)
Бельгия Бельгий (*стол.— Брюссель*)
Берлин Берлин (*стол. Германии*)
Берн Берн (*стол. Швейцарии*)
Бирма *см.* Мьянма
Ближний Восток Якын Көнсыгыш; страны Ближнего Востока Якын Көнсыгыш илдэре
Болгария Болгария; Народная Республика ~ [НРБ]
Болгария Халык Республикаһы (*стол.— София*)
Бомбей Бомбей
Бонн Бонн (*стол. ФРГ*)
Ботнический залив Ботник култыгы
Бразавиль *м* Бразавиль (*стол. Конго*)
Бразилиа Бразилиа (*стол. Бразилии*)
Бразилия Бразилия (*стол. Бразилия*)
Братислава Братислава (*Чехословакия*)
Брест Брест (*город-герой, Белоруссия*)
Брюссель *м* Брюссель (*стол. Бельгии*)
Будапешт Будапешт (*стол. Венгрии*)
Бухарест Бухарес (*стол. Румынии*)
Буэнос-Айрес Буэнос-Айрес (*стол. Аргентины*)

В Варшава Варшава (*стол. Польши*)
Ватикан Ватикан
Вашингтон Вашингтон (*стол. США*)
Великобритания Бөйөк Британия (*стол.— Лондон*)
Вена Вена (*стол. Австрии*)
Венгрия Венгрия; Венгерская Народная Республика [ВНР] Венгр Халык Республикаһы (*стол. Будапешт*)
Венеция Венеция
Версаль *м* Версаль
Вильнюс Вильнюс (*стол. Литвы*)
Висла (*река в Польше*) Висла
Владивосток Владивосток
Волга *р.* Волга

Волгоград Волгоград
Волго-Донской судоходный канал им. В. И. Ленина
В. И. Ленин исемендәге Волго-Дон суднолар йорей
торган канал
Вьентьян Вьентьян (стол. Лаоса)
Вьетнам Вьетнам; Социалистическая Республика ~
[СРВ] Вьетнам Социалистик Республикаһы (стол.—
Ханой)

Г Гаага Гаага
Гавана Гавана (стол. Кубы)
Германия Германия
Главный Кавказский хребет Төп Кавказ һырты
Голландия Голландия; см. Нидерланды
Гренландия о-в Гренландия утрауы
Греция Греция (стол.— Афины)
Грузия Грузия (стол.— Тбилиси)

Д Дагестан Дагстан (стол. Махачкала)
Дальний Восток Алыс Консыгыш
Дамаск Дамаск (стол. Сирии)
Дания Дания (стол.— Копенгаген)
Дели м нескл. Дели (стол. Индии)
Джакарта Джакарта (стол. Индонезии)
Дёма р. Дим
Днестр р. Днестр
Дон р. Дон
Донбасс м Донецкий угольный бассейн Донбасс До-
нецк күмер бассейны
Дрезден Дрезден
Дублин Дублин (стол. Ирландии)
Душанбе м нескл. Дүшәмбе (стол. Таджикистана)

Е Европа Европа; Восточная ~ Консыгыш Европа; За-
падная ~ Көнбайыш Европа
Египет Египет; Арабская Республика [АРЕ] Фәрәп
Республикаһы (стол.— Каир)
Ереван Ереван (стол. Армении)

Ж Женева Женева

З Забайкалье Байкал арты
Закавказье Кавказ арты
Закарпатье Карпат арты
Заполярье Поляр һызат арьягы

- И** Израиль *м* Израиль (стол.— Тель-Авив)
 Индийский океан Һинд океаны
 Индия Һиндостан (стол.— Дели)
 Индонезия Индонезия (стол.— Джакарта)
 Иордания Иордания (стол.— Амман)
 Ирак Ирак (стол.— Багдад)
 Иран Иран (стол.— Тегеран)
 Иркутск Иркутск
 Ирландия Ирландия (стол.— Дублин)
 Исламабад Исламабад (стол.— Пакистана)
 Исландия Исландия (стол.— Рейкьявик)
 Испания Испания (стол.— Мадрид)
 Италия Италия (стол.— Рим)
- К** Кабул Кабул (стол.— Афганистана)
 Кавказ Кавказ
 Казань Казан (стол.— Татарстана)
 Казбек *гора* Казбек
 Казахстан Қазақстан (стол.— Алматы)
 Каир Каһирә (стол.— Египта)
 Камбоджа Камбоджа (стол.— Пном-Пень)
 Камчатка Камчатка
 Канада Канада (стол.— Оттава)
 Канберра Канберра (стол.— Австралийского Союза)
 Карпаты *мн. горы* Карпат таулары
 Каспийское море Каспий диңгезе
 Киев Киев (стол.— Украины)
 Кипр *о-в, гос-во* Кипр утрауы, дәүләт (стол.— Никозия)
 Киргизия Кыргызстан (стол.— Бишкек)
 Китай Кытай ~ская Народная Республика [КНР]
 Кытай Халык Республикаһы [КХР] (стол.— Пекин)
 Кишинёв Кишинев (стол.— Молдовы)
 Коломбо *м нескл.* Коломбо (стол.— Шри-Ланка)
 Кольский полуостров Кольский ярым утрауы
 Конго *с нескл.* Конго (стол.— Браззавиль)
 Копенгаген Копенгаген (стол.— Дании)
 Корея Корея; Корейская Народно-Демократическая Республика [КНДР] Корей Халык Демократик Республикаһы (стол.— Пхеньян)
 Краснодар Краснодар; ~ский край Краснодар крайы
 Красноярск Красноярск; ~ский край Краснояр крайы
 Крым Кырым; ~ский полуостров Кырым ярым утрауы
 Куба Куба; Республика ~ Куба Республикаһы

(*стол.*— Гавана)

Кузбасс *м* Кузнецкий угольный бассейн Кузбасс Кузнецк күмер бассейны

- Л** Ладожское озеро Ладога күле
Лаос Лаос; ~ская Народно-Демократическая Республика Лаос//Халык Демократик Республикаһы
(*стол.*— Вьентьян)
Латвия Латвия (*стол.*— Рига)
Лейпциг Лейпциг
Ленинград *ист.* Ленинград *с.м.* Петербург
Ливан Ливан (*стол.*— Бейрут)
Ливия Ливия (*стол.*— Триполи)
Лима Лима (*стол.* Перу)
Лиссабон Лиссабон (*стол.* Португалии)
Литва Литва (*стол.* Вильнюс)
Лондон Лондон (*стол.* Великобритании)
Луанда Луанда (*стол.* Анголы)
Львов Львов
Люксембург *г., гос-во* Люксембург *кала, дәүләт*
- М** Мадагаскар *о-в, гос-во* Мадагаскар *утрау, дәүләт*
(*стол.*— Антананариву)
Манагуа *ж нескл.* Манагуа (*стол.* Никарагуа)
Марокко *м нескл.* Марокко (*стол.*— Рабат)
Мексика Мексика (*стол.*— Мехико)
Мехико *м нескл.* Мехико (*стол.* Мексики)
Минск Минск (*стол.* Белоруссии)
Молдова Молдова (*стол.*— Кишинёв)
Монголия Монголия; Монгольская Народная Республика [МНР] Монголия Халык Республикаһы (*стол.*— Улан-Батор)
Москва 1) (*столица*) Мәскәү; 2) *с.м.* Москва-река
Москва-река Мәскәү йылғаһы
Мраморное море Мәрмәр диңгезе
- Н** Нева *р.* Нева
Неман *р.* Неман
Нидерланды *мн.* Нидерланд (*стол.*— Амстердам)
Никарагуа *ж нескл.* Никарагуа (*стол.*— Манагуа)
Никозия Никозия (*стол.* Кипра)
Новгород Новгород
Новороссийск Новороссийск (*город-герой*)
Новосибирск Новосибирск
Норвегия Норвегия (*стол.*— Осло)
Нью-Йорк Нью-Йорк
Нюрнберг Нюрнберг

- О** **Обь** ж р. Обь
Одер р. Одер
Одесса Одесса (*город-герой*)
Ока р. Ока
Онежское озеро Онега күле
Оренбург Ырымбур
Осло м нескл. Осло (*стол. Норвегии*)
Оттава Оттава (*стол. Канады*)
Охотское море Охот диңгезе
- П** **Пакистан** Пакистан (*стол. — Исламабад*)
Палестина Палестина
Памир Памир
Панама г., гос-во Панама
Париж Париж (*стол. Франции*)
Пекин Пекин (*стол. Китая*)
Перу м нескл. Перу (*стол. — Лима*)
Петербург, Петроград ист. Петербург, Петроград
Пном-Пень м Пном-Пень (*стол. Камбоджи*)
Поволжье Волга буйы
Польша Польша; **Польская Народная Республика**
 [ПНР] Польша Халык Республикаһы (*стол. — Варшава*)
Португалия Португалия (*стол. — Лиссабон*)
Прага Прага (*стол. Чехословакии*)
Претория Претория (*стол. ЮАР*)
Прибалтика Балтик буйы
Приморский край Приморье крайы
Пхеньян Пхеньян (*стол. Кореи*)
- Р** **Рабат** Рабат (*стол. Марокко*)
Рангун Рангун (*стол. Бирмы*)
Рейкьявик Рейкьявик (*стол. Исландии*)
Рига Рига (*стол. Латвии*)
Рим Рим (*стол. Италии*)
Рио-де-Жанейро м. нескл. Рио-де-Жанейро (город в Бразилии)
Россия Рәсәй
Румыния Румыния (*стол. — Бухарест*)
- С** **Салават** Салауат (город в Башкортостане)
Сантьяго м нескл. Сантьяго (*стол. Чили*)
Сан-Франциско м нескл. Сан-Франциско (город в США)
Саудовская Аравия Сауд Фәрәбстаны (*стол. — Эр-Рияд*)

Сахалин *о-в* Сахалин утрауы
Сахара (пустыня) Сахара
Севан *оз.* Севан күле
Севастополь *м* Севастополь (город-герой)
Северный Ледовитый океан Төньяк Бозло океан
Северный полюс Төньяк полюс
Северный полярный круг Төньяк поляр һызыгы
Сена *р.* Сена
Сибирь *ж* Себер
Сирия Сурия (*стол.* — Дамаск)
Скандинавия Скандинавия; Скандинавский полуостров Скандинавия ярымутрауы
Смоленск Смоленск (город-герой)
Соединённые Штаты Америки, [США] Америка Кушма Штаттары, [АКШ] (*стол.* Вашингтон)
София София (*стол.* Болгарии)
Сочи *мн. нескл.* Сочи
Средиземное море Урта диңгез
Средняя Азия Урта Азия
Ставрополь *м* Ставрополь; ~ский край Ставрополь крайы
Стамбул Истамбул (Турция)
Стерлитамак Стәрлетатамак (город в Башкортостане)
Стокгольм Стокгольм (*стол.* Швеции)

Т Таджикистан Тажикстан (*стол.* — Душанбе)
Таллинн Таллинн (*стол.* Эстонии)
Тарту *м нескл.* Тарту (Эстония)
Ташкент Ташкент (*стол.* Узбекистана)
Тбилиси *м нескл.* Тбилиси (*стол.* Грузии)
Тегеран Таһаран (*стол.* Ирана)
Тель-Авив Тель-Авив (*стол.* Израиля)
Темза *р.* Темза (Англия)
Тибет Тибет
Тирана Тирана (*стол.* Албании)
Тихий океан Тын океан
Токио *м нескл.* Токио (*стол.* Японии)
Триполи *м нескл.* Триполи (*стол.* Ливии)
Тула Тула (*город-герой*)
Тунис *г., г-во* Тунис
Туркменистан, Туркмения Төркмәнстан (*стол.* — Ашгабад)
Турция Төркиә (*стол.* — Анкара)
Тянь-Шань *м (горы)* Тянь-Шань

- У** Узбекистан Ўзбекстан (стол.—Ташкент)
Украина Украина (стол.—Киев)
Улан-Батор Улан-Батор (стол. Монголии)
Урал р., горы Урал
Уфымка р. Каризел
- Ф** Федеративная Республика Германия, [ФРГ] Германия
Федератив Республикаһы (стол. Бонн)
Финляндия Финляндия; Финляндская Республика
Финляндия Республикаһы (стол.—Хельсинки)
Финский залив Фин култыгы
Франция Франция (стол.— Париж)
- Х** Хабаровск Хабаровск; ~ий край Хабаровск крайы
Хельсинки м нескл. Хельсинки (стол. Финляндии)
Хиросима Хиросима
- Ц** Целинный край Сизэм крайы
Целиноград Целиноград
- Ч** Челябинск Силэбе
Чёрное море Кара дингез
Чили с нескл. Чили (стол.— Сантьяго)
Чикаго м нескл. Чикаго
Чукотка Чукотка; Чукотский полуостров Чукот ярым-
утрауы
- Ш** Швейцария Швейцария (стол.— Берн)
Швеция Швеция (стол.— Стокгольм)
Шотландия Шотландия
Шпицберген (архипелаг) Шпицберген
Шри-Ланка ж нескл. Шри-Ланка (стол.— Коломбо)
- Э** Эльба р. Эльба
Эльбрус (гора) Эльбрус
Эр-Рияд Эр-Рияд (стол. Саудовской Аравии)
Эстония Эстония (стол.— Таллинн)
Эфиопия Эфиопия (стол. Аддис-Абеба)
- Ю** Южная Корея Коньяк Корея (Сеул)
Южно-Африканская Республика [ЮАР] Көнъяк-Аф-
рика Республикаһы [КАР] (стол.— Претория)
- Я** Ялта Ялта
Ямал п-ов Ямал
Япония Япония (стол.— Токио)